

ПІСНІ
ВЕЛИКОГО
КОБ'ЗАРЯ

ШЕВЧЕНКО СЛУХАЄ ПІСНІ.
Ліногравюра І. Д. Прицельського. 1961.

ПІСНІ ВЕЛИКОГО КОБЗАРЯ

ВИДАВНИЦТВО
« НАУКОВА ДУМКА »

Київ, 1964

Збірник розкриває інтерес Тараса Григоровича Шевченка до української народної пісні та роль його поезії в дальшому розвитку пісенної творчості українського народу.

Тут подано народні пісні, які поет знав, любив співати і слухати, використовував у своїй творчості.

До книги ввійшли тексти народних пісень, записаних поетом під час подорожувань по Україні, а також мелодії до них, записані іншими фольклористами в тих місцевостях, звідки найбільш вірогідно вони могли дійти до Шевченка. В коментарях до пісень розкривається місце і роль тієї чи іншої пісні в житті і творчості поета.

Широко представлені в збірнику народні пісні на слова Тараса Шевченка, наведено декілька найбільш популярних пісень, створених за мотивами його творів.

Книга буде цінним посібником для лекторів, учителів, літературознавців, що вивчають творчість Т. Г. Шевченка, корисним порадиником керівникам і учасникам художньої самодіяльності, всім шанувальникам Шевченкової музи.

Упорядкування, коментарі та примітки
О. ПРАВДЮКА

*

Загальна редакція О. Дея та М. Гордійчука

ВІД УПОРЯДНИКА

Відкрити двері в творчу лабораторію Шевченка. — це великою мірою показати його зв'язки з народною музою. Проникнення в коло фольклорних інтересів поета дає змогу встановити, цю саме він використав з скарбниці народного поетичного генія, які мотиви, образи, теми, сюжети живили його творчу фантазію. Та не менш важливим є й питання, чим Шевченко збагатив фольклор, чим народна пісенність зобов'язана Кобзареві. Розкриття обох цих граней проблеми «Шевченко і пісня» немислиме без прилучення музичного аспекту.

Музикальність віршів поета прислужилась до того, що вони стали органічною частиною народнопісенної творчості, і саме через форми музичного відтворення Шевченкових образів, через історію музичного побутування його пісень та шляхом осмислення їх музичної інтерпретації усвідомлюється не тільки те місце, яке зайняла Шевченкова муза серед жанрів фольклору, але й якоюсь мірою принципи поетичного мислення поета. «Тільки той добере ключ до таємниць Шевченкового віршування, — пише М. Т. Рильський — хто глибоко зрозуміє і відчує його зв'язок з народною мелодією».

З'ясувати коло музично-фольклорних інтересів Шевченка, зокрема зв'язків з народною піснею, — це значить доповнити творчий портрет революціонера-демократа, поета, письменника, художника, скульптора, мислителя цілим рядом нових штрихів. Багатогранна обдарованість Шевченка з такою ж силою і неповторністю, як в поезії, прозі і образотворчому мистецтві, проявилась і в музиці.

Пісні, співані Кобзарем, пісні, які він використав у власній творчості, пісні, які Шевченко записав під час подорожей по Україні, цінні для нас не тільки самі по собі, як кращі зразки української народнопісенної творчості, а й тому, що вони наснажували творчий дух поета, будили його енергію.

Уявити коло пісень, що знав Шевченко, це означає розкрити якоюсь мірою музичний побут того часу, показати духовні

інтереси простого народу, сучасників поета, трудівників, зне-силених важкою працею, але сповнених надій, що колись «спочинуть потомлені руки». Перефразовуючи відомий Шевченків вислів «История моей жизни составляет часть истории моей родины», можна сказати, що Шевченкові пісні — це частина поетичного і музичного генія великого українського народу.

Пісні, які чув поет в убогій вдовиній хаті, на вечорницях, на вигоні за селом чи в шинку, в каракумських безводних степах чи в катівнях каземату, завжди залишали глибокий слід в душі поета, проникали до самого серця, щоб вилитись потім в гнівних рядках «Кругом неправда і неволя» або тужливих строфах «Ой одна я, одна, як билинонька в полі».

Наш збірник складається з двох частин. Умовно кожна з них можна назвати так. Перша — це те, що Шевченко почерпнув з скарбниць поезії і музики народу (пісні, співані поетом, використані у власній творчості, записані під час подорожей по Україні), друга — це те, що Шевченко повернув народу (пісні на слова Шевченка, пісні за мотивами його творів).

Фольклористи-музиканти, що займались питанням «Шевченко і народна пісня», в своїх роботах обмежувались лише наведенням декількох музичних прикладів, не ставлячи завдання проникнути в конкретне звучання великої кількості знаних Шевченком пісень.

Взагалі в історії фольклористики, зокрема музичної, відомо не так багато прикладів упорядкування збірок пісень, записаних від видатних осіб, знавців фольклору. Свого часу пісні, співані Лесею Українкою, були зібрані К. Квіткою, улюблені пісні Івана Франка видав окремим збірником Ф. Колесса. Відома спроба Н. Аксакової покласти на музику пісні, співані М. Гоголем.

На жаль, від Шевченка ніхто не записував пісень спеціально, щоб показати сучасникам і нащадкам круг музично-фольклорних інтересів поета.

За життя Шевченка лише починались спроби записувати мелодії народних пісень, українська музична фольклористика робила тоді лише перші і досить невпевнені кроки. Серйозне ставлення до збирання зразків народної музики почало утверджуватися в свідомості збирачів у другій половині XIX ст. з появою збірок М. Лисенка, тобто після смерті Шевченка.

Багато з того, що звучало в часи Шевченка, для нас безповоротно втрачено. Тож тепер, з'ясовуючи коло музичних інтересів поета, доведеться вдатись до побічних факторів (вивчення творчої

спадщини поета, окремих сторінок біографії, свідчень друзів і знайомих тощо).

Щоб уявити конкретне звучання окремих моментів із життя поета, пов'язаних з народною піснею, проникнути в музику його віршів, повістей, листування, фольклорних записів, ми зверталися до співставлення різних варіантів (записаних, звичайно, з музикою), і обирали з них той, текст якого за своєю формою і змістом найближче підходив до знаного Шевченком і який мав те ж етнічне походження або був записаний від близьких знайомих поета, що перечули його від самого Шевченка.

Як письменник, Шевченко дотримувався правила гечно визначати місце життя і діяльності своїх персонажів. І ці вказівки нерідко допомагають фольклористу у визначенні етнічного походження пісень, вкладених письменником в уста своїх героїв.

В тих випадках, коли Шевченко не вказує місце описуваних подій, вибір падав на найбільш поширений варіант тексту і мелодії, який співали у всіх етнічних районах (переважно центральної України — Київщина, Полтавщина, Чернігівщина) і який не міг бути невідомим Шевченкові.

Умотивувати обраний варіант, який знав Шевченко, не так важко, коли поет наводить повний текст або хоча б уривок. Значно важче там, де Шевченко використовує лише образний зміст пісні, сюжетну канву, мотиви. В таких випадках ми обирали варіанти пісень, які найбільше співпадають за своїм лексичним складом з поезією Шевченка. Таким принципом ми керувались у виборі пісень «Оженила мати неволею сина» (використана Шевченком в поемі «Тополя»), «У Марусі хата на помості» (використана в поезії «У тієї Катерини хата на помості»), «Хусточка ж моя» (використана в поезії «Хустина»), «Чи чули ви, люди, такої новини» (використана в поемі «Петрусь»).

У виборі певного варіанту мелодії до улюбленої гісні Шевченка ми враховували цілий ряд інших компонентів. В одних випадках на підтвердження вибору служить час запису пісні, в інших — місце, ще в інших — особиста близькість з Шевченком виконавця, від якого записана пісня.

У спогадах різних осіб про співання Шевченком пісень спостерігаємо одну характерну особливість. Пісня вривається в їх пам'ять якимсь одним куплетом або навіть рядком. І тим рядком часто називається пісня, яка починається зовсім іншими словами. До речі, цю особливість відтворення в пам'яті пісні спостерігаємо і в самого Шевченка.

В повісті «Близнець», наприклад, виконуються варіації Ліпінського на мотив відомої червононоруської пісні «Чи я така уродилась, що без долі охрестилась», хоча в дійсності це середні рядки пісні «Шумить, гуде дібровонька».

Нерідко в Шевченкових творах є вказівки на ті або інші пісні, але текст не наводиться, і тому нема можливості судити про їх зміст і форму. В «Перебенді» лише згадується «Веснянка», а в «Причинній» дівчата співають, «як провожала сина мати, як бивсь татарин уночі». Тут нема підстав говорити про конкретну пісню, тим більше про її музику, хоча, якщо зважити на безсумнівну реальність всіх музичних вражень поета, то і в згаданих епізодах Шевченко мав на увазі, звичайно, певні тексти і певні мелодії.

Багато використовував Шевченко у своїй творчості загальновідомих пісень. Скажімо, пісні «Ой не ходи, Грицю», «Одна гора високая», «Од Києва до Лубен», «Ой ходила дівчина бережком» можна зустріти в будь-якому збірнику XIX і XX ст. Намагаючись повніше представити круг знаних Шевченком пісень, ми і їх не виключали з поля зору. Якщо ж зважити на те, скільки раз у своїх творах Шевченко згадує, наприклад «Гриця», то нема сумніву, що це одна з найулюбленіших Тарасових пісень. Не випадково, коли везли труну з прахом поета через м. Орел, місцеві музиканти, вшановуючи пам'ять Кобзаря, підготували похоронний марш на мелодію «Ой не ходи, Грицю»*.

Народнопісенні образи, теми, сюжети, інтонації бачимо майже в кожному творі великого Кобзаря. Це робить тему «Шевченко і фольклор» ніколи до кінця не вирішеною. Обмеживши себе рамками музично-фольклорних інтересів поета, ми й змушені були подавати в збірнику лише ті пісні, звучання яких нам вдалось відтворити.

Не до всіх пісень, використаних Шевченком у власній творчості або записаних під час подорожей по Україні, нам вдалось відшукати мелодії, та це, мабуть, і неможливо зробити, бо поет зберігав у своїй пам'яті величезні фольклорні багатства. Не включили ми в збірник думи, про які згадує Шевченко в повістях, поезіях, листуванні («Про бурю на Чорному морі», «Про Івана Коновченка», «Про козака Голоту», «Про трьох братів азовських», «Про Ганджу Андібера», «Про Самійла Кішку», «Про Ясси», «Про Жовті Води», «Про Берестечко», «Про Марусю Богуславку»).

* «Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», К., 1958, стор. 340.

На час знайомства Шевченка з цими думами записів їх мелодій майже не було. Про пізніші мелодії деяких відомих Шевченкові дум, записаних М. Лисенком і Ф. Колесою в кінці XIX і на початку XX ст., не можна з певністю сказати, що такими їх знав Шевченко. Специфічні особливості жанру дум з їх плінністю мелодичного малюнка, надзвичайною імпровізаційністю завжди викличуть сумнів: чи такими їх чув Шевченко?

Не до всіх пісень, використаних Шевченком у «Гайдамаках», «Сотнику», «Відьмі», «Марині» та ін., нам вдалось знайти тотожні паралелі серед музичних записів. Однак навіть ті пісні, що наведені в нашому збірнику, можуть дати читачеві уявлення про музично-фольклорні інтереси поета, про те коло пісень, що надихало його творчу фантазію.

Як відомо, Шевченко був не тільки пристрасним любителем народної пісні, її тонким виконавцем і чуйним інтерпретатором. Протягом всього життя він також збирав фольклор. Близько 60 записів поета, що дійшли до нас, опубліковані в VI томі Повного зібрання його творів.

Намагаючись з'ясувати, які з цих записів відносяться до пісень, а які до розповідних жанрів, на які мелодії вони співались, ми відвідали ті місця, де вони були записані поетом. На жаль, Шевченко не всюди зазначив, де і від кого записано пісню. В таких випадках ми намагались прослідкувати історію життя пісні за різними її публікаціями, орієнтуючись переважно на записи, зроблені іншими фольклористами приблизно в цей самий час, тобто в 40—60-х роках XIX ст.

В 1962 і 1963 рр. ми побували в м. Кам'янці-Подільському, Почаєві, в с. Фастовець біля Фастова, в ряді сіл на Сквирщині, тобто там, де Шевченко провадив записи народних пісень. Певну частину серед записаних Шевченком пісень нам вдалось виявити, про деякі дізнатись, що такі побутували, але забуті, про інші ніяких відомостей не знайдено.

Під час фольклорних експедицій по шевченківських місцях ми розпитували місцевих жителів про Шевченкові пісні, зачитували назви пісень і намагались подавати записи такими, як їх зберегла пам'ять виконавців.

Дослідження Шевченкових записів народної творчості, постановка питання про їх місце в народнопісенній творчості, зокрема музичному фольклорі, має особливе значення тому, що таке питання ставиться на стику двох галузей: літературознавства і музичної фольклористики і, отже, повинно дати плідні результати.

Велике значення має відшукання мелодій до текстів пісень, записаних Шевченком *. М. Грінченко, Д. Ревуцький, які займалися питанням «Шевченко і народна пісня», чомусь оминули це в своїх роботах. Між тим проведення повторних записів пісень, відшукання музики до них може пролити світло на деякі неясні моменти в Шевченкових записах, особливо на форму цих творів, їх ритмічну структуру, загальний зміст, а то й просто доповнити їх цілими строфами, які з тієї чи іншої причини не були записані.

Визначаючи з друківаних записів варіант пісні, найближчий до Шевченкових, ми керувались таким правилом. Якщо тепер відомо багато варіантів мелодій до записаного Шевченком тексту пісні, але всі вони близькі між собою і мають незначні відхилення від основного мотиву, то це підтверджує правильність вибору варіанту.

Подаючи мелодію і текст варіанта, близького до запису Шевченка, ми намагались вибрати той варіант, який абсолютно тожданий по віршованій формі з Шевченковим записом.

Цілий ряд пісень, що надруковані в VI томі Повного зібрання творів Шевченка, було записано в його альбоми не рукою самого поета, а друзями, знайомими, причому часто не з голосу, а з проказування, що неминуче вело до неточного відтворення строф. Тому виправлення неточностей може йти лише шляхом відшукання музики до цих пісень.

Деякі слова про принципи упорядкування пісенного матеріалу.

Розрізненість інтересів словесної і музичної фольклористики, бідність музичних записів фольклору, що зумовилась в свою чергу відсутністю або недостаткою в той чи інший період спеціалістів — збирачів народної музики, змушувала багатьох упорядників музичного фольклору вдаватись до різних джерел при поданні словесної і музичної частини пісні (див., наприклад, збірники «Золоті ключі» Ре-

* В російській фольклористиці чи не єдина спроба відтворити звучання пушкінських записів народної творчості була зроблена С. А. Богуславським, який в 1937 р. записав мелодії до пісень, що звучали в пушкінські часи. «Кожній із... виконавиць пісень я читав усі тексти пушкінських пісенних записів. На знайомі пісні всі вони реагували дуже жваво, дивувались і висловлювали радість, що Пушкін знав і записував їх пісні. Незнайомі тексти лишали деяких співачок байдужими, в інших вони викликали зацікавленість. Деякі пісні в пушкінських записах були відомі виконавицям, але вони забули ці пісні і самі не могли їх відтворити» (див. С. А. Богуславский, Русские народные песни в записи Пушкина, в кн. Пушкин, Временник Пушкинской комиссии, 6, Изд-во АН СССР, М.—Л., 1941).

вудького, «Українська народна пісня», 1936, «Украинские народные песни» С. Танеева, 1958). Намагаючись відтворити першооснову пісні, Іван Франко також звертався до різних джерел в публікаціях.

Такий метод викликаний цілим рядом причин. Тут і невправність або недостатня кваліфікованість окремих записів, і неможливість вичерпати, а тим більше надрукувати все багатство варіантів, і намагання упорядника вибрати найбільш повний за змістом текст пісні і разом з тим найбільш художньо завершений варіант мелодії.

В декількох випадках ми змушені були також вдатись до різних джерел і не вважаємо це якимсь святотатством. Ось приклади. Повний текст пісні «Пливе шука з Кременчука», записаний в альбомі Шевченка, може бути безболісно застосованим до пізніших музичних записів цієї пісні, у яких відтворено лише два куплети. Варіанти тексту улюбленої пісні Шевченка «Понад морем Дунаєм», записані З. Ходаковським і М. Максимовичем, можна поєднати з мелодією цієї пісні в запису О. Рубця. Те ж саме можна сказати про пісні «У гаю, гаю», текст якої взято із збірника П. Чубинського, а мелодію в запису К. Квітки, та «Семене Палію, а що ж бо ти робиш», текст якої записав Т. Шевченко, а мелодію С. Тобілевич. Подібний метод — це теж рівняння з одним невідомим. Якщо нам вдасться встановити може не абсолютну, то хоча б відносну тексту подібність двох варіантів пісень, коли вони записані в одній і тій же місцевості або коли пісня передана в спадщину від самого Шевченка або близьких його друзів, і при тому одна з них з мелодією, а друга її не має, то цілком логічно до останньої взяти мелодію з іншого запису.

Подаючи тексти Шевченкових записів народних пісень, ми іноді вдавались до варіантів, фіксованих іншими збирачами. Переважно це стосується пісень, які Шевченко з тих чи інших причин записав не повністю.

Колесса, впорядковуючи свій збірник «Улюблені пісні І. Франка», відмовився від жанрового поділу, бо основна мета збірника — розкрити зв'язок пісень з біографією і поетичною творчістю І. Франка. Ф. Колесса подав пісні «групами», так, як вони були записані зі співу І. Франка М. Лисенком на початку 1880 р., К. Квіткою в 1901 р. та самим Колесою в 1912 р.

Д. Ревуцький свою роботу «Шевченко і народна пісня» побудував за жанровим принципом, що мало свої певні переваги. Разом з тим в межах кожного жанру Ревуцький змушений був звертатись одночасно і до пісень, які Шевченко любив співати і записував або які записані в альбоми Шевченка його знайомими, і до тих, що

використані в його творах, адже роль різних пісень у житті Шевченка неоднакова.

Намагаючись рельєфніше диференціювати зв'язки Шевченка з народною піснею, повніше розкрити окремі напрямки в його фольклорних інтересах, ми розподілили увесь пісенний матеріал не за жанрами, а за тим місцем, яке кожна пісня займала в житті поета. Тому в нашій роботі викристалізувались такі розділи: пісні, які любив співати поет і використовував у власній творчості, та пісні, які він сам записував.

Основу фольклорних інтересів поета складають, звичайно, перші дві групи пісень. Пісні, які Шевченко часто співав або творчо використовував у своїй поезії,— це не скороминущі, перехідні враження, це — частина духу самого Шевченка, його внутрішнього світу, наслідок його органічних зв'язків з фольклором.

Нерідко ті пісні, які любив співати поет, ми знаходимо серед його записів в малярських альбомах (наприклад, «Зійшла зоря із-вечора») або маємо свідчення про передачу Шевченком окремих пісень для публікації («Ой із-під гори та із-під кручі», «Ой горе, горе», «Ой ішов козак з Дону»). В таких випадках ми знову брали до уваги роль даної пісні в житті Шевченка, свідчення сучасників про ставлення поета до неї і відносили в розділ записаних в першу чергу ті пісні, автографи яких збереглися, а до співаних поетом — ті, про які є переконливі свідчення поета або його сучасників, що ці пісні дійсно були його улюбленими.

Визначаючи три основні напрями в фольклорних інтересах поета, упорядник керувався інтересами читача: читачеві зручніше в одному місці познайомитись з усіма піснями, співаними поетом, так само — з піснями, використаними поетом у власній творчості і записаними ним.

В межах кожного розділу пісні подавались за жанровим принципом: історичні, рекрутські, чумацькі, любовні, п'яницькі, про жіночу долю, балади, колискові, жартівливі, обрядові, літературного походження.

В примітках до кожної пісні ми подаємо вказівки на її варіанти у різних друкованих і рукописних збірниках. Назви збірників, прізвища їх видавців та упорядників подаються скорочено (повну назву збірників див. у кінці книги) та з вказівкою, від кого записано пісню. Це дає змогу уявити історію життя пісні, її побутування в різних етнічних районах, серед різних прошарків населення.

Всі тексти пісень подаються за сучасним правописом. В мелодіях дотримано методів запису, властивого тогочасній фольклористиці:

збережені метричні розміри, поділ на такти. Лише в явно неприродних місцях, де порушуються правильна ритмічна пульсація, зліговування, розстановка тактових ліній, упорядник вносив відповідні корективи.

Включено певне число пісень таких, що свого часу були подані в триголосному або чотириголосному викладі. Там, де таке багатоголосся не становить певної художньої цінності, де розкладку робив упорядник, як, наприклад, в збірниках Концевича «30 малорусских трехголосных песен» і «25 малорусских трехголосных песен»,— таке багатоголосся відкидається.

В окремих випадках добір мелодій не обходився без використання збірників, укладених композиторами, зокрема Лисенком, Стеценком, Степовим, для практичних потреб. Такими є «Збірка народних пісень в хоровому розкладі, пристосованих для учнів молодшого і підстаршого віку у школах народніх» Лисенка, «Луна» Стеценка, «Кобзар для дітей» Степового.

Порядок розміщення пісень на слова Шевченка в збірнику такий же, як і в «Кобзарі» Т. Шевченка. Паспортизація пісень зроблена на основі адміністративного поділу 1963 р. Пісні без зазначення записувача зафіксовані упорядником.

Зважаючи на науково-популярний характер цього видання, упорядник намагався подавати найбільш художньо завершені варіанти пісень, які можуть бути використані в художній практиці. В той же час ми не виключали зразків, які є своєрідним документом епохи Шевченка, відбитком музичних смаків того чи іншого середовища, і мають певне пізнавальне значення.

На відміну від опублікованого в 1961 р. збірника «Народні пісні на слова Тараса Шевченка», де наводились варіанти мелодій до однієї і тієї ж пісні, різні форми розспіву Шевченкового тексту, в даному збірнику подано лише по одній найбільш популярній мелодії (або найбільш відповідній образному змісту Шевченкового тексту). Читач, якого цікавлять варіанти, знайде їх у згаданих книзі.

До збірника включено ряд нових записів народних пісень на слова Шевченка, зафіксованих співробітниками Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії під час експедицій в 1961—1963 рр., а також ряд авторських пісень, які зфольклоризувалися і стали народними.

Подаючи декілька пісень не за записами в побуті, а за оригіналами, тобто так, як вони написані композиторами, окремими любителями Шевченкової музики, упорядник керувався ось якими міркуваннями.

Пісні на слова Шевченка — це окремий жанр в народнопісенній творчості, який має свої специфічні особливості.

Одна з них — велика питома вага індивідуального начала в творчому процесі складання мелодій. За життя Шевченка і в перші десятиліття після смерті поета професійна українська музична культура була в стадії, коли авторству пісні не надавали сучасного розуміння. Це був період безіменної творчості, творчості, яка розраховувалась на широкого споживача. Якщо пісні, складені В. Забілою, М. Петренком, А. Коціпінським, Д. Бонковським, В. Зарембою, відповідали уподобанням широкого слухача, то вони закріплялись в народній свідомості, автори ж їх нерідко забувались.

«Писателі і поети,— пише І. Франко,— не перестають черпати зі спільного скарбу традиції народної і не вириваються свідомо з рамок тої традиції. Твори їх, призначені для співу або для голосного читання, так само як і усні, вважаються ще спільним добром усього народу і, переходячи з рук до рук, з краю до краю, улягають численним переробкам, поправкам, скороченням і розширеням; ім'я первісного автора звичайно забувається, первісні рами, а не раз і весь характер і тенденція твору змінюються, приймають у себе масу нових елементів традиційних — і постають такі твори, як «Іліада» і «Одіссея», «Магабгарата» і «Рамаяна», «Nibelungenlied» і «Chanson de Roland», «Reineke Fuchs» — епопеї національні, безіменні, або приписані авторам-символам (Гомер, Вяза), або такі збірники, як «Панчатантра», «1001 ніч», байки Езопа і т. ін. великі скарбниці старих традицій, зведені і перетоплені в одну більш або менш артистичну цілість збірною працею многих людей і многих поколінь» *.

Прізвища, скажімо, Г. Гладкого, Д. Крижанівського дійшли до нас не тому, що це були виключно обдаровані люди, слава про яких зберігалась десятиліттями, а тому що вони мали змогу видати свої твори і тим самим закріпити за собою авторство. Ми знаємо ці прізвища завдяки простому збігові обставин, звичайній випадковості. Якби не були надруковані ці твори з зазначенням автора, вони б дійшли до нас так само, як і тисячі тих безіменних пісень, про авторів яких ми нічого не знаємо, бо вони не могли завестися в ноти і видати потім свою творчість.

Та й саме авторство в даних випадках знов-таки слід розуміти, як вдалу спробу узагальнити чуті в побуті інтонації і закласти

* І. Франко, Твори в двадцяти томах, т. XVII, стор. 69—70.

тим самим першу цеглину в музичному відтворенні поетичного тексту.

Справжній творчий процес починається тоді, коли цей вдалий початок підхоплюється масами, стає органічною частиною музичного побуту, перестає бути продуктом індивідуальної творчості і в той же час кожний новий виконавець може додати в звукову тканину частку свого суб'єктивного розуміння образів і характеру пісні.

Помилково було б думати, що кожна народна пісня виникла одразу готовою. Лише в процесі тривалого відбору найбільш виразних інтонацій народжується той мистецький, справді художній витвір, який відповідає смакам і уподобанням мільйонів.

Твір Гладкого або Крижанівського в даному випадку — це теж одна з ланок творчого процесу, ланок, яка узагальнила і зафіксувала найбільш відповідне інтонаційне відчуття народом поетичного тексту Шевченка.

Велику роль в процесі складання народних мелодій до «Кобзаря» відігравали твори композиторів-класиків. Кращі зразки професійного мистецтва, ставши надбанням широких мас, певним чином залишали слід в музичній свідомості народу. Саме тому нерідко можна зустріти народні варіанти творів Лисенка, Стеценка, Степового. Композитори-класики створювали музику до текстів з «Кобзаря» в дусі народних пісень. Беручи в народі окремі інтонації, мелодичні звороти, вони поглиблювали їх емоційно-смыслову виразність, збагачуючи новими рисами, і повертали народу, так би мовити, в новому одязі.

Зразки народних варіантів мелодій, створених композиторами минулого, становлять значний інтерес для дослідників процесу розвитку музичної культури нашого народу. Аналіз музичних особливостей цих зразків дає можливість, з одного боку — показати творчу роль народу в сприйнятті творів професійної музики, з другого — намітити шлях, по якому йшло засвоєння одних мелодій або окремих їх інтонацій і відкидання інших, як невідповідних народним естетичним смакам.

Однак слід зазначити, що наявність або відсутність записів віддаленого варіанту тієї чи іншої авторської пісні не завжди свідчить про її народність (фольклорність) або ненародність.

Ось декілька прикладів. В ряді збірників, починаючи від видання «Українська народна пісня» (1936 р.) і кінчаючи останніми виданнями, вміщена народна пісня «Якби мені черевики». За своїми стилістичними особливостями мелодія пісні не викликає ніякого

сумніву щодо свого походження — це справді народна мелодія. Однак восьмитактовий наспів цієї мелодії ми зустрічаємо в однойменному солоспіві В. Заремби. Можливо, що завдяки саме творові В. Заремби цей восьмитактовий мотив і ввійшов у свідомість народу, набрав широкої популярності, сама ж розробка мотиву, розрахована на концертне виконання, не прищепилась широким масам. Але можливо й інше. Сам Заремба взяв мелодичне зерно з народного побуту, ввів його в свій твір, і мелодія ця з словами Шевченка настільки злилась, що загубила всякий зв'язок з своїм попереднім текстом. Це підтверджується і рукописом твору В. Заремби, на якому зазначено: «Мотиви заимствованы из народных песен» (Рук. ф. ДПБ УРСР, I, 36037). З словами Шевченка ця мелодія набрала такої популярності, що стала народною піснею. Невивченість же творчого доробку багатьох українських композиторів, неглибоке проникнення в процеси, що відбуваються у розвитку народнопісенної творчості, призвели до того, що про причетність композитора до цієї народної пісні досі ніде не згадувалось.

Це саме можна сказати і про пісні «Нащо мені чорні брови», «Реве та стогне Дніпр широкий», «Заповіт» та ін., про авторів мелодій яких ми довідалися лише в радянський час, коли перед музикознавцями стали проблеми взаємозв'язків індивідуального і колективного в народній творчості.

Ось ще приклад. Мабуть нікому не спало б на думку, що пісня «Вітер з гаєм розмовляє» має автора. Пісню звикли вважати народною, безіменною. Однак пісня створена не колективно. Її автор Д. Коханський — артист театру Марії Заньковецької, фото якого зображено на обкладинці нот, виданих у Ідзіковського (рік не вказаний). Вперше пісня була виконана хором театру Марії Заньковецької, пізніше набула поширення, а автор забувся. Порівняння фольклорних записів цієї пісні з авторським оригіналом показують, що пісня до цього часу живе такою, як написана. Зміни настільки незначні, що про них не доводиться говорити. Але і знову-таки не можна бути цілком певним у тому, що автор мелодії Коханський створив її, не спираючись на чути десь у побуті інтонації.

Таким чином, у творчому житті народної пісні, історії її народження і побутування індивідуальне і колективне дуже тісно переплітаються.

В житті кожної пісні, так само як і в кожному художньому явищі, початок кладе окремий індивідуум. Якщо цей початок — життєдайний, то він підхоплюється, поглиблюється. Якщо ні, то він просто не вдатний до життя і гине.

Пісні, створені окремими любителями, самодіяльними композиторами, часом виходять за межі села, району, в якому вони складені, стають частиною музичного побуту народу. Органічне злиття з повсякденним побутом, фольклоризація пісень, створених індивідуально,— такий процес ми спостерігали ще на ранніх етапах розвитку Шевченкової музи. Не припиняється цей процес і в наш час.

Ряд шевченківських пісень, які створені індивідуально, стали народними лише внаслідок того, що вони відповідали запитам широких кіл населення. Саме простота, лаконічність, щирість, природність цих пісень зумовили ту легкість, з якою вони летіли від села до села, від міста до міста, з краю в край. Пісні стали народними тому, що в них були закладені внутрішні можливості стати ними. Їх стилістичні особливості походили з того кола музичних уявлень, які формувались в народі століттями. Ось чому нема підстав зараз думати, що твір самодіяльного композитора, ще не дуже поширений серед народу, повинен виключатись із загального процесу створення Шевченкової музи.

В час розгорнутого будівництва комуністичного суспільства, в час повної грамотності населення старі мірки, з якими ми ще часом підходимо до народної творчості (усність, колективність, безіменність), не можуть так прямолінійно застосовуватись. Тим більше не відповідають вони тому особливому жанру в народнопісенній творчості, яким є шевченківські пісні.

Завдання, що постали перед фольклористами в наш час, далеко складніші і ширші порівняно з тими, які ставили собі дореволюційні збирачі і упорядники збірок. Радянські фольклористи не безпристрасні спостерігачі фольклорних процесів. Публікування записів народних пісень ставить за мету в наш час не тільки копіювання життя пісні в побуті — пісня повинна практично служити потребам художнього розвитку людини.

Звичайно, тривале побутування пісні, справжню масовість знову-таки не можна розглядати без зв'язку з побіжними сторонами народження і життя пісні. Адже ціла низка Шевченкових пісень не змогла набрати широкої популярності за царизму через відірваність концертних організацій від широких народних мас, через утиски українському слову різними цензурними комітетами, через недостачу виконавців — популяризаторів Шевченкової музи і т. д.

Якщо порівняти з дореволюційними умовами сучасні можливості поширення пісень через радіо, кіно, телебачення, друкування великими тиражами, широку мережу самодіяльних колективів тощо, то стане зрозумілим, як важко тоді було дійти новій пісні до наро-

ду і чому багато пісень, створених в ХІХ ст. на слова Шевченка, не побачили широкого світу.

Деякі твори, видані свого часу у Ідзиковського або Корейво, зараз стали бібліографічною рідкістю, деяких нот взагалі не можна знайти, а деякі поширювались в рукописах і взагалі не були надруковані. Тому повернути їх радянському слухачеві, любителю Шевченкової музи — наш обов'язок.

Упорядник не виключав з уваги також творчість самодіяльних композиторів, яка в період підготовки до відзначення ювілейних дат (1961, 1964) набрала особливо великого розмаху. Багато пісень, створених в останній час, мають потенціальні можливості стати справді народними.

Наша книга не може вичерпно, з усією повнотою охопити проблему зв'язків Шевченка з народною піснею та його впливу на розвиток фольклору. Вона є лише однією із спроб на шляху до повного і всебічного з'ясування питання «Шевченко і фольклор». Фольклористів-музикантів в майбутньому чекає проникнення в музичну лабораторію російського фольклору та фольклору інших народів, які використовувались поетом, були близькі і дорогі його серцю. Цікавою мусить бути проблема побутування шевченківських пісень серед народів світу.

Упорядник висловлює глибоку подяку всім тим, хто відгукнувся на заклик збирати шевченківські пісні і люб'язно надіслав на адресу Інституту МФЕ АН УРСР свої записи. Упорядник щиро дякує також всім виконавцям, що своєю безкорисливою допомогою сприяли під час експедицій виявляти улюблені пісні поета, записувати народні пісні на слова Шевченка, а також Д. Косарику, М. Ткаченку, В. Бородіну, В. Олійнику, А. Касперт, М. Дяченку, Н. Калиновській, Н. Шакеровій, Т. Сис за їх поради та допомогу у відшукуванні матеріалів.

О. П р а в д ю к

**УЛЮБЛЕНІ
ПІСНІ
Т.Г.ШЕВЧЕНКА**

ОЙ МОРОЗЕ ТА МОРОЗЕНКУ

Не дуже швидко $\text{♩} = 76$

Ой Мо_ро_зе та Мо_ро_зен_ку, ой ти
слав_ний ко_за_че! Ой за то_бо_ю,
та Мо_ро_зен_ку, у_ся У_кра_ї_на пла_че!

Ой Морозе та Морозенку,
Ой ти славний козаچه!
Ой за тобою, та Морозенку,
Уся Україна плаче.

Не так тая та й Україна,
А як теє горде військо...
Ой заплакала да Морозиха,
Ідучи вранці на місто.

«Не плач, не плач, да Морозихо,
Об сиру землю не бийся;
Ой ходім з нами, з нами, козаками,
Да меду-вина напийся!»

«Чомусь мені, та миле браття,
Да і мед-вино не п'ється:
Ох і десь же мій син Морозенко
Да із турчином б'ється!»

ОЙ НА ГОРІ ТА ЖЕНЦІ ЖНУТЬ

Помірно $\text{♩} = 93$

Ой на го - рі
Ой на го - рі та жен - ці жнуть,
Ой на го - рі
ой на го - рі та жен - ці жнуть,
а по - під го - ро - ю, я - ром - до - ли - но - ю
ко - за - ки йдуть. Гей, до - ли - но - ю, гей,
ши - ро - ко - ю. ко - за - ки йдуть.

The musical score is written on five staves. The first two staves are vocal lines with lyrics. The third staff is an instrumental line with lyrics. The fourth and fifth staves are instrumental lines with lyrics. The music is in a 3/4 time signature and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked 'Помірно' (Moderato) with a quarter note equal to 93 beats per minute.

Ой на горі та женці жнуть, (2)

А по під горою,
Яром — долиною
Козаки йдуть.
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Козаки йдуть.

Попереду Дорошенко, (2)

Веде своє військо,

Військо Запорізьке,
Хорошенько.
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Хорошенько.

А позаду Сагайдачний, (2)
Що проміняв жінку
На тютюн та люльку,
Необачний!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Необачний!
«Гей, вернися, Сагайдачний, (2)
Візьми свою жінку,
Віддай тютюн, люльку,
Необачний!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Необачний!»

«Мені з жінкою не возиться, (2)
А тютюн та люлька
Козаку в дорозі
Знадобиться!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Знадобиться!

Гей, хто в лісі, озовися! (2)
Та викрешем вогню,
Та закурим люльку,
Не журися!
Гей, долиною,
Гей, широкою,
Не журися!»

ГЕЙ, ХВАЛИВСЯ ТА КОЗАК ШВАЧКА

Швидко $\text{♩} = 73$

Гей, хва _ лив _ ся та ко _ зак Швач _ на,
під Бі _ лу _ ю Церкву і _ ду _ чи: «Гей, будем, бра _ те,
д ни _ тай _ ну дра _ ти та в о _ ну _ чях топ _ та _ ти!»

Гей, хвалився та козак Швачка,
Під Білу ю Церкву іду чи:
«Гей, будем, брате, та китайку драти
Та в онучах топтати!»

Гей, казав єси козак Бондаренко,
А що славонька буде:
«Гей, будем, брате, та поли драти
Та плечі латати!»

Гей, на козаченьків, гей, на молоденьких
Та пригодонька спала,
Гей, що в середу та ввечері
Та усіх Москва побрала.

Ой побрала та й попарували
Усіх по два докупочки.
Заглядають один на другого,
Як сизії голубочки.

Ой побрала та й попарували
Та й повезли возами,

Ой оглянема на ту Україну
Та й обіллєма сльозами.

Ой забрали та й попарували,
Як голубоньків у парі.
Гей, засмутилась уся Україна,
Та як сонечко в хмарі.

ПОНАД МОРЕМ ДУНАЄМ

Не швидко $\text{♩}=73$

По_над мо_рем Ду_на_єм ві_тер я_вір
хи_та_є, ві_тер я_вір хи_та_є
_є, ма_ти си_на пи_та_є.

Понад морем Дунаєм
Вітер явір хитає,
Вітер явір хитає,
Мати сина питає:

— Ой сину мій, Іване,
Дитя моє кохане!
А чи тебе оженить,
Чи у військо урядить?

Як я тебе колихала,
Усю ніченьку не спала;
Як я тебе зростила,
Сама себе звеселила.

Як я тебе оженю,
Всю родину звеселю;
Як я тебе в військо дам,
Собі жалю я завдам!

— Мати ж моя рідная,
Порадонько вірная!
Ісправ мені три труби
Да й усі три мідяні;

А четвертую трубу
Ісправ мені золоту.
У одну трубу я заграю,
Як коника сідлаю.

А в другу заграю,
Як на коника сідаю.
А в третю заграю,
З твого двора з'їжджаю.

А в четверту затрублю,
Серед війська стоячи,
Серед війська стоячи,
І шабельку держучи.

Щоб зачула матуся,
До утрени йдучи,
До утрени йдучи,
Як голубка гудучи!

Ой сину ж мій, Іване,
Дитя моє кохане!
Ой коли б же я зозуля,
Я б до тебе полинула!

— Якби, мати, я сокіл,
Я б до тебе прилетів,
Я б до тебе прилетів.

.

— Рости ж, синку, в забаву
Козачеству на славу,
Козачеству на славу,
Воріженькам в розправу!

ОЙ НАСТУПАЛА ТА ЧОРНА ХМАРА

Помалу $\text{♩} = 104$

Ой наступала та чорна хмара,
Став дощ накрапати,
Ой там збиралась бідна голота
До корчми гулять. } Двічі

Пили горілку, пили й наливку,
Ще й мед будем п'ять,
А хто з нас, братця, буде сміяться,
Того будем бити! } Двічі

Ой іде багач, ой іде дукач,
Насміхається:
«Ой за що, за що вража голота
Напивається?» } Двічі

Ой беруть дуку за чуб, за руку,
Третій в шию б'є:
«Ой не йди туди, превражий сину,
Де голота п'є!» } Двічі

ОЙ У ПОЛІ МОГИЛА

Повільно $\text{♩} = 66$

Ой у по_лі мо_ги_ла з вітром го_ во_ри_ла:

«По_вій, віт_ре буй_не_ сень_кий, щоб я не чор_ні_ла!»

Ой у полі могила
З вітром говорила:
«Повій, вітре буйнесенький,
Щоб я не чорніла!

Щоб я не чорніла,
Щоб я не марніла,
Щоб по мені трава росла
Та ще й зеленіла!»

І вітер не віє,
І сонце не гріє,
Тільки в степу при дорозі
Трава зеленіє.

Ой у степу річка,
Через річку кладка.
Не покидай, козаченьку,
Рідненського батька!

Як батька покинеш —
Сам марно загинеш,—
Річенькою бистренькою
За Дунай заплинеш.

Бодай тая річка
Риби не плодила —
Вона ж мого товариша
Навіки втопила.

Бодай тая річка
Кошуром заросла —
Вона мого товариша
За Дунай занесла!

ТА ЗАБІЛІЛИ СНІГИ

Повільно $\text{♩} = 60$

Та за_бі_лі_ли сні_ ги, за_бі_лі_ли бі_лі

ще й діб_ро_ вонь_ка. Ще й діб_

ро вонь_ка... Та за_бо_лі_ло ті_ ло

бурлацьке_є бі_ле ще й го_ло_ вонь_ка.

Та забілили сніги,
Забілили білі,
Ще й дібровонька.

Ні жона його...
А тільки заплаче
По білому тілу
Товариш його.

Ще й дібровонька...
Та заболіло тіло,
Бурлацькеє біле,
Ще й головонька.

Товариш його...
«Прости ж мене, брате,
Вірний товаришу,
Може я й умру!

Ще й головонька...
Ніхто не заплаче
По білому тілу,
По бурлацькому.

Може я й умру...
Зроби ж мені, брате,
Вірний товаришу,
З клен-древа труну!

По бурлацькому...
Ні отець, ні мати,
Ні брат, ні сестриця,
Ні жона його.

З клен-древа труну...
Поховай мене, брате,
Вірний товаришу,
В вишневім саду!

В вишневім саду...
В вишневім садочку,
На жовтім пісочку,
Під рябиною.

Під рябиною...
Рости, рости, древо,
Тонке, високеє,
Кучерявеє!

Кучерявеє...
Та розпусти гілля
Зверху до кореня,
Лист додолоньку!

Лист додолоньку...
Укрий моє тіло,
Бурлацькеє біле,
Ще й головоньку!

Ще й головоньку...
Та щоб моє тіло,
Бурлацькеє біле,
Та й не чорніло.

Та й не чорніло...
Од ясного сонця,
Од буйного вітру
Та й не марніло!»

ТА НЕМА В СВІТІ ГІРШ НІКОМУ

Помірно ♩ = 80

Та нема в світі гірш нікому,
Як бурлаці молодому,
Гей-гей, як бурлаці молодому!

Що бурлак робить-заробляє,
Аж піт очі заливає,
Гей-гей, аж піт очі заливає!

А хазяїн його лає,
А хазяйка дорікає,
Гей-гей, а хазяйка дорікає!

«Де ти, бурлак, волочився,
Забродився, заросився,
Гей-гей, забродився, заросився!»

«Яром, яром за товаром,
А лугами за волами,
Гей-гей, а лугами за волами!»

Прийшов бурлак та до хати:
«Дай, хазяйко, вечеряти,
Гей-гей, дай, хазяйко, вечеряти!»

«Я ж сьогодні не топила,
Не топила, не варила,
Гей-гей, не топила, не варила!

Лягай, бурлак, і так спати,—
Нема чого вечеряти,
Гей-гей, нема чого вечеряти!»

Ой ще ж бурлак не послався,
А хазяїн вже й проспався,
Гей-гей, а хазяїн вже й проспався.

«Та вставай, бурлак, годі спати,
Пора воли у степ гнати,
Гей-гей, пора воли у степ гнати!»

ОЙ ГОРЕ ТІЙ ЧАЙЦІ

Журливо ♩=69

Ой го_рв тій чай_ці, ча_єч_ці не_бо_зі,
що ви_ве_ла ча_є_ня_ток при_би_тій до_ро_зі!

Ой горе тій чайці, чаєцці-небозі,
Що вивела чаєняток при битій дорозі. (2)

Ой ішли чумаки, весело співали,
І чаєчку ізігнали, чаєнят забрали. (2)

А чаєчка в'ється, об дорогу б'ється,
К сирій землі припадає, чумаків благає: (2)

«Ой ви, чумаченьки, ви ще молоденькі,
Верніть моїх чаєняток, вони ще маленькі!» (2)

«Ой чаєчко наша, неправдонька ваша:
Поварили чаєняток — добра була каша!» (2)

«Бодай же ви, чумаки, щастя не діждали,
Що ви моїх дрібних діток із гнізда забрали!» (2)

Бодай же ви, чумаки, на Дін не сходили,
Що ви моїх дрібних діток в каші поварили!» (2)

СТОЇТЬ ЯВІР НАД ВОДОЮ

Помірно ♩ = 84

Сто_ іть я - вір над во - до -
ю, в во - ду по - хи - лив -
ся. На ко - за - ка при - го - донь -
на: ко - зяк за - жу - рив - ся.

Стоїть явір над водою, в воду похилився.
На козака пригодонька: козак зажурився.

Не хилися, явороньку: ще ти зелененький!
Не журися, козаченьку: ще ти молоденький!

Не рад явір хилитися — вода корні миє;
Не рад козак журитися, да серденько ние!

Ой поїхав в Московщину козак молоденький —
Оріхове сіделечко і кінь вороненький.

Ой поїхав в Московщину да там і загинув,
Свою рідну Україну на віки покинув.

Казав собі насипати високу могилу,
Казав собі посадити в головах калину:

«Будуть пташки прилітати, калиноньку їсти,
Будуть мені приносити од родоньку вісти».

СТОЇТЬ ЯВІР НАД ВОДОЮ

Повільно ♩ = 56

Сто_ їть я_ вір над во_ до_ ю, в во_ ду по_ хи_

_ лив_ ся. На ко_ за_ ка не_ до_ лень_ ка:

ко_ зак за_ жу_ рив_ ся, на ко_ за_ ка

не_ до_ лень_ ка: ко_ зак за_ жу_ рив_ ся.

Стоїть явір над водою,
 В воду похилився.
 На козака недоленька: } Двічі
 Козак зажурився.

Не хилися, явороньку,
Ще ти зелененький!
 Не журися, козаченьку, } Двічі
Ще ти молоденький!

Не рад явір хилитися,—
 Вода корні мие,
 Не рад козак журитися, } Двічі
 Та серденько ние!

ОЙ ІШОВ КОЗАК З ДОНУ

Помірно $\text{♩} = 72$

Ой і_шов ко_зак з До_ну, та із
До_ну до_до_му, та із До_ну до_
_до_му та й сів над во_до_ю.

Ой ішов козак з Дону, та із Дону додому,
Та із Дону додому та й сів над водою:
— Доле ж моя, доле, чом ти не така,
Ой чом не така, як доля чужая!
Що люди не роблять, та в жупанах ходять,
А я роблю, дбаю, і свити не маю.
Що люди гуляють, і розкоші мають,
А я роблю, дбаю, і свити не маю.
Обізветься доля по тім боці моря:
— Козаче, бурлаче! дурний розум маєш!
Що ти свою долю марно проклинаєш?
Ой не винна доля, винна твоя воля —
Що ти заробляєш, то все пропиваєш,
Що вдень загорюєш, за ніч прогайнуєш,
А що заталаниш, то музики наймеш.
Ой грайте, музики, із двора до двора —
Та щоб не журилась стара ненька дома!
Як музики грали, то й нас люди знали,
— А як перестали, то й лаяти стали!..

ГЕЙ, ГЕЙ! ОЙ ХТО ЛИХА НЕ ЗНАЄ

Не швидко ♩ = 76

Гей, гей! Ой хто ли_ха не зна_є,
не_хай ме_не спи_та_є, та гей же!

Гей, гей! Ой хто лиха не знає,
Нехай мене питає, та гей же!

Гей, гей! Та виріс я в наймах, в неволі,
Та не знав я долі ніколи, та гей же!

Гей, гей! Та по дорогах ходячи,
Та чужії воли пасучи, та гей же!

Гей, гей! Та чужії воли недужі,
Та вивезіть мажу з калюжі, та гей же!

Гей, гей! Та поставте мажу на суші
Коло шинкарочки Настусі, та гей же!

Гей, гей! Ой шинкарочко Настусю,
Давай вина-меду нап'юся, та гей же!

Гей, гей! Давай вина-меду нап'юся
Та у жупан синій вберуся, та гей же!

Гей, гей! Ой дивуйтеся, вороги,
Що в сироти жупан дорогий, та гей же!

Гей, гей! Ой лицяйтеся, дівчата,
Що сирота-чумак багатий, та гей же!

ОЙ СИДИТЬ ПУГАЧ В СТЕПУ НА МОГИЛІ

Поволі $\text{♩} = 69$

Ой сидить пу_гач в сте_пу на мо_ги_лі
та все «Пу_гу!» та й «Пу_гу!»
Гей. пос_пі_шай_те. вра_жі чу_ма_чень_ки,
зи_му_ва_ти на Лу_гу!

Ой сидить пугач в степу на могилі
Та все «Пугу!» та й «Пугу!»
Гей, поспішайте, вражі чумаченьки,
Зимувати на Лугу!
Ой которії та й поспішали,
То ті в Лузі зимували,
Гей, которії пили та гуляли,
То ті в степу пропадали.
Ой сидить пугач в степу на могилі
Та й на вітер надувся,
Гей, лежить чумац на середнім возі
Та вже лиха здобувся.
Ой як би ж я знав, що тут мені помирати,
Свому б роду вклонився,
Гей, вийшов би я на той битий шляшок,
Слізеньками облився!
Ой ви чумаченьки, ой ви молоденькі,
Та все хлопці ви вгожі,

Гей, побудуйте мені молодому
Домовину з рогожі!
Як буде котрий, милее браття,
Та у нашій сторононьці,
Гей, поклоніться старим отцю-неньці,
Та ще й тій дівчиноньці!

ОЙ І ЗЙДИ, ЗЙДИ, ТИ, ЗІРОНЬКО ТА ВЕЧІРНЯ

Не швидко $\text{♩} = 72$

Ой і зй_ди, зй_ди, ти, зі_ронь_ко
та ве_чір_ня_я! Ой вий_ди, вий_ди,
дів_чи_нонь_ко мо_я вір_на_я. Ой вий_ди,
вий_ди, дів_чи_нонь_ко мо_я вір_на_я!

Ой і зйди, зйди,
Ти, зіронько та вечірня!
Ой вийди, вийди,
Дівчинонько моя вірняя! } Двічі

Рада б зірка зйти,—
Чорна хмара та й наступає:
Рада б дівка вийти,
Так матуся ой не пускає. } Двічі

Ой зірочка зйшла,
Усе поле та й освітила:
А дівчина вийшла —
Козаченька та й звеселила. } Двічі

«Ой ти, козаче,
Ти, хрещатий та барвіночку!
Хто ж тобі постеле
У дорозі постілоньку?» — } Двічі

«Ой стелиться мені
Широкий лист та бурковина,
А під голови
Голубая та жупанина». } Двічі

Ой що через межу
Зелений горошок слався.
Козак до дівчини
Через люди та й поклонявся. } Двічі

«Ох і поклоніться,
Ой ви, добрії люде,
Нехай моїй милій
Там легесенько буде!» } Двічі

ОЙ ГОРЕ, ГОРЕ

Швиденько $\text{♩} = 132$

Ой го_ре, го_ре, я_кий я вда_в_ся!

Брів че_рез рі_чень_ку да й не вми_вав_ся.

брів че_рез рі_чень_ку да й не вми_вав_ся.

Ой горе, горе,
Який я вдався:
Брів через річеньку } Двічі
Да й не вмивався.

Ой завернуся
Та умиюся —
На тебе, серденько, } Двічі
Хоч подивлюся.

«І не вертайся,
І не вмивайся —
Ти ж мені, серденько, } Двічі
І так сподобався!

Моя криниця
Край перелазу —
Вмиймося, серденько, } Двічі
Обоє разом.

Моя хустина
Шовками шита —

Утремось, серденько, } Двічі
Хоч буду бита.

Битиме мати —
Знатиму за що:
За тебе, серденько, } Двічі
Не за ледащо!»

ОЙ НЕ ШУМИ, ЛУЖЕ

Співуче ♩ = 50

Ой не шу - ми, лу - же, зе - ле - ний байра - че.
Не плач, не жу - ри - ся, мо - ло - дий ко - за - че!

The image shows two staves of musical notation in G major, 2/4 time. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a tempo marking 'Співуче ♩ = 50'. The melody consists of eighth and sixteenth notes. The second staff continues the melody and includes a double bar line with repeat dots at the beginning.

Ой не шуми, луже,
Зелений байраче.
Не плач, не журися,
Молодий козаче! } Двічі

Не сам же я плачу —
Плачуть карі очі,
Що нема спокою
Ані вдень, ні вночі. } Двічі

Сусіди близькії —
Вороги тяжкії:
Не дають ходити,
Дівчину любити. } Двічі

Я ж буду ходити
І буду любити,
Ще й до себе візьму —
Буду з нею жити. } Двічі

Ой умру я, мила,
Як ти будеш жива,
Чи згадаєш, мила,
Де моя могила? } Двічі

А моя могила
Край синього моря,

Де була між нами
Тихая розмова! } Двічі

Зійдеш на могилу,
Та не сумуй дуже,—
Спогадають люди,
Що любились дуже! } Двічі

Зійдеш на могилу —
Не труси землю,
Бо сама вважаєш,
Як тяжко під нею! } Двічі

Ой тим воно тяжко —
Любилися важко,
Тим воно тяженько —
Любились вірненько! } Двічі

ОЙ ПІЙДУ Я, ПІЙДУ НЕ БЕРЕГОМ, ЛУГОМ

Не швидко ♩ = 63

Ой пій_ ду я, - пій_ ду
не бе_ ре_ гом, лу_ гом,
чи не зо_ стрі_ ну_ ся
з не_ су_ же_ ним дру_ гом.

Ой пійду я, пійду не берегом, лугом,
Чи не зострінуся з несуженим другом.

Здоров, здоров, луже, несужений друже!
Здорова, дівчино! Любилися дуже!

Ой любилися ж ми чотири годочки,
А не бачилися чотири неділі.

А не бачилися чотири неділі,
Як побачилися, разом заболіли.

Лежить козаченько в зеленій дуброві,
Молода дівчина в матусі, в коморі.

Ой по дівчиноньці дзвони задзвонили,
А по козакові вовченьки завили.

Ой по дівчиноньці отець-мати плаче,
А по козакові чорний ворон криче!

Ой викопай, мати, глибокую яму,
Та поховай, мати, сю славную пару.

Та й положи, мати, поруч головами,
Щоб була розмова тихая між нами!

ТЕЧЕ РІЧКА НЕВЕЛИЧКА

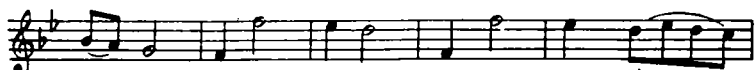
Помірно $\text{♩} = 84$

Тече річ_ ка не_ве_лич_ ка з вишне_во_ го

са_ ду. Кли_че ко_ зан дів_чи_нонь_ ку со_бі на по_

ра ду. Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!

Кли_че ко_ зан дів_чи_нонь_ ку со_бі на по_ ра_ ду.

Тече річка невеличка
З вишневого саду.
Кличе козак дівчиноньку
Собі на пораду.
Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
Кличе козак дівчиноньку
Собі на пораду.

«Порадь мене, дівчинонько,
Як рідная мати,
А чи мені женитися,
А чи тебе ждати?
Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
А чи мені женитися,
А чи тебе ждати?»

«Ой я тебе, козаченьку,
І раджу й не раджу:
Я з тобою вечір стою,
На іншого важу.

Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
Я з тобою вечір стою,
На іншого важу!»

«Бодай тебе, дівчинонько,
З твоєю радою:
Я до тебе з щирим серцем,
А ти з неправдою!
Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
Я до тебе з щирим серцем,
А ти з неправдою!

Бодай же ти, дівчинонько,
Тоді заміж вийшла,
Як у млині на камені
Пшениченька зійшла!
Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
Як у млині на камені
Пшениченька зійшла!»

«Бодай же ти, козаченьку,
Тоді оженився,
Як у лісі при дорозі
Сухий дуб розвився!
Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
Як у лісі при дорозі
Сухий дуб розвився!»

Ой у млині на камені
Пшениченька зійшла...
Ще молода дівчинонька,
А вже заміж вийшла.
Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
Ще молода дівчинонька,
А вже заміж вийшла.

Ой у лісі при дорозі
Сухий дуб розвився...
Козак старий, літа пройшли,
А ще не женився.
Гей-гей, гей-гей, гей-гей, гей-гей!
Козак старий, літа пройшли,
А ще не женився.

ВІЮТЬ ВІТРИ, ВІЮТЬ БУЙНІ

Помірно $\text{♩} = 84$

Ві_ють ві_ри, ві_ють буй_ні, аж де_ре_ва гнуть_ся.
Ой як бо_лить мо_є сер_це, а сль_ози не ллють_ся.

Віють вітри, віють буйні,
Аж дерева гнуться.
Ой як болить моє серце,
А сльози не ллються!

Трачу літа в лютім горі,
І кінця не бачу;
Тільки тоді і полегша,
Як нишком поплачу.

Не поправлять сльози щастя,
Серцю легше буде,
Хто щасливим був часочок,
Повік не забуде.

Єсть же люде, що і моїй
Завидують долі,
Чи щаслива ж та билінка,
Що росте у полі?

Що на полі, що на пісках
Без роси на сонці?
Тяжко жити без милого
І в своїй сторонці!

Де ти, милий, чорнобривий,
Де ти? Озовися.

Як я бідна тут горюю,
Прийди подивися!

Полетіла б я до тебе,
Та крилець не маю,
Щоб побачив, як без тебе
З горя висихаю...

До кого ж я пригорнуся,
І хто приголубить,
Коли тепер нема того,
Який мене любить.

БУЛА СОБІ МАРУСЯ

Швиденько $\text{♩} = 96$

Бу_ ла со_бі Ма_ру_ся, по_лю_би_ла Пет_ру_ся.

Ой ли_хо не Пет_русь— бі_ле лич_ко, чор_ний вус!

Була собі Маруся,
Полюбила Петруся.

П р и с п і в:

Ой лихо не Петрусь —
Біле личко, чорний вус! } Двічі

Вітер віє горою,
Іде Петрусь зо мною.

П р и с п і в.

Я з Петрусем стояла,
Прийти к собі прохала.

П р и с п і в.

Наварю я галушок,
Та напечу пампушок.

П р и с п і в.

Наварила, напекла,
Ні для кого — для Петра.

П р и с п і в.

Нема Петра, тільки Гриць,
Шкода моїх паляниць.

П р и с п і в.

Ой за того Петруся
Била мене Матуся.

П р и с п і в.

Ой любила б Петруся —
Поговору боюся.

П р и с п і в.

А хоч буде поговір,
Таки буде Петрусь мій.

П р и с п і в.

ДА ТУМАН ЯРОМ

Помірно $\text{♩} = 80$

Музична партитура для голосу. Титул: 'ДА ТУМАН ЯРОМ'. Темп: 'Помірно', метр: 2/4, частота ударів: 80. Партитура складається з двох рядків нот. Під першим рядком наведено текст: 'Да ту-ман я-ром, да ту-ман я-ром,'. Під другим рядком: 'да ту-ма-ноч-ну трош-ки, да ту-ма-ноч-ну трош-ки.' Ноти написані на скрипковій лінійці з ключем фа-бемоль і двох бемольях у басовій частині.

Да ту-ман я-ром, да ту-ман я-ром,
да ту-ма-ноч-ну трош-ки, да ту-ма-ноч-ну трош-ки.

Да туман яром, да туман яром,
Да туманочку трошки, (2)

А у дівчини чорні брови,
Як у тій волошки. (2)

А туман яром, а туман яром,
А туман туманиться, (2)

А у дівчини чорні брови,
Що любо й подивиться. (2)

А по тім боці да на толоці,
Там цигане стояли, (2)

Ох і меж тими да циганами,
А циганка ворожка. (2)

А туди ж бігла да дівчинонька
До схід сонечка боса,— (2)

Ой циганочко, да ворожечко,
Ой уволи ж мою волю, (2)

Ой причаруй та козаченька,
Що гуляє зо мною. (2)

Ой циганочка ж да ворожечка
Мою волю вволила. (2)

Ой урізала русой коси
Да козака й накурила. (2)

ОЙ ВИЙДУ Я НА ШПИЛЕЧОК

Не швидко $\text{♩} = 69$

Ой вийду я на шпиле - чок, да
 гляну я на доли - ну: до - ли - на гли -
 бо - ка, ка - ли - на ви - со - ка, аж до до - лу
 віт - тя гнуть - ся. А в ті - ї дів - чи - ни, а в ті -
 ї мо - ло - до - ї аж на зем - лю сльози ллють - ся.

Ой вийду я на шпилечок
 Да гляну я на долину:
 Долина глибока, калина висока,
 Аж додолу віття гнуться.
 А в тії дівчини, а в тії молоді
 Аж на землю сльози ллються.

Під тією калиною
 Стоїть козак з дівчиною,
 Дівчинонька плаче, сильненько
 ридає, } Двічі
 Свою долю проклинає:

«Коли б же я да все знала
 І з тобою не стояла...»

Гуляла б у батька, гуляла б
до віку } Двічі
Дівчиною молодою!»

Ой зйду я на шпилечок
Да гляну я на світаночок:
Ой світе мій ясний, світе мій
прекрасний! } Двічі
Який мій талан нещасний!

Ой і жалю, ти мій жалю,
Ох і жалю не по-малу!
Упустила долю, упустила щастя } Двічі
Да уже й не піймаю.

ОЙ ГИЛЯ, СІРІ ГУСИ

Повільно $\text{♩} = 54$

Ой ги-ля, сі-рі гу-си, ой ги-ля на Ду-най!

За-в'яз-за-ла го-ло-вонь-ку, те-пер си-ди та й думай.

Ой гиля, сірі гуси, ой гиля на Дунай!
Зав'язала головоньку, тепер сиди та й думай.

Ой гиля, сірі гуси, ой гиля на пісок,
Зав'язала головоньку, я ж думала на часок.

Ой гиля, сірі гуси, ой гиля на ріку,
Зав'язала головоньку, не розв'яжу й до віку.

ОЙ ЗАЦВІЛА ЧЕРВОНА КАЛИНА

Повільно $\text{♩} = 76$

Ой за_цві_ла чер_во_на на_ли_на
над кри_ни_це_ю. Го_ре ж ме_ні, а ти мо_я
ма_ти, жить з п'я_ни_це_ю.

Ой зацвіла червона калина над криницею.
Горе ж мені, а ти моя мати, жить з п'яницею.

Ой п'яниця — неробітниця: цілий день він п'є,
Прийде додому, мене молодую, мене молодую б'є.

Потихесеньку, потихесеньку, моя матусенько, йди:
Спить п'яниця в рубленій коморі, гляди, мамо,
його не збуди.

Ой не бийте його і не лайте його, моя матусенько,
Бо у мене діточки маленькі, горе мені без його.

У КИЄВІ НА РИНКУ

Швиденько $\text{♩} = 84$

У Ки_ є_ ві на рин_ ку п'ють чу_ ма_ ки
го_ ріл_ ку, п'ють чу_ ма_ ки го_ ріл_ ку.

У Києві на ринку
П'ють чумаки горілку. (2)

Ой п'ють вони, гуляють,
На шинкарку гукають. (2)

«Да шинкарко молода,
Повір меду і вина». (2)

«Не повірю, не продам,
Бо на тобі дран жупан». (2)

«Хоч на мені жупан дран,
Дак у мене грошей жбан». (2)

«Як у тебе грошей жбан,
Я за тебе дочку дам». (2)

У суботу змовлялись,
А в неділю вінчались, (2)

Та до Києва вертались,
Свого роду питались. (2)

«Скажи мені, серденько,
Якого ти родоньку?» (2)

«Я із роду Іванівна,
А по батьку Карпівна». (2)

«Скажи ж, серце, правдоньку,
Якого ти родоньку?» (2)

«Я із роду Іваненко,
А по батьку Карпенко». (2)

Да бодай попи пропали —
Брата й сестру звінчали. (2)

«Ходім, сестро, ярами,
Розсіємось цвітами; (2)

Ой ти будеш синій цвіт,
А я буду жовтий цвіт; (2)

Будуть люди цвіти рвать,
Із нас гріхи ізбирать. (2)

Ходім, сестро, горою,
Розсіємось травною. (2)

Будуть люди косити,
За нас бога просити: (2)

Да чи се ж тая травиця,
Що з братиком сестриця?» (2)

ДЕ ТИ, ДОНЮ, БАРИЛАСЯ

Швиденько $\text{♩} = 96$

Де ти, до-ню, ба-ри³ ла-ся? На мельни-ка ди-ви-ла-ся.
То-то ж, ма-ти, мель-ник, то-то ж кру-по-дер-ник,
то-то ж ма-ти, хо-ро-ший,— де-ре кру-пу без гро-шей

Де ти, доню, барилася?
— На мельника дивилася.
То-то ж, мати, мельник,
То-то ж круподерник,
То-то ж, мати, хороший,—
Дере крупу без грошей.

Дере, дере, шеретує,
Обернеться, поцілує.
То-то ж, мати, мельник,
То-то ж круподерник,
То-то ж, мати, хороший,
Дере крупу без грошей.

ОЙ ПІДУ Я ДО МЛИНА

Жваво $\text{♩} = 112$

Ой пі_ ду я до мли_на, до мли.на, а у мли_ні
но_ ви_ на, но_ ви_ на. Ой там, ма_ мо, мельник, ой там кру_ по_
- дер.ник, ой там, ма_ мо, хо_ роший, — де_ ре гречку без гро_ шей.

Ой піду я до млина, до млина,
А у млині новина, новина.
Ой там, мамо, мельник,
Ой там круподерник,
Ой там, мамо, хороший,—
Дере гречку без грошей.

Дере гречку, шеретує, шеретує,
Обернеться, поцілує, поцілує.
Ой там, мамо, мельник,
Ой там круподерник,
Ой там, мамо, хороший,—
Дере гречку без грошей.

ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ БАРВІНОЧКУ

Не швидко $\text{♩} = 96$

Музична партитура для голосу та фортепіано. П'ять рядків нот. Темпозначення: Не швидко, $\text{♩} = 96$. Ключ: Б-бемоль. Ритм: 4/4. Текст пісні розташований під нотами.

Зе_ ле_ нень_ кий бар_ ві_ ноч_ ку, сте_ ли_ ся ни_
_ зень_ ко, а ти, ми_ лий, чор_ но.., а ти, ми_ лий,
Швидше
чор_ но_ бри_ вий, при_ сунь_ ся бли_ зень_ ко. Ще, ще.
ще, ще, ще, ще ближ_ че, при_ сунь_ ся ще ближ_ че.

Зелененький барвіночку,
Стелися низенько,
А ти, милий, черно...
А ти, милий, чорнобривий,
Присунься близенько.
Ще, ще, ще, ще, ще, ще ближче,
Присунься ще ближче.

Зелененький барвіночку,
Стелися ще нижче,
А ти, милий, черно...
А ти, милий, чорнобривий,
Присунься ще ближче.

Ой ти, мамо, моя мамо,
Мамо моя мила,
Не дай мене за...

Не дай мене за старого,
Бо я чорнобрива.

Ой дай мене за такого,
Що не має вуса,
Він на мене за...
Він на мене заморгає,
А я засміюся.

ОЙ НАДВОРІ МЕТЕЛИЦЯ

Не швидко $\text{♩} = 88$

Ой надво-рі ме-те-лиця, чо-му ста-рий не же-ниться?

Ой ні-ко-ли же-ни-ти-ся, бо ні-ко-му жу-ри-ти-ся.

Ой надворі метелиця,
Чому старий не жениться?
Ой ніколи женитися,
Бо нікому журитися.

Жаль мені превеликий,
Що поганий та сердитий,
Ой жаль животу,
Що любив сироту.

Ой жаль же мені,
Що не взяв я її,
Що полюбив та не взяв,
Тільки світ зав'язав.

ВИСОКО СОНЦЕ СХОДИТЬ, НИЗЕНЬКО СІДАЄ

Помірно $\text{♩} = 74$

Ви со но сон_це схо_ дить, низенько сі_ да_ є, ой де ж то наш Па_лій Се_ мен те_пер про_ жи_ ва_ є?

Високо сонце сходить, низенько сідає,
 Ой де ж то наш Палій Семен тепер проживає? (2)
 Високо сонце сходить, низенько заходить,
 Ой десь то наш Палій Семен по Сибіру бродить. (2)
 Ой чуро, мій чуро! Мій вірний Стоусю!
 Ой ходімо у капліцю, богу помолюся! (2)
 Ой богові помолюся, святим поклонюся,
 Зледащів же я понурій, стареньким здаюся! (2)
 Стареньким здаюся, молитися мушу,
 Хай милує милостивий мою грішну душу. (2)
 Ой натягнув йому чура та сірую свиту
 Та дав йому він у руки яловую віту. (2)
 Пішов пан Палій Семен богові молитися,
 Не то богові молитися, а не то журиться! (2)
 Прийшов пан Палій Семен да й сів у наміті,
 На бандурці виграває: «Лихо жити в світі». (2)
 Той душу заклавши, свиту, бач, гаптує,
 А той собі по Сибіру, мов в лузі, дубує. (2)

ГЕЙ, БУВ В СІЧІ СТАРИЙ КОЗАК

Повільно ♩ = 116

Гей, був в Сі - чі старий ко - зак, на пріз - ви - ще Ч а л и й,
 ви - го - дував си - на Са - ву ко - за - кам на сла - ву.

Гей, був в Січі старий козак, на прізвище Чалий,
 Вигодував сина Саву козакам на славу.

Ой не схотів же той Сава козакам служити —
 Відклонився до ляшеньків в Польщу паном жити,
 Гей, та схотів же той Сава слави залучити —
 Став своїх батьків-запорожців по степах ловити!

Наш отаман, пан кошовий по козаках тужить:

«Ой хто б вловив того Саву,— сам йому
 послужить!»

«Мого сина,— каже Чалий,— ніхто з вас
 не вловить,

Хіба Гнатко з Кравчиною до себе підмовить!»

Наш отаман каже: «Гнатку! Як Саву не вловиш —

Сам за нього, вражий сину, голову положиш!»

Пішов Гнатко з Кравчиною Саву підмовляти,

Як не схоче з Польщі іти,— то й смерті предати.

По дорозі стрівсь їм литвин та й став наставляти,

Як їм того пана Саву у руки піймати:

«Візьмімо сирої землі в чоботи під ноги,

А щоб не знав той пан Сава нашої підмови!»

Сидить Сава кінець столу, дрібні листи пише,

А Савиха молодая дитину колише,

Ой скінчивши дрібних листів, та й спатоньки

ляже,

А щось йому під віконце: «Добривечір!» — каже.

«Піди, хлопку, піди, малий, та й уточи пива,

Нехай же ж ми та вип'ємо за здоров'я сина!

Піди, хлопку, піди, малий, та й вточи горілки,
Нехай же ж ми та вип'ємо за здоров'я жінки!
Піди, хлопку, піди, малий, та й уточи меду,
Ой щось мені нудно-трудно — голови не зведу!»
Пішов хлопець до пивниці замків відмикати,
А козацькая старшина у двір уступати.
Не вспів хлопець, не вспів малий дійти до
пивниці,—

Ускочили гайдамаки до Сави в світлицю:
«Здоров-здоров, пане Саво, здоров — як ся маєш?
Сидиш собі в світличеньці, меди попиваєш?
Далекії в тебе гості — чом же не вітаєш?..»
Ой кинеться та пан Сава до ясної зброї:
«Е, ні,— кажуть — пане Саво, се тобі не в полі!»
Ой кинеться та пан Сава до ясного меча —
Одлетіла й голівонька до самого плеча!
Не досягнув той пан Сава своєї булави —
Положили пана Саву на дубові лави:
«Оце тобі, пане Саво, сукні-адамашки,
Що ти нажив, вражий сину, з козацької ласки!»
Прилітали з України та чорні ворони —
Задзвонили пану Саві та й ув усі дзвони...

ОЙ З-ЗА ГОРИ, З-ЗА ЛИМАНУ

Помірно ♩=66

Ой з-за го_ри, з-за Ли_ма_ ну ві_тер по_ ві_
 ва_ є Кру_гом Сі_ чи За_по_розь_ кой
 мос_каль об_ ля_ га_ є, та кру_гом Сі_ чи
 - За_по_розь_ кой мос_каль об_ ля_ га_ є.

Ой з-за гори, з-за Лиману

Вітер повіває.

Кругом Січі Запорозької

Москаль облягає.

} Двічі

Облягає москаль Січі,

Лагерями стали,

Вони ж свого генерала

Три дні ожидали.

} Двічі

Шатнулися по курнях

Запасу шукати,

А московська вся старшина

Церкви оббирати.

} Двічі

Та беруть срібло, беруть золото,

Ще й воскові свічі.

Зостається пан кошовий

З писарями в Січі.

} Двічі

«Ой устань, Харку, устань, батьку,
Просьять же нас люде,
Як станемо на гряниці —
По-прежньому буде. } Двічі

Як вийдемо на гряницю
Та впросим царицю,
Щоб оддала степи вільні
По прежню гряницю». } Двічі

«Та не на те ж я, вражі сини,
Москаля зібрала,
Щоб степ добрий, край веселий } Двічі
Назад завертала».

«Ой устань, Харку, устань, батьку,
Що ж ми наробили,
Що степ добрий, край веселий } Двічі
Та й занапали!»

Та тече річка невеличка
З-під білої кручі.
Заплакали запорожці,
Від цариці йдучи. } Двічі

Встає хмара з-за Лиману,
А другая з поля,
Заплакала Україна —
Така її доля! } Двічі

ОЙ ТИСЯЧА СІМСОТ

Помірно

Ой ти-ся-ча сім-сот дев'я-но-сто пер-шо-го

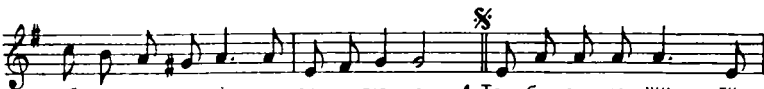
ро-ку, гей вийшов у-каз від нашої ца-ри-ці

з Пе-тер-бур-га го-ро-да да.

2. Ой що пан Че-пі-га і пан Го-ло-ва-тий,

зібравши все військo за-по-різьке 4. Там бу-де-мо жи-ти,

там бу-дем гу-ля-ти і ри-бу ло-ви-ти.

Ой тисяча сімсот дев'яносто першого року,
Гей, вийшов указ від нашої цариці
З Петербурга-города.

Ой що пан Чепіга і пан Головатий,
Зібравши все військо запорізьке,
Гей, виступають та на Кубань-річку
На вічнеє врем'я все.

Бувай же здорова, Дніпр-ріка мутная,
Підем в Кубань чистої напиться,

Бувайте здорові, всі курені наші,
Тут вам без нас розвалиться.

Там будемо жити, там будем гуляти
І рибу ловити,
А вражого черкеса, та як того зайця,
Будем по скалах гонити.

ОЙ СІВ ПУГАЧ НА МОГИЛІ

Стримано

Ой сів пугач на моги _ лі та й крик _ нув він:
«Пу _ гу!» чи не буде козацькеє, гей!
но _ за_чень_кам, гей! хоч на час по _ ту _ ги.

The image shows a musical score for a song. It consists of three staves of music in a single system. The first staff begins with the tempo marking 'Стримано' (Moderato). The music is written in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat) and a common time signature (C). The lyrics are written below the notes, with some words underlined to indicate syllable placement. The lyrics are: 'Ой сів пугач на моги _ лі та й крик _ нув він: «Пу _ гу!» чи не буде козацькеє, гей! но _ за_чень_кам, гей! хоч на час по _ ту _ ги.'

Ой сів пугач на могилі
Та й крикнув він: «Пугу!»
Чи не буде козаченькам, гей! } Двічі
Хоч на час потуги.

Наші шаблі заржавіли,
Мушкети без курків,
Наше серце козацькеє, гей! } Двічі
Не збійться турків.

Ой колись ми панували,
А тепер не будем,
Того щастя, тої слави, гей! } Двічі
Повік не забудем.

ДА ЖИЛА СОБІ ТА УДІВОНЬКА

Не швидко $\text{♩} = 74$

Да жи_ла со_бі та у_ді_вонь_ка та на край се_

_ла, ма_ла со_бі та у_ді_вонь_ка си_на со_ко_ла.

Да жила собі та удівонька
Та на край села.
Мала собі та удівонька
Сина сокола.
А не знала та удівонька,
А де сина дить —
Записала та удівонька
У військо служить.
«Служи, служи, мій синопьку,
Служи, не барись,
Четвертої та неділоньки
Додому вернись».
«Не сподійся, моя матінко,
Не на пів часа,
Сподівайся, моя матінко,
Шостого года.
Я до тебе, моя матінко,
Не пішки прийду,
Я до тебе, моя матінко,
Орлом прилину.
Ой сяду я, ой паду я
В вишневім саду.
Я своєю та сухотою
Весь сад висушу.
Ой сяду я, ой паду я
В вишневім саду,
Я своєю та красою
Весь мир звеселю».

ТА ЛЕТИТЬ ОРЕЛ ПОНАД МОРЕМ

Помірно ♩=104

Та летить о-рел по-над мо-рем, та просить в мо-ря

4 пи-ти... тяжко, важко бурла-ко-ві на чу-жи-ні жи-ти.

Та летить орел понад морем,
Та просить в моря пити...
Тяжко, важко бурлакові
На чужині жити.

} Двічі

Да сидить бурлак на чужині,
Та сорочку латає,
Сам до себе розмовляє,
Десь родину має.

} Двічі

«Да ой маю я родиночку
Далеко від себе.
Ой чую я через люди —
Цураються мене.

} Двічі

Да хоча вони цураються,
А я їх не буду:
За год, за два, за чотири
Я в них в гостях буду».

} Двічі

Да іде бурлак дорогою,
А з дороги збився...
Кажуть люди й рідне браття:
— Безщасний вродився.

} Двічі

Да прийшов бурлак до корчмочки,
Та на стіл похилився...

Кажуть люди й рідне браття: } Двічі
— Ледачий напився.

Да тече вода з Шайгорода,
На долині сухо...
«Ходи, сідай коло мене,
Моя щebetухо!» } Двічі

Да бодай тебе щebetала
Лихая година:
Було личко, як яблучко,
Тепер — біла глина!.. } Двічі

Да було личко, як яблучко,
А тепер — біла глина,—
Цурається отець-мати,
Вся моя родина. } Двічі

ВЕСЕЛАЯ БЕСЕДОЧКА

Не поспішаючи $\text{♩} = 84$

Ве - се - ла - я бе - се - доч - на,
 де о - та - ман п'є, а ще луч - че
 по - ра - донь - на в ко - го о - тець є.

Веселая беседочка, де отаман п'є,
 А ще лучче порадонька, в кого отець є.
 В котрого козаченька отець, мати є,
 Той сідає у рядочку, мед, горілку п'є.
 А в котрого козаченька отця немає,
 Той сірома одинокий в війську погибає.
 Стала хмара наступати, став дощик іти,
 «Благослови, отамане, нам намет звести».
 Которії багатії, у наметі сіли,
 А убогі сіромахи та й і не посміли.
 А убогі сіромахи та й і не посміли,
 Взяли квартиру, взяли другу та на дощі сіли.
 Прийшов багач, прийшов дукач та й насміхається:
 — Ой за що ся вража голотонька напивається?
 А нашому отаману учинився жаль,
 Скинув з себе голубий жупан та й намет нап'яв.
 — Ой оце ж вам, миле браття, голубий намет,
 Щоб не капав дрібен дощик в горілку та в мед.
 Візьміть в руки гайдамаку ой та й виведіть,
 Попід боки кулаками ой та й винесіть.
 Один узяв за чуприну, другий дулом б'є:
 «Не йди туди, вражий сину, де голота п'є».

У НЕДІЛЮ УНОЧІ

Не дуже швидко $\text{♩} = 93$

У не ді лю у но чі зіб ра ли ся
ба га чі. Гей, гей! Зіб ра ли ся ба га чі.

У неділю уночі
Зібралися багачі.
Гей-гей!
Зібралися багачі.

Стали раду радити,
Кого в некрути дати.
Гей-гей!
Кого в некрути дати.

«Богацького не дати —
Буде в полі орати!
Гей-гей!
Буде в полі орати!

У вдовиці гарний син —
Він до того спосібен!
Гей-гей!
Він до того спосібен!»

ОЙ НЕ ШУМИ, ЛУЖЕ, ДУБРОВОЮ ДУЖЕ

Повільно, задумливо

Ой не шу-ми, лу- же, дубро-во- ю ду- же,
не зав-да- вай серцю жа-лю, бо я в чу- жім кра- ю.

Ой не шуми, луже, дубровою дуже,
Не завдавай серцю жалю, бо я в чужім краю.

Ой я в чужім краю, як на пожарині,
Ніхто мене не пригорне при лихій годині!

Ой роблю я, роблю, робота ні за що;
Люди кажуть і говорять: — сирота ледащо,

Сирота ледащо, не хоче робити;
Ой оддаймо врага сина у військо служити...

Сирота втомився, на тин похилився,
Люди кажуть і говорять: — він, мабуть, упився.

Ой піду я, піду на гору крутую,
Ой стану ж я, подивлюся на річку биструю.

Ой річенька бистренькая, на її дивлюся,
Такі мене думи вносять — піду утоплюся!

— Не топися, козаченьку, марне душу згубиш,
Треба з нею в світі жити, хоч її не любиш!..

ГЕЙ, ВОЛИ Ж МОЇ ТА Й ПОЛОВІІ

Помірно ♩=88

Гей, воли ж мої та й по_ло_ві_ї,
да чому ж ви не о_ре_те? Гей, лі_та_ж мо_ї
та й мо_ло_ді_ї, да чо_го ж ви мар_но йде_те?

Гей, воли ж мої та й половіі,
Да чому ж ви й не орете?
Гей, літа ж мої та й молодії,
Да чо_го ж ви марно йдете?

} Двічі

Ой коли б тобі, да так як мені!
Лиха біда й докучила!
Ти б коня й добув, до мене прибув,
Да щоб же я й не скучила!

} Двічі

ОЙ У ПОЛІ ВЕРБА

Ой у полі верба,
Під вербою вода.
Гей, там дівчина пізно воду брала, } Двічі
Дівчина молода.

Ой дівчина від води,
А козак до води:
«Гей, зажди, зажди, чорнявая, } Двічі
Дай коню води!»

«Не великий ти пан,
Та й напій коня сам,
Ранняя роса, а дівчина боса, } Двічі
Ніжкам холодно».

«Ой скину опанчу,
Ой та й ніжки зав'ю,
Гей, дай, боже, неділі діждати, } Двічі
Чобітки куплю».

«Ти ж не купуй мені,
А купуй сам собі,
Ой є у мене отець, рідна мати, } Двічі
Та й куплять мені».

«Ой дівчино моя,
Та й сідай на коня,

Гей, та й поїдем в чистеє поле
До мого двора». } Двічі

«Ой у тебе ж двора
Та і зроду нема,
Гей, тільки в лузі три корчі калини
Та й та не твоя». } Двічі

«Ой дівчино моя,
Чи ти ж там бувала,
Гей, що ти мені молодому
Стиду завдала». } Двічі

«Ой не я ж там була,
А молодша сестра,
Гей, вона ж мені всю правду сказала,
Так як би я й сама». } Двічі

ОЙ ГАЮ МІЙ, ГАЮ

Повагом $\text{♩} = 69$

Ой гаю мій, гаю, та густий
не прогляну; упустила та голуб
бонька та вже й не піймаю.

Ой гаю мій, гаю,
Та густий не прогляну,
Упустила та голубонька
Та вже й не піймаю.

Ой хоч же піймаю,
Та й уже ж не такого,
Не приляже моє серденько
Ніколи до його.

Ой гаю мій, гаю,
Та густий зелененький,
Любив мене та козаченько
Хороший, молоденький.

Ой гаю мій, гаю,
Та густий кучерявий,
Любив мене та козаченько,
Хороший, чорнявий.

ВИЙДИ, ГРИЦЮ, НА ВУЛИЦЮ

Жваво $\text{♩} = 104$

Вийди, Грицю, на вулицю і ти, коваленку,
заграй мені в сопілочку стиха, помаленьку.

Вийди, Грицю, на вулицю
І ти, коваленку,
Заграй мені в сопілочку
Стиха, помаленьку.

Сопілочка з калиночки,
Ясенове денце,
Ой хто ж мене та не любить —
Рожен йому в серце.

Ой вийду я на вулицю,
Стану біля хати;
Перестаньте, парубоньки,
З дівчат глузувати.

Ой вийду я на вулицю,
Стану у куточку;
Не займайте мене, хлопці,
Удовину дочку.

Кличе мати вечеряти,
Галушки простигли,
Стривай, мати, погуляю,
Женишки настигли!

Стривай, мамо, по вулиці
Я вздовж подивлюся,

Поцікуюсь раз із милим
Та раз обнімуся.

Ой бодай вас, дівчаточка,
Побила морока,
Щебетала з парубками,
Як в саду сорока.

КОТИЛИСЯ ВОЗИ З ГОРИ

Помірно $\text{♩} = 84$

Ко_ти_ли_ся во_зи з го_ри, на до_ли_ні ста_ли,
ко_ха_ли_ся, лю_би_ли_ся, та вже пе_ре_ста_ли. жа_ли.

Котилися вози з гори, на долині стали,
Кохалися, любилися, та вже перестали. (2)

Кохалися, любилися, що мати не знала,
Прийшлося тепер розійтися, як та чорна хмара. (2)

Ой у полі вишня, чому не черешня,
Кохалися, любилися, чому не беремся. (2)

Котилися вози з гори, поломились спиці,
А вже ж мені не ходити на ті вечорниці. (2)

Ой у полі нивка, на їй материнка,
Там дівчина жито жала, сама чорнобривка. (2)

Ішов козак дорогою, помагай біг, женче,
Вона ж йому одказала — здоров бувай серце. (2)

А вже ж тая слава по всім світі стала,
Що дівчина козаченька серденьком назвала. (2)

ХУСТОЧКА Ж МОЯ

Поволі $\text{♩} = 60$

Хус_точка ж мо_я шов_ко_ва_я!

Те_бе ми_лий дав, бо ме_не спо_до_бав,

ко_ло те_ї та кри_ни_ченьки як зо мно_ю сто_яв.

Хусточка ж моя шовковая!
 Тебе милый дав, бо мене сподобав,
 Коло теї та криниченьки } Двічі
 Як зо мною стояв.

Хусточка ж моя червоная!
 Тебе милый дав, бо мене сподобав,
 Коло теї криниченьки } Двічі
 Як зо мною стояв.

Я ж по хустоньці вишиваю,
 Шовком, золотом мережаю,
 Дрібненькими та слізоньками } Двічі
 Та й обливаюсь.

Ой я хустоньку вишиваю,
 З нею думкою розмовляю,—
 Все про того та козаченька, } Двічі
 Що я кохаю.

Хусточка ж моя вишиваная!
 Чи на те ж тебе я вишивала,
 Щоб нелюбу та немилому } Двічі
 Тепер віддала?

Хусточка ж моя гаптованая!
 Чи на те ж бо я гаптвала,
 Щоб старому, супротивному } Двічі
 Тебе чіпляла?

Хусточка ж моя безщасная!

Обітри мої та слізоньки,

Що з очей моїх течуть карих,

Як тії річки.

} Двічі

Хусточка ж моя безталанная!

Та закрій мої карі оченьки,

Як ляжу я в домовиноньку

Від любовоньки.

} Двічі

ОЙ ОРЕ СЕМЕН, ОРЕ

Помірно $\text{♩} = 84$

Ой о_ре Семен. о_ре та на шлях погля_да_є:
«Чу_мі жін_ки о_бід не_суть, а мо_є_ї не_ма_є»

Ой оре Семен, оре
Та на шлях поглядає:
«Чужі жінки обід несуть,
А моєї немає».

Доорався Семенко
До зеленого гаю,
Випрягає сиві воли
Да й у гай наганяє.

«Ой пасітеся, воли,
Да й не бійтеся вовка,
А я піду додому,
Щось болить моя головка».

Ой приходить Семенко
Да й до нової хати,
Питається малих дітей:
«Ой де ж, діти, наша мати?»

«Ой пішла наша мати
Да у луг по телята,
Забожилась, заклялася,
Що не ваша, діти, мати.

Ой пішла наша мати
Да у луг по калину,

Забожилась, заклаяся,
Що, їй-богу, вас покину.

Наша мати не дура,
Нові чоботи взула,
В новий кожух одяглася,
У мендрози потяглася».

Ой ударив Семенко
Ой об поли руками:
«Ой діти, дрібнесенькі,
Да пропав же я з вами.

Ой ударте, морози,
Да на густії лози,
Зморозьте жінку Катерину
Да й на битій дорозі.

Ой ударте, морози,
Да на густії лози,
Зморозьте жінку Катерину
Да й за сиротськії сльози».

ОЙ НЕ ХОДИ, ГРИЦЮ

Журливо ♩ = 84

Ой не хо_ди, Гри_цю, та й на ве_чор_ни_ці,

бо на ве_чор_ни_цях дів_ки ча_рів_ни_ці.

Кот_ра дів_чи_на чо_р_но_бри_ва_я,

та ча_рів_ни_чень_ка спра_вед_ли_ва_я.

Ой не ходи, Грицю, та й на вечорниці,
Бо на вечорницях дівки чарівниці.
Котра дівчина чорнобривая,
Та чарівниченька справедливая.

} Двічі

У неділю рано зілля копала,
А в понеділок переполоскала;
Прийшов вівторок, зілля зварила,
У середу рано Гриця отруїла.

} Двічі

Прийшов четвер, Гриценько вмер,
Прийшла п'ятниця, поховали Гриця;
У суботу рано мати дочку біла:
— Нащо ти, доню, Гриця отруїла?

} Двічі

— Ой мати, мати, жаль вваги немає,
Нехай же Гриценько двох не кохає,

Нехай не буде ні тій, не мені,
Нехай достанеться сирій землі. } Двічі

Оце тобі, Грицю, я так ізробила,
Що через тебе мене мати била,
Оце тобі, Грицю, така заплата: } Двічі
З чотирьох дощок темная хата.

ОЙ СЕРБИНЕ, СЕРБИНОЧКУ

Помірно ♩ = 76

Ой сер_ би_ не, сер_ би_ ноч_ ку, ой сер_ би_ не,
сер_ би_ ноч_ ку, сва_ тай ме_ не, дів_ чи_ ноч_ ну.

Ой сербине, сербиночку, (2)
Сватай мене, дівчиночку.
Сватай мене, молодую, (2)
Чорнявую, хорошую.
Ой як тебе та сватати, (2)
Коли в тебе брат багатий.
Зчаруй, дівко, брата свого, (2)
Будеш мати молодого.
Ой я б його зчарувала, (2)
Коли б таке зілля знала.
Ой у лісі на калині, (2)
Ой там висить три гадини.
А гадюку сонце пече, (2)
А у гадини рана тече.
Підстав, дівча, коновочку (2)
Під гадючу головочку.
Як натече рана з його, (2)
Зчаруй брата молодого.
Брат до сестри з подарками, (2)
Сестра до брата з чарами.
Ой пий, брате, того пива, (2)
Що для тебе наварила.
Ой брат пива як напився, (2)
За серденько й ухопився.
За серденько й ухопився, (2)

Із коника повалився.
Ой сербине, сербиночку, (2)
Сватай мене, дівчиночку.
Ой як тебе та й сватати, (2)
Коли вмієш чарувати.
Зчарувала брата свого, (2)
Зчаруєш мене молодого.
А ні брата, ні козака, (2)
Пішла дівка за жебрака.
Жебрак ходить — хліба просить, (2)
А дівчина торби носить.

У ПОЛІ КОРЧОМКА

(ПРО ШИНКАРКУ)

Поволі ♩ = 69

У по_лі кор_чом_ ка му_ром му_ро_ва _ на,

му_ром му_ро_ва _ на, біл_лю бі_льо_ва _ на.

У полі корчомка
Муром мурована,
Муром мурована,
Біллю більована.

} Двічі

А у тій корчомці
Та п'ють чорноморці,
Гей, п'ють ще й гуляють,
Дівча підмовляють.

} Двічі

Один чорноморець
На сопілку грає.
Другий чорноморець
Мед, вино кружає.
Третій чорноморець
Дівча підмовляє:

«Гей, поїдьмо з нами,
З нами, козаками,
Краще тобі буде,
Ніж в рідної мами.

} Двічі

В мами ти ходила
Та у запасчині,—
В нас будеш ходити
Та у кармазині».

} Двічі

Дурна була дівка
Та і послухала,
Сіла з козаками
Та і поїхала. } Двічі

Ой повезли дівку
Темними лісами,
Прив'язали дівку
До сосни косами. } Двічі

Підпалили сосну
З верху до коріння...
Сосна догорає,
Дівка промовляє: } Двічі

«Ой хто дочок має,
Нехай навчає,
Пізно до корчомки
Гулять не пускає». } Двічі

ОЖЕНИЛА МАТИ НЕВОЛЕЮ СИНА

Журливо $\text{♩} = 70$

О - же - ни - ла ма - ти не - во - ле - ю си - на

та взя - ла не - віст - ку, та й не до лю - бо - ві,

бі - ле - є ли - чень - ко, не чор - ні - ї бро - ви.

Оженила мати неволею сина
 Та взяла невістку та й не до любові,
 Білеє личенько, не чорнії брови.
 Ой послала сина у путь, у дорогу,
 Молоду невістку в поле брати льону.
 Ой як посилала та ще й приказала:
 Не вибереш льону, то не йди додому.
 Не вибрала льону, не пішла додому,
 У чистому полі та й заночувала,
 До білого світа тополею стала.
 Як приїхав син з путі, з дороги,
 Вклонився матусі низенько у ноги:
 Мати ж моя, мати! **Щ**ось маю

казати.

Ой виїздив, мати, усю Україну,
 Не бачив тополі, як на своїм полі!
 Тонка та висока, та листям широка,
 Без вітроньку має, без сонечка сяє...
 Ой вигостри, сину, гострую сокиру
 Да поїдь у поле, ізрубай тополю,
 Тонку та високу та листям широку.
 Як приїхав син же до тієї тополі,
 Як цокнув же раз, вона зашаталась,
 Як цокнув удруге, вона похилилась,
 Як цокнув утретє, — то й заговорила:

Ой не рубай мене, бо я твоя мила...
Се ж твоя матуся нам так наробила,
Що тебе послала у путь, у дорогу,
А мене послала в поле брати льону.
Ой як посилала, та й же приказала:
Не вибереш льону, то не йди додому.
Не вибрала льону — не пішла
додому.

У чистому полі да й заночувала,
До білого світа тополею стала!

ОЙ У ГАЮ КАЛИНА ШУМІЛА

Ой у гаю калина шуміла,
Де свекруха мед-горілку пила.
На підпитку невістку судила,
Прийшовши, з сином говорила:
— Возьми, сину, нагайку-дротянку,
Провчи, сину, свою милоданку.
Що з вечора комора звеніла,
А о півночі нагайка шуміла,
А о півночі нагайка шуміла,
А к світові милая нежива.
Йде свекруха невістки будити:
— Уставай, суко, корови доїти.
— Іще, мати, сама нестарая,
Ще подоїш корови самая.
Лежить мила, як ожина синя,
Стоїть милий, як бумага біла.
— Ой що, мати, що будеш робити,
Що приказала чуже дитя бити.
Що ж ти, мати, що ж ти наробила,—
Що нежива чужая дитина?
— Сідлай, сину, білу ю кобилу,
Да їдь сину, на ту Україну, (2)
Шукай, сину, собі другу милу.
— Хотя б, мати, хоч сю поховати,
Ніж мені другої шукати.
Що по милій в усі дзвони дзвонять,
А милого у кайданах водять.
Що на милу домовину тешуть...
(А милого в три нагайки крешуть).

У МАРУСІ ХАТА НА ПОМОСТІ

Жваво ♩=94

У Ма - ру - сі ха - та на по - мос - ті,
у Ма - ру - сі ха - та на по - мос - ті. При - ї - ха - ли
три ко - за - ки в гос - ті, при - ї - ха - ли три ко - за - ки в гос - ті.

У Марусі хата на помості, (2)
Приїхали три козаки в гості. (2)
Один каже: я Марусю люблю, (2)
Другий каже: я за себе візьму. (2)
Третій каже: що хочеш, достану, (2)
А з тобою до шлюбоньку стану. (2)
Ой хто мені трійзілля доставе, (2)
То той мені дружиною стане. (2)
Пішов козак трійзілля копати, (2)
Та йде своєї Марусі вінчати. (2)
Іде козак з-за моря із зіллям, (2)
А Маруся із церкви з весіллям. (2)
В правій руці Маруся танцює, (2)
В лівій руці шабельку готує. (2)
Як у полі маківка бренила, (2)
Так Марусі голівка злетіла. (2)

ОЙ У ПОЛІ МОГИЛА

Помірно

The image shows a musical score for the song 'Oy u poli mogila'. It consists of three staves of music in a treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The melody is written in a simple, folk-like style. The lyrics are written below the notes. The first staff has the tempo marking 'Помірно' (Moderato). The lyrics are: 'Ой у по-лі мо-ги-ла, там у-до-ва хо-ди-ла,'. The second staff continues: 'ой да там у - до - ва хо ди - ла.' The third staff continues: 'ой да там у - до - ва хо ди - ла.' There are some markings above the notes, such as '1)', '2)', '3)', and '4)', which likely indicate fingerings or breath marks. The music ends with a double bar line.

Ой у полі могила,
Там удова ходила,
Бой да там удова ходила.
Там удова ходила,
Два синочки зродила,
Бой да два синочки зродила.

Два синочки зродила,
І Івана й Василя,
Бой да і Івана й Василя.
І Івана й Василя,
У підтичку сповила,
Бой да у підтичку сповила.

У підтичку сповила,
Та й на Дунай однесла,
Бой да та й на Дунай однесла.
Ой ти, тихий Дунай,
Діток моїх доглядай,
Бой да діток моїх доглядай.

А ти, жовтий пісочок,
Гляди ж моїх діточок,
Бой да гляди ж моїх діточок.
І нагодуй, одягни,
І спатоньки положи,
Бой да й спатоньки положи.

ЧИ ЧУЛИ ВИ, ЛЮДИ, ТАКОЇ НОВИНИ

- Чи чули ви, люди, такої новини,—
Збито Петруся в Журавській долині. (2)
Пані пана мала, Петруся кохала,
По чотири рази слуги посилала. (2)
По чотири рази слуги посилала.
А за п'ятим разом сама поїхала. (2)
— Покидай, Петрусю, горох молотити,
Сідай до карети, будем разом жити. (2)
— Пані моя, пані, не в такім я разі,
Пані у атласі, а я хлоп в сермязі. (2)
— Не журись, Петрусю, не журись, серденько,
Зложу я свій атлас на тебе хутенько. (2)
— Пані ж моя, пані, боюся напасти,
Щоби вельможному в руки не попасти. (2)
— Не бійся, Петрусю, ти зо мною жити,
Поїхав вельможний до суду судити. (2)
— Слуги ж мої, слуги, слуги дорогії,
Будьте ж мені, слуги, на цей раз вірнії! (2)
Слуги ж собі саме тоє дораджали,
Що найвірнішого до пана послали. (2)
Ой догнав він пана на кленовім мості:
— Вернися, вельможний, має пані гості. (2)
— Слуго ж моя, слуго, що тобі такого?
Всяк же моя пані роду не такого! (2)
— Ой пане мій, пане, коли мні не віриш,
Лучче з свого лука моє серце встрілиш! (2)

Ох сиділа пані в новому оконі,
Ой пізнала пана на воронім коні. (2)
— Петрусю, серденько, утікай хуленько!
Петрусь до порога,— утікать немога. (2)
Узяли Петруся під білії боки,
Вкинули Петруся у Дунай глибокий. (2)
Молодая пані при тому стояла,
Кожному рибалці по таляру дала. (2)
— Нате вам, рибалки, по пів-золотого,
Витягніть Петруся хоча й неживого! (2)
Сховали Петруся в Журавській границі,
Плакали дівчата, а ще й молодиці. (2)

А... А, ЛЮЛІ

Журливо 120

А -а -а -а, лю - лі, чужим ді-тям ду - лі,
а на - шо-му ка-ла-чі, щоб спа - ловдєнь і вно - ці,
щоб го-лів-ка не бо-лі - ла й а щоб ті-ло не хи-рі - ло.

А—а—а, а—а—а, люлі,
Чужим дітям дулі,
А нашому калачі,
Щоб спало вдень і вночі,
Щоб голівка не боліла,
Й а щоб тіло не хиріло.
А—а—а, а—а—а, люлечки,
Шовковії вервечки,
Мальовані бильця,
Срібні колокольця,
Колихала мати сина
Свого чорнобривця.
А—а—а, а—а—а, котку,
Не лізь на колодку,
Не заб'єш головку,
То буде боліти,
Нічим завертіти.
Купи, мати, наміточку,
Завертіти голівочку,
Купи, мати, шовку,
Завертіть головку.
— Була одна хустина,
Та й ту чужі діти вкрали

Та на кукли порвали.
А—а—а, а—а—а, коточок,
Не йди рано в садочок,
Не полохай галочок.
Та з руточки, із м'яточки
Й а дитині до шапочки.

ОЙ ДІВЧИНА ГОРЛИЦЯ

Швидко 104

Ой дів - чи - на гор - ли - ця до ко - за - на гор - неть - ся,
а ко - зан, як о - рел, як по - ба - чив так і вмер. так і вмер.

Ой дівчина горлиця
До козака горнеться,
А козак, як орел,
Як побачив, так і вмер. } Двічі

Умер батько, байдуже,
Вмерла мати, байдуже,
Умер милий, чорнобривий,
Жаль мені його дуже. } Двічі

І за батька «Отче наш»,
І за матір «Отче наш»,
За милого ж душу
Танцювати мушу. } Двічі

ЯКБИ ТАКИ АБО ТАК, АБО СЯК

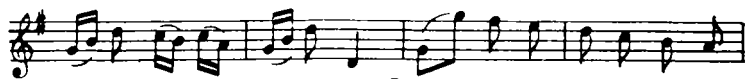
Швидко

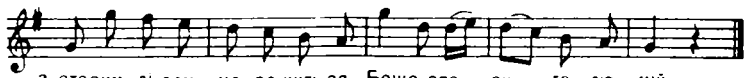
Як-би та-ки а-бо так, а-бо сян, як-би та-ки

за-по-різь-кий ко-зак, як-би та-ки мо-ло-дий,

хоч по хаті по-во-див. Страх ме-ні не хо-четь-ся

з старим ді-дом мо-ро-чить-ся. Боже, спа-си-те-лю мій.

Якби таки або так, або сян,
Якби таки запорізький козак,
Якби таки молодий,
Хоч по хаті поводив.
Страх мені не хочеться
З старим дідом морочиться.
Боже, спасителю мій.

ОД СЕЛА ДО СЕЛА

Швиденько $\text{♩} = 116$

Од се - ла до се - ла тан - ці та му -
- зи - ки: кур - ку яй - ця про - да - ла - куп - лю че - ре - ви - ки.

Од села до села
Танці та музики:
Курку, яйця продала
Куплю черевики.

Од села до села
Буду танцювати:
Ні корови, ні вола —
Осталася хата.

Я оддам, я продам
Кумові хатину,
Я куплю, я зроблю
Хаточку під тинном.

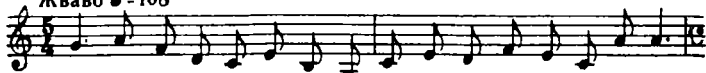
Торгувать, шинкувать
Буду чарочками,
Танцювать та гулять
Таки з парубками.

Ох ви, дітки мої,
Мої голуб'ята,
Не журіться, подивіться,
Як танцює мати.

Сама в найми піду,
Діток в школу оддам,
А червоним черевичкам
Таки дам, таки дам.

ОЙ ТАК ЧИНИ, ЯК Я ЧИНЮ

Жваво $\text{♩} = 108$

Ой тан чи-ни, як я чи-ню: лю-би жін-ку а-би-чи-ю,

хоч по-по-ву, хоч дя-ко-ву, хоч хо-ро-шу му-жи-ко-ву.

Швидше

Ой до ме-не си-та, си-та, ой до ме-не ре-ше-та,

ой до ме-не за-по-рож-ці, бо я бід-на си-ро-та.

Ой так чини, як я чиню:
Люби жінку абицію,
Хоч попову, хоч дякову,
Хоч хорошу мужикову.
Ой до мене сита, сита,
Ой до мене решета,
Ой до мене запорожці,
Бо я бідна сирота.

Розступіться, миряне,
Нехай гиря погуляє,
Щоб зазнали всі миряне,
Як гуляють голоштани.
Ой до мене сита, сита,
Ой до мене решета,
Ой до мене запорожці,
Бо я бідна сирота.

НА ГОРОДІ ПОСТЕРНАК, ПОСТЕРНАК

Швидко

На го-ро-ді, по-стер-нак, по-стер-нак; чи я то-бі
не ко-зак, не ко-зак? Чи я те-бе не люб-лю,
не люб-лю? че-ре-вич-ків не куп-лю, не куп-лю?

На городі постернак, постернак;
Чи я тобі не козак, не козак?
Чи я тебе не люблю, не люблю?
Черевичків не куплю, не куплю?

ЯК БУЛА Я МОЛОДОЮ ПРЕПОДОБНИЦЕЮ

Жваво

Як бу - ла я мо - ло - до - ю пре - по - доб - ни - це - ю,
по - ві - си - ла хвар - ту - ши - ну над ві - кон - ни - це - ю.

Як була я молодою
Преподобницею,
Повісила хвартушину
Над віконницею.

Хто йде — не мине,
То кивне, то моргне,
А я шовком вишиваю,
В кватирочку виглядаю.

Семени, Івани,
Надівайте жупани,
Та ходімо погуляймо,
Та сядемо заспіваймо

ЯКБИ МЕНІ ЛИХА ТА ЛИХА

Швидко $\text{♩} = 103$

Якби мені лиха та лиха,
Якби мені свекрівонька тиха,
Якби мені чоловік молодий,
До другої не ходив, не любив!

ОЙ ЧИ ТАК, ЧИ НЕ ТАК

Швидко ♩ = 104

Ой чи так, чи не так,
Уродився постернак,
А петрушку криши в юшку —
Буде смак, буде смак.

Ой так таки так,
Оженився козак,
Кинув хату і кімнату
Та й потяг у байрак.

ОЙ МІЙ ЧОЛОВІК НА ВОЛОЩИНУ ВТІК

Швидко $\text{♩} = 116$

Ой мій чо-ло-вік на Во-ло-щи-ну втік,
а я ці-па про-да-ла та му-зи-ки най-ня-ла,
а я ці-па про-да-ла та му-зи-ки най-ня-ла.
Ви му-зи-ки мо-ї, ви за-грай-те ме-ні,
бо я бід-на, вдо-ва, чо-ло-ві-ка не-ма.
Ой са-ма я, са-ма, чо-ло-ві-ка не-ма,
а свек-ру-хи не бо-ю-ся, бо не ма-ти мо-я.

Ой мій чоловік
На Волощину втік.
А я ціпа продала
Та музики найняла. } Двічі

Ви музики мої,
Ви заграйте мені,

Бо я бідна вдова, } Двічі
Чоловіка нема.

Ой сама я, сама,
Чоловіка нема,
А свекрухи не боюся, } Двічі
Бо не мати моя.

ОД КИЄВА ДО ЛУБЕН

Жваво ♩ = 116

Од Ки - є - ва до Лу - бен на - сі - я - ла
но - но - пель! Дам ли - ха за - на - блу - кам,
за - каб - лу - кам ли - ха дам, до - ста - неть - ся й пе - ре - дам!

Од Києва до Лубен
Насіяла конопель!

Приспів:

Дам лиха закаблукам,
Закаблукам лиха дам,
Достанеться й передам!

А мій батько — чоботар
Черевички полатав!

Приспів.

Од Києва до Хорола
Черевички попорола!

Приспів.

Од Києва до Прилуки
Та побила закаблуки!

Приспів.

А вже ж тії закаблуки
Набралися лиха-муки!

Приспів.

Посилає мене мати
На музики гуляти!

Приспів.

На музики збираюся,
В черевички вбуваюся!

Приспів.

На музиках гуляла,
Черевички порвала!

Приспів:

Дам лиха закаблукам,
Закаблукам лиха дам,
Достанеться й передам!

ОЙ ХОДИЛА ДІВЧИНА БЕРЕЖКОМ

Не швидко $\text{♩} = 96$

Ой ходила дівчина бережком, (2)
Заганяла селезня батіжком. (2)

Гиля, гиля, селезню, додому, (2)
Продам тебе дідові рудому. (2)

За три копи селезня продала, (2)
А за копу дударика наняла. (2)

Заграй, заграй, дударику, на дуду, (2)
Нехай же я своє горе забуду. (2)

ХОДИТЬ ГАРБУЗ ПО ГОРОДУ

Помірно ♩ = 69

Хо-дить гар-буз по го-ро-ду. пи-та-ється сво-го ро-ду:

а чи жи-ві, чи здо-ро-ві всі ро-ди-чі гар-бу-зо-ві,

а чи жи-ві, чи здо-ро-ві всі ро-ди-чі гар-бу-зо-ві.

Ходить гарбуз по городу,
Питається свого роду:
А чи живі, чи здорові, } Двічі
Всі родичі гарбузові.

Обізвалась жовта диня,
Гарбузова господиня:
Іще живі, ще здорові } Двічі
Всі родичі гарбузові.

Обізвались огірочки,
Гарбузові сини й дочки.

Приспів. (2)

Обізвались буряки,
Гарбузові свояки.

Приспів. (2)

Обізвалась бараболя,
А за нею і квасоля.

Приспів. (2)

Обізвався старий біб:
Я іздержав увесь рід.

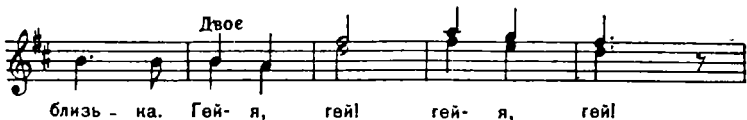
П р и с п і в. (2)

Ой ти, гарбуз, ти паристий,
Із чим тебе будем їсти?
Миску пшона, шматок сала, } Двічі
От до мене вся приправа.

ОДНА ГОРА ВИСОКАЯ

Помірно ♩ = 68

Один

Одна гора високая,
А другая низька,
Одна мила далекая,
А другая близька.

Приспів:

Гей-я, гей! Гей-я, гей!
Дівчина моя мила,
Коханая, чорнобрива,
Дівчина моя мила,
Солдатика полюбила.

А у тої далекої
Воли та корови,
А у сеї близенької
Да чорнії брови.

П р и с п і в.

А у тої далекої
Воли поздыхають,
А у сеї близенької
Брови не злиняють.

П р и с п і в.

Ой у тої далекої
Рушник на кілочку,
А у сеї близенької
Брови на шнурочку.

П р и с п і в.

Ой я тую далекую
Мітлами помечу,
А до сеї близенької
Соколом полечу.

П р и с п і в.

Ой я тую далекую
Хлопцям подарую,
А до сеї близенької
Та й сам помандрую.

П р и с п і в.

ЖУРИЛАСЯ ПОПАДЯ

Швиденько $\text{♩} = 96$

Журилася попадя своєю бідною:

— Бідна моя голова, що піп з бородою.

П р и с п і в.

Ой мені тошно, ой мені нудно,

Що піп з бородою, жити з ним трудно.

Кличуть люди на хрестини, треба із ним сісти,

А як гляну на бороду,— не хочу їсти.

П р и с п і в.

Ой піду я до владики та стану просити,

Чи не скаже він попові бороду голити!

П р и с п і в.

Ой зібрала попадя кури та індики,

Й мандрувала попадя просто до владики.

П р и с п і в:

Прийшла ж вона до владика та й у ноги впала,
Дуже гірко заривавши, йому промовляла.

П р и с п і в.

Помилуй мене, владико, що мені робити?
Позволь моему попові бороду голити.

П р и с п і в.

Вислухав її владика й дуже похмурився,
Стало тісно у кімнаті, як він розходився.

П р и с п і в.

Де се взялись келейники й стали її вчити,
Що не можна попам й ченцям бороди голити.

П р и с п і в.

Пустіть мене,— так попадає стала промовляти,—
Сама буду я попові бороду чесати.

П р и с п і в.

ЖИТО, МАТИ, ЖИТО, МАТИ

Швидко ♩ = 112

Жи_то, ма_ти, жи_то, ма_ти, жи_то не по_ ло_ ва.

чом дів_чи_ни не лю_би_ти, во_на чор_но_бро_ва.

Гей! Са_ма я не зна_ю, що чи_ ни_ти ма_ю:

чи плис_ти, чи брес_ти, са_ма не вга_да_ю

Жито, мати, жито, мати,
Жито не полова,
Чом дівчини не любити —
Вона чорноброва.

Приспів:

Гей! Сама я не знаю,
Що чинити маю:
Чи плисти, чи брести,
Сама не вгадаю.

Жито, мати, жито, мати,
Жито не пшениця,
Чом дівчини не хвалити —
Вона чарівниця.

Приспів.

Тече річка невеличка
З-під мосту в озера;
Чому ж моя дівчинонька
Смутна, невесела?

Приспів.

ДІД РУДИЙ, БАБА РУДА

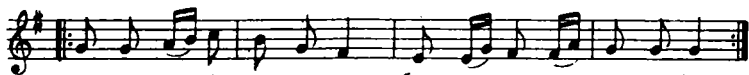
Помірно ♩ = 84

Дід ру-дий, ба-ба ру-да, батько ру-дий, ма-ти ру-да,

дядько ру-дий, тіт-ка ру-да, брат ру-дий, сес-тра ру-да,

І я ру-дий, ру-ду взяв, бо ру-ду-ю спо-до-бав.

Дід рудий, баба руда,
Батько рудий, мати руда,
Дядько рудий, тітка руда,
Брат рудий, сестра руда,
І я рудий, руду взяв,
Бо рудую сподобав. } Двічі

Ой на горі на полянці,
В понеділок дуже вранці
Ішли наші новобранці
Поклонитися шинкарці
А шинкарка на їх морг,
Ходім, братики, на торг. } Двічі

Ішли ляхи на три шляхи,
А татари на чотири,
Шведи вражі поле вкрили,
Козаки ж в лузі ходили.
Козак в лузі окликнувся,
Швед, татарин іздригнувся.
Швед, татарин іздригнувся,
А лях в дугу ізогнувся.

ЗАГРІБАЙ, МАТИ, ЖАР, ЖАР

Рухливо ♩ = 80

Загрібай, мати, жар, жар,
Буде тобі дочки жаль, жаль.
Да кидай, мати, дрова,
Зоставайся здорова.
Да кидай, мати, тріски,
Дожидайся невістки.

ВСЯКОМУ ГОРОДУ НРАВ І ПРАВА

Рухливо $\text{♩} = 116$

Вся_ ко_ му го_ ро_ ду нрав і пра_ ва, вся_ ка і_

_ мі_ в свій ум го_ ло_ ва, вся_ ко_ го при_ хо_ ті водять за

ніс, вся_ ко_ го ма_ нитьк на_ жи_ ві свій біс.

Всякому городу нрав і права,
Всяка іміє свій ум голова,
Всякого прихоті водять за ніс,
Всякого манить к наживі свій біс.

Лев роздирає там вовка в куски,
Тут же вовк цапа скубе за виски,
Цап у городі капусту жує,
Всякий з другого бере за своє.

Всякий, хто вище, то нижчого гне,
Дужчий безсильного давить і жме;
Бідний багатого — певний слуга,
Корчиться, гнеться пред ним, як дуга.

Всяк, хто не може, то дуже скрипить,
Хто не лукавить, то ззаду сидить,
Всякому рот дере ложка суха,—
Хто ж є на світі, щоб був без гріха?

**ШЕВЧЕНКОВІ
ЗАПИСИ
НАРОДНИХ
ПІСЕНЬ**

ОЙ У ЛУЗІ ТА І ПРИ БЕРЕЗІ

Поважно $\text{♩} = 69$

Ой у лу_ зі та і при бе_ ре_ зі
чер_ во_ на ка_ ли_ на. По_ ро_
ди ла та у_ ді_ вонь_ка хо_ ро_ шо_ го
си_ на, _ шо_ го си_ на.

Ой у лузі та і при березі
Червона калина.
Породила та удівонька
Хорошого сина.

Та було ж тобі, а ти, моя мати,
Цих брів не давати,
А було ж тобі, а ти, моя мати,
Щастя й долю дати.

Розвивайся, а ти, сухий дубе,
Завтра мороз буде,
Убирайся, молодий козаче,
Завтра похід буде.

Я морозу та і не боюся,
Зараз розів'юся,
Я походу та і не боюся,
Зараз уберуся.

Ой розвився та і край дороги
Та дуб зелененький,
Од'їжджає та із України
Козак молоденький.

Од'їжджаючи та і шапочку зняв,
Низенько вклонився.
Прощай, прощай, панове громадо,
Може, з ким сварився.

Прощай, прощай, панове громадо,
І дівчино вутко,
Бо бог знає та бог і відає,
Чи побачимось хутко.

Ой ви, галочки-сизокрилки,
Підніміться вгору,
Ой ви, хлопці, славні запорожці,
Верніться додому.

Ой раді б ми та і піднятися,
Туман налягає.
Ой раді б ми та і вертатися,
Гетьман не пускає.

Та не так гетьман, та не так гетьман,
Як гетьманська мати,
Хоче нами, нами козаками,
Турка звоювати.

А ми ж його та і не звоюєм,
Тільки роздратуєм,
Тільки нами, нами козаками,
Дунай загардуєм.

Ой ви верби, верби суховерхі,
Похиліться в воду;
Ой ви, хлопці, славні запорожці,
Верніться додому.

Ой уже ж галочки-сизоперочки
Круту гору вкрили,
Ой уже ж хлопці, славні запорожці,
Жалю наробили!

ОЙ З-ЗА ЛІСУ, ІЗ-ЗА ТЕМНОГО

(ПРО НЕЧАЯ)

Помірно $\text{♩} = 68$

Ой з-за лісу, із-за темного,
із-під чорного гаю як крикнули
а козаченьки: «Утікаймо, Нечай,
Не чаю!» «Утікаймо, Нечай»

Ой з-за лісу, із-за темного, із-під чорного гаю
Як крикнули а козаченьки: «Утікаймо, Нечай!» (2)
А Нечай же того не думає, та Нечай не гадає —
Із кумасею, із Хмельницького мед-вино кружає. (2)
Ой поставив та козак Нечай та сторожу на місті,
А сам пішов до кумасеньки шуки-риби їсти. (2)
Не вспів козак, не вспів Нечай кінець стола сісти,
Подивиться в віконечко,— аж нема сторожі на місті.
Не вспів козак, не вспів Нечай шуки-риби їсти,
Ой як гляне в віконечко,— аж ляшеньки в місті.
Ой як крикне та козак Нечай на джуру малого:
«Сідлай, хлопче, коня вороного, а під мене гнідого.
Ой підтягай, малий хлопче, попруги ізтуга,
Буде на ляхів, на тих панів, велика потуга».
Не вспів козак, та не вспів Нечай на коника спасти,
Як став ляхів, як став панків, як снопики класти.

Не вспів козак, не вспів Нечай на коника сісти,
Як взяв ляшків, як став панків, як капусту сікти.
Обернувся козак Нечай од брами до брами,—
Виклав ляшків, виклав панків у чотири лави.
Ой як глянув козак Нечай на джуру малого,
Кладе джура, кладе малий ще лучче од його.
Ой як гляне та козак Нечай на правую руку,—
Не вискочить кінь козацький із лядського трупу.
Ой як гляне козак Нечай та на лівее плече,—
За ним річка кривавая, що й конем не втече.
Ой кинувся та козак Нечай з містечка втікати,
А за ним же пан Потоцький та й став здоганяти.
Наздогнав же та Нечая в полі на долині
Та й ухопив козака Нечая з-заду за чуприну.
«Ой чи се ж той хміль (2), що по тину в'ється,
Ой чи се ж той та козак Нечай, що з ляхами
б'ється?»
Не за великий, не за великий час, та за малую
годину

Покотилась та Нечаєва голівонька в долину.
Ой збіглися та козаченьки, стали сумувати:
«Ой де б же нам Нечаєве тіло добре поховати?
Поховаймо його тіло а де церква Варвара,
Ой щоб розійшлась по всьому світі Нечаєва слава».

ХВАЛИЛАСЯ УКРАЇНА, ЩО В НАС ДОБРЕ ЖИТИ

Помірно ♩ = 103

Хва - ли - ла - ся У - кра - ї - на, що в нас
 доб - ре жи - ти, а не схо - тів Бон - да -
 да по - ї - хав до Би -
 рен - ко на Вкра - ї - ні жи - ти
 хо - ва па - нів ля - хів би - ти.

Хвалилася Україна, що в нас добре жити,
 А не схотів Бондаренко на Україні жити
 Да поїхав до Бихова панів-ляхів бити.
 Не багато він постояв на Бишевськiм мості
 Да поїхав до Грузької — до матері в гості;
 А Кармінські козаки — Грузької палити,
 А Шевченко із Левченком пошли боронити;
 [А] Левченко на дзвоницю міх пороху тягне,
 А Шевченко в правій руці ружже заряджає
 Да як стрелив да гусарин — Шевченка
не стрелив,
 А Шевченко [а] як стрелив — гусарина забив.
 Отамане, отамане! Ой ти, батьку наш!
 Пусти ж мене в чисте поле конем погуляти
 Да тих кудих препоганих з коней поспихати.
 В Макарові, славнім місті, пророчисте свято,
 Вже ж нашого Бондаренка у неволю взято,
 Да повезли Бондаренка в Чорнобиль до міста,
 Поставили Бондаренка да й у чоловіка,
 Да послали Бондаренку солімки в голівки.

[Ой] не стеліть, вражі сини, солімки в голівки.
Да постеліть, вражі сини, жидівські подушки.
Да повезли Бондаренка в поле до криниці:
Ой оддавай, вражий сине, янчарки й рушниці!
Ой вдарився Бондаренко об колоду боком,
Тоді сказав Бондаренко: — «се вже незнароком!»

СЕМЕНЕ ПАЛІЮ, А ЩО Ж БО ТИ РОБИШ

Широко ♩ = 84

Се-ме-не Па-лі-ю, а що ж бо ти ро-биш,
да бі-лі-ї ру-ки да у кро-ві но-сиш.

Семене Палію, а що ж бо ти робиш,
Да білії руки да у крові носиш.
Ой і забив, забив сизу голубоньку,
Щоб не буркотала зверху на дубочку,
Ой коли б же гула да не боркотала,
Мені, молодому, спати не давала.
У неділю рано у всі дзвони дзвонять,
Семена Палія у кайданах водять.
Дзвонили, дзвонили да вже й перестали,
А турки Палія у неволю взяли.
Повели Палія та улицею
І зв'язали руки назад сирицею.
Повели Палія аж на ту границю,
Аж на ту границю, да на шибеницю.
Кинули Палія в глибоку криницю;
Отут мені, брате, треба пропадати,
Бляхою криницю треба оббивати,
Чорним оксамитом кругом обстилати.

ОЙ ШЕ НЕ СВІТ, ОЙ ШЕ НЕ СВІТ

Співуче ♩ = 69

Ой ше не світ, ой ше не світ,
ой ше не сві_ та_ є, а вже Гнат_но з Крав_
чи но_ ю ко_ни_чень_ки сід_ла_ є.

Ой ше не світ, ой ше не світ,
Ой ше не світає,
А вже Гнатко з Кравчиною
Кониченьки сідлає.

Осідлавши кониченьки,
Сів горілку пити:
Наїхали ляхи-пани,
Так що нігде ступити.

Ударили два ляшеньки
Навхрест шабельками,
Тікай, Гнате, тікай, брате,
Та попід рученьками.

Біжить Гнатко понад Россю,
Аж хоч зимня роса,
Одна нога у сап'янці,
А другая боса.

Біжить Гнатко понад Россю —
Чорний ворон криче;
Оглянеться позад себе,
Аж Кравчинонька плаче.

Постой, Гнате, постой, брате,
Порятуй ти мене:
Скидай з себе сап'ян жовтий,
Та надівай на мене.

Прибігає до матері:
— Сховай мене, нене,
Бо у місті Приволочині
Пригодонька на мене.

ОЙ БОЖЕ НАШ, БОЖЕ, БОЖЕ НАШ ЄДИНИЙ

Помірно ♩ = 88

Ой боже наш, бо_же, бо_же наш є_ди_ний,

що ми по_ро_ди_лись та_ні не_ща_сли_ві?

Ой боже наш, боже, боже наш єдиний,
Що ми породились такі нещасливі?
Ой служили ми на Чорному морі,
Не ходили ми не босі, не голі,
Хотіли в цариці землю заслужити,
Щоб нам було де віку дожити.
Заслужили землю од Дністра до Бугу,
А границею по Бендерськую дорогу.
Звеліла цариця запорожцям жениться,
Понад лиман-річку слободами селиться.
Нам дала цариця обидва лимани —
Ловіть, хлопці, рибу да справляйте жупани.

ОЙ ГОРЕ Ж МЕНІ ТА НА ЧУЖИНІ

Широко ♩ = 69

Ой го-ре ж ме-ні та на чу-жи-ні,
та що не вку-пі та бра-ти мо-ї.

Ой горе ж мені та на чужині,
Та що не вкупі та брати мої:

Один у синоді та за сотника,
Другий у Варшаві за полковника;

Третій, молоденький, понад Дністром ходить,
Дев'ятеро коней за собою водить.

А на десятому да сам поїзжає,
Да все синій Дністро батьком називає.

Ой ти, синій Дністро, ой рідний батьку,
Скажи мені за цю переправку.

Ця переправка не що дорога —
Од кожного пана по три золотії.
[По три золотії], по три червонії.

ОЙ КАРМЕЛЮЧЕ, ПО СВІТУ ХОДИШ

Помірно $\text{♩} = 72$

Ой Кар_ме_лю_че, по сві_ту хо_диш,
не од_ну дів_чи_ну ти з сві_ту зво_диш.
Гей, гей, гей! Гей, гей, гей! ти з сві_ту зво_диш.

Ой Кармелюче, по світу ходиш,
Не одну дівчину ти з світу зводиш.
Гей, гей, гей! (2) Ти з світу зводиш.

Не одну дівчину, не єдну вдову,
Та білолицю, ще й чорноброву.
Гей, гей, гей! (2) Ще й чорноброву.

Ой ти, дівчино, та чорнявая,
Ой десь ти мене причаровала.
Гей, гей, гей! (2) Причаровала.

Ой десь ти мене причаровала,
Ой десь ти мені принаду дала.
Гей, гей, гей! (2) Принаду дала.

Бодай ти знав так з сіней до хати,
А як я знаю, чим чаровати.
Гей, гей, гей! (2) Чим чаровати.

Єсть в мене чари, оченьки карі,
Єсть в мене трута — в городі рута.
Гей, гей, гей! (2) В городі рута.

Пішов Кармелюк до куми в гості,
Покидав броню в лісі при мості.
Гей, гей, гей! (2) В лісі при мості.

Ой кумцю, кумцю, посвоїмося,
Меду-горілочки та нап'ємося.
Гей, гей, гей! (2) Та нап'ємося.

Ой рада! рада! ходім по саду!
Нарвемо грушок повен хвартушок.
Гей, гей, гей! (2) Повен хвартушок.

Сядемо любо під яблунею,
Будемо пити мед з горілкою.
Гей, гей, гей! (2) Мед з горілкою.

Будемо пити, будем співати,
Прийде чорнява, пійдем гуляти.
Гей, гей, гей! (2) Пійдем гуляти.

Скажи, дівчино, як тебе звати?
Щоб я утрапив до тебе в хату.
Гей, гей, гей! (2) До тебе в хату.

А мене звати Магдалиною,
А моя хата над долиною.
Гей, гей, гей! (2) Над долиною.

А моя хата в самій долині,
Прийди, Кармелюк, в єдній годині.
Гей, гей, гей! (2) В єдній годині.

А моя хата снопками шита,
Прийди, Кармелюк, хоч буду бита.
Гей, гей, гей! (2) Хоч буду бита.

Хоч буду бита, знаю за кого,
Пристало серденько моє до твого.
Гей, гей, гей! (2) Моє до твого.

Ой сам я дався з світу згубити,
Що я ісказав кулі святити.
Гей, гей, гей! (2) Кулі святити.

Сама ти дала до двору знати,
Щоб мене вбили у твоїй хаті.
Гей, гей, гей! (2) У твоїй хаті.

ПОВЕРНУВСЯ Я З СИБІРУ

Помірно ♩ = 69

По_вер_нув_ся я з Си_бі_ру,
та не ма_ю до_лі,— хоч, зда_еть_ся,
не в кай_да_нах, та не ма_ю во_лі.

Повернувся я з Сибіру,
Та не маю долі,—
Хоч, здається, не в кайданах,
Та не маю волі.

Слідять мене злії люди
День, час і годину,—
Прийде туга до серденька,
То ледве не згину.

Комісари, ісправники
За мною ганяють.
Більше вони людей били,
Чим я грошей маю.

Зовуть мене розбійником,
Кажуть, що вбиваю,—
Я нікого не вбив іще,
Бо сам душу маю.

Возьму гроші в багатого,
Убогому даю,
І, так людей поділивши,
Сам гріха не маю.

Маю жінку, маю діток,
Однак їх не бачу;
Як згадаю про їх долю,
То гірко заплачу.

Треба мені в лісі жити,
Треба стерегтися,
Хоч, здається, світ широкий,
Та ніде подіться.

БУЛА ПОЛЬЩА, БУЛА ПОЛЬЩА

Помірно $\text{♩} = 69$

Бу_ла Польща, бу_ла Польща. а тепер Ро_сі_я,
не за_сту_пить син за ба_ть_на а ба_тько за си_на,
не за_сту_пить син за ба_тька, а ба_тько за си_на.

Була Польща, була Польща, а тепер Росія,
Не заступить син за батька, а батько за сина.
Пішов батько із сохою, а син із косою,
Пішла мати на лан жати в неділю з дочкою.
— Ой гріх, мати, ой гріх, мати, у неділю жати.
— Не гріх, доню, не гріх, доню, не я встановила,
То панщина-даремщина все то наробила.
Ой ходить піп по церквці, книжечку читає,
— Ой що ж бо то за страх божий, що людей немає?
— Ой як же нам та й, батюшко, до церкви ходити,
Ой з неділі до неділі гонять молотити.

ОЙ ІЗ-ПІД ГОРИ ТА ІЗ-ПІД КРУЧІ

Повільно $\text{♩} = 67$

Ой із-під го_ри та із-під кру_чі

ішли ма_жі рип_лю_чі ішли ма_жі рип_лю_чі.

Ой із-під гори та із-під кручі
Ішли мажі риплючі. (2)

А за ними йде та чорнявая,
Та плаче й рида йдучи. (2)

Ти не плач, не плач, та чорнявая,
Бо така твоя доля. (2)

Що полюбила та шмаровоза,
Та при місяцю стоя. (2)

Ой не я ж його полюбила,
То так казала мати. (2)

ХАРКІВ — РІЧКА НЕВЕЛИЧКА

Харків — річка невеличка,
Береги ламає.
Хто в Харкові не буває,
Той горя не знає.

Ой так, моя мила,
Рум'яная, чорнобрива! } Двічі

Злетів півень на загату,
Крикнув — кукуріку!
Тепер же я нещасливий,
Не женюсь до віку.

Ой так, моя мила,
Рум'яная, чорнобрива! } Двічі

Чи я ж тобі не казала,
Мое серденько!
Не їдь, не їдь у той Харків,
Нехай їде батько.

Ой так, моя мила,
Рум'яная, чорнобрива! } Двічі

Батько старий, батько старий,
На світі нажився;
А ти козак молоденький
Іще й не женився.

Ой так, моя мила,
Рум'яная, чо_нобрива! } Двічі

Шкода, мила, женитися,
Та й що мені з того:
Не достає п'яти шагів
До пів золотого.

Ой так, моя мила,
Ру....., чорнобрива! } Двічі

ДА ВСЕ ЛУГИ, ВСЕ БЕРЕГИ

Співуче $\text{♩} = 104$

Да все лу́ги, все бере́ги,
ніде води да на́пи-ти-ся,
все чу́жи-на, ро-ду не-ма-
ні-до-но-го при хи-ли-ти-ся.

Да все лу́ги, все бере́ги,
Ніде води да на́питися,
Все чу́жина, роду нема —
Ні до кого прихилитися.

Да зійду ж я на горочку,
Да гляну я у долиночку,
Ой там козак коня пасе,
Все кволитьс'я на голівочку.

Ходи к мені, дівча моє,
Ох мій невінчаний друже!
Зв'яжи мені голівочку,
Нехай вона не болить дуже.

Ох у степу круті гори,
Ой не дійти, не закинути,
Проси серце за мене бога,
Щоб у війську не загинути.

Нехай гинуть, нехай гинуть
Все старії, бородаті,
Ви вертайтесь, козаченьки,
Молодії, нежонаті.

Да брязнули ключі двічі,
Повз мої ворота йдучи,
Виплакала дівка очі,
Козаченька виглядаючи.

Ой летіло дві галочки,
А третя да попереду,
Виходила кумпанія
З сего села да й у середу.

Чом ти мене, моя мати,
Рано не будила,
Ой як тая кумпанія,
З села виїздила?

Тим я тебе, моя доню,
Рано не будила,
Що твій милий попереду,
Щоб ти за ним не тужила.

Ой ти кажеш, моя мати,
Що я не журюся,
Ой як вийду за ворота,
Од вітру валюся.

Чи всі тії сади цвітуть
.
.

ПЛИВЕ ЩУКА З КРЕМЕНЧУКА

Помірно $\text{♩} = 76$

Пли _ ве шу _ ка з Кре _ мен _ чу _ ка.
пли _ ве со _ бі сти _ ха;
хто не зна _ є за _ ко хан _ ня, той не зна _ є ли _ ха.

Пливе щука з Кременчука, пливе собі стиха,
Хто не знає закохання, той не знає лиха.

Пливе щука з Кременчука, луска на ней сяє,
Хто не знає закохання, той щастя не знає.

Пливе щука з Кременчука, підстрелена з лука,
А вже ж мені, серце моє, з тобою розлука.

Тече річка невеличка, тече собі стиха,
Хто не знає закохання, той не знає лиха.

Тече річка невеличка, схочу — перескочу,
Одай мене, моя мати, за кого я схочу.

Тече річка невеличка, кінь не хоче пити,
Приступило до дівчини, не хоче любити.

Як не хочеш, дівчинонько, мні вірною бути,
То дай мені того зілля, щоб тебе забути.

Єсть у мене таке зілля близько перелазу,
Як дам тобі напитися, забудеш одразу.

Буду пити, буду пити, капельки не впушу,
Тоді я тебе забуду, як очі заплашу.

ГИЛЯ, ГИЛЯ, СЕЛЕЗЕНЮ

Ходою $\text{♩} = 76$

Ги_ля, ги_ля, се_ле_зе_ню, ги_ля, ги_ля. бі_ло_кри_лий,

ох, мій ми_лий, чор_но_бривий. Прибудьз ради аж до ха_ти,

щоб не чу_ли о_тець, ма_ти, се_лез_ню, се_лезню.

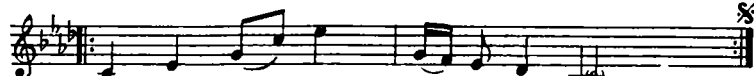
Ой на то_му се_ле_зе_ню жу_пан ку_ций,

і сам се_ле_зень чор_но_у_сий.

Ги_ля, ги_ля, се_ле_зе_ню, ги_ля, ги_ля, бі_ло_кри_лий

ох, мій ми_лий, чор_но_бри_вий.

Гиля, гиля, селезеню,
 Гиля, гиля, білокрилий,
 Ох, мій милий, чорнобривий, (2)
 Прибудь з ради аж до хати,
 Щоб не чули отець, мати,
 Селезеню, селезеню.

Ой на тому селезеню
Жупан куций,
І сам селезень чорноусий. (2)
Гиля, гиля, селезеню,
Гиля, гиля, білокрилий,
Ох, мій милий, чорнобривий. (2)

Ой на тому селезеню
Та панчішечки,
Пристав селезень та й до душечки, (2)
Гиля, гиля, селезеню,
Гиля, гиля, білокрилий,
Ох, мій милий, чорнобривий. (2)

Ой на тому селезеню
Черевички,
І сам селезень невеличкий. (2)
Гиля, гиля, селезеню,
Гиля, гиля, білокрилий,
Ох, мій милий, чорнобривий. (2)

Ой на тому селезеню
Ковпак сивий,
І сам селезень чорнобривий. (2)
Гиля, гиля, селезеню,
Гиля, гиля, білокрилий,
Ох, мій милий, чорнобривий. (2)

ОЙ У САДУ, У САДУ

Помірно $\text{♩} = 74$

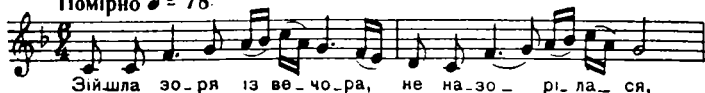
Ой у саду, у саду
Гуляли кокошки:
Чорнявая, білявая,
Дзюбатая трошки.

Щоб ти мене шанував,
Я б тебе любила,
Ой я б тобі щосуботи } Двічі
Кучерики змила...

Кучерики змила,
Та ще й розчесала,
Ой я б тебе, серце моє, } Двічі
Та й поцілувала.

ЗІЙШЛА ЗОРЯ ІЗВЕЧОРА

Помірно $\text{♩} = 78$.

Зійшла зо-ря із ве-чо-ра, не на-зо-рі-ла-ся,

пришов ми-лий із по-хо-ду, я й не на-ди-ви-ла-ся.

Зійшла зоря ізвечора,
Не назорілася,
Прийшов милий із походу,
Я й не надивилася.

Ночуй, ночуй, мій миленький,
Вдома ніченьку одну,
Як запіють перші кури,
То я тебе розбуджу.

Ой рад би я, моя мила,
Ще й другую ночувать,
Та боюся, моя мила,
Щоб походу не проспять.

Піють перші, піють другі,
Вже й качечка кахнула,
А я свого миленького
За рученьку стиснула.

Вставай, вставай, мій миленький,
Вставай, годі тобі спать,
Ідуть твої компанійці,
Аж дороженьки гудять.

Як став милий, чорнобривий
Та й походу доганять,

А я стала молоденька
Сірі гуси виганять.

Гиля, гиля, сірі гуси,
Гиля, гиля на Дунай,
Зав'язала голівоньку,
Тепер сиди та й думай.

Гиля, гиля, сірі гуси,
Гиля, гиля на ріку,
Зав'язала голівоньку,
Не розв'яжу до віку.

Гиля, гиля, сірі гуси,
Гиля, гиля на пісок,
Зав'язала голівоньку,
Я ж думала на часок.

ШУМИТЬ, ГУДЕ ДІБРОВОНЬКА

Поволі $\text{♩} = 76$

Шумить, гуде дібровонька,
Плаче, тужить дівчинонька,
Плаче, тужить ще й ридає,
Долю свою проклинає:

— Доле моя нещаслива,
Що ти мені наробила,
Нащо мене рятувала,
Як я в морі потопала?

Чи я в полі родилася,
Чи я в лісі хрестилася,
Чи таких кумів набрали,
Що гіркую долю дали?

Чи такі куми прийшли,
Щастя, долі не принесли,
Чи така баба брала,
Щастя, долі не давала.

Ой боже мій милостивий,
Трачу літа без дружини,
Трачу літа без дружини,
Сама живу у пустині!

Хіба піду утоплюся,
Або в камінь розіб'юся,
Та нехай же люди знають,
Як з кохання умирають.

ОЙ КОВАЛЮ, ОЙ КОВАЛЮ ТА Й І КОВАЛЕНЬКУ

Не швидко $\text{♩} = 72$

Один Всі

Ой ко_ва_лю, ой ко_

-ва_лю та й і ко_ва_лень_ку.

чом не вста_еш, ра_но-по_ра_нень_ку?

Ой ковалю, ой ковалю та й і коваленьку,
Чом не встаєш рано-пораненьку?

Чом не встаєш, чом не встаєш рано-пораненьку,
Чом не куєш стиха помаленьку?

Чи ти свого, чи ти свого заліза не маєш?
Чи своєї челяді жалієш?

Ой я своє, ой я своє та залізо мію
І не челядь свою я жалію.

Ой з-за гори, ой з-за гори вітер повіває,
А коваля журба обнімає.

А коваля, а коваля журба обнімає,
Що у його дружини немає.

Тільки в його, тільки в його дочка Катерина,
Та й та йому слави наробила.

Породила, породила хорошого сина,
В колодязі взяла й затопила.

В колодязі, в колодязі взяла й затопила,
Тичиною, тичиною та і пристромила.

Тичиною, тичиною та і пристромила,
Сама стала, з вітром говорила:

«Повій, вітре, повій, вітре, з холодного яру
Та нажени дощовую хмару!

Позаливай, позаливай стежки та доріжки,
Щоб к колодязю люде не ходили!

Щоб к колодязю, щоб к колодязю люди
не ходили,
Мале дитя та й не розбудили».

ГОЛОВОНЬКА МОЯ БІДНА

Помірно $\text{♩} = 66$

Музична партитура пісні «Головонька моя бідна». Вона складається з чотирьох рядків нот, кожен з яких має підписаний текст. Ритм позначено як помірний з швидкістю 66 ударів на хвилину. Ключовий знак є C-бемоль (одна бемоль), а ритмічний розмір — 3/4. Ноти мають різні ваги: чотирьох і восьмих долей. Текст пісні розбитий на складові частини підкресленнями.

Го_ ло_ вонь_ ка мо_ я бід_ на,
чо_ гось мо_ я ми_ ла зблід_ ла?
Чи жи_ теч_ ко жа_ ла, а чи яч_ мін_ в'я_
- за_ ла, чи на по_ хміл_ ля ле_ жа_ ла?

Головонька моя бідна,
Чогось моя мила зблідла?
Чи житечко жала,
А чи ячмінь в'язала,
Чи на похмілля лежала?

А я житечка не жала,
І ячменю не в'язала,
Од милого свого
Та й од білих ручок його
На похміллячко лежала..

А мій милий, чорнобривий
На словечка справедливий,
Убиває ногою,
Обливає водою,
Говори, серце, зо мною.

Ой рада б я говорити,
Так не можу в світі жити,

Облилося серце
Та гарячою кров'ю,
Я словечка не промовлю.

Ой зійду я на могилу,
Та гляну я у долину,
А у тій долині
Та стоїть кущ калини
Аж додолу гілки гнуться.

Під тією калиною
Сидить вдова з дитиною
І листоньки пише,
І дитину колише,
А на руки сльози ллються.

Писар листоньки читає,
Ще й удівоньки питає:
Ой удово, вдово!
Та скажи, серце, слово,
Чи по волі пішла за його?

Не силовав мене батько,
Не оддавала мене й мати,
Сама дружка полюбила,
Головоньку й утопила,
Ні на кого жалкувати.

ОЙ ВИПИЛА, ВИХИЛИЛА

Жваво $\text{♩} = 93$

1) 3-й куплет

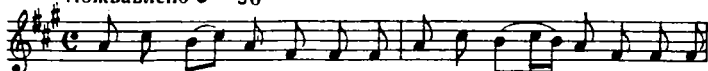
Ой випила, вихилила,
Сама себе похвалила,
Бо я панського роду,
П'ю горілочку як воду.

П'ю горілку, не скривлюся,
Несу воду, не схилюся.
Під гребенем — не здрімаю,
Піду в поле — не звияю.

Ой пилося, пилося,
По запасці лялося,
Ще й по чорній полі
На здоровлячко мені.

ЧИ НЕ ЦЕ Ж ТА КУМАСЯ

Пожвавлено ♩ = 96

Чи не це ж та ку_ ма_ся, що у бо_ ки взя_ла_ся,

що у бо_ ки взя_ла_ся ще й під_ти_ на_ ла_ся?

Чи не це ж та кумася,
Що у боки взялася,
Що у боки взялася. } Двічі
Ще й підтикалася.

УПИЛАСЬ Я НА МЕДУ

У_пи_лась я на ме_ду та й додо_му не дій_ду,

си_ни мо_ї, со-ко-ли до-до-моньку до-ве-ли.

Упилась я на меду
Та й додому не дійду.
Сини мої, соколи,
Додомоньку довели.
А невістки кохані
Постілоньку послали:
— Лягай, мати, і так спати,
Бо нічого вечеряти.

ОЙ РУ-ДУДУ, РУ-ДУДУ, РУ-ДУДУ

Швидко $\text{♩} = 96$

Ой ру-ду-ду, ру-ду-ду, ру-ду-ду, ро-ди-ла-ся

на бі-ду, на бі-ду: со-ло-мо-ю то-пи-ти,

то-пи-ти, горшком во-ду но-си-ти, но-си-ти.

Ой ру-дуду, ру-дуду, ру-дуду,
Родилася на біду, на біду,
Соломою топити, топити,
Горшком воду носити, носити.

Я за Гапку рубля дам, рубля дам,
Я за Гапку рубля дам, рубля дам.
За Марусю пятака, пятака,
Бо Маруся не така, не така.

Ой пійду я до пана, до пана,
Позивати Івана, Івана,
За що б то я не така, не така,
Що за мене п'ятака, п'ятака.

ОЙ ДЯДЬКУ МІЙ, ДЯДЬКУ

Швидко ♩ = 104

Ой дядь_ку мій дядь_ку, що дя_ди_ на ро_ бить

-у_ сіх ку_рей по_ рі_ за_ ла, о_дин пі_вень хо_ дить.

Не_ хай во_ на рі_ же — во_ на на_ пло_ ди_ ла,

во_ на в ме_ не не най_ мич_ на, во_ на — гос_ по_ ди_ ня.

Перегра після V та VI рядків та після кінця пісні

Ой дядьку мій, дядьку, що дядина робить —
Усіх курей порізала, один півень ходить.
Нехай вона ріже — вона наплодила,
Вона в мене не наймичка, вона — господиня.

Сію мак, сію мак, сію конопельки,
Не здалася на роботу, а на витрибеньки.

Що Роман на току, а я хату мету,
Що в Романа чорні брови, я Романа люблю.
Сватай мене, Романочку, а ти, тату, оддай,
Бо я в тебе доходилась така повна, як рожина.

ОЙ П'ЯНА Я, П'ЯНА

Не швидко

Ой п'яна я, п'яна,
На дорозі впала.
Ой одчини, друже,
Бо йду п'яна дуже! } Двічі

Милий одчиняє
Та милую лає:
«Де ж ти, мила, була,
Що мене забула?» } Двічі

Була на риночку,
Пи́ла горілочку.
З родом ізійшлася,
Дужче напилася! } Двічі

Якби милий добрий,
Та взяв батіг довгий,
Та став милу бити:
«Не йди в корчму пити!» } Двічі

Купи квартиночку,
Зізви родиночку,
Та вдома напийся,
Та не волочися». } Двічі

ПІСНІ
НА СЛОВА
Т.Г. ШЕВЧЕНКА

РЕВЕ ТА СТОГНЕ ДНІПР ШИРОКИЙ

Широко $\text{♩} = 72$

Ре - ве та стог - не Дніпр ши - ро -

- ний, сер - ди - тий ві - тер за - ви - ва,

до - до - лу вер - би гне ви - со -

- кі, го - ра - ми хви - лю пі - дій - ма.

Реве та стогне Дніпр широкий,
Сердитий вітер завива,
Додолю верби гне високі, } Двічі
Горами хвилю підійма.

І блідий місяць на ту пору
Із хмари де-де виглядав,
Неначе човен в синім морі, } Двічі
То виринав, то потопав.

Ще треті півні не співали,
Ніхто ніде не гомонів,
Сичі в гаю перекликались, } Двічі
Та ясен раз у раз скрипів.

ТАКА Ї ДОЛЯ

Помірно ♩ = 104

Та - ка і - ї до - ля... О бо - же мій
ми - лий! За що ти ка - ра - єш
ї - ї, мо - ло - ду? За
те, що так ши - ро во - на по - лю -
- би - ла ко - зацькі - ї о - чі?.. Прос -
- ти си - ро - ту! Ко - // - див.

Така її доля.. О боже мій милий!
За що ж ти караєш її, молоду?
За те, що так широко вона полюбила
Козацькії очі?.. Прости сироту!

Кого ж їй любити? Ні батька, ні неньки:
Одна, як та пташка в далекім краю.
Пошли ж ти їй долю,— вона молоденька,—
Бо люди чужії її засміють.

Чи винна ж голубка, що голуба любить?
Чи винен той голуб, що сокіл убив?
Сумує, воркує, білим світом нудить,
Літає, шукає, дума — заблуdiv.

УХ, УХ, СОЛОМ'ЯНИЙ ДУХ, ДУХ

Не поспішаючи $\text{♩} = 96$

Ух, ух, со - ло - м'я - ний дух, дух!

Ме - не ма - ти по - ро - ди - ла, не - хре - ше - ну

по - ло - жи - ла, ух, ух! Мі - ся - ченьку,
хо - ди до

наш го - лу - бонь - ку, У нас
нас ве - че - ря - ти:

ко - зак в о - че - ре - ті во - со - ці,

сріб - ний пер - стень на ру - ці. Ух, ух,

со - ло - м'я - ний дух, дух! Мо - ло - денький,
знай - шли в чо - ра

чор - но - бри - вий Сві - ти
у діб - ро - ві. По - ки

дов - ше в чис - тім по - лі, щоб на - гу -
віль - ми ще лі - та - ють, ло - ки

1. 2.

— ля — тись нам до — во — лі. пів — ні не спі — ва — ють.

Ух, ух, со — ло — м'я — ний дух, дух!

Ух, ух, солом'яний дух, дух!
 Мене мати породила,
 Нехрещену положила, ух, ух!

Місяченьку, наш голубоньку,
 Ходи до нас вечеряти.
 У нас козак в очереті, в осоці,
 Срібний перстень на руці.

Ух, ух, солом'яний дух, дух!
 Молоденький, чорнобривий.
 Знайшли вчора у діброві.

Світи довше в чистім полі,
 Щоб нагулятись нам доволі.
 Поки відьми ще літають,
 Поки півні ще співають.

Ух, ух, солом'яний дух, дух!

ЗАЩЕБЕТАВ ЖАЙВОРОНОК

Помірно ♩ = 72

За - ще - бе - тав жай - во - ро - нок у - го - ру ле -
 - тю - чи, за - ку - ва - ла во - зу -
 - лень - ка на ду - бу си - дя - чи.

Защебетав жайворонок,
 Угору летючи;
 Закувала зозуленька,
 На дубу сидячи. } Двічі

А тим часом із-за гаю
 Козак виїжджає;
 Під ним коник вороненький
 Насилу ступає. } Двічі

Істомився вороненький,
 Іде та спіткнеться,
 А в козака на серденьку,
 Мов гадина в'ється. } Двічі

«Швидше, коню, швидше, коню,
 Поспішай додому,
 Близько хата, де дівчина
 Ворота відчинить. } Двічі

Ось і дуб той зелененький...
 Вона ж, боже милий!
 Бач, заснула, виглядавши,
 Моя й чорнобрива! » } Двічі

ВІТРЕ БУЙНИЙ, ВІТРЕ БУЙНИЙ

Помірно $\text{♩} = 74$

Ві - тре буй - ний, ві - тре буй -
- ний! Ти з мо - рем го - во -
- риш. Збу - ди його, за - грай
ти з ним, спи - тай си - не мо - ре.

Вітре буйний, вітре буйний!
Ти з морем говориш.
Збуди його, заграй ти з ним,
Спитай сине море. } Двічі

Воно знає, де мій милий,
Бо його носило,
Воно скаже, сине море,
Де його поділо. } Двічі

Може, милого втопило —
Розбий сине море;
Піду шукать миленького,
Втоплю своє горе. } Двічі

Втоплю свою недоленьку,
Русалкою стану,

Пошукаю в чорних хвилях, } Двічі
На дно моря кану.

Найду його, пригорнуся,
На серці зомлію.
Тоді, хвиле, неси з милим, } Двічі
Куди вітер віє!

СОНЦЕ ГРІЄ, ВІТЕР ВІЄ

Широко: $\text{♩} = 66$

Один Сон - це Двоє грі - є,

Сонце грі - є, ві - тер ві - є

Воі

з по - ля на до - ли - ну,

над водо - ю гне з верба - ю чер - во - ну ка - ли - ну.

Сонце гріє, вітер віє
З поля на долину,
Над водою гне з вербою
Червону калину.

На калині одиноке
Гніздечко гойдає,—
А де ж дівся соловейко?
Не питай, не знає.

Згадай лихо, та й байдуже...
Минулось... пропало...
Згадай добре,— серце в'яне,
Чому не осталося?

Отож гляну та згадаю:
Було як смеркає,
Защобече на калині —
Ніхто не минає.

Чи багатий, кого доля,
Як мати дитину,
Убирає, доглядає,—
Не мине калину.

Чи сирота, що до світа
Встає працювати,
Опиниться, послухає:
Мов батько та мати.

Розпитують, розмовляють,—
Серце б'ється, любо...
І світ божий, як великдень,
І люди, як люди.

Чи дівчина, що милого
Щодень виглядає,
В'яне, сохне сиротою,
Де дітись, не знає.

Піде на шлях подивитись,
Поплакати в лози,—
Защебече соловейко,—
Сохнуть дрібні сльози.

Послухає, усміхнеться,
Піде темним гаєм...
Ніби з милим розмовляла...
А він, знай, співає.

ТЕЧЕ ВОДА В СИНЕ МОРЕ

Помірно $\text{♩} = 72$

Те - че во - да в си - не мо - ре,
та не ви - ті - на - є; шу - ка ко - зак
сво - ю до - лю, а до - лі не - ма - є

Тече вода в синє море,
Та не витікає;
Шука козак свою долю,
А долі немає.

Пішов козак світ за очі;
Грає синє море,
Грає серце козацькеє,
А думка говорить:

«Куди ти йдеш, не спитавшись?
На кого покинув
Батька, неньку старенькую,
Молоду дівчину?»

На чужині не ті люди,
Тяжко з ними жити.
Ні з ким буде поплакати,
Ні поговорити».

Сидить козак на тім боці,—
Грає синє море,

Думав, доля зустрітеться,—
Спіткалося горе.

А журавлі летять собі
На той бік ключами.
Плаче козак — шляхи биті
Заросли тернами...

ТЯЖКО, ВАЖКО В СВІТІ ЖИТИ

Повільно $\text{♩} = 52$

Тяж-но, важ-но в сві-ті жи-ти си-ро-ті без ро-ду,

не-ма ну-ди при-хи-лить-ся, хоч з мо-сту та в во-ду.

Тяжко, важко в світі жити
Сироті без роду:
Нема куди прихилитись,—
Хоч з мосту та в воду.

Утопився б молоденький,
Щоб не нудить світом;
Утопився б,— тяжко жити,
А нема де дітись.

В того доля ходить полем,
Колоски збирає,
А моя десь, ледащиця,
За морем блукає.

Добре тому багатому:
Його люди знають,
А зо мною зустрінуться —
Мов недобачають.

Багатого губатого
Дівчина шанує:
Надо мною, сиротою,
Сміється, кепкує.

«Чи я ж тобі не вродливий,
Чи не в тебе вдався,
Чи не люблю тебе щиро,
Чи з тебе сміявся?»

Люби ж собі, моє серце,
Люби, кого знаєш,
Та не смійся надо мною,
Як коли згадаєш.

А я піду на край світа...
На чужій сторонці
Найду кращу або згину,
Як той лист на сонці».

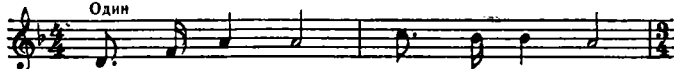
Пішов козак сумуючи.
Нікого не кинув.
Шукав долі в чужім полі
Та там і загинув.

Умираючи, дивився,
Де сонечко сяє,
Тяжко, важко умирати
У чужому краю!

ВСІ САДОЧКИ ЗЕЛЕНІЮТЬ

Помірно. Не поспішаючи $\text{♩} = 69$

Один

Всі са - доч - ни зе - ле - ні - ють,

сох - не од - на сли - ва. Всі дів - ча - та

щас - тя ма - ють, а я не - щас - ли - ва.

Всі садочки зеленіють,
Сохне одна слива,
Всі дівчата щастя мають, } Двічі
А я нещаслива.

Обливайтесь, карі очі,
Дрібними сльозами,—
Пішов милий до другої } Двічі
Іншими шляхами.

— Іди милий, чорнобривий,
Куди собі знаєш,
Та не смійся наді мною, } Двічі
Як коли згадаєш.

— Не сміявся я із тебе
Й сміяться не буду,
Бо я тебе, серце моє, } Двічі
Повік не забуду.

Тяжко, важко в світі жити
Сироті без роду.
Нема куди прихилитись,
Хоч з мосту та в воду.

} Двічі

Утопився б молоденький,
Щоб не нудить світом,
Утопився б,— тяжко жити,
Та нема де дітись.

} Двічі

ЧИ Я Ж ТОБІ НЕ ВРОДЛИВИЙ

Помірно. $\text{♩} = 76$

Чи я ж то_ бі не врод_ ли_ вий, чи не
в те_ бе вдав_ ся, чи не люб_ лю
те_ бе ши_ ро, чи з те_ бе смі_ яв_ ся!

Чи я ж тобі не вродливий,
Чи не в тебе вдався,
Чи не люблю тебе широко, } Двічі
Чи з тебе сміявся?

Люби ж собі, моє серце,
Люби, кого знаєш,
Та не смійся надо мною, } Двічі
Як коли згадаєш.

А я піду, на край світа,
Й на чужій сторонці
Знайду крашу або згину, } Двічі
Як той лист на сонці.

ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ

Помірно $\text{♩} = 84$

Ду-ми мо-ї, ду-ми мо-ї, ли-хо ме-ні

з ва-ми! На-що ста-ли на па-пе-рі сум-ни-ми ря-

-да-ми? Чом вас ві-тер не роз-ві-яв сте-пу, як пи-

-ли-ну? Чом вас ли-хо не прис-па-ло, як сво-ю ди-

Для закінчення

-ти-ну?.. Ду-ми мо-ї, ду-ми мо-ї, ли-хо ме-ні з ва-ми.

Думи мої, думи мої,
Лихо мені з вами!
Нащо стали на папері
Сумними рядами?..
Чом вас вітер не розвіяв
В степу, як пилину?
Чом вас лихо не приспало,
Як свою дитину?..

Думи мої, думи мої,
Квіти мої, діти!

Виростав вас, доглядав вас —
Де ж мені вас діти?..
В Україну ідіть, діти!
В нашу Україну,
Попідтинню, сиротами,
А я — тут загину.

Там знайдете щире серце
І слово ласкаве,
Там знайдете щирю правду,
А ще, може, й славу...
Привітай же, моя ненько!
Моя Україно!
Моїх діток нерозумних,
Як свою дитину.

ПЕРЕБЕНДЯ СТАРИЙ, СЛІПИЙ

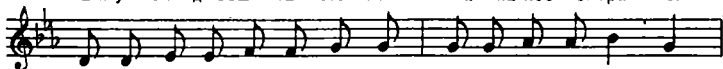
Не поспішаючи $\text{♩} = 112$

Пере_бендя старий, сліпий,— хто його не зна_є?

Він у_сю_ди веш_та_єть_ся та на коб_зі гра_є.

А хто гра_є, то_го зна_ють і дя_кують лю_ди:

він їм ту_гу роз_га_ня_є, хоть сам світом ну_дить.

Перебендя старий, сліпий,—
Хто його не знає?
Він усюди вештається
Та на кобзі грає.
А хто грає, того знають
І дякують люди:
Він їм тугу розганяє,
Хоть сам світом нудить.

КОХАЙТЕСЯ, ЧОРНОБРИВИ

Помірно $\text{♩} = 60$

Ко - хай - те - ся, чор - но - бри - ві,
та не з мос - ка - ля - ми,
бо мос - ка - лі - чу - жі лю - ди,
роблять ли - хо з ва - ми. ва - ми.

The musical score is written in a single treble clef with a key signature of two flats (B-flat and E-flat) and a 2/4 time signature. The tempo is marked 'Помірно' (Moderato) with a quarter note equal to 60 beats per minute. The melody consists of four lines of music. The first line ends with a repeat sign. The second line ends with a repeat sign. The third line ends with a repeat sign. The fourth line has two endings: the first ending leads back to the beginning of the fourth line, and the second ending leads to the end of the piece.

Кохайтесь, чорнобриві,
Та не з москалями,
Бо москалі — чужі люди, } Двічі
Роблять лихо з вами.

Москаль любить жартуючи,
Жартуючи кине;
Піде в свою Московщину, } Двічі
А дівчина гине...

СИДИТЬ БАТЬКО КІНЕЦЬ СТОЛА

Поволі $\text{♩} = 66$

Си - дить бать - ко кі - нець сто - ла,
 на ру - ки ски - лив - ся; не ди - вить - ся
 на світ бо - жий: важ - но за - жу - рив - ся.

Сидить батько кінець стола,
 На руки схилився;
 Не дивиться на світ божий: } Двічі
 Важко зажурився.

Коло його стара мати
 Сидить на ослоні,
 За сльозами ледве, ледве } Двічі
 Вимовляє доні:

«Що весілля, доню моя?
 А де ж твоя пара?
 Де світилки з друженьками, } Двічі
 Старости, бояра?»

В Московщині, доню моя!
 Іди ж їх шукати,
 Та не кажи добрим людям, } Двічі
 Що є в тебе мати.

Проклятий час-годинонька,
 Що ти народилась.
 Якби знала, до схід сонця } Двічі
 Була б утопила...»

ЄСТЬ НА СВІТІ ДОЛЯ

Помірно ♩ = 88

Єсть на сві — ті до — ля,
а хто і — і зна — є? Єсть на сві — ті
во — ля, а хто і — і ма — є?
Єсть лю — ди на сві — ті — сріблом-зло — том ся — ють,
здаєть — ся й па — ну — ють, а до — лі не знають!

Єсть на світі доля,
А хто її знає?
Єсть на світі воля,
А хто ж її має?

Єсть люди на світі,
Сріблом-золотом сяють,
Здається, й панують,
А долі не знають.

Ні долі, ні волі!
З нудьгою та з горем
Жупан надівають,
А плакати — сором.

Візьміть срібло й злото,
Та й будьте багаті.
А я візьму сльози —
Лихо вилити.

Затоплю недолю
Дрібними сльозами.
Затопчу неволю
Босими ногами.

Тоді я веселий,
Тоді я багатий,
Як буде серденько
По волі гуляти.

ПО ДІБРОВІ ВІТЕР ВІЄ

Помірно ♩ = 84

По діб_ ро_ ві ві_тер ви_ є,

гу_ля_є по по_лю, край до_ ро_ги гне то_по_лю

до са_мо_го до_ лу, край до_ ро_ги

гне то_по_лю до са_мо_го до_ лу.

По діврові вітер віє,
 Гуляє по полю,
 Край дороги гне тополю
 До самого долу. } Двічі

Стан високий, лист широкий
 Марно зеленіє,
 Кругом поле, як те море
 Широке, синіє. } Двічі

Чумак іде, подивиться
 Та й голову схилить,
 Чабан вранці з сопілкою
 Сяде на могилі. } Двічі

Подивиться — серце ниє:
 Кругом ні билини!
 Одна, одна, як сирота,
 На чужині гине! } Двічі

ЗАЩЕБЕЧЕ СОЛОВЕЙКО

Помірно ♩ = 96

Защебече соловейко в лузі на калині,
Заспіває козаченько, ходя по долині.

Виспіває, поки вийде чорнобрива з хати,
А він її запитає: Чи не біла мати?

Стануть собі, обіймуться; співа соловейко;
Послухають, розійдуться — обоє раденькі...

Ніхто того не побачить, ніхто не питає:
— Де ти була, що робила? — сама собі знає...

Любилася, кохалася, а серденько мліло:
Чуло серце недоленьку, сказати не вміло.

Не сказало — осталося, день і ніч воркує,
Як голубка без голуба, а ніхто не чує.

МИНУВ І РІК, МИНУВ ДРУГИЙ

Помірно $\text{♩} = 72$

Ми — нув і рік, ми — нув дру — гий —
но — за — на не — ка — є; сох — не во — на,
ян квіточ — ка, — ма — ти не пи — та — є.

Минув і рік, минув другий —
Козака немає;
Сохне вона, як квіточка,—
Мати не питає:

— Чого в'янеш, моя доню? —
Стара не спитала,
За сивого, багатого
Тихенько єднала.

— Іди, доню,— каже мати,—
Не вік дівувати.
Він багатий, одинокий —
Будеш панувати.

— Не хочу я панувати,
Не піду я, мамо!
Рушниками, що придбала,
Спусти мене в яму.

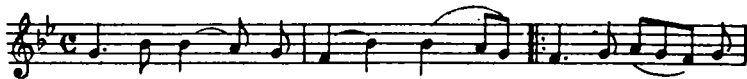
Нехай попи заспівають,
А дружки заплачуть,
Легше, мамо, в труні лежать,
Ніж його побачить.

ОЙ ОДБИЛА ШУКА-РИБА

Помірно $\text{♩} = 72$

Ой од-би - ла шу-ка -ри- ба

од бе-ре- га ряс- ку, що я то- му

ко- за-ко - ві пі- дій-ду під лас- ку. ♪

Ой одбила шука-риба
Од берега ряску,
Що я тому козакові
Підійду під ласку.

Місяць світить, зорі сяють,
Дівчата співають,
Парубчина дівчиноньки
Давно виглядає.

Не виглядай, козаченьку,—
Мати не пускає.
За старого багатого
Нищечком єднає.

— Іди, доню,— каже мати,—
Не вік діувати,
Він багатий, садинокий —
Будеш панувати.

— Ой не хочу панувати,
Моя рідна мати,

Рушниками, що надбала,
Спусти мене в яму.

Нехай попи заспівають,
Подружки заплачуть,
Легше буде в труні лежать,
Ніж нелюба бачить.

ПЛАВАЙ, ПЛАВАЙ, ЛЕБЕДОНЬКУ

Помірно $\text{♩} = 50$

Пла - вай, пла - вай, ле - бе - донь - ку,
по синьо - му мо - рю, рос - ти, рос - ти,
то - по - лень - ку, все вгору та вго - ру.

Плавай, плавай, лебедоньку,
По синьому морю —
Рости, рости, тополеньку,
Все вгору та вгору.

Рости гнучка та висока
До самої хмари,
Спитай отця, спитай неньки,
Чи діжду я пари.

Спитай отця, спитай неньки,
Що вони думають,
Що єдину дочку мали,
А тепер не мають.

Отак тая чорнобрива
Плакала, співала...
І на диво усім людям
Тополею стала.

НАЩО МЕНІ ЧОРНІ БРОВИ

Помірно $\text{♩} = 88$

На - що ме - ні чор - ні бро - ви,
на - що на - рі о - чі, на - що лі - та.
мо - ло - ді - і, ве - се - лі ді - во - чі.
На - що лі - та мо - ло - ді - і, ве - се - лі ді -
- во - чі. Лі - та мо - і мо - ло - ді - і
мар - но про - па - да - ють, о - чі пла - чуть,
чор - ні бро - ви од віт - ру ли - ня - ють, о - чі пла - чуть,
чор - ні бро - ви од віт - ру ли - ня - ють.
1)

Нащо мені чорні брови,
Нащо карі очі,
Нащо літа молодії,
Веселі, дівочі?

Літа мої молодії
Марно пропадають,
Очі плачуть, чорні брови
Од вітру линяють.

Серце в'яне, нудить світом,
Як пташка без волі.
Нащо ж мені краса моя,
Коли нема долі?

Тяжко мені сиротою
На сім світі жити;
Свої люди — як чужії,
Ні з ким говорити.

Нема кому розпитати,
Чого плачуть очі;
Нема кому розказати,
Чого серце хоче.

Чого серце, як голубка,
День і ніч воркує;
Ніхто того не питає,
Не знає, не чує.

Чужі люди не питають,
Та й нащо питати?
Нехай плаче сиротина,
Нехай літа тратить!

Плач же, серце, плачте, очі,
Поки не заснули,
Голосніше, жалібніше,
Щоб вітри почули.

Щоб понесли буйнесенькі
За синєє море
Чорнявому, зрадливому
На лютеє горе.

Б'ЮТЬ ПОРОГИ

Рухливо $\text{♩} = 72$

Б'ють по - ро - ги; мі - сяць scho - дить,
як і пер - ше scho - див...
Не - ма Сі - чі, про - пав і
той, хто всім вер - хо - во - див!
Не - ма Сі - чі, про - пав і той,
хто всім вер - хо - во - див!

Б'ють пороги, місяць сходить,
Як і перше сходив...
Нема Січі, пропав і той,
Хто всім верховодив.

Нема Січі, очерети
У Дніпра питають:
«Де то наші діти ділись,
Де вони гуляють?»

Чайка скиглить літаючи,
Мов за дітьми плаче;
Сонце гріє, вітер віє
На степу козачім.

На тім степу скрізь могили
Стоять та сумують;
Питаються у буйного:
«Де наші панують?»

Де панують, бенкетують?
Де ви забарились?
Верніться! Дивіться —
Жита похилились.

Верніться!»
«Не вернуться! —
Заграло, сказало
Синє море. — Не вернуться,
Навіки пропали!»

Обідрана, сиротою
Понад Дніпром плаче;
Тяжко, важко сиротині,
А ніхто не бачить...

Тільки ворог, що сміється...
Смійся, лютий враже!
Та не дуже, бо все гине.
Слава не поляже;

Не поляже, а розкаже,
Що діялось в світі,
Чия правда, чия кривда
І чії ми діти.

От де, люди, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови.

НАША ДУМА, НАША ПІСНЯ

Велично ♩ = 96

Музична партитура для голосу та фортепіано. Складено в 4/4 ритмі, величній манері. Темп позначено як ♩ = 96. Музика складається з двох систем по п'ять нотних рядків кожна. Лірична частина виконана в тональності G-мажор (одна бемоль). Друга частина, починаючи з "без хитрої мови", переходить до тональності D-мажор (жодних бемоль). Текст пісні розташований під нотами.

На-ша ду- ма, на-ша піс-ня не вмере, не за-
-ги- не! на-ша ду- ма, на-ша піс- ня
не вмере от де, лю- ди, на-ша сла- ва.
сла- ва Ук- ра- ї- ні! Без зо- ло- та,
без ка- ме- ню, без хит- ро- ї мо- ви, а го- лос- на
та прав- ди- ва, як гос- по- да сло- во!

Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине...
От де, люди, наша слава,
Слава України!
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива,
Як господа слово...

БУЛО КОЛИСЬ НА ВКРАЇНІ

Помірно $\text{♩} = 76$

Бу - ло ко - лись на Вкра - ї - ні -
ре - ві - ли гар - ма - ти; бу - ло но - лись -
за - по - рож - ці вмі - ли па - ну - ва - ти.

Було колись на Україні —
Ревіли гармати;
Було колись — запорожці
Вміли панувати.

Панували, добували
І славу і волю —
Минулося: осталися
Могили по полю.

Високії ті могили,
Де лягло спочити
Козацьке біле тіло,
В китайку повите.

Високії ті могили,—
Чорніють, як гори,
Та про волю нишком в полі
З вітрами говорять.

Свідок слави, дідівщини
З вітром розмовляє,
А внук косу несе в росу,
За ними співає.

ЧОРНА ХМАРА З-ЗА ЛИМАНУ

Широко ♩ = 76

1. Чор - на хма - ра з-за Ли - ма - ну
2. Дніп - ра гир - ло за - то - пи - ло...

не - бо, сон - це кри - є, си - не мо - ре
- А ну - те, хло - п'я - та, на бай - да - ні!

зві - рю - ко - ю то стог - не, то ви - є.
Мо - ре гра - є - хо - дім по - гу - ля - ти!

Швидше енергійно ♩ = 88
Тенори

3 Ви - си - па - ли за - по - рож - ці,
4 Кру - гом хви - лі, як ті го - ри,
6 Під - кру - тив - ши чор - ні ву - са,
7 Не в Си - но - лу, о - та - ма - ні,

Рішуче

Всі

ли - ман чов - ни вкри - ли. „Граї же, мо - ре!“
ні зем - лі, ні не - ба. Сер - це млі - є,
за ву - хо чул - ри - ну, під - няв шап - ку -
па - но - ве мо - лод - ці А у Цар - град

Широко $\text{♩} = 76$

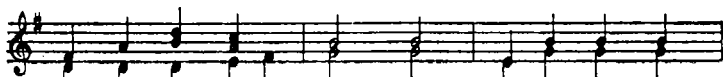

за - спі - ва - ли. За - пі - ни - лись хви - лі.
а ко - за - кам цю - го тіль - ни й тре - ба,
чов - ни ста - ли. - Не - хай во - рог ги - не! -
до сул - та - на по - і - дв - мо в гос - ті.

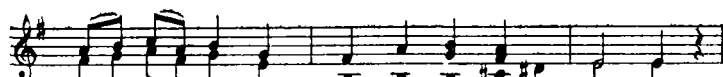
Не поспішаючи

Б. Пли - вуть со - бі та й спі - ва - ють,

ри - бал - на лі - та - є, по - пе - ре - ду

там о - та - ман ве - дв, ну - ди зна - є.

Поважно

Група

В. До - бре, батьку - о - та - ма - не! - кру - гом за - ре -

- ві - ло. - Спа - си - бі вам! - На - дві шап - ку.

Всі

Зно - ву за - ни - лі - ло си - не мо - ре. Вздо - вж байда - ка

зно-ву про-ход-жа-є пан-о-та-ман і на

хви-лю мов-чки по-гля-да-є.

Чорна хмара з-за Лиману
 Небо, сонце криє,
 Синє море звірюкою
 То стогне, то виє.

Дніпра гирло затопило...
 — А нуте, хлоп'ята,
 На байдаки! Море грає —
 Ходім погуляти! —

Висипали запорожці,
 Лиман човни вкрили.
 «Грай же, море!» заспівали.
 Запінились хвилі.

Кругом хвилі, як ті гори,—
 Ні землі, ні неба.
 Серце мліє — а козакам
 Цього тільки й треба.

Пливуть собі та співають;
 Рибалка літає,
 Попереду сам отаман
 Веде, куди знає.

Підкрутивши чорні вуса,
 За вухо чуприну,
 Підняв шапку — човни стали.
 — Нехай ворог гине! —

Не в Синопу, отамани,
Панове-молодці!
А у Царград до султана
Поїдемо в гості.

— Добре, батьку-отамане! —
Кругом заревіло.
— Спасибі вам! — Надів шапку.
Знову закипіло

Синє море. Вздовж байдака
Знову походжає
Пан отаман і на хвилю
Мовчки поглядає.

НА РОЗПУТТІ КОБЗАР СИДИТЬ

На розпутті кобзар сидить
Та на кобзі грає.
Кругом хлопці та дівчата —
Як мак процвітає.

Грає кобзар, виспівує,
Вимовля словами,
Як москалі, орда, ляхи
Бились з козаками;

Як збиралась громадонька
У неділю вранці;
Як ховали козаченька
В зеленім байраці.

ВСТАЄ ХМАРА З-ЗА ЛИМАНУ

Помірно ♩ = 104

Встає хмара з-за Лиману,
А друга з поля;
Зажурилась Україна —
Така її доля!

Зажурилась, заплакала,
Як мала дитина.
Ніхто її не рятує...
Козачество гине.

Гине слава, батьківщина;
Немає де дітись;
Виростають нехрещені
Козацькі діти.

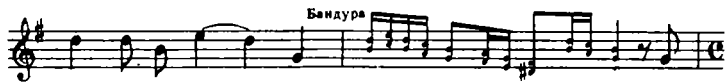
Як та галич поле криє,
Ляхи, уніати,
Налітають, — нема кому
Порадоньки дати.

В ЧИСТІМ ПОЛІ, ПОНАД РІЧКОЮ

Помірно $\text{♩} = 62$

В чис-тім по-лі по-над річ-ко-ю, мо-

-ги-ла чор-ні - є, де

кров тек-ла но-заць-на-я, тра-ва зе-ле-

-ні - є.

Сидить во-рон на мо-ги-лі та

з га-ло-ду кря-че...

Зга -

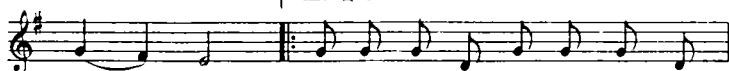

-да но-зак У-кра-ї-ну, зга-да тай за-

-пла - че! Зга-зга-да тай за-

Швидко $\text{♩} = 120$

- пла - че.

Пі - шов коб - зар по у - ли - ці -
"Не - хай бу - де о - та - меч - ки!
А я з жур - би та до шин - ку,

з жур - би як за - гра - є! кругом хлоп - ці нав - при - сяд - ни,
си - дить, ді - ти, у за - піч - ку, а я з жур - би та до шин - ку,
а там най - ду сво - ю жін - ку, най - ду жін - ку, по - час - ту - ю,

а він ви - мов - ля - є: кругом хлоп - ці нав - при - сяд - ни,
а там най - ду сво - ю жін - ку, а я з жур - би та до шин - ку,
з во - рі - женьків по - көп - ку - ю, най - ду жін - ку, по - час - ту - ю,

Кінець
Бандура

а він ви - мов - ля - є:
а там най - ду сво - ю жін - ку,
з во - рі - женьків по - көп - ку - ю."

В чистім полі, понад річкою,
Могила чорніє;
Де кров текла козацькая,
Трава зеленіє.

Сидить ворон на могилі
Та з голоду криче...
Згада козак Україну,
Згада та й заплаче.

} Двічі

Пішов кобзар по улиці —
З журби як заграє!
Кругом хлопці навприсядки, } Двічі
А він вимовляє:

«Нехай буде отакечки!
Сидіть, діти, у запічку,
А я з журби та до шинку, } Двічі
А там найду свою жінку.

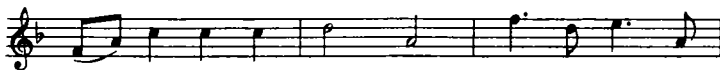
А я з журби та до шинку,
А там найду свою жінку,
Найду жінку, почастую, } Двічі
З вороженьків покепкую».

БАНДУРИСТЕ, ОРЛЕ СИЗИЙ

Співуче $\text{♩} = 76$

Бан - ду - рис - те, ор - ле си - зий!

доб - ре то - бі бра - те: ма - еш кри - ла,

ма - еш си - лу, є ко - ли лі - та - ти,

ма - еш кри - ла, ма.еш си - лу, є ко - ли лі - та - ти. ⁶

Бандуристе, орле сизий!

Добре тобі, брате:

Маєш крила, маєш силу,

Є коли літати.

} Двічі.

Тепер летиш в Україну —

Тебе виглядають.

Полетів би за тобою,

Та хто привітає.

} Двічі

ВСЕ ЙДЕ, ВСЕ МИНАЄ

Помірно $\text{♩} = 56$

Все йде, все ми - на - є - і
 кра - ю не - ма - є. Ку - ди ж во - но
 ді - лось? від - кі - ля взя - лось? і
 ду - рень, і муд - рий ні - чо - го не
 зна - є. Жи - ве... у - ми - ра - є... од - но зац - ві -
 - ло, а дру - ге за - в'я - ло, на - ві - ки за -
 - в'я - ло... і ли - стя по - жовк - ле ві - три роз - нес - ли.

Все йде, все минає — і краю немає.
 Куди ж воно ділось? Відкіля взялось?
 І дурень, і мудрий нічого не знає.
 Живе... умирає... одно зацвіло,
 А друге зав'яло, навіки зав'яло...
 І листя пожовкле вітри рознесли.
 А сонечко встане, як перше вставало,
 І зорі червоні, як перше плили,
 Попливуть і потім, і ти, білолиций,
 По синьому небу вийдеш погулять,
 Вийдеш подивиться в жолобок, криницю
 І в море безкрає і будеш сіять.

У ГАЮ, ГАЮ

Повільно, з почуттям $\text{♩} = 56$
Один Двоє

У га - ю, га - ю віт - ру не - ма - є;
мі - сяць ви - со - ко, ві - ронь - ки ся - ють, а...
мі - сяць ви - со - ко, вір - ки ся - ють

Вет

ві - ронь.ки

Detailed description: The image shows a musical score for the song 'У гаю, гаю'. It consists of three staves. The first staff is a vocal line in treble clef with a key signature of one flat and a 3/4 time signature. It starts with a tempo marking 'Повільно, з почуттям' and a metronome marking '♩ = 56'. The lyrics are 'У га - ю, га - ю віт - ру не - ма - є;'. The second staff is a vocal line in treble clef with the lyrics 'мі - сяць ви - со - ко, ві - ронь - ки ся - ють, а...'. The third staff is a piano accompaniment in treble clef with the lyrics 'мі - сяць ви - со - ко, вір - ки ся - ють'. There are performance markings 'Один' and 'Двоє' above the first staff, and 'Вет' above the second staff. A note 'ві - ронь.ки' is written above the piano accompaniment.

У гаю, гаю вітру немає,
Місяць високо, зіроньки сяють. (2)

Вийди, серденько, я виглядаю;
Хоч на годину, моя рибонько! (2)

Виглянь, голубко, та поворкуєм,
Бо я далеко сю ніч мандрую. (2)

Виглянь же, пташко, моє серденько,
Та посумуєм, поки близенько. (2)

ОЙ ЛІТА ОРЕЛ

Широко ♩ = 52

Ой лі - та о - рел, лі - та си - зий

The first system of the musical score consists of two measures. The top staff is in treble clef with a key signature of one sharp (F#) and a common time signature (C). The bottom staff is in bass clef with the same key signature and time signature. The melody is written in a simple, folk-like style with eighth and quarter notes.

по - під не - бе - са - ми. Гу - ля Мак - сим,

The second system consists of three measures. The first two measures continue the melody from the first system. The third measure features a more complex rhythmic pattern with sixteenth notes and a fermata over the final note. The bass line provides a steady accompaniment.

гу - ля - є ба - ть - ко сте - па - ми, лі - са - ми.

The third system consists of four measures. The first two measures continue the melody. The third measure has a key signature change to two sharps (F# and C#). The fourth measure ends with a double bar line and repeat dots. The bass line continues to support the melody.

Ой літа орел, літа сизий
Попід небесами.
Гуля Максим, гуля батько
Степами, лісами.

Ой літа орел, літа сизий,
А за ним орлята;

Гуля Максим, гуля батько,
А за ним хлоп'ята.

Шануйтеся ж, вражі пани,
Скажені собаки,
Йде Залізник Чорним шляхом,
За ним — гайдамаки.

ГОМОНІЛА УКРАЇНА

Поважно $\text{♩} = 70$

Гомоніла Україна,
довго гомоніла, довго, довго
Кров степами текла червоною

The image shows a musical score for the song 'Гомоніла Україна'. It consists of three staves of music in a 2/4 time signature with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked 'Поважно' (Moderato) with a quarter note equal to 70 beats per minute. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The lyrics are: 'Гомоніла Україна, довго гомоніла, довго, довго Кров степами текла червоною'.

Гомоніла Україна,
Довго гомоніла,
Довго, довго кров степами
Текла, червоною.

Текла, текла да й висохла,
Степи зеленіють,
Діди лежать, а над ними
Могили синіють.

Да що з того, що високі?
Ніхто їх не знає,
Ніхто щиро не заплаче,
Ніхто не згадає.

Тільки вітер тихесенько
Повіє над ними,
Тільки роси ранесенько
Сльозами дрібними

Їх умиють. Сонце зійде,
Обсуше, пригріє.
А онуки?.. Їм байдуже,
Панам жито сіють.

Усі кажуть, що Україна
Без праці прийшлася,
Нашою кров'ю, нашим трупом,
Слізьми облилася.

Україно, Україно,
Наша рідна мати,
Як за тебе, Україно,
Тяжко помирати.

СУМНО, СУМНО СЕРЕД НЕБА

Помалу $\text{♩} = 68$

Сум - но, сум - но се - ред не - ба
ся - є бі - ло - ли - ций. По - над Дні - пром
но - зак і - де, ма - буть, з ве - чор - ни - ці.

Сумно, сумно серед неба
Сяє білолиций.
Понад Дніпром козак іде,
Мабуть, з вечорниці. } Двічі

Іде смутний, невеселий,
Ледве несуть ноги.
Мабуть, дівчина не любить
За те, що убогий? } Двічі

І дівчина його любить
Хоч лата на латі.
Чорнобривий, а не згине,
То буде й багатий. } Двічі

ЗАДЗВОНИЛИ В УСІ ДЗВОНИ

Маршем $\text{♩} = 96$

The image shows a musical score for a march. It consists of four staves of music in a single system. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a 2/4 time signature. The tempo is marked as 'Маршем' with a quarter note equal to 96 beats per minute. The melody is written on a single staff. Below the first staff, the lyrics are: 'За - дзво - ни - ли в у - сі дзво - ни'. The second staff continues the melody, with lyrics: 'по всій У - кра - ї - ні; за - кри - ча - ли'. The third staff continues with lyrics: 'гай - да - ма - ни: „ги - не шлях - та! ги - не!'. The fourth staff concludes the piece with a final cadence and a first ending bracket labeled '1)'. The lyrics 'гай - да - ма - ни: „ги - не шлях - та! ги - не!' are positioned below the third and fourth staves.

Задзвонили в усі дзвони
По всій Україні;
Закричали гайдаки:
«Гине шляхта! гине!

Гине шляхта! погуляєм
Та хмару нагрієм!»
Зайнялася Смілянщина,
Хмара червоніє.

А найперша Медведівка
Небо нагріває.
Горить Сміла, Смілянщина
Кров'ю підпливає.

Горить Корсунь, горить Канів,
Чигирин, Черкаси;

Чорним шляхом запалало,
І кров полилася

Аж у Волинь. По Поліссі
Гонта бенкетує,
А Залізник в Смілянщині
Домаху гартує.

ВІТЕР З ГАЄМ РОЗМОВЛЯЄ

Помірно $\text{♩} = 66$

Один

Ві - тер з га - єм роз - мов - ля - є,

Двое

шеп - че з о - со - но - ю;

пли - ве чо - вен по Ду - на - ю,

о - дин за во - до - ю.

Вітер з гаєм розмовляє,
Шепче з осокою;
Пливе човен по Дунаю,
Один за водою.

Пливе човен води повен,
Ніхто не спиняє;
Може б спинив рибалонька,
Та його немає.

Гойдається сюди, туди,
Аж серденько мліє,
Без весельця пливе собі,
Куди вітер віє.

Виплив човен в синє море,
А воно заграло,
Погралися чорні хвилі —
І скіпок не стало.

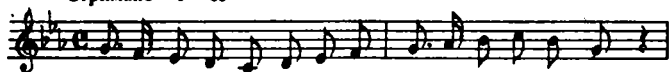
Недовгий час, — як човнові
До синього моря —
Сиротині на чужину,
А там — і до горя.

Пограються добрі люди,
Як холодні хвилі;
Поки схочуть, поки стане
В сердешного сили.

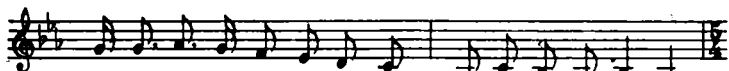
Потім собі подивляться,
Як сирота плаче;
Потім спитай, де сирота, —
Не чув і не бачив.

ВІТЕР В ГАЇ НАГИНАЄ

Стримано $\text{♩} = 66$

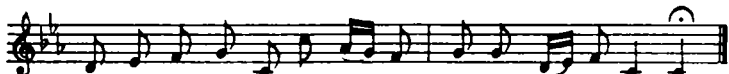
Вітер в га-ї на-ги-на-є ла-зу і то-по-лю,

ла-ма ду-ба, ко-тить по-лем пе-ре-ко-ти-по-ле.

Так і до-ля: то-го ла-ма, то-го на-ги-на-є;

ме-не ко-тить, а де спи-нить, і са-ма не зна-є.

Вітер в гаї нагинає
Лозу і тополю,
Лама дуба, котить полем
Перекотиполе.

Так і доля: того лама,
Того нагинає;
Мене котить, а де спинить,
І сама не знає.

ЛЕТИТЬ ГАЛКА ЧЕРЕЗ БАЛКУ

Помірно $\text{♩} = 68$

Ле - тить га - л - ка че - рез бал - ку,
лі - та - ю - чи кря - че,
мо - ло - да - я дів - чи - нонь - ка
мо - ло - да - я дів - чи - нонь - ка
хо - дить га - ем, пла - че. // пла - че.

Летить галка через балку,
Літаючи кряче...
Молодая дівчинонька
Ходить гаєм, плаче. } Двічі

Її мати не пускає
Вранці до криниці,
Ні льону брать, ні жита жать, } Двічі
Ні на вечорниці.

А в неділю раз пізенько,
Як ньенька заснула,
Вийшла слухать соловейка,
Мов зроду й не чула. } Двічі

Вийшла, стала під вербою
Та й дивиться в воду.
Тяжко, мати, важко, мати,
Нащо дала вроду? } Двічі

Дала мати чорні брови,
Дала карі очі,
Усе дала, усе дала,
Долі дати не хочеш. } Двічі

ВІТЕР В ГАЇ НЕ ГУЛЯЄ

Не поспішаючи $\text{♩} = 66$

Ві - тер в га - ї не гу - ля - є -
вно - ці спо - чи - ва - є, про - ки - неть - ся
ти - хе - сень - ко во - со - ки ли - та - є.

The image shows a musical score for the song 'Вітер в гаї не гуляє'. It consists of three staves of music in a treble clef with a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as 'Не поспішаючи' (Not in a hurry) with a quarter note equal to 66 beats per minute. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The first line of music ends with a fermata over the final note. The second line of music ends with a repeat sign. The third line of music ends with a double bar line and repeat dots.

Вітер в гаї не гуляє —
Вночі спочиває;
Прокинеться, тихесенько
В осоки питає:

«Хто се, хто се по сім боці
Чеше косу? Хто се?..
Хто се, хто се по тім боці
Рве на собі коси?..

Хто се, хто се?» — тихесенько
Спитає-повіє,
Та й задріма, поки неба
Край зачервоніє.

НАШ ОТАМАН ГАМАЛІЯ

Широко $\text{♩} = 69$

Наш о - та - ман Га - ма - лі - я,
Один

Всі
о - та.ман завзя - тий. Зіб - рав, зіб - рав хлопців

та й по - ї - хав по мо... по морю гу - ля - ти.

The musical score is written in G major (one sharp) and 4/4 time. It features a vocal line and a piano accompaniment. The tempo is marked 'Широко' (Broadly) with a quarter note equal to 69 beats per minute. The lyrics are in Ukrainian. The score is divided into three systems, each with a vocal line and a piano line. The first system contains the first two lines of the song. The second system contains the next two lines. The third system contains the final line of the song. The piano accompaniment consists of a steady eighth-note bass line and a more active treble line with chords and eighth-note patterns.

Наш отаман Гамалія,
Отаман завзятий,
Зібрав, зібрав хлопців та й поїхав
По мо... по морю гуляти.

Ой по морю погуляти,
Слави добувати,
Із ту... із турецької неволі
Братів, братів визволяти.

Ой приїхав Гамалія
Аж у ту Скутару.

Сидять, сидять хлопці-запорожці
Дожи... дожидають кари.

Ой як крикнув Гамалія:
«Брати! Будем жити,
Будем, будем жити, вино пити,
Яни... яничара бити!»

Вилітали запорожці
На лан жито жати;
Жито, жито жали, в копи клали
Гуртом, гуртом заспівали:

«Слава тобі, Гамалію,
На всю Україну.
Що не... що не дав ти запорожцям
Згинуть, згинуть на чужині».

СВІТЕ ТИХИЙ, КРАЮ МИЛИЙ

Із смутком $\text{♩} = 69$

Сві - те ти - хий, кра - ю ми - лий,
мо - я Ук - раї - но! За що те - бе
сплюндро - ва - но, за що, ма - мо, ги - неш?

Світе тихий, краю милий,
Моя Україно!
За що тебе сплюндровано,
За що, мамо, гинеш?

Чи ти рано до схід сонця
Богу не молилась?
Чи ти діточок непевних
Звичаю не вчила?

«Молилася, турбувалася,
День і ніч не спала,
Малих діток доглядала,
Звичаю навчала.

Виростали мої квіти,
Мої добрі діти,
Панувала і я колись
На широких світі».

ПОРОДИЛА МАТИ СИНА

Співуче $\text{♩} = 69$

По ро ди ла ма ти си на
в зе ле ній ді бро ві,
да ла йо му на рі о чі
чор ні і бро ви

Породила мати сина
В зеленій діброві,
Дала йому карі очі
І чорнії брови.

Китайкою повивала,
Всіх святих благала,
Та щоб йому всі святії
Талан-долю слали.

«Пошли тобі матер божа
Тії благодати,
Всього того, чого мати
Не зуміє дати».

До схід сонця воду брала,
В барвінку купала,
До півночі колихала,
До світа співала.

ПРОЩАЙ, СВІТЕ, ПРОЩАЙ, ЗЕМЛЕ

Не поспішаючи $\text{♩} = 72$

Про_ щай, сві_ те, про_ щай, зем_ ле,
не_ при_ яз_ ний кра_ ю. мо_ ї му_ ки,
мо_ ї лю_ ті в хма_ рі за_ хо_ ва_ ю

Прощай, світе, прощай, земле,
Неприятний краю!
Мої муки, мої люті
В хмарі заховаю.

А ти, моя Україно,
Безталанна вдово,
Я до тебе літатиму
З хмари на розмову.

На розмову тихосумну,
На раду з тобою,
Опівночі падатиму
Рясною росою.

Порадимося, посумуєм,
Поки сонце встане,
Поки твої малі діти
На ворога стануть.

Прощай же ти, моя нене,
Удово небого,
Годуй діток; жива правда
У господа бога!

ДИВЛЮСЯ, АЖ СВИТАЄ

Повільно $\text{♩} = 69$

Дивлюся, аж світає, край неба палає.
Соловейко в темнім гаї
сонце зустрічає. Соловейко
в темнім гаї
сонце зустрічає.

Дивлюся, аж світає,
Край неба палає,
Соловейко в темнім гаї
Сонце зустрічає. } Двічі

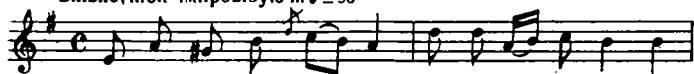
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Між ярами над ставами
Верби зеленіють. } Двічі

Сади рясні похилились,
Тополі поволі
Стоять собі, мов сторожа,
Розмовляють з полем. } Двічі

І все то те, вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Дрібною росою. } Двічі

ЗА ДУМОЮ ДУМА

Вільно, ніби імпровізуючи $\text{♩} = 56$

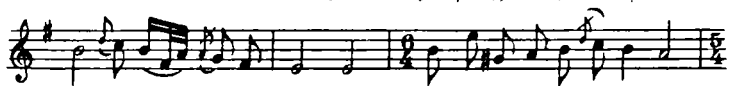
За ду-мо-ю ду-ма ро-єм ви-лі-та-є,

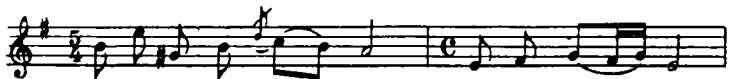
од-на да-вить сер-це, дру-га роз-ди-ра-є, а тре-тя-я ти-хо,

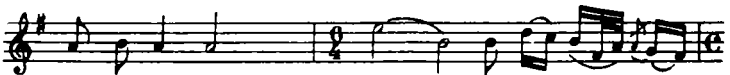
ти-хе-сень-но пла-че у са-мо-му сер-ці, мабуть й бог не бачить.

Ой, ма-буть й бог не ба-чить. Кому ж і-і по-на-жу я,

і хто ту-ю мо-ву при-ві-та-є,

у-га-да-є а ве-ли-ке-є

сло-во? Воі о-глух-ли-по-хи-ли-лись

в кай-да-нах... бай-ду-же... ти смі-еш-ся,

а я пла-чу, ве-ли-кий мій дру-же.

Ой ве-ли-кий мій дру-же.

За думою дума роєм вилітає;
Одна давить серце, друга роздирає,
А третя тихо, тихесенько плаче
У самому серці, мабуть, й бог не бачить.
Ой мабуть, й бог не бачить.
Кому ж її покажу я, і хто тую мову
Привітає, угадає а... великеє слово?
Всі оглухли — похилились в кайданах... байдуже...
Ти смієшся, а я плачу, великий мій друже,
Ой великий мій друже.

НЕ ЖЕНИСЯ НА БАГАТІЙ

Повільно $\text{♩} = 80$

Не же-ни-ся на ба-га-тій, бо ви-же-не з ха-ти.
Не же-ни-ся на у-бо-гій, бо не бу-деш спа-ти.
О-же-нись на воль-ній-во-лі, на ко-заць-ній до-лі:
я-ка бу-де, та-ка й бу-де, хоч го-ла, так во-ля,
Для закінчення сповільнюючи
Не по-ту-рай: лег-ше пла-кати, як ні-хто не ба-чить.

Не женися на багатій,
Бо вижене з хати.
Не женися на убогій,
Бо не будеш спати.

Оженись на вольній волі,
На козацькій долі:
Яка буде, така й буде,
Хоч гола, так воля.

Та ніхто не докучає
І не розважає —
Чого болить і де болить,
Ніхто не питає.

Удвох, кажуть, і плакати
Мов легше неначе;
Не потурай: легше плакати,
Як ніхто не бачить.

УЧІТЕСЯ, БРАТИ МОЇ

Помалу $\text{♩} = 66$
Один

У_ чи_ те_ ся,

Всі

бра_ ти мо_ ї,

ду_ май_ те, чи_ тай_ те,

і чу_ жо_ му

на_ у_ чай_ тесь,

сво_ го не цу_ рай_ тесь.

Учітеся, брати мої,
Думайте, читайте,
І чужому наuczайтесь,
Свого не цурайтесь.

Обніміте ж, брати мої,
Найменшого брата,—
Нехай мати усміхнеться,
Заплакана мати.

І світ ясний, невечірній,
Новий засіє...
Обніміться ж, брати мої,
Молю вас, благаю.

МИНАЮТЬ ДНІ, МИНАЮТЬ НОЧІ

Вільно $\text{♩} = 72$

Ми_ на_ ють дні, ми_ на_ ють но_ чі, ми_ на_ є
лі_ то. Ше_ лес_ тить по_ жов_ кле лис_ тя, гас_ нуть
о_ чі, за_ сну_ ли ду_ ми, сер_ це спить.

Бандура

В III і дальших куплетах.

До_ ле, де ти! До_ ле, де ти? Нема ні_ я_ ко_
т, ко ли доб_ ро_ ї наль, боже, то дай злої, зло_ї

Минають дні, минають ночі,
Минає літо. Шелестить
Пожовкле листя, гаснуть очі,
Заснули думи, серце спить.

І все заснуло, і я не знаю,
Чи я живу, чи доживаю,
Чи так по світу волочусь,
Бо вже не плачу й не сміюсь...

Доле, де ти? Доле, де ти?
Нема ніякої;
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої, злої!

Не дай спати ходячому,
Серцем замирати
І гнилою колодою
По світу валятись.

А дай жити, серцем жити
І людей любити,
А коли ні... то проклинать
І світ запалити!

Страшно впасти у кайдани,
Умирать в неволі,
А ще гірше — спати, спати,
І спати на волі.

І заснути навек-віки,
І сліду не кинуть
Ніякого, однаково,
Чи жив, чи загинув!

Доле, де ти, доле, де ти?
Нема ніякої!
Коли доброї жаль, боже,
То дай злої, злої!

ЯК УМРУ, ТО ПОХОВАЙТЕ

(ЗАПОВІТ)

Повільно, широко

С. А. Т. Б.

Як ум_ру, то по_хо_ вай_ те ме_ не

на мо_ ги _ лі. се_ред сте_ пу ши_ ро_

1 2 Зак.

_ко_го, на Вкра_ї_ні ми_лій. Се_ред_лій. _вом.

Поважно

Т. Б.

1.(2.4.) Як ум_ру, то по_хо_вай_ те

Як ум_ру.

ме_ не на мо_ ги_ лі, се_ ред сте_ пу

pp

ши_ ро_ ко_ го, на Вкра_ і_ ні ми_ лій.

pp

Енергійно

По_ хо_ вай_ те

3. По_ хо_ вай_ те

stacc.

По_ хо_ вай_ те

По_ хо_ вай_ те та вста_ вай_ те,

кай_ да_ ни пор_ ві_ те і вра_ жо_ ю

вра_ жо_ ю зло_ ю кро_ в'ю во_ лю о_ кро_

- пі - те. і вра - жо - ю кро - в'ю во - лю о - кро -

- пі - те. во - лю о - кро - пі - те. *ten.* *p*

о - кро - пі - те.

Як умру, то поховайте
 Мене на могилі,
 Серед степу широкого,
 На Україні милій. } Двічі

Щоб лани широкополі,
 І Дніпро, і кручі
 Було видно, було чути,
 Як реве ревучий. } Двічі

Поховайте, та вставайте,
 Кайдани порвіте,
 І вражою злою кров'ю
 Волю окропіте. } Двічі

І мене в сім'ї великій,
 В сім'ї вольній, новій,
 Не забудьте пом'янути
 Незлим тихим словом. } Двічі

ЗА ЩО МЕНЕ, ЯК РОСЛА Я

Помірно $J = 68$

лю- ди не лю- би- ли? За що ме- не,
як ви- рос- ла, мо- ло- ду- ю вби- ли?
За що ж во- ни те- пер ме- не в па- латах ві- та- ють,
ца- рів- но- ю на- зи- ва- ють, очей не спу- сна- ють.

— За що мене, як росла я,
Люди не любили?
За що мене, як виросла,
Молодую вбили?

За що вони тепер мене
В палатах вітають,
Царівною називають,
Очей не спускають.

З мого цвіту? Дивуються,
Не знають, де діти!
Скажи мені, мій братику,
Королевий цвіте!

— Я не знаю, моя сестро,—
І цвіт королевий
Схилив свою головоньку
Червоно-рожеву.

ОЙ ОДНА Я, ОДНА

Протяжно $\text{♩} = 66$
Один

Ой од-на я, од-на, як би-ли-
-нонь-на в по-лі,
та не дав мені бог а-ні ша-
-стя, ні до-лі.

Ой одна я, одна,
Як билинонька в полі,
Та не дав мені бог,
Ані щастя, ні долі. } Двічі

Тільки дав мені бог
Красу — карії очі,
Та й ті виплакала
В самотині дівочій. } Двічі

Ані братика я,
Ні сестрички не знала,
Між чужими зросла,
І зросла, не кохалась. } Двічі

Де ж дружина моя,
Де ви, добрії люди?
Їх нема... Я сама,
А дружини й не буде. } Двічі

ЗА БАЙРАКОМ БАЙРАК

Поважно $\text{♩} = 80$

За бай- ра- ном байран, за бай- ра- ном байран,
а там степ та мо- ги- ла. Із мо- ги- ли ко-зак,
Із мо- ги- ли ко-зак, вста- є си- вий, по- хи- лий

За байраком байрак, (2)
А там степ та могила.
Із могили козак (2)
Встає сивий, похилий.

Встає сам уночі,
Іде в степ, а йдучи
Співа, сумно співає.
— Наносили землі,
Та й додому пішли,
І ніхто не згадає.

Нас тут триста, як скло,
Товариства лягло!
І земля не приймає,
Як запродав гетьман
У ярмо християн,
Нас послав поганяти.

По своїй по землі
Свою кров розлили
І зарізали брата.
Крові брата впились
І отут полягли
У могилі заклятій.

Та й замовк, зажурився
І на спис похилився,
Став на самій могилі.
На Дніпро позирав,
Тяжко плакав, ридав,
Сині хвилі голосили.

З-за Дніпра із села
Луна гаєм гула,
Треті півні співали.
Провалився козак,
Стрепенувся байрак,
А могила застогнала.

ЧОГО ТИ ХОДИШ НА МОГИЛУ

Журливо $\text{♩} = 76$

The image shows a musical score for a song. It consists of ten staves of music in a single system. The key signature has four flats (B-flat, E-flat, A-flat, D-flat), and the time signature is 2/4. The tempo is marked 'Журливо' (Moderato) with a quarter note equal to 76 beats per minute. The music is written in a treble clef. The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across notes. The lyrics are in Ukrainian. The first staff begins with a dynamic marking 'p' (piano). The lyrics are: -чо- го ти хо-диш на мо-ги- лу? -На- си- лу ма- ти го-во- ри- ла, -чо- го ти пла-чеш, і- ду- чи? чо- му не спиш ти у- но- чі, мо- я го-луб- но си-зон-ри- ла? -Так, ма-мо, так. -І знов хо-ди- ла, а ма-ти пла- на-ла, жду- чи. Не сон-тра- ва на мо-ги- лі вно- чі про- цві- та- є, то дів-чи- на за- ру- че- на на- ли- ну сад-жа- є, і сльо- за-ми по- ли- ва- є і гос-по-да про-сить, щоб по-слав він до-щі вно-чі і дріб- ні- і ро- си.

Щоб на-ли-на прий-ня-ла-ся, роз-пус-ти-ла ві-ти

— Може, пташ-ко-ю прили-не милий з то-го сві-та.

— Чого ти ходиш на могилу? —
 Насилу мати говорила.—
 Чого ти плачеш ідучи?
 Чому не спиш ти уночі,
 Моя голубко сизокрила?
 — Так, мамо, так.— І знов ходила,
 А мати плакала, ждучи.

Не сон-трава на могилі
 Вночі процвітає,—
 То дівчина заручена
 Калину саджає,
 І сльозами поливає,
 І господа просить,
 Щоб послав він дощі вночі
 І дрібнії роси.
 Щоб калина прийнялася,
 Розпустила віти.
 — Може, пташкою прилине
 Милий з того світа.

ОЙ ТРИ ШЛЯХИ ШИРОКІІ

Помірно ♩ = 112

Ой три шля _ хи ши _ ро _ кі _ і
до ку_пи зій_шли _ ся. На чу_жи _ ну
з У_кра_ї_ни бра_ти ро_зій_шли _ ся.

Ой три шляхи широкіі
Докупи зійшлися.
На чужину з України
Брати розійшлися.

Покинули стару матір,
Той жінку покинув,
А той сестру, а найменший —
Молоду дівчину.

Посадила стара мати
Три ясени в полі,
А невістка посадила
Високу тополю.

Три явори посадила
Сестра при долині...
А дівчина заручена —
Червону калину.

Не прийнялись три ясени,
Тополя всихала,

Повсихали три явори,
Калина зів'яла.

Не вертаються три брати,
По світу блукають,
А три шляхи широкії
Терном заростають.

САДОК ВИШНЕВИЙ КОЛО ХАТИ

Помірно ♩ = 100

Са - док виш - не - вий ко - ло ха - ти,
хру - щі над виш - ня - ми гу - дуть, плу -
- га - та - рі з плу - га - ми йдуть, спі -
- ва - ють і - ду - чи дів - ча - та, а ма - те -
рі ве - че - рять ждуть, спі - // ждуть.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть
Плугатарі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечерять ждуть.

Сім'я вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає,
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх,
Затихло все.. тільки дівчата
Та соловейко не затих.

ПОНАД ПОЛЕМ ІДЕ

Маршем $\text{♩} = 88$

По- над по- ле і- де, не по- ко- си кла- де,
не по- ко- си кла- де- го- ри. Стогне земля, стогне море,
стог- не та гу- де! стог- не та гу- де.

Понад полем іде,
Не покоси кладе,
Не покоси кладе — гори.
Стогне земля, стогне море.
Стогне та гуде! (2)

Косаря уночі
Зустрічають сичі.
Тне косар, не спочиває
Й ні на кого не вважає,
Хоч і не проси. (2)

Не благай, не проси,
Не клепає коси;
Чи то пригород, чи город,
Мов бритвою, старий голить
Усе, що даси. (2)

Мужика й шинкаря,
Й сироту кобзаря.
Приспівує старий, косить,
Кладе горами покоси,
Не мина й царя. (2)

ДУМИ МОЇ, ДУМИ МОЇ, ВИ МОЇ ЄДИНІ

Повільно ♩ = 88

Ду- ми мо- ї, ду- ми мо- ї,
ви мо- ї є- ди- ні, не ки- дай- те
хоч ви ме- не при- ли- хій го- ди- ні,

Думи мої, думи мої,
Ви мої єдині,
Не кидайте хоч ви мене } Двічі
При лихій годині.

Прилітайте, сизокрилі
Мої голуб'ята,
Із-за Дніпра широкого } Двічі
У степ погуляти.

Прилітайте ж, мої любі,
Тихими речами
Привітаю вас, як діток, } Двічі
І заплачу з вами.

ЗОРЕ МОЯ ВЕЧІРННЯЯ

Помірно $\text{♩} = 78$

The musical score is written on four staves in G major (one sharp) and 2/4 time. The tempo is marked 'Помірно' (Moderato) with a quarter note equal to 78 beats per minute. The melody is simple and folk-like, with lyrics written below the notes. The lyrics are in Ukrainian and describe a sunset over a mountain and the Dnieper river.

Зо_ ре мо_ я ве_ чір_ ня_ я, зій_ ди над го_
по_ го_ во_ рим ти_ хе_ сень_ но в не_ во_ лі з то_

- ро_ ю, Роз_ на_ жи ж, як за го_ ро_ ю
- бо_ ю.

со_ неч_ но сі_ да_ є, як у Дніп_ ра
ве_ се_ лоч_ на во_ ду по_ зи_ ча_ є.

Зоре моя вечірняя,
Зійди над горою,
Поговорим тихесенько
В неволі з тобою.

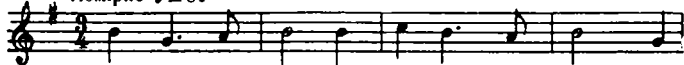
Розкажи ж, як за горою
Сонечко сідає,
Як у Дніпра веселочка
Воду позичає.

Як широка сокорина
Віти розпустила...
А над самою водою
Верба похилилась.

Аж по воді розіслала
Зелені віти,
А по вітах гойдаються
Нехрещені діти.

СОНЦЕ ЗАХОДИТЬ, ГОРИ ЧОРНІЮТЬ

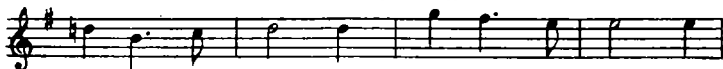
Помірно $\text{♩} = 80$

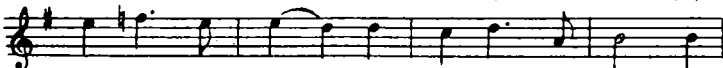
Сон_ це за_ хо_ дить го_ ри чор_ ні_ ють,
Ли_ ну я ли_ ну, дум_ ку га_ да_ ю,

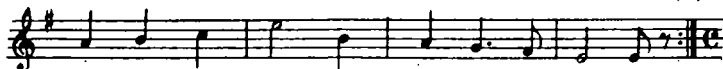
пта_ шеч_ ка тих_ не, по_ ле ні_ мі_ є.
і ні_ би сер_ це од_ по_ чи_ ва_ є.

Ра_ ді_ ють лю_ ди, що од_ по_ чи_ нуть,
Чор_ ні_ є по_ ле, і гай, і го_ ри,

а я див_ лю_ ся... і сер_ цем ли_ ну
на си_ не не_ бо ви_ хо_ дить зо_ ря,

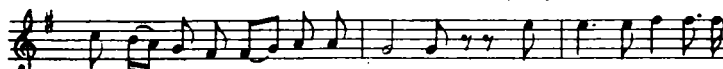
в тем_ ний са_ до_ чок на У_ кра_ ї_ ну.
на си_ не не_ бо ви_ хо_ дить зо_ ря.

Ой, зо_ ре! і сльози на_ нуть чи зій_ шла

вже і на У_ край_ ні? Чи о_ чи ка_ рі шу_ на_ ють на

не_ бі си_ нім? Чи за_ бу_ ва_ ють? Ко_ ли ж за бу_ ли, бо...

Сонце заходить, гори чорніють,
Пташечка тихне, поле німіє.

Радіють люди, що одпочинуть,
А я дивлюся... і серцем лину
В темний садочок на Україну.

Лину я, лину, думку гадаю,
І ніби серце одпочиває.

Чорніє поле, і гай, і гори,
На синє небо виходить зоря. (2)

Ой зоре! — і сльози кануть.
Чи зійшла вже і на Україні?

Чи очі карі шукають
На небі синім? Чи забувають?

Коли ж забули, бодай заснули,
Про мою доленьку щоб і не чули.

НЕМА ГІРШЕ, ЯК В НЕВОЛІ

Ніби імпровізуючи $\text{♩} = 66$

Не ма гірше, як в неволі про волю згада-ти,
а я про тебе, волень-но мо-я,
о-це на-га-да-ю.

II куплет

Ні-но-ли ти не зда-ва-лась ме-ні
га-ко-ю мо-ло-до-ю, та-ко-ю мо-ло-до-ю,
пре-хо-ро-шо-ю.

III куплет

Тан-я ж те-пер на чу-жи-ні, та ще й у не-во-лі,
О, до-ле ж мо-я, до-ля, про-слі-ва-на-я
во-ля.

IV куплет

О до-ле ж мо-я, до- ле, ой ти ж, моя нень- ка,
по-глянь хоч на ме- не з-за Дніп-ра- ба-тьє- ка,
з-за Дніп- ра- ба- тьє- ка.

Нема гірше, як в неволі
Про волю згадати,
А я про тебе, воленько моя,
Оце нагадаю.

Ніколи ти не здавалась мені
Такою молодю,
Такою молодю,
Прехорошою.

Так, я ж тепер на чужині,
Та ще й у неволі,
О доле ж моя, доля,
Проспівана я воля.

О доле ж моя, доле,
Ти ж, моя ненька,
Поглянь хоч на мене
З-за Дніпра-батенька. (2)

У КИЄВІ НА ПОДОЛІ

Рухливо ♩ = 84

У Ки-є-ві на По-до-лі но-за-ни гу-ля-ють,
як ту во-ду, цебром-від-ром ви-но роз-ли-ва-ють.
Льо-хи, шин-ки з шин-кар-на-ми, з ви-на-ми-ме-да-ми
за-ну-пи-ли за-по-рож-ці та й тнуть ко-ря-ка-ми!
А му-зи-ка ре-ве, гра-є, лю-дей зве-се-ля-є;

The musical score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of five systems, each with a vocal line and a piano accompaniment line. The tempo is marked 'Рухливо' (Allegro) with a quarter note equal to 84 beats per minute. The lyrics are in Ukrainian and describe a lively scene in Kyiv, specifically on the Podol peninsula, where people are drinking wine and playing cards.

У Києві на Подолі
Козаки гуляють.
Як ту воду, цєбром-відром
Вино розливають.

Льохи, шинки з шинкарками
З винами, медами
Закупили запорожці
Та й тнуть коряками!

А музика реве, грає,
Людей звеселяє,
А із братства те бурсацтво
Мовчки виглядає.

І ТИ, МОЯ ЄДИНАЯ

Співаєте $\text{♩} = 56$

The musical score is written on four staves in a single system. It features a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked as 'Співаєте' with a quarter note equal to 56 (♩ = 56). The lyrics are written below the notes, with hyphens indicating syllables that span across multiple notes. The lyrics are: 'і ти, мо- я є- ди- на- я, вста- еш із- за мо- ря, з- за ту- ма- ну, слух- ня- на- я ро- же- ва- я зо- ре, з- за ту- ма- ну слух- ня- на- я ро- же- ва- я зо- ре!'.

і ти, мо- я є- ди- на- я, вста- еш із- за
мо- ря, з- за ту- ма- ну, слух- ня- на- я
ро- же- ва- я зо- ре, з- за ту- ма- ну
слух- ня- на- я ро- же- ва- я зо- ре!

І ти, моя єдина,
Встаєш із-за моря,
З-за туману, слухняная } Двічі
Рожевая зоре!

І ти, моя єдина,
Ведеш за собою
Літа мої молодії.
І передо мною
Ніби море заступають
Широкії села
З вишневими садочками
І люди веселі.

І ті люди, і село те,
Де колись, мов брата,
Привітали мене. Мати!
Старесенька мати!

ЯКБИ МЕНІ ЧЕРЕВИКИ

Швиденько $\text{♩} = 88$

Як_ би ме_ ні че_ ре_ ви_ ки,
то пі_ шла б я на му_ зи_ ки, го_ рень_ ко
мо_ є! Го_ рень_ ко мо_ є!

Якби мені черевики,
То пішла б я на музики,
Горенько моє!
Черевиків немає,
А музика грає, грає,
Жалю завдає!

Ой піду я боса полем,
Пошукаю свою долю,
Доленько моя!
Глянь на мене, чорнобриву,
Моя доле неправдива,
Безталанна я!

Дівчаточки на музиках,
У червоних черевиках,—
Я світом нуджу.
Без розкоші, без любові
Зношу свої чорні брови,
У наймах зношу!

І БАГАТА Я

Вільно $\text{♩} = 72$

І ба_ га_ та я, і врод-ли- ва я,
та не ма_ю со- бі па_ри, без_та_лан_ на я.
Тяж_ко, тяж_ко в сві-ті жить і ні_ко_го не лю-бить,
ок_са_ми_го_ві жу_па_ни о_ди_но_кій но-силь.

Кінець

І багата я,
І вродлива я,
Та не маю собі пари,
Безталанна я.
Тяжко, тяжко в світі жить
І нікого не любить,
Оксамитові жупани
Одинокій носить.

Полюбила б я,
Одружилась би я
З чорнобровим сиротою,
Та не воля моя!
Батько й мати не сплять,
На сторожі стоять,
Не пускають саму мене
У садочок гулять.

А хоч пустять, то з ним,
З препоганим старим,
З моїм нелюбом багатим,
З моїм ворогом злим!

ПОРДИЛА МЕНЕ МАТИ

Не послішаючи $\text{♩} = 60$

По-ро-ди-ла ме-не ма-ти у ви-со-них

у па-ла-тах, шов-ком по-ви-ла;

у зо-ло-ті, в он-са-ми-ті, мов та кві-точ-

-на у-кри-та, рос-ла я, рос-ла.

Породила мене мати
У високих у палатах,
Шовком повила;
У золоті, в оксаміті,
Мов та квіточка укрита,
Росла я, росла.

І виросла я на диво:
Кароока, чорнобрива,
Білолиця.
Убогого полюбила —
Мати заміж не пустила,—
Осталася я.

У високих у палатах
Увесь вік свій дівувати,
Недоля моя.

Як билина при долині,
В самотній самотині
Старіюся я.

На світ божий не дивлюся,
Ні до кого не горнуся...
А матір стару...
Прости мене, моя мати!
Буду тебе проклинати,
Поки не умру...

ОЙ ВИГОСТРЮ ТОВАРИША

Маршем $\text{♩} = 84$

Ой ви_ го_ стрю то_ ва_ ри_ ша, за_ су_ ну в ха_

_ ля_ ву та й пі_ ду шу_ на_ ти прав_ ди

І ті_ є_ ї сла_ ви, та й пі_ ду шу_

_ ка_ ти прав_ ди І ті_ є_ ї сла_ ви.

Ой вигострю товариша,
Засуну в халяву,
Та й піду шукати правди
І тієї слави.

ОЙ СЯДУ Я ПІД ХАТОЮ

Шавиденько $\text{♩} = 112$

Ой ся_ду я під ха - то - ю, на у - ли - цю
гля - ну, як то ті - ї дів_ча_точ_на безсво - є - ї
Ган_ни, без мо - є - ї Ган_ну_сеньки у хре_щи_ка
гра - ють. І гра - ють_ся не_ве_се_ло, і не так спі_
- ва - ють Дів_ча_точ_ ка...
А мо - є - ї го_лу_боньки не_ма - є, не_ма - є,
у свек_ру_хи десь вор_ку_є, ме_не ви_гля_
- да - є, ви_гля_да - є.

Ой сяду я під хатою,
На улицю гляну,
Як то тії дівчаточка
Без своєї Ганни.

Без моєї Ганнусеньки
У хрещика грають.
І граються невесело,
І не так співають.

Дівчаточка...
А моєї голубоньки
Немає, немає,
У свекрухи десь воркує,
Мене виглядає, виглядає.

ЗАКУВАЛА ЗОЗУЛЕНЬКА

Вілько $\text{♩} = 88$

The musical score is written in a single system with a treble clef and a key signature of one flat (B-flat). The tempo is marked 'Вілько' (Moderato) with a quarter note equal to 88 beats per minute. The score consists of several lines of music with lyrics underneath. The lyrics are in Ukrainian. The score includes various musical notations such as slurs, ties, and dynamic markings like 'M...', 'dim.', and 'riten.'. There are also section markers like 'Кінець' (The End) and 'Один' (Solo), and a measure rest of 4 measures. The piece ends with a double bar line and a repeat sign.

M... *riten.*

dim. Кінець Один Двоє.

За - ку - ва - ла зо - зу - лень - ка

в зе - ле - но - му . га - ї , за - пла - ка - ла

дів - чи - нонь - ка - дру - жи - ни не - ма - є ,

за - пла ка - ла дів - чи - нонь - ка - дру - жи - ни не -

1-3 *Один* 4

- ма - є . А ді - || - ти - ном .

Закувала зозуленька
 В зеленому гаї,
 Заплакала дівчинонька
 Дружини немає.

А дівочі молодії
Веселії літа,
Як квіточки за водою,
Пливуть з сього світа.

Якби були батько, мати
Та були б багаті,
Було б кому полюбити,
Було б кому взяти.

А то нема, сиротою
Отак і загину,
Дівуючи в самотині,
Де-небудь під тином.

ГЕЙ, НЕ П'ЮТЬСЯ ПИВА, МЕДИ

Суворо $\text{♩} = 66$

Гей не п'ють_ ся пи_ ва, ме_ ди,
не п'єть_ ся во_ да, прилучилась з чумаченьком
гей, гей, гей, гей, у степу бі_ да.

Гей, не п'ються пива, меди,
Не п'ється вода,
Прилучилась з чумаченьком
Гей, гей, гей, гей, у степу біда.

Заболіла голівонька,
Заболів живіт.
Упав чумац біля воза
Гей, гей, гей, гей, упав та й лежить.

Воли його біля воза
Понурі стоять.
А із степу гайворони
Гей, гей, гей, гей, до нього летять.

Гей не клюйте, гайворони,
Чумацького трупу,
Наклювавшись, подохнете,
Гей, гей, гей, гей, біля мене вкупі.

Ой летіть ви, гайворони,
До батенька в гості

Да скажіте ви батеньку,
Гей, гей, гей, гей, щоб службу служили.

Щоб за мою грішну душу
Псалтир прочитали,
А дівчині зарученій
Гей, гей, гей, гей, скажіть, щоб не ждала.

ІЗ-ЗА ГАЮ СОНЦЕ СХОДИТЬ

Помірно $\text{♩} = 72$

Один

Двоє

Всі

Із-за гаю сонце сходить,
За гай і заходить.
По долині увечері
Козак смутний ходить.

} Двічі

Ходить він годину,
Ходить він і другу.
Не виходить чорнобрива
Із темного лугу.

} Двічі

Не виходить зрадливая...
А з яру та з лісу
З собаками та псарями
Іде пан гульвіса.

} Двічі

Цькують його собаками,
Крутять назад руки

І завдають козакові } Двічі
Смертельнії муки.

У льох його, молодого,
Той пан замикає...
А дівчину покриткою } Двічі
По світу пускає.

НА УЛИЦІ НЕВЕСЕЛО

Швидко $\text{♩} = 104$

На у - ли - ці не - ве - се - ло, в ха - ті ба - ть - ко - ла - є,

а до вдо - ви на до - сві - т - ни ма - ти не пус - ка - є.

Що ж ме - ні ро - би - ти, де ме - ні по - ді - тись?

Чи то з ін - шим по - лю - би - тись, чи то у - то - пи - тись?

Ой на - ді - ну я се - реж - ни і доб - ре на - мис - то

та пі - ду я на яр - ма - рон в не - ді - лю на міс - то.

Ска - жу їм - у: сва - тай ме - не, а - бо од - че - пи - ся!

Бо як ме - ні у ма - те - рі, то луч - ше вто - пить - ся,

бо як ме - ні у ма - те - рі, то луч - ше вто - пить - ся.

На улиці невесело,
В хаті батько лає,
А до вдови на досвітки
Мати не пускає.

Що ж мені робити,
Де мені подітись?
Чи то з іншим полюбитись,
Чи то утопитись?

Ой надіну я сережки
І добре намисто
Та піду я на ярмарок
В неділю на місто.

Скажу йому:— Сватай мене,
Або одчепися!
Бо як мені у матері...
То лучше топиться.

ОЙ ПІШЛА Я, ОЙ ПІШЛА Я

Помірно $J=72$

Ой пішла я, ой пішла я
у яр за во-до-ю, аж там ми-лий,
чор-но-бри-вий гу-ля-є в дру-го-ю.
1) В II, III і IV куплетах.
А дру-га-я та-я, роз-луч-ни-ця зла-я,
2) В V куплеті.
Ой І-ва-не, мій І-ва-не, друже мій ко-х-аний.

Ой пішла я, ой пішла я
У яр за водою,
Аж там милий, чорнобривий
Гуляє з другою.

А другая тая,
Розлучниця злая,
Багата сусідонька,
Вдова молодая.

А я вчора з нею,
З сією змією,
В полі плоскінь вибирала
Та все й розказала.

Як він мене любить,
Женитися буде,
І до себе злюю суку
Просила в придане.

Ой Іване, мій Іване,
Друже мій коханий,
Побий тебе сила божа
На наглій дорозі.

ОЙ ЛЮЛІ, ЛЮЛІ, МОЯ ДИТИНО

Вільно журливо ♩ = 76

Ой лю-лі, лю-лі, мо-я дя-ти-но.
лю-лі вдень і вночі. Пі-деш мій си-ну,
по У-кра-ї-ні, нас кле-ну-чи.

Ой люлі, люлі, моя дитино,
Вдень і вночі.
Підеш, мій сину, по Україні,
Нас кленучи.
Сину мій, сину, не клени тата,
Не пом'яни.
Мене, прокляту, я твоя мати,
Мене клени.
Мене не стане, не йди між люди,
Йди ти в гай.
Гай не питає й бачить не буде,
Там і гуляй.
Найдеш у гаї тую калину,
То й пригорнись,
Бо я любила, моя дитино,
Її колись.
Як підеш в села, у тії хати,
То не журись,
А як побачиш з дітками матір,
То не дивись.

ОЙ ЧОГО ТИ ПОЧОРНИЛО

The image shows a musical score for the song "Oy chogo ty pochornilo". It consists of three staves of music in a single system. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one flat (B-flat), and a tempo marking of quarter note = 78. The melody is written on a five-line staff. Below the first staff, the lyrics "Ой чо-го ти по-чор-ні-ло," are written. The second staff continues the melody, with lyrics "ве-ле-не-є по-ле? — По-чор-ні-ло" below it. The third staff concludes the melody, with lyrics "я від кро-ві за воль-ну-ю во-лю." below it. The lyrics are written in a stylized, spaced-out font.

Ой чого ти почорніло,
Зелене поле?
— Почорніло я од крові
За вольную волю.

Круг містечка Берестечка
На чотири милі
Мене славні запорожці
Своїм трупом вкрили.

Та ще мене гайворони
Укрили з півночі...
Ключуть очі козацькіі,
А трупу не хочуть.

Почорніло я, зелене,
Та за вашу волю...
Я знову буду зеленіти,
А ви вже ніколи.

Не вернетесь на волю,
Будете орати
Мене стиха та орючи
Долю проклинати.

ТУМАН, ТУМАН ДОЛИНОЮ

Співає $\text{♩} = 70$

Ту- ман, ту- ман до- ли- но- ю,
доб- ре жи- ти з ро- ди- но- ю. А ще луч- ше
за го- ро- ю з дру- жи- но- ю мо- ло- до- ю
Гей, гей, з дру- жи- но- ю мо- ло- до- ю

Туман, туман долиною,
Добре жити з родиною.
А ще лучше за горою
З дружиною молодою.
Гей, гей, з дружиною молодою.

Ой піду я темним гаєм,
Дружиньки пошукаю.
— Де ти? Де ти, озовися!
Прийди, серце, пригорнися.
Гей, гей, прийди, серце, пригорнися.

Нумо, серце, лицятися
Та поїдем вінчатися,
Щоб не знали батько й мати,
Де ми будем ночувати.
Гей, гей, де ми будем ночувати.—

Одружилась, заховалась,
Бодай була не кохалась.
Легше було б самій жити,
Як з тобою в світі битись,
Гей, гей, як з тобою в світі битись.

У ПЕРЕТИКУ ХОДИЛА

Жваво $\text{♩} = 96$

У пе - ре - ти - ку хо - ди - ла по о - рі - хи,

мі - рош -

Мель-ник ме - ле, ше - ре -

- ни - ка по - лю - би - ла для по - ті - хи .

- ту - є, по - ці - лу - є для по - ті - хи, для по - ті - хи.

о - бер - неться,

У перетику ходила
 По оріхи,
 Мірошника полюбила
 Для потіхи.
 Мельник меле, шеретує,
 Обернеться, поцілує
 Для потіхи.

У перетику ходила
По опеньки,
Лимаренка полюбила
Молоденька.
Лимар кичку зашиває,
Мене горне, обнімає,
Молоденьку.

У перетику ходила
Я по дрова
Та бондаря полюбила
Чорноброва.
Бондар відра набиває,
Мене горне, пригортає,
Чорноброву.

Коли хочеш добре знати,
Моя мати,
Кого будеш попереду
Зятем звати,—
Усіх, усіх, моя мамо,
У неділеньку зятями
Будеш звати.

УТОПТАЛА СТЕЖЕЧКУ

Швиденько $\text{♩} = 96$ *temp.*

У_топ_та_ла сте_жеч_ку че_рез яр, че_рез го_ру,

a tempo Кінець

сер_день_ко, на_ба_зар. Про_да_ва_ла буб_ли_ки

ко_за_кам, втор_гу_ва_ла, сер_день_ко, п'я_та_на.

Утоптала стежечку через яр,
Через гору, серденько, на базар.
Продавала бублики козакам,
Вторгувала, серденько, п'ятака.

Я два шаги, два шаги пропила,
За копійку дудника найняла,
Заграй мені, дуднику, на дуду,
Нехай своє лишенько забуду!

Отака я дівчина, така я!
Сватай мене, серденько, вийду я!

НАВГОРОДІ КОЛО БРОДУ

Не швидко $\text{♩} = 60$

На вго-ро-ді ко-ло бро-ду
бар-ві-нок не схо-дить. Чо-мусь дів-чи-
на до бро-ду по во-ду не хо-дить

Навгороді коло броду
Барвінок не сходить.
Чомусь дівчина до броду
По воду не ходить.

Навгороді коло броду
Сохне на тичині
Хміль зелений, не виходить
Дівчина з хатини.

Навгороді коло броду
Верба похилилась,
Зажурилась чорнобрива,
Тяжко зажурилась.

Плаче, плаче та ридає,
Як рибонька б'ється...
А над нею, молодою,
Поганець сміється.

ОЙ ПІДУ Я В ГАЙ ЗЕЛЕНИЙ

Повільно

Ой пі - ду я в гай зе - ле - ний,
по - сад - жу я ру - ту; якщо зій - де
мо - я ру - та, о - ста - ну - ся ту - та.

Ой піду я в гай зелений,
Посаджу я руту.
Якщо зійде моя рута,
Остануся тут.

Прийде милий в мою хату
Хазяїнувати.
А як же ні, то я піду
Доленьку шукати.

Посходила тая рута,
В гаї зеленіє.
А дівчина-сиротина
У наймах марніє.

НЕ ВЕРНУВСЯ ІЗ ПОХОДУ

Помірно ♩ = 76

Музична партитура пісні, написана на нотному листі з сім'ю лініями. Ключова сигнатура — b (бемоль), ритмічний розмір — 4/4. Темп позначено як «Помірно» з позначкою «♩ = 76». Під нотами наведено українські лірики, розбиті на вісім рядків, що відповідають нотним рядкам. Лірика розповідає про гусарин-москаля, який не повернувся з походу, і жінку, яка шукає його.

Не вер - нув - ся із по - хо - ду
гу - са - рин мос - каль. Чо - го ж ме - ні йо - го шко - да,
чо - го йо - го жаль? Що на йо - му жу - пан ку - ций,
що гу - са - рин чор - но - у - сий, що Ма - ше - ю звав?
Ні, не то - го ме - ні шко - да, а мар - ні - є мо - я вро - да,
лю - ди не бе - руть, а на у - ли - ці дів - ча - та
на - смі - ха - ють - ся, прок - ля - ті, гу - сар - ко - ю звать.

Не вернувся із походу
Гусарин-москаль.
Чого ж мені його шкода,
Чого його жаль?
Що на йому жупан куций,
Що гусарин черноусий,
Що Машею звав?

Ні, не того мені шкода;
А марніє моя врода,
Люди не беруть,
А на улиці дівчата
Насміхаються, прокляті,
Гусаркою звуть.

ЗАСТУПИЛА ЧОРНАЯ ХМАРА

Помірно ♩ = 84

За - сту - пи - ла чор - на - я хма - ра
та бі - лу - ю хма - ру, ви - сту - пи - ли
з-за ли - ма - ну з тур - ка - ми та - та - ри

Заступила чорная хмара
Та білу ю хмару,
Виступили з-за лиману
З турками татари.

Із Полісся шляхта лізе,
А гетьман-попович
Із-за Дніпра напірає
З військом Самойлович...

З Ромоданом. Мов та галич,
Вкрили Україну,
Та й клюють елико мога...
А ти, Чигирине!

А ти, старий Дорошенку,
Запорозький брате!
Нездужаєш чи боїшся
На ворога стати?

— Не боюсь я, отамани,
Та жаль України,—
І заплакав Дорошенко,
Як мала дитина!

— А я, брати запорожці,
Возьму собі рясу
Та піду поклони бити
В Межигор до Спаса.—

Не пустили Дорошенка,
У рясі пізнали,
Закували у кайдани,
В Сосницю послали.

Мов той орел приборканий,
Без крил та без волі,
Знеміг славний Дорошенко,
Сидячи в неволі.

ЯКБИ МЕНІ КРИЛА, КРИЛА

Повільно, з почуттям $\text{♩} = 84$

Як би ме ні кри ла, кри ла со ко ли ні т,

по ле ті ла б я за ми лим, за дру жи но ю.

Якби мені крила, крила
Соколинні,
Полетіла б я за милим,
За дружиною.

Полетіла б у діброву,
У зелений гай,
Полетіла б чорнобрива
За тихий Дунай.

ЯК МАЮ Я ЖУРИТИСЯ

Помірно $\text{♩} = 72$

Як маю я жури-ти-ся,
до-ку-ча-ти лю-дям, пі-ду со-бі світ за
о-чі- що бу-де, те й бу-де.

Як маю я журитися,
Докучати людям,
Піду собі світ за очі —
Що буде, те й буде.

Найду долю, одружуся,
Не найду, втоплюся,
Та не продамся нікому,
В найми не наймуся.

Пішов же я світ за очі,
Доля заховалась;
А воленьку люди добрі
І не торгували.

А без торгу закинули
В далеку неволю...
Щоб не росло таке зілля
На нашому полію.

НАЩО МЕНІ ЖЕНИТИСЯ

Помірно $\text{♩} = 69$

На_ що ме_ ні же_ ни_ ги_ ся?

На_ що ме_ ні бра_ тись? Бу_ дуть з ме_ не

мо_ ло_ до_ го, ко_ за_ ки смі_ я_ тись.

Нащо мені женитися?
Нащо мені братись?
Будуть з мене, молодого,
Козаки сміятись.

Оженився, вони скажуть,
Голодний і голий,
Занапастив, нерозумний,
Молодую волю.

Воно й правда. Що ж діяти?
Навчіть мене, люди.
Іти хіба до вас в найми?
Чи до ладу буде?

Не піду я волів пасти,
Пасти, заганяти;
Не піду я в чужу хату
Тещі догоджати.

А буду я красуватись
В червонім жупані,
На конику вороному
Перед козаками.

Найду собі чорнобривку
В степу при долині —
Високою могилоньку
На тій Україні.

ОЙ КРИКНУЛИ СІРІ ГУСИ

Помірно ♩ = 84

Ой крик ну - ли сі - ої гу - си в я - ру на ста - ву,

- ста - ла сла - ва на все се - ло про ту - ю вдо - ву.

Ой крикнули сірі гуси
В яру на ставу;
Стала слава на все село
Про тую вдову.

Не так слава, не так слава,
Як той поговір,
Що заїздив козак з Січі
До вдови у двір.

Вечеряли у світлиці,
Мед, вино пили;
І в кімнаті на кроваті
Спочити лягли.

Не минула слава тая,
Не марно пройшла.
Удовиця у м'ясниці
Сина привела.

Вигодувала малого,
В школу оддала,
А із школи його взявши,
Коня купила.

Коня йому купила,
Жупан дорогий;
Та й повела по селу,
У Січ оддала.

ЗАЦВІЛА В ДОЛИНІ

Поволі $\text{♩} = 52$

Зацвіла в долині
Червона калина,
Ніби засміялась
Дівчина-дитина.
Любо, любо стало,
Пташечка зраділа
І защебетала.
Почула дівчина
І в білій свитині
З біленької хати
Вийшла погуляти
У гай на долину.
І вийшов до неї
З зеленого гаю
Козак молоденький;
Цілує, вітає,
І йдуть по долині,
І йдучи співають.
Як діточок двоє,
Під тую калину
Прийшли, посідали
І поцілувались.

ЯКБИ ВИ ЗНАЛИ, ПАНИЧІ

Помірно ♩ = 93

Як-би ви зна-ли, па-ни-чі, де лю-ди

пла-чуть, жи-ву-чи, то ви б е-ле-гій не тво-

ри-ли, і мар-но бо-га не хва-

ли-ли. на на-ші сльо-зи смі-ю-чись.

Якби ви знали, паничі,
Де люди плачуть живучи,
То ви б елегій не творили
І марно бога не хвалили,
На наші сльози сміючись.

За що, не знаю, називають
Хатину в гаї тихим раєм.
Я в хаті мучився колись,
Мої там сльози пролились,
Найперші сльози пролились.

Чи єсть у бога люте зло,
Щоб у тій хаті не жило?
А хату раєм називають!
Не називаю її раєм,
Тії хатиночки в гаю.

Над чистим ставом край села
Мене там мати повила —
І, повиваючи, співала,
Свою нудьгу переливала
В свою дитину... в тім гаю.

НА ПАНЩИНІ ЖИТО ЖАЛА

Не швидко $\text{♩} = 80$

На панщині жито жала,
Лягла б спочивати...
Втомившись, не спочивать пішла,
А снопи в'язати.

А дитина під снопами
Сповита кричала...
Розповіла, нагодувала
Та й сама задрімала.

ОЙ ПО ГОРІ РОМАН ЦВІТЕ

Помірно ♩ = 86

Ой по горі роман цвіте,
Долиною козак іде
Та у журби питається:
— Де та доля пишається?

Чи то в шинках з багачами?
Чи то в степах з чумаками?
Чи то в полі на роздоллі
З вітром віється по волі?

Не там, не там, друже-брате,
У дівчини, в чужій хаті,
У рушничку та в хустині
Захована в новій скрині.

ОЙ МАЮ, МАЮ Я ОЧЕНЯТА

Швиденько $\text{♩} = 120$

Ой маю, маю я оченята,
Та нікого, матінко, та й оглядати,
Та й обнімати!

Трохи сповільнюючи

нікого, серденько, та й обнімати!

В темпі

нікого, серденько, та й обнімати!

Ой маю, маю я оченята,
Та нікого, матінко, та й оглядати,
Нікого, серденько, та й оглядати!

Ой маю, маю я рученята,
Та нікого, матінко, та й обнімати,
Нікого, серденько, та й обнімати!

Ой маю, маю я ноженята,
Та ні з ким, матінко, потанцювати,
Та ні з ким, серденько, потанцювати.

ОЙ ДІБРОВО, ТЕМНИЙ ГАЮ

Помірно $\text{♩} = 84$

Ой діб-ро-во, тем-ний га-ю! Те-бе о-дя-

га-є три-чі на рік... Ба-га-то-го

со-бі бать-на ма-єш! Раз ук-ри-є

те-бе ряс-но зе-ле-ним по-кро-вом,

-аж сам со-бі ди-ву-єть-ся на сво-ю діб-ро-ву.

Ой діброво, темний гаю!
Тебе одягає
Тричі на рік... Багатого
Собі батька маєш.

Раз укриє тебе рясно
Зеленим покровом,—
Аж сам собі дивується
На свою діброву...

Надивившись на доньку
Любу, молодую,
Візьме її та й огорне
В ризу золотую.

І сповіє дорогою
Білою габою,—
Та й спать ляже, втомившись
Турбою такою.

НАД ДНІПРОВОЮ САГОЮ

Помалу $\text{♩} = 52$

Над Дніп-ро- во- ю са- го- ю сто- їть я- вір

над во- до- ю, над во- до- ю з я- ли- но- ю,

з чер- во- но- ю ка- ли- но- ю. Дніп- ро бе- рег

ри- є, ри- є, я- во- ро- ві ко- рінь ми- є;

сто- їть ста- рий, по- хи- лив- ся, мов ко- зак той

за- жу- рив- ся, за- жу- рив- ся

Над Дніпровою сагою
Стоїть явір над водою,
Над водою з ялиною,
З червоною калиною.
Дніпро берег рие, рие,
Яворові корінь миє.
Стоїть старий, похилився,
Мов козак той зажурився. } Двічі

Що без долі, без родини
Та без вірної дружини,

І дружини і надії
В самотині посивіє!
Явір каже: — Похилюся
Та в Дніпрові скупаюся.—
Козак каже: — Погуляю } Двічі
Та люблю пошукаю.—

А калина з ялиною
Та гнучкою лозиною,
Мов дівчаточка із гаю
Виходжаючи співають;
Повбирані, завітчані
Та з таланом закручені,
Думки-гадоньки не мають, } Двічі
В'ються-гнутья та співають.

ОРИСЯ ТИ, МОЯ НИВО

Бадьоро $\text{♩} = 80$

О-ри-ся ти, мо-я ни-во, до-лом та го-ро-ю!

Та за-сій-ся, чорна ни-во, во-ле-ю яс-но-ю!

Орися ти, моя ниво,
Долом та горою!
Та засійся, чорна ниво,
Волею ясною!

Орися ж ти, розвернися,
Полям розстелися!
Та посійся добрим житом,
Долею полийся!

Розвернися ж на всі боки,
Ниво-десятино!
Та посійся не словами,
А розумом, ниво!

Вийдуть люди жито жати...
Веселії жнива!..
Розвернися ж, розстелися ж,
Убогая ниво!!!

ТЕЧЕ ВОДА З-ПІД ЯВОРА

Повільно $\text{♩} = 52$

Те_ че во_ да з_під я_ во_ ра
я_ ром на до_ ли_ ну Пи_ ша_ єть_ ся
над во_ до_ ю чер_ во_ на ка_ ли_ на.

Тече вода з-під явора
Яром на долину.
Пишається над водою
Червона калина.

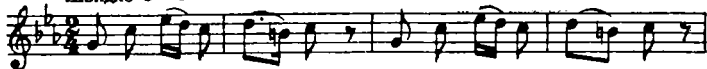
Пишається калинонька,
Явір молодіє,
А кругом їх верболози
Й лози зеленіють.

Тече вода із-за гаю
Та попід горою.
Хлюпошуться качаточка
Поміж осокою.

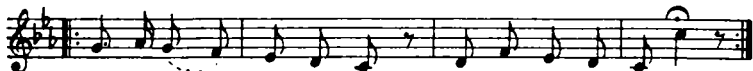
А качечка випливає
З качуром за ними,
Ловить ряску, розмовляє
З дітками своїми.

ЧЕРЕЗ ГОРУ ПІДУ

Швидко ♩ = 96

Через го-ру пі - ду, скри-юсь за го - ро - ю...

На бі-ду, де пі - ду, ко-за-ки за мно-ю.

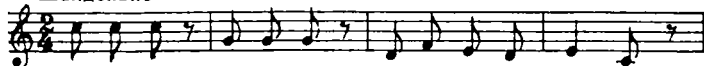
Через гору піду,
Скриюсь за горою...
На біду, де піду,
Козаки за мною.

Той почне говорить,
Той сережки сулить,
Кого знаю, привітаю,
Хто сережки дарить.

Ой сережки мої,
Мої золотії,
Сердітеся, дивітеся,
Вороги лихії.

ТРА-ЛА-ЛА, ТРА-ЛА-ЛА, НА БАЗАРІ БУЛА

Швиденько $\text{♩} = 112$

Тра - ла - ла, тра - ла - ла! На ба - за - рі бу - ла,

че - ре - вич - ки ку - пи - ла, три чер - він - ці да - ла,

а чет - вер - тий про - пи - ла і му - зи - ку най - ня - ла.

а чет - вер - тий про - пи - ла і му - зи - ку най - ня - ла,

тра - ла - ла, тра - ла - ла і му - зи - ку най - ня - ла,

тра - ла - ла, тра - ла - ла і му - зи - ку най - ня - ла.

Тра-ла-ла, тра-ла-ла!
На базарі була,
Черевички купила,
Три червінці дала,
А четвертий пропила } Двічі
І музику найняла.

Тра-ла-ла, тра-ла-ла!
І музику найняла. } Двічі

ЗОРЯ З МІСЯЦЕМ НАД ДОЛИНОЮ

Повільно $\text{♩} = 104$

Зо - ря з мі - ся - цем над до - ли - но - ю
пос - трі - ча ли - ся;
до - жи - да - ли - ся до бі - ло - ї зо - рі,
не діж - да - ли - ся.

Зоря з місяцем над долиною
Пострічалися;
Дожидалися до білої зорі,
Не діждалися.

Додому прийшла — гірко плакала,
Не молилася,
Нерозумная, неутішна,
Положилася!

Ой не спала ж я, все верзлась мені
Нічка темная
І вишневий сад, очі карі,
Брови чорнії!

На зорі-зорі я проснулася
І заплакала,
По милому я все плакала,
Все сміялася!

З-за Дунай-ріки козаки ішли,
Заверталися,—
Не вернувсь милий, літа молодії
За що трачу я?

Не вернувсь милий, молоді літа
За що трачу я?
Зоря з місяцем пострічалися —
І знов плачу я.

РЕВУТЬ, СТОГНУТЬ ГОРИ-ХВИЛІ

Широко, співуче ♩ = 62

Ре - вуть, сто - гнуть го - ри - хви - лі в си - не -
 сень - кім мо - рі, пла - чуть, ту -
 жать ко - за - чень - ки в ту - рець - кій не -
 во - лі. Пла - чуть, ту - жать
 но - за - чень - ки
 ко - за - ко - за - чень - ки в ту -
 рець - кій не - во - лі.

Ревуть, стогнуть гори-хвилі
 В синесенькім морі,
 Плачуть, тужать козаченьки
 В турецькій неволі. } Двічі

Вже два роки у кайданах
 Терпнуть наші руки;
 За що ж, боже милосердний,
 Нам послав ці муки? } Двічі

Підборкали яничари
Орлят України,
Підборкали та й вкинули } Двічі
Живих в домовину.

Де ж ви, славні запорожці,
Сини вольної волі?
Чом не йдете визволяти } Двічі
З важкої неволі?

ЗАКУВАЛА ТА СИВА ЗОЗУЛЯ

Схвильовано

та й по-над мо-рем; та й ви-не-си

нас із кай-да-нів, з не-во-лі

в чис-те-є по-ле та й по-не-си на Вкра.

І-ну, гей, гей, нас на Вкра-

І ну... А на Вкра-ї-ні там

со-неч-но ся-є, ко-зац-тво гу-ля-є, гу-ля-є і

нас ви-гля-да-є, нас ви-гля-да

є!> По си-ньо-му мо-рю бай-да-ни під віт-ром гу-

ля - ють, бра - тів щоб виз - во - ля - ти, за - по -
 рож ці чим - дуж по - спі - ша - ють. Гей, ян за чу
 ли ту - рець - ні - і сул - та - ни, та й і - зве - лі -
 ще гір - ше ну - ва - ти
 ли ну - ва - ти най - да - ни... сул -
 та - ни ту - рець - ні, сул - та - ни зве - лі - ли ну - ва - ти най -
 да - ни, най - да - ни ну - ва - ти, зве - лі - ли ще
 гір - ше ну - ва - ти най - да - ни!

Закувала та сива возуля
 Вранці-рано на зорі;
 Ой заплакали хлопці-молодці,
 Гей, гей, та на чужині в неволі, в тюрмі...

Вони плакали, гірко ридали,
Свою долю викликали:
«Ой повій, повій, та буйнесенький вітре,
Та й понад морем;
Та й винеси нас із кайданів, з неволі
В чистеє поле;
Та й понеси на Україну,
Гей, гей, нас на Україну...
А на Україні — там сонечко сяє,
Козацтво гуляє, гуляє і нас виглядає, нас
виглядає!»

По синьому морю
Байдаки під вітром гуляють,
Братів щоб визволяти,
Запорожці чимдуж поспішають.
Гей, як зачули турецькїї султани,
Та й ізвеліли ще гірше кувати кайдани...
Султани турецькї, султани звеліли
Кувати кайдани, кайдани кувати,
Звеліли ще гірше кувати кайдани!

**ПРИМІТКИ
ТА
КОМЕНТАРІ**

УМОВНІ СКОРОЧЕННЯ НАЗВ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

(ДРУКОВАНИХ І РУКОПИСНИХ)

<i>Умовні скорочення</i>	<i>Повна назва</i>
Александров	Народний пісенник з найкращих українських пісень, які тепер найчастіше співаються (по нотах). Скомпонував Вл. Александров, Харків, 1887.
Антонович і Драгоманов, I, II	Исторические песни малорусского народа с объяснениями Вл. Антоновича и М. Драгоманова, К., т. I, 1874; т. II, 1875.
Арсень	Український співаник, 100 пісень з нотами. Улаштував Б. Арсень, Одеса, 1904.
Балліна	Українські пісні, видані коштом О. Балліної, СПб., 1863.
Безшлях, I—V	Т. I. Безшлях, Українські метелики, зб. I—V, Ростов-на-Дону, б. р.
Бесараба	Матеріали для етнографії Херсонської губернії. Собрав І. В. Бесараба. Сборник отделения русского языка и словесности императорской Академии наук, т. XCIV, № 4 и последний, Петроград, 1916.
Бігдай, вип. I—XIV	Матеріали к изучению Кубанского казачьего войска. Выпуск I. Песни Кубанских и Терских казаков («Пісні чорноморські») для одного голоса и хора с аккомпанементом фортепиано собраны А. Бигдаем, действительным членом кубанского статистического комитета, вип. I—IV, 1896; вип. I—VIII, 1897; вип. IX—XIV, 1898, Екатеринодар.
Бунт — Шаравський	Українські пісні з нотами. Збірник перший (Пісні народні). Матеріали пісень упорядковані П. Ф. Бунтом, нотні матеріали упорядковані В. Шаравським. Видавниче товариство «Час», К., 1929.

- Верховинець** Українське весілля. Подав В. Верховинець (Костів), український етнографічний збірник. Видає Українське наукове товариство в Києві, т. I, К., 1914.
- Вовчок — Мертке** Двісті українських пісень. Співи і слова зібрав Марко Вовчок, у ноті завів Едуард Мертке, Лейпциг і Вінтертур. Ценз. дозвіл 1866 р.
- Гайдай, 1929** Зразки народної поліфонії, ДВУ, 1929.
- Гайдай, Невид. зап. Лисенка** М. Гайдай, Українські народні пісні в невиданих записах М. Лисенка. Рук. ф. ІМФЕ АН УРСР, ф. 14—3, п. 47.
- Гатцук** Ужинок рідного поля, вистачений працею М. Г., М., 1857.
- Георгієвський** Песни, собранные Н. В. Гоголем. Изданы Р. П. Георгиевским. Издание Отделения русского языка и словесности императорской Академии наук, СПб., 1908.
- Гнатюк** Гаївки. Зібрав Володимир Гнатюк. Мелодії схопив на фонограф О. Роздольський, списав Ф. Колесса. Матеріали до української етнології. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, т. XII, Львів, 1909.
- Гнедич** П. А. Гнедич, Материалы по народной словесности Полтавской губернии. Роменский уезд. Вып. II, ч. 1, 2. Песни необрядовые. Издание Полтавской ученой архивной комиссии, Полтава, 1915.
- Головацький, I—IV** Народные песни Галицкой и Угорской Руси, собранные Я. Ф. Головацким, ч. I—IV, М., 1878.
- Грінченко** Этнографические материалы, собранные в Черниговской и соседних с ней губерниях, т. III, Песни, Чернигов, 1899.
- Гулак-Артемівський** Народні українські пісні з голосом (50 пісень і 5 додатків). Зібрані, споряжені і видані Олексієм Гулак-Артемівським), I вид., К., 1868 (перевидано в 1883 р.).
- Демуцький, 1905** Народні українські пісні в Київщині. Записав голос і слова П. Демуцький, К., 1905.
- Демуцький, 1951** П. Демуцький, Українські народні пісні, вид-во «Мистецтво», К., 1951.
- Демуцький, 1954** П. Демуцький, Українські народні пісні, вид-во «Мистецтво», К., 1954.
- Єдлічка, 1860, 1861** Собрание малороссийских народных песен. Для одного голоса с аккомпанементом фор-

- тепьяно аранжировал Алоиз Едличка, ч. I, СПб., цензурный дозвіл 11. II 1860 р.; ч. II, цензурный дозвіл 5. I 1861 р.
- Ерошенко Н. Ерошенко, Малорусские вечера хорового пения, 6. р.
- Закревський Старосветский бандуриста. Книга первая. Избранные малороссийские и галицкие песни и думы. Собрал Николай Закревский, М., 1860.
- Залеський — Ліпінський Muzyka do pieśni polskich i ruskich ludu galicyjskiego zebranych i wydanych przez Wacława z Oleska. Do śpiewu i na fortepian ułożył Karol Lipiński, Lwów, 1833.
- ЗНТШ Записки Наукового товариства ім. Шевченка, Львів.
- Істор. пісні, 1961 Історичні пісні. Упорядкували І. П. Березовський, М. С. Родіна, В. Г. Хоменко. Нотний матеріал упорядкував А. І. Гуменик. За редакцією М. Т. Рильського і К. Г. Гуслистого, К., 1961.
- Каменецький Українські пісні з голосами. Десяток перший. Видав Данило Каменецький. Петербург, 1861.
- Карпенко, 1864 Васильковский соловей Киевской Украины. Славянорусский Альбом для одного голоса с аккомпанементом фортепиано, составленный из 115 малороссийских и некоторых русских, польских, червонорусских, болгарских и молдавских песен, дум и романсов, с присовокуплением малороссийских и еврейских танцев Степаном Карпенко, малороссийским певцом и актером, СПб., цензурный дозвіл 29.V 1864 р.
- Карпенко, 1852 Жаворонок киевских полей. Малороссийский музыкальный альбом в десяти отделениях, составленный из репертуара малороссийского певца Степана Карпенка. Отделение первое. XII песен для фортепиано, в первый раз гармонизованные и аранжированные И. Э. Мельцером, СПб., 1852.
- Квітка, 1917 Народні мелодії з голосу Лесі Українки. Записав і упорядив Климент Квітка, К., 1917.
- Квітка, 1922 Українські народні мелодії. Зібрав Климент Квітка. Етнографічний збірник, т. II, К., 1922.
- К. ст. Журн. «Киевская старина».
- Кольберг Rokucie, Obras etnograficzne, Skreslil Os-
kar Kolberg, t. II, Kraków, 1883.

- Кондратьев
 Конощенко, I, II, III
 Концевич, вип.
 I—VII
 Колесса, 1902
 Колесса, 1913
 Коціпінський,
 дес. 1—10
 Куліш
 Ліньова
 Лисенко, Зб. для
 школи
 Лисенко, вип. I—VII
 Лисенко, дес. 1—12
 Лукашевич
 Людкевич — Роздоль-
 ський, I, II
- Кондратьев И., Як за гаєм. Собра-
 ние малороссийских дум и песен, М., 1896.
 Українські пісні з нотами. Зібрав А. Ко-
 нощенко, I і II сотні вид. коштом Фесенка,
 Одеса, 1900 і 1902; III сотня — вид-во
 «Вік», К., 1906.
 Г. Концевич, Малорусские песни, Ре-
 пертуар Кубанского войскового певческого
 хора, вып. I, 1904; вып. II, 1907; вып. III,
 1907; вып. IV, 1910; вып. V, 1911;
 вып. VI, 1912; вып. VII, 1913.
 Наша дума, 1902, ч. I, II.
 Мелодії українських народних дум, серія II.
 Списав по фонографу і зредагував Фі-
 ларет Колесса, Матеріали до української
 етнології. Видає Етнографічна комісія Нау-
 кового товариства ім. Шевченка, т. XIV,
 Львів, 1913.
 Пісні, думки і шумки руського народу на
 Подолі, Україні і в Малоросії. Списані і
 переложені під музику Ант. Коціпінським.
 Перша сотня. Київ і Кам'янець-Под., цен-
 зурний дозвіл 17.XI 1861, дес. 1—10.
 Рукописний збірник українських народних
 пісень, упорядкований П. Кулішем, б.р.
 Рук. ф. Інституту літератури АН УРСР,
 ф. 18, № 182; ф. 99, № 202, 203.
 Опыт записи фонографом украинских на-
 родных песен. Из музыкально-этнографи-
 ческой поездки в Полтавскую губ. в 1903 г.
 Евгении Линевой с приложением 18 пе-
 сен, М., 1905.
 Збірка народних пісень в хоровому роз-
 кладі, пристосованих для учнів молодшого
 й підстаршого віку у школах народних.
 Упорядив М. Лисенко, К., б. р.
 Збірник українських пісень. Зібрав і у
 ноті завів М. Лисенко, вип. I—VII.
 Збірник народних українських пісень. Зіб-
 рав і для хору уложив М. Лисенко, десят-
 ки 1—12.
 Малороссийские и червонорусские народ-
 ные думы и песни, СПб., 1836.
 Галицько-руські народні мелодії. Зібрані
 на фонограф Йосифом Роздольським, спи-
 сав і зредагував Станіслав Людкевич,
 ч. I, II. Етнографічний збірник. Видає Ет-
 нографічна комісія Наукового товариства

- ім. Шевченка, т. XXI, 1906, т. XXII, 1908, Львів.
- Максимович, 1827 Малороссийские песни, М., 1827. Фототипне перевидання, підготовлене чл.-кор. АН УРСР П. М. Поповим, К., 1962.
- Максимович, 1834 Украинские народные песни, изданные Михайлом Максимовичем, М., 1834.
- Максимович, 1849 Сборник украинских песен, издаваемый Михайлом Максимовичем, часть первая, К., 1849.
- Малашкін Л. Д. М а л а ш к и н, 50 українських пісень, К., цензурний дозвіл 16.VIII 1888.
- Маркевич, 1857 Малороссийские песни, положенные на ноты для пения и для фортепиано А. Н. Маркевичем, в кн. «Записки о Южной Руси», К., 1857, т. II.
- Маркевич — Галаган Южноруські пісні з голосами, К., 1857.
- Метлинський Народные южнорусские песни. Издание Амвросия Метлинского, К., 1854.
- Милославський Народні пісні підкарпатських русинів. Зібрали: Д. Задор, Ю. Костюк, П. Милославський, Унгар, 1944.
- Мордовцев Малорусский литературный сборник. Издад Д. Мордовцев, Саратов, 1859.
- Новицький, 1908 Малорусские исторические песни, собранные в Екатеринославщине (1874—1903), Екатеринослав, 1908.
- Науменко Рукописний збірник «Песни запорожские» в 2-х зшитках 1840-х років. З паперів Науменка. Рук. ф. ДПБ АН УРСР, І, 5057.
- Плосайкевич — Сенчик Мелодії українських народних пісень з Поділля і Холмщини. Зібрані Л. Плосайкевичем і Я. Сенчиком. Під редакцією Станіслава Людкевича, з передмовою Філарета Колесси «Матеріали до української етнології». Видає Етнографічна комісія Наукового товариства ім. Шевченка у Львові, т. XVI, Львів, 1916.
- ПЗТ Т а р а с Ш е в ч е н к о, Повне зібрання творів у десяти томах, Вид-во АН УРСР.
- Радченко Сборник малорусских и белорусских народных песен Могилевской губ. (Гомельского уезда, Дятловической волости, 180 песен). Записаны для голоса Зинаидой Радченко, 1911.
- Ревуцький, Золоті ключі Д. Р е в у ц ь к и й, Золоті ключі, вип. І, II, III, К., 1926—1929.

- Ревуцький, 1919 Д. Ревуцький, Українські думи та пісні історичні, огляд питання про думи. Тексти дум і пісень з історичними й літературними увагами. Бібліографія. Ноти в розкладі Л. Ревуцького, К., 1919.
- Рубець (100) Сборник 100 украинских народных песен, М., 1889.
- Рубець Сборник украинских народных песен составил А. Рубец, вып. II, СПб., 1872; вып. III, М., 1877.
- Рубець (216) Двести шестнадцать народных украинских напевов. Записал и издал А. И. Рубец, М., 1872.
- Рудченко Чумацкие народные песни И. Я. Рудченка, К., 1874.
- Рук. ф. ДПБ Рукописні фонди Державної публічної бібліотеки АН УРСР.
- Рук. ф. ІА Рукописні фонди Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР.
- Рук. ф. ІМФЕ Рукописні фонди Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР.
- Сокальський Малороссийские и белорусские песни, собранные П. П. Сокальским. Посмертное издание, СПб.—М., цензурний дозвіл 10.IV 1902 р.
- Сперанський Южнорусская песня и современные ее носители, К., 1904.
- Степовий Я. Степовий, «Кобзар», пісні для дітей на слова Т. Шевченка, Вид-во Губсоюзу, К., б. р.
- Степович Ежегодник коллегии Павла Галагана, ч. IX, К., 1904.
- Ступницький В. Ступницький, Пісні Слобідської України, ДВУ, 1929.
- Танеев С. И. Танеев, Украинские народные песни. Записи и обработки. Стаття, редакція и примечания В. Д. Штенгельмейзер, Музгиз, 1958.
- Танцюра Рукописний збірник народних пісень, записаних від Явдохи Зуїхи, Рук. ф. ІМФЕ АН УРСР, ф. 31—2, од. зб. 31, 54, 57, 58.
- Тобілевич С. Тобілевич, Пісні з Київщини, Поділля, Херсонщини, 1935. Рук. ф. ІМФЕ АН УРСР, ф. 8—4, п. 335.
- Укр. нар. багатоголосся, 1963 Українське народне багатоголосся, Державне видавництво образотворчого мистецтва та музичної літератури, К., 1963.

- Укр. нар. пісні, 1951 Українські народні пісні, вид-во «Мистецтво», К., 1951.
- Укр. нар. пісні, 1954 Українські народні пісні, в двох книгах, вид-во «Мистецтво», К., 1954.
- Укр. нар. пісня, 1936 Українська народна пісня. Друге видання, Держлітвидав, К., 1936.
- Хведорович Збірничок українських пісень з нотами. Упорядкував О. Хведорович, Одеса, 1903.
- Ходаковський, І, ІІ Українские песни, собранные Э. Ходаковским. Рук. ф. ДПБ АН УРСР.
- Чубинський, І—VII Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край, снаряженной императорским Русским географическим Обществом. Юго-западный отдел. Материалы и исследования, собранные д. чл. П. П. Чубинским, І—VII, СПб., 1872—1877.
- «Шевченко в нар. творч.» «Шевченко в народній творчості», збірник упорядкували Д. Кушнарєнко, П. Гонтарєнко, М. Родіна, Вид-во АН УРСР, К., 1940.
- Щепотьев В. Щепотьев, Народные песни, записанные в Полтавской губернии (с нотами). Издание Полтавской губернской архивной комиссии, Полтава, 1915.
- Яворницький Малороссийские народные песни, собранные проф. Д. И. Эварницким (Яворницким) в 1878—1905 гг., Екатеринослав, 1906.

УЛЮБЛЕНІ ПІСНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Ой Морозе та Морозенку

М. Білозерський свідчить: «К числу любимейших песен Шевченка принадлежала и про Морозенка» (Н. Белозерский, Т. Г. Шевченко по воспоминаниям разных лиц, К. ст., 1882, X, стор. 71). Це одна з пісень, записаних від Шевченка в родині Білозерських, а потім надрукованих А. Маркевичем в «Записках о Южной Руси».

На Шевченка справила велике враження поява в друковій мелодії народних пісень. В листі до П. Куліша від 5 грудня 1857 р. Шевченко писав: «Поцілуй Маркевича за мене, за його ноти; добре, дуже добре, а особливо «Морозенко» — він мені живісенько нагадав нашу милую безталанную Україну».

Подаємо за кн. «Записки о Южной Руси», 1857, т. II, стор. 223.

Мелодія, записана Маркевичем від Шевченка, відноситься до типу мажорних варіантів, найбільш поширеного на всій території України. Його знаходимо в таких виданнях: Маркевич — Галаган, № 34; Рубець (216), № 62, 63, 64; Колесса, 1902, № 2; Концевич, вип. III, № 17; Безшлях, IV, № 25; Хведорович, № 42; Гайдай, журн. «Український фольклор», 1939, I, стор. 93.

Ой на горі та женці жнуть

Польський поет Юліан Беліна-Кенджицький, що жив у Києві недалеко від мешкання поета, пише в своїх спогадах: «В будиночку, що на противному боці, тільки через дорогу, зустрів я дуже веселого товариша, з яким дивним способом ми познайомились. Є це маляр і поет в одній особі. Зветься Тарас Шевченко. Одного вечора, коли я сидів біля вікна і пив чай, чую замашний спів дуже гарним і чистим голосом:

Гей, на горі там женці жнуть...

Потім співак перейшов на ліричний тон. Пісеньки посипались з його уст одна за одною. Свідків і слухачів не було. Над ним горяне небо, коло нього гущавина дерев, а навкруги пуста й тиша» («Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», К., 1958, стор. 104). Див. також: С. Крапивина, Нескільки слов о Т. Г. Шевченко, «Пчела», 1875, № 42.

Зважаючи на вказівку Беліни-Кенджицького — «співи повторювались часто, іноді на два голоси», — подаємо двоголосний варіант пісні із зб. «Укр. нар. пісня», 1936, стор. 508.

Варіанти: Маркевич—Галаган, № 33; Єдлічка, 1860, № 9; Карпенко, 1864, № 28, 94; Александров, № 26; Колесса, 1902, ч. II, № 5; Квітка, 1922, № 416; Безшлях, IV, № 14; Танеев, стор. 30.

Гей, хвалівся та козак Швачка

Серед гайдамацьких пісень — це одна з улюблених пісень Шевченка. В щоденнику Шевченко писав 11.VII 1857 р.: «После ужина я долго гулял вокруг огорода. И мало-помалу освобождаясь от влияния самолюбия, привел, наконец, свой гордый дух в нормальное состояние и тихо запел гайдамацкую песню: «Ой поїжджає по Україні та козаченько Швачка» (ПЗТ, т. V, стор. 43).

Чотири рядки пісні Шевченко використав як епіграф в поемі «Гайдамаки» до розділу «Гонта в Умані». Мотиви пісень про ватажка гайдамацького повстання використані Шевченком також в поезії «Швачка».

Подаємо за зб. Лисенка, вип. II, № 2.

Варіанти: Рубець (100), № 83; Лисенко, дес. 11; Ревуцький, 1919, № 42.

Понад морем Дунаєм

О. Лазаревський, згадуючи свої зустрічі з поетом у Петербурзі 1860 р., зазначає: «Помню хорошо это время, как бывало мы, с младшим братом, голодные, ждали возвращения старшего брата со службы, чтобы приняться за еду... Вот в эти моменты приходил к обеду Тарас Григорьевич. Входил он в комнаты, обыкновенно распевал какую-нибудь песню, чаще всего пел он в это время:

Понад морем Дунаєм
Вітер явір хитає,
Вітер явір хитає,
Мати сина питає:
Ой сину мій, Іване,
Дитя мое кохане,
Як я тебе родила,
Світом важко нудила...»

(К. ст., 1899, II, стор. 293—294).

Текст пісні наводить в листі до Шевченка від 6.III 1860 р. В. Білозерський, запрошуючи поета бути хрещеним батьком новонародженого сина. В листі є такі рядки: «Маємо надію, що Ви не одмовитесь з нами покуматься, благословіть же малого козака на вирст і розум і накажіть його матері співать отакого котка... Чи знаєте?» І далі: «Правда, що Ви мені подякуєте, що я Вам нагадав такого чудесного котка?» («Листи до Т. Г. Шевченка», К., 1962, стор. 178). Текст, вміщений у В. Білозерського, повніший, однак має вади щодо «музикальності», правильного складочислення.

М. Сумцов у ст. «Любимые песни Т. Г. Шевченко» («Украинская жизнь», 1914, № 2, стор. 20) пише: «Эта художественная народная песня представляет сокращение большей старинной думы

про Івана Коновченка, повествующої о том, як син багатой вдови вопреки воле матери пошел на войну и был убит». Спостереження М. Сумцова може бути віднесеним скоріш до іншої пісні, використаної Шевченком в повісті «Наймичка» та поезії «Ой крикнули сірі гуси» (див. примітку до пісні «Да жила собі та удівонька»).

Повний текст пісні подаємо за зб.: Максимович, 1849, стор. 96—97. Дуже близькі варіанти тексту містяться в рук. зб. Ходаковського, II, стор. 118 (рук. ф. ДПБ), а також серед записів Білозерського (рук. ф. ІМФЕ, ф. 3-3, од. зб. 127, стор. 74).

Мелодію пісні подаємо за зб. Рубця (216), № 202. Рубець записав мелодію лише до перших трьох рядків. Для збереження синтаксичної форми наспіву додаємо для співу четвертого рядка мелодичну фразу, основу на інтонаціях відповідного другого рядка строфи. Є також запис мелодії пісні «Ой понад морем, понад Дунаєм», зроблений К. Квіткою від І. Франка (Квітка, 1922, № 521).

Ой наступала та чорна хмара

Епізод, пов'язаний із співом цієї пісні в Новопетровському укріпленні, Шевченко відтворює в своєму щоденнику 28.VII 1857 р.: «Я побрел тихонько на огород, нарушив глибоку тишину очаровательной ночи песнею:

Та нема в світі гірш нікому,
Як сироті молодому.

Не доходя с полверсты до огорода (это уже было в первом часу ночи), меня встретил Андрий Обеременко вопросом:

— Де це вас бог носить до такої доби?

— У гостях,— кажу,— був.

— Та я бачу, що в гостях, бо добрі люди тільки йдучи з гостей співають.

Я как будто не слышу его слов, запел:

Іде багач, іде дукач,
П'ян шатається,
Над бідною голотою
Насміхається.

— Та годі вже вам,— перебиваєт мене ласково Андрий,— ідіть лучче та покладіться спать.

А я продолжаю:

Один веде за чуприну,
Другий з тила б'є,
Не йди туди, вражий сину,
Де голота п'є»

(ПЗТ, т. V, стор. 65).

Найпоширеніший варіант пісні подаємо за зб. Лисенка, вип. IV, стор. 18. Варіанти пісні (Метлинського, Чубинського, Бігдая, Новицького, Яворницького та ін.) зведені в кн. «Історичні пісні», К., 1962, стор. 166—171, 935. Див. також: Квітка, 1922, № 275.

Ой у полі могила

Цю пісню Шевченко згадує в своєму щоденнику 19.VII 1857 р.: «Часы в укреплении пробили 12, ветер не переменялся и не ослабел. Добрый знак. В надежде на добрый знак я задремал и на крыльях волшебника Морфея [перелетел] в Орскую крепость, и в какой-то татарской лачуге нашел М. Лазаревского, Левицкого и еще каких-то земляков, играющих на скрипках и поющих малороссийские песни. Я присоединил свой тенор к капелли и мы пели стройно и согласно:

У степу могила з вітром говорила...»

(ПЗТ, т. V, стор. 54).

Через рік Шевченко знову згадує цю пісню. Прочитавши в журн. «Русский вестник» про розкопки Савор-могили, поет записує в щоденник: «Я люблю археологию, я уважаю людей, посвятивших себя таинственной матери истории. Я вполне сознаю пользу этих раскопываний. Но лучше бы не раскопывали нашей славной Савор-могилы. Странная и даже глупая привязанность к безмолвным, ничего не говорящим курганам. Во весь день и вечер я все пел:

У степу могила
З вітром говорила.
Повій, вітре буйнесенький,
Щоб я не чорніла»

(ПЗТ, т. V, стор. 76).

Живе звучання пісні, її емоційний вплив на слухачів Шевченко відтворює в повісті «Близнецы» (ПЗТ, т. IV, стор. 67). Образи пісні використані поетом в поезії «Тарасова ніч».

Подаємо найбільш поширений варіант пісні за зб. Єдлічки, 1861, № 15.

Варіанти: Маркевич—Галаган, № 37; Балліна, № 25; Карпенко, 1864, № 32, 110, 113; Чубинський, V, стор. 331, № 655; Александров, № 1; Демуцький, 1954, стор. 23.

Та забіліли сніги

Це одна з найулюбленіших пісень поета. Шевченко співав її в червні 1847 року, перебуваючи в Оренбурзі. Ф. Лазаревський в своїх спогадах про Шевченка пише: «Гость остался у нас ночевать. Снял с кровати тюфяки, мы разложили их на полу и все втроем улеглись на полу вповалку. Шевченко прочел нам наизусть свою поему «Кавказ», «Сон» и др., пропел несколько любимых своих песен: неизменную «Зироньку», «Тяжко, важно в світі жити», но с особенным чувством была исполнена им песня:

Забіліли сніги,
Заболіло тіло
Ще й головонька.

Ніхто не заплаче
По білому тілу,
По бурлацькому... и проч.

Мы все пели. Левицкий обладал замечательно приятным тенором и пел с большим чувством. Были минуты, когда слезы сами собой катились из глаз, а гость наш просто рыдал...» («Биографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», К., 1958, стор. 132—133).

Через 11 років у Петербурзі цю пісню записує в щоденник Шевченка його близький знайомий Д. Каменецький — упорядник збірника «Українські пісні з голосами» (див. запис від 13.V 1858 р.). Шевченко під записом пісні дописав: «Первая песня, которую я знаю без рифмы».

Однак Шевченко тут не зовсім правий. В пісні багато римованих рядків: «труну»—«саду», «гілля» — «кореня», «додолоньку»—«головоньку», на що зауважив Д. Ревуцький (див. «Пам'яті Шевченка». Збірник статей до 125-ліття з дня народження, К., 1939, стор. 447) та академік А. Лобода (див. Повне зібрання творів Т. Шевченка, т. IV, Щоденні записки [Журнал], ДВУ, 1927, стор. 153).

Подаємо за зб. Лисенка, вип. II, № 5.

Варіанти: Каменецький, № 5; Рубець (216), № 107; Александров, № 10; Рудченко, № 164; Гайдай, журн. «Український фольклор», 1939, I, стор. 95.

Та нема в світі гірш нікому

А. Чужбинський в своїх «Воспоминаниях о Т. Г. Шевченко» згадує про співання пісні в 1843 р. під час гостювання у нього поета: «Вскоре ко мне донесся звучный его голос, напевавший любимую тогда им песню:

Та нема в світі гірш нікому,
Як сіромі молодому»

(«Биографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», К., 1958, стор. 53).

Про пісню згадує сам Шевченко в листі до Козачковського від 16.VII 1852 р:

«Помните ли нашу с вами прогулку в Андруші и за Днепр в Монастырище на гору. Вспомните тот чудный вечер. Ту широкую панораму, и посередине ее длинную, широкую фиолетовую ленту, а за лентой фиолетовой блестит как из золота кованный Переяславский собор. Какая-то чудная, торжественная тишина. Помните, мы долго не могли промолвить слова, пока, наконец, белое, едва заметное пятнышко не запело:

Та яром, яром за товаром...

Чудный вечер! Чудный край и песни дивные! Много добрых воспоминаний сохранил я о старом Переяславе и о тебе, мой искренний друг!» (ПЗТ, т. VI, стор. 69).

Перебуваючи в засланні в Новопетровському укріпленні, Шевченко також співав цю пісню, про це він пише в щоденнику 28.VII 1857 р. (див. примітку до пісні «Ой наступала та чорна хмара»).

Картини емоційно-образного сприймання пісні відтворено Шевченком у повісті «Близнець» (ПЗТ, т. IV, стор. 39).

Подаємо за зб. Хведоровича, № 17.

Варіанти: Чубинський, V, № 55, стор. 472; Рубець (216), № 102; Сокальський, № 17; Квітка, 1922, № 226, 227, 283.

Ой горе тій чайці

С. Крапивіна свідчить, що Шевченко, живучи у її сестри в Києві на Пріорці, часто просив співати йому історичних пісень про Сагайдачного, про чайку (С. Крапивіна, Несколько слов о Т. Г. Шевченко, «Пчела», 1875, № 42).

Подаємо найпоширеніший варіант пісні за зб. Укр. нар. пісня, 1936, стор. 63.

Варіанти: Коціпінський, дес. 7, № 3; Лисенко, вип. III, № 8; Ліньова, № 15; Конощенко, I, № 81; II, № 10; Концевич, вип. II, стор. 9; Ревуцький, Золоті ключі, № 26 (запис Лисенка), Хведорович, № 29; Ступницький, стор. 38.

Стоїть явір над водою

Пісня про смерть козака на чужині — одна з улюблених Шевченкових пісень. Н. М. Кибальчич в своїх спогадах, описуючи останню зустріч Шевченка з Полусмаковою і розрив з нею, вказує: «После этого он бывал у нас чуть не каждый день, но всегда мрачный, молчаливый, неразговорчивый... Ходил по комнате и тихо сам себе напевал «явор зелененький» (Н. М. Кибальчич, Воспоминания о Т. Г. Шевченке, К. ст., 1890, II, стор. 183). Образ зажуреного козака, що стоїть як «явір над водою», використовує Шевченко в ряді творів (поема «Невольник», вірш «Над Дніпровою сагою»...).

Подаємо мелодію пісні з Полтавщини за зб. Ревуцького, 1919, стор. 240—241. Записана від О. Д. Ревуцької; повний текст за зб. Максимовича, 1834, стор. 147.

Варіанти: Георгієвський, стор. 198; Ходаковський, стор. 230; Маркевич—Галаган, № 5; Єдлічка, 1861, № 22; Чубинський, V, стор. 454, 319; Безшлях, I, № 21; Александров, № 3; Конощенко, № 35; Хведорович, № 67; Квітка, 1922, № 443.

Стоїть явір над водою

Одна з найулюбленіших пісень поета. Музику створив у 1858 р. видатний український співак і композитор С. Гулак-Артемовський, присвятивши її своєму другові Т. Шевченкові. Три куплети тексту взято з народної пісні. Видана в 1860 р. фірмою Стелловського в Петербурзі з написом на титульній сторінці: «Стоїть явор над водою. Малороссийская песня. Музыку посвящает Т. Г. Шевченко С. Артемовский» (Л. Кауфман, С. С. Гулак-Артемовський, К., 1962, стор. 99).

Як улюблена пісня Шевченка виконувалась автором на першому концерті, присвяченому пам'яті поета, 27.IV 1861 р. (журн. «Основа», 1861, VI).

Друкується за зб.: С. Гулак-Артемівський, Пісні та хори, Упорядк., вст. ст., ред. та комент. Л. Кауфмана, К., 1963, стор. 54—56.

Ой ішов козак з Дону

В листі до С. Артемівського, відтворюючи свій внутрішній стан під час перебування в Новопетровському укріпленні, поет звертається до рядків цієї пісні:

«И мне теперь осталось одно — ходитъ отут, по степу,— долго еще ходитъ та мурлыкать:

Доле моя, доле, чом ти не такая,
Як інша чужая?»

(ПЗТ, т. VI, стор. 75).

Ці рядки пісні Шевченко використовує в повісті «Близнецы» (ПЗТ, т. V, стор. 40) та в поезії «У неділю не гуляла».

Текст і мелодію пісні подаємо за зб. Маркевича—Галагана (№ 38, стор. 71), в якій вона, за свідченням А. О. Степовича, потрапила від самого Шевченка (див. Д. Ревуцький, Шевченко і народна пісня, зб. «Пам'яті Шевченка», К., 1939, стор. 458).

Варіанти: Максимович, 1827, стор. 140; 1834, стор. 170; Карпенко, 1864, № 95; Рубець (216), № 91.

Гей, гей! Ой хто лиха не знає

А. Татарчук, пригадуючи перебування поета весною 1845 р. в с. Мар'янському, Миргородського повіту, зазначає, що Шевченко охоче зближувався з простими селянами, вечорами часто відвідував «вулицю». «Иногда он приглашал на свой счет музыку; тогда бывало очень весело; сам Шевченко очень любил, чтобы собравшиеся пели и танцевали. Из песен ему особенно нравилась та, где поется:

Ой хто лиха не знає,
Да нехай мене спитає.

Он почти всегда предлагал пропеть и повторить ему песню» («Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», К., 1958, стор. 75—76).

Три строфи цієї пісні використані Шевченком в повісті «Наймичка» (ПЗТ, т. III, стор. 91).

Текст і мелодію пісні подаємо за зб. Каменецького, 1861, № 4, в якій вона потрапила, очевидно, від Шевченка.

Варіанти: Рудченко, стор. 3; Танєєв, стор. 42; Д. Ревуцький. Золоті ключі, вип. II, № 18; Укр. нар. пісні, 1954, кн. I, стор. 143.

Ой сидить пугач в степу на могилі

А. Чужбинський в своїх «Воспоминаниях о Т. Г. Шевченке» описує епізод, що трапився взимку 1845 р., коли Шевченко разом з Закревськими поїхав з Березової Рудки* на санках за кілька верст до родичів. По дорозі назад подорожніх застала хуртовина і вони збилися з дороги: «Дамы начали было ободряться при мысли, что одетые тепло, мы не замерзнем, что с полуночи волки не так уж бродят, и мало-помалу пошли рассказы. Т. Г. запел «Ой не шуми, луже!», мы начали ему вторить... Но тут ураган разразился с ужасной силой, лошади остановились, песня наша замолкла, и вой порыва, пронесшегося мимо, показался нам воем голодных волков. Кибитка В. А. (Віктора Олексійовича Закревського.—О. П.) чуть не наехала на нас. Лошади ни с места. Мы врезались в сугроб, какие обыкновенно образуются во время метели по низменностям. Общими силами вытащили мы санки и снова поехали шагом.

— А що, Тарасе?— спросил я, усаживаясь весь в снігу на своє місце.

А он в ответ запел мне строфу из запорожской песни:

Ой котрі поспішали,—
Ті у Січі зимували,
А котрі zostавали,—
У степу пропадали».

Ці чотири рядки — уривок з пісні «Ой сидить пугач в степу на могилі».

Варіант пісні записаний самим Шевченком у Сквирському повіті на Київщині і опублікований в зб. «Чумацкие народные песни И. Я. Рудченка», 1874, стор. 143 (ПЗТ, т. VI, стор. 527).

Образи «Пугача на могилі» використані Шевченком в поезії «У неділю не гуляла», «Пугача» співають також чумаки в поезії «Катерина», «Пугачем» називає Шевченко Пугачова у «Москалевій криниці».

Певний вплив мала пісня і на створення поеми «Чернець», в якій є такі рядки:

Дотанцював аж до брами,
Крикнув: — Пугу! пугу!
Привітайте, святі ченці,
Товариша з Лугу!

Мелодію і текст пісні подаємо за роботою Д. Ревуцького «Шевченко і народна пісня» («Пам'яті Шевченка». Збірник статей до 125-ліття з дня народження, К., 1939, стор. 457) в запису від О. Г. Ревуцького, співака італійської опери в Петербурзі, який перейняв її від Шевченка.

Варіанти: Рубець (216), № 67; Квітка, 1922, № 322; Ревуцький, Золоті ключі, вип. II, № 17.

* Д. Ревуцький в своїй роботі помилково називає тут В'юнища.

Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя

Н. М. Кибальчич в своїх «Воспоминаниях о Т. Г. Шевченке [из рассказов моей матери]» розповідає, як Шевченко, будучи шафером на весіллі у П. Кулиша в с. Мотронівці в січні 1847 р., «находился в возбужденном состоянии и то и дело отрывал мою мать и невесту от танцев, отводил их в дальний угол и учил песне «Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя». Мать смущалась и отказывалась петь, но сестра ее училась у него и потом пела хорошо. Несколько песен в «Записках о Южной Руси» переложены Маркевичем с ее голоса» (К. ст., 1890, II, стор. 175).

П. Кулиш так описує цей епізод:

«В этом доме знали Шевченко по его стихам, но никто не знал, что он превосходный, может быть, лучший по всей Малороссии певец народных песен. Новый талант его обнаружился в тот же вечер. Беседа с молодой княгиней по-малорусски, как это он делал со всеми симпатичными людьми, он проэкзаменовал ее в национальных песнях, остался ею доволен и выразил свое удовольствие пением так просто, как это сказал о себе один из великих поэтов:

Ich singe, wie der Vogel singt*.

Заложив назад руки и расхаживая по зале среди немых от изумления гостей, он запел:

Ой і зійди, зійди,
Ти, зіронько та вечірняя!

Ничего подобного пению Шевченко той поры я в Малороссии, в столицах и нигде не слышал. У него просили новых и новых песен, и он беспрепятственно пел и пел...» (П. Кулиш, Воспоминание о Шевченко, газ. «Труд», 1881, № 6).

Пізніше в Новопетровському укріпленні Шевченко з сумом пригадує співання цієї пісні і записує в своєму щоденнику 11.VII 1857 р.: «От этой любимой моей песни (мова йде про пісню «Ой поїжджає по Україні та козаченько Швачка».— О. П.) я незаметно перешел к другой, не менее любимой:

Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя...

Эта меланхолическая песня напомнила мне тот вечер, когда я и молодая жена Кулиша (Ганна Барвінок.— О. П.) пели в два голоса эту очаровательную песню. Это было на другой день после их свадьбы, в роковом 1847 году. Увижу ли я эту прекрасную блондинку? Запою ли с нею эту задушевную песню?» (ПЗТ, т. V, стор. 43).

Відомі свідчення, що Шевченко співав цю пісню, що вона була його найулюбленішою. В «Спогадах», опублікованих в «Киевской старине», де розповідається про перебування Шевченка в с. Потоки

* «Я співаю, як співає птиця»— слова з вірша Гете «Співець».

в серпні 1845 р., читаємо: «Любимым занятием Тараса Григорьевича в Потоках было катание на пароме на большом пруду, в теплые летние вечера при заходящем солнце, сопровождающееся всегда пением народных украинских песен и особенно его любимой песни «Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя» («Мелочи из жизни Шевченка», К. ст., 1897, II, стор. 32). Про любов Шевченка до цієї пісні відомі свідчення Ф. Лазаревського (див. примітку до пісні «Та забілили сніги»), Марка Вовчка, що писала до Шевченка в травні 1859 р. з Дрездена: «...Що ж ви, чи пишете? Що написали? Чи співаєте «Зіроньку»?» (Марко Вовчок, Твори, т. VI, К., 1956, стор. 371—372). М. Чалий згадує, як Шевченко співав цю пісню в серпні 1859 р. у Сошенка (див. примітку до пісні «Ой, гиля, сірі гуси»).

В змісті цієї «здушевної», як називає її Шевченко, пісні, вилувалась заповітна мрія про влаштування особистого життя, створення власної сім'ї. Рядки «Ой ти, козаче, ти зелений барвіночку, хто ж тобі постеле в полі білу постілоньку» використав Шевченко в повісті «Близнець» (ПЗТ, т. IV, стор. 111).

Подаємо за зб. «Записки о Южной Руси», 1857, стор. 224.

Варіанти: Маркевич—Галаган, № 10; Єдлічка, 1861, № 42; Коціпінський, дес. 2, № 1; Лисенко, вип. VI, № 34; Чубинський, V, № 162, стор. 76; № 285, стор. 134; № 466, стор. 231; Бігдай, VII, 1897, № 266, 277; Конощенко, III, № 23; Хведорович, № 11; Радченко, № 119; Концевич, вип. VI, 1912, № 2; Квітка, 1917, № 132; Укр. нар. пісня, 1936, стор. 262. Див. також: М. Гайдай, Нові записи улюблених пісень Т. Г. Шевченка, журн. «Український фольклор», 1939, кн. I, стор. 88—89.

Порівняння всіх варіантів вказує на те, що мелодія пісні на протязі тривалого часу не зазнала значних змін. Лише текст в деяких варіантах дещо видозмінився.

Ой горе, горе

Як свідчить М. Білозерський, цю пісню поет часто співав 1847 р. в с. Мотронівці після весілля П. Куліша, на якому Шевченко був шафером. «Мою матір — пише М. Білозерський — в особливості очаровував Шевченко своїм пением: ходит, бывало, по залі, заложивши руки назад, опустивши вниз думную голову; шея завязана шарфом; выражение лица грустное; голос тихий и тонкий; матір бывало плачет от его песен. Вот его любимейшие тогда песни:

1) Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя,

2) У Києві на риночку п'ють чумаки горілочку,

3) Ой горе, горе, який я вдався, брів через річеньку та й не вмивався,

4) Де ж ти, доню, барилася?

На мельника дивилася, дивилася.

Етим песням он научал и моих сестер, и матір, бывало, сердится на него за последнюю, считая ее неприличною» (Н. Белозерский, Т. Г. Шевченко по воспоминаниям разных лиц, К. ст., 1882, X, стор. 70—71).

Мелодію і текст пісні подаємо за зб. Маркевича — Галагана.
№ 26. Запис пісні є також в альбомі Лазаревських.

Ой не шуми, луже

Згадку про співання поетом цієї пісні взимку 1845 р. знаходимо в спогадах А. Чужбинського (епізод з хуртовиною). Див. примітку до пісні «Ой сидить пугач в степу на могилі».

Про співання її поетом розповідає також В. Аскоченський («Домашня бесіда», 1861, вип. 33, стор. 645).

Назву пісні «Ой не шуми, луже» Шевченко використав в поезії «Перебендя»:

Сяде собі, заспіває
«Ой не шуми, луже».

В поезії «До Основ'яненка»:

Блужу в снігах та сам собі:
«Ой не шуми, луже!»
Не втну більше.

Як улюблена пісня Шевченка «Ой не шуми, луже» виконувалась на першому концерті, присвяченому пам'яті поета, 27.IV 1861 р. співаком О. Ревуцьким («Основа», 1861, II, стор. 145). Подаємо за зб. Лисенка, вип. I, стор. 68.

Варіант пісні: Рубець (216), № 167, № 4.

Ой піду я, піду не берегом, лугом

Свідчень, що Шевченко співав цю пісню, в літературі досі не зустрічалось, але поет знав її дуже добре. На це вказує використання шести рядків пісні в поемі «Сотник», що вкладені в уста Настусі (ПЗТ, т. II, стор. 174).

Мотив зустрічі дівчини з несудженим другом використаний Шевченком в пісні-контамінації під цією ж назвою, записаній поетом в альбомі 1846—1850 рр. (№ 108, арк. 34) (ПЗТ, т. VI, стор. 278).

Слова і мелодію подаємо за зб. «Записки о Южной Руси» П. Куліша, К., 1857, стор. 216.

Варіанти: Рубець (216), № 151; Вовчок — Мертке, № 13.

Тече річка невеличка

В листі до Я. Кухаренка від 16.IV 1854 р. з Новопетровського укріплення поет пише: «А я й досі співаю та, може, й довго ще співатиму, згадуючи дочку твою невеличку.

Тече річка невеличка
З вишневого саду,
Кличе козак дівчиноньку
Собі на пораду.

Поцілуй її за мене, друже мій» (ПЗТ, т. VI, стор. 84).

В Новопетровському укріпленні поет любив слухати її у виконанні свого земляка Скобелева, якого за те, що вдарив поручика, було покарано 2000 ударами шпіцрутенів, а потім вислано в Омськ в арестантські роти.

«Этот рядовой — пишет поэт в своем ежедневнике 8.VII 1857 г.—...в особенности мне памятен по малороссийским песням, которые он пел своим молодым мягким тенором удивительно просто и прекрасно. С особенным же выражением он пел песню:

Тече річка невеличка
З вишневого саду.

Я забывал, что я в казармах слушаю эту очаровательную песню. Она меня переносила на берега Днепра, на волю, на мою милую родину».

Подаємо за зб. Безшляха, III, № 3.

Варіанти: Балліна, № 55; Хведорович, № 70; Конощенко, III, № 52, 53.

Віють вітри, віють буйні

Є. Косарев у своїх спогадах про перебування Шевченка в Новопетровському укріпленні зазначає: «В воскресные дни офицеры нередко собирались петь на клиросе. Не отставал от них и Шевченко. Он пел тенором. Голос у него был довольно чистый и звонкий. Он любил иногда дома, или по просьбе, в обществе, петь песни и малороссийские, а в особенности любил петь «Віють вітри» (Е. Косарев, Извлечение из дел и памяти: нечто о Тарасе Григорьевиче Шевченко с 1846 по 1857 год включительно, К. ст., 1893, II, стор. 253).

Подаємо за зб. Єдлічки, 1861, II, № 1.

Варіант: Коціпінський, дес. 7, № 2.

Була собі Маруся

В щоденнику 19.VII 1857 г. Шевченко пише: «Не кончивши этой песни (мова йде про пісню «Ой у полі могила».— О. П.), мы начали другую, а именно «Петруся», и я так громко пропел стихи —

Люблю, мамо, Петруся,
Поговору боюся,—

что капелия замолчала, а я на последней ноте проснулся» (ПЗТ, т. V, стор. 54).

Подаємо за зб. Єдлічки, 1860, стор. 14.

Варіанти: Залеський—Ліпінський, № 88; Коціпінський, дес. 5, № 8; Карпенко, 1864, № 80; Укр. нар. пісня, 1936, стор. 460; Бігдай, вип. III, № 17; Арсень, № 33.

Да туман ярм

М. Білозерський, передаючи спогади приятеля Шевченка О. Ф. Сенчила-Стефановського, учителя малювання в Києво-Подільському училищі, вказує: «О перебуванні Шевченка в Києве (в 1855—6 г.) он сообщил мне следующее:

1) Шевченко любил с ним кататься по Днепру в лодке, и тогда они распевали одну из любимейших песен Шевченка

Та по тім боці, та на толоці
Цвіте горошина,
А в дівчини та чорнії брови,
Як у Волошина»

(Н. Белозерский, Т. Г. Шевченко по воспоминаниям разных лиц, К. ст., 1882, X, стор. 69).

Наведені вище слова із спогаду Сенчила-Стефановського, на нашу думку, є уривком з поширеної в ХІХ ст. пісні про дівчину, яка, щоб повернути милого, йде до циганки-ворожки, а ворожка їй обрізає косу.

Початки пісні різноманітні: «Да туман ярм», «Да туман по-лем» тощо.

В поданому нами варіанті із II вип. «Збірника укр. пісень» М. Лисенка всі слова, крім «цвіте горошина», наведені М. Білозерським, хоча й не в тому порядку, але наявні в пісні. Цю пісню Лисенко записав від Красковської (в друкованому збірнику цього не зазначено, про це довідуємося з рукопису, див. рук. ф. ІМФЕ, ф. 24—5, од. зб. 37, стор. 66), яка багато пісень перечула від Шевченка. На цій підставі і подаємо саме цей варіант.

Інші варіанти: Маркевич, 1857, № 24; Рубець (100), № 21; Конощенко, III, № 24; Концевич, вип. V, № 5; Квітка, 1917, № 151; Яворницький, 1906, № 273.

Ой вийду я на шпилечок

Як улюблена пісня Шевченка, виконувалась на першому концерті, присвяченому пам'яті поета, 27 квітня 1861 р. у Петербурзі. Готуючи пісню для артистки Леонової, П. Мокрицький вставив у пісню слова: «Ой Тарасе, голубоньку! Кинув мене, свою доньку, кинув усіх дочок, сизих голубочок і стареньку нашу неньку». Пісня була надрукована 1891 р. у Юргенсона з зазначенням: «Музыка Н. Ф. Вител'яро, слова П. Н. Мокрицького».

Подаємо за збірником Маркевича (1857), звідки вона й була взята Мокрицьким і Вител'яро для обробки.

Варіанти: Лисенко, дес. 8, № 1; Концевич, вип. IV, стор. 49.

Ой гила, сірі гуси

М. К. Чалий, згадуючи свою першу зустріч з поетом в 1859 р. у Сошенка, писав: «Т. Г. был тогда, что называется, в ударе, много шутил... высказывал свои суждения о разных литературных и ху-

дожественных знаменитостях и в заключение [признак хорошего расположения духа] спел несколько любимых своих песен: «Зіроньку», «Сірі гуси» и др.» (М. К. Чалый, Жизнь и произведения Тараса Шевченка, К., 1882, стор. 273).

На співання поетом цієї пісні вказує також Андрій Варфоломійович Шевченко: «Тарас Григорович з батьком часто співав. Все таких пісень любив співати, де про недолю жіночу говориться, ото як виїде дівчина заміж та нещаслива. А то ще такі любив, що про волю співають.

— А може пригадаєте пісні, які вони часто співали?

— Та пригадаю тільки дві. Перша, дуже відома:

«Помалесеньку, потихесеньку, моя мати, йди:

Спить п'яниця в рубленій коморі...» (уривок з поширеної пісні про важку жіночу долю — «Ой зацвіла червона калина над криницею», див. наступну пісню.— О. П.).

Друга:

— Ой гиля, гиля, сірі гуси, гиля на Дунай,
Зав'язала голівоньку, сідай та й думай;
А вже тії сірі гуси не вертали б,
А вже ж мої карі очі не плакали б...

— пригадав Андрій Варфоломійович тільки перший куплет цієї пісні» (Ф. Савченко, Дещо з споминів родини поета, «Україна», 1925, кн. 1, 2, стор. 161).

Як улюблену пісню Шевченка називав її і О. Кониський («Тарас Шевченко під час останньої його подорожі на Україну», ЗНТШ, 1897, т. XV, стор. 31; «Жизнь украинского поэта Т. Г. Шевченко», Одеса, 1898, стор. 238). Пісню зустрічаємо і серед фольклорних записів Шевченка. В альбомі 1846—1850 рр. ця пісня вписана П. Чуйкевичем в контамінації з піснею «Зійшла зоря ізвечора да й не назорілася» (ПЗТ, т. VI, стор. 270, 523). Перші два рядки пісні Шевченко використав у поезії «Неначе цвяшок в серце вбитий» (ПЗТ, т. II, стор. 100).

Рядок «Ой гиля, гиля, сірі гуси, гиля на Дунай» зустрічаємо також в запису «Хоть годину посидимо вкупощі з тобою», що являє собою, очевидно, творче відтворення пісні «Зійшла зоря ізвечора» (ПЗТ, т. VI, стор. 280).

Шевченко знав мелодію цієї пісні як самостійну, не в контамінації з іншими піснями,— про це свідчать сучасники, висловлення яких наводились вище.

Однак з точністю встановити варіант мелодії, який знав і співав Шевченко, важко. Серед тих варіантів, що відомі нам з Київщини, Сумщини, Поділля, можна дати перевагу варіанту з Київщини.

Подаємо за зб. Демуцького, 1905, № 232.

Інші варіанти: Мордовцев, стор. 334; Концевич, вип. VII, 1913, № 18; Бунт—Шаравський, стор. 217; Гулак-Артемівський, стор. 29; Тобілевич, № 133.

Ой зацвіла червона калина

Одна з улюблених пісень Шевченка (див. примітку до пісні «Ой гиля, сірі гуси»). Варіант, записаний А. Степовичем в Чернігівській губ. («Ежегодник коллегини П. Галагана», год. IX, К., 1904), відзначається тією свободою мелодичного руху, яка була характерна для манери співу Шевченка. Куплет

«Потихесеньку, помалесеньку, моя матусеньку, йди:
Спить п'яниця в рубленій коморі, гляди, мамо, його не збуди»

дослівно збігається із словами, згаданими в спогаді Андрія Варфоломійовича Шевченка. На цій підставі і поміщаємо цей варіант пісні.

Інші варіанти: Лисенко, вип. V, № 7; Бігдай, вип. VII, № 257; Конощенко, II, № 21; Демуцький, 1905, № 243; Концевич, 1912, вип. II, № 18.

У Києві на ринку

М. Білозерський називає пісню одною з найулюбленіших пісень Шевченка 40-х років (див. примітку до пісні «Ой горе, горе»). В альбомі 1846—1850 рр. є запис цієї пісні з підписом рукою поета «Оксана Зорівна на Переп'яті — 1846 — юня 22».

М. Костомаров в своїх спогадах, розповідаючи про зустріч з поетом в той день, коли Костомарова було обрано професором Київського університету, пише так:

«То был для меня радостный и приснопамятный день; поделиться своим удовольствием пришлось мне с первым Тарасом Григорьевичем. Выходя из университета, на пустыре, отделявшем тогда университет от Старого Города, я встретил Тараса Григорьевича; мы пошли с ним вдвоем по городу, и Шевченко, заявивши мне свою радость о том, что радовало меня тогда, запел песню о козаке, который повенчался с девушкой, не узнавши, что эта девушка была его сестра, и потом оба превратились в двухцветный цветок, называющийся по-малорусски «брат с сестрою», а по-великорусски «иван-да-марья». Мимо нас проходила публика, а Шевченко, не обращая внимания на то, что вокруг его происходило, закатывал свою песню чуть не во все горло. Это был пароксизм чудачества, напоминавшего старинных запорожцев и проскакивавшего у нашего поэта, впрочем, довольно редко» («Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», К., 1958, стор. 110).

Цю пісню Шевченко співав також в родині вчителя І. Д. Красковського, дружина якого Лизавета Іванівна запам'ятала слова й мелодію пісні і передала М. В. Лисенку. Лисенко помістив запис пісні в «Збірнику укр. пісень», вип. II, № 18, з вказівкою: «Од Є. П. Красковської — перечула від Т. Шевченка». Подаємо запис Лисенка.

Варіанти: Георгієвський, стор. 264; Ходаковський, стор. 46; Чубинський, V, № 407, стор. 201; Вовчок — Мертке, № 12.

Де ти, доню, барилася

Одна з улюблених пісень Шевченка (див. примітку до пісні «Ой горе, горе, який я вдавсь»). Подаємо варіант з таким початком, як вказано в спогаді Білозерського, за зб. Вовчка — Мертке, № 20. Співав Шевченко і інший варіант цієї пісні (див. примітку до пісні «Ой піду я до млина, до млина»).

Ой піду я до млина

А. Козачковський, переказуючи спогади своєї бабусі М. С. Козачковської про перебування Шевченка в 40—50-х роках в Переяславі, розповідає: «Поразало обилие его природных дарований. Поэт, художник, он обладал великолепным баритоном и тонким музыкальным слухом. Страстный любитель пения, он постоянно что-нибудь напевал. Его часто просили спеть что-либо, и тогда, в особенности если это было где-нибудь около Днепра, слушатели получали высокое художественное наслаждение. Одной из любимых его вещей, которую он постоянно напевал, была следующая украинская старинная песня:

—Ой піду я до млина, до млина,
А у млині новина, новина,
Ой там, мамо, мельник,
Ой там круподерник,
Ой там, мамо, хороший —
Дере гречку без грошей.
Дере гречку, шеретує, шеретує,
Обернеться, поцілує, поцілує.
Ой там, мамо, мельник,
Ой там круподерник,
Ой там, мамо, хороший —
Дере гречку без грошей»

(А. Козачковський, Пребывание Т. Г. Шевченко в Переяславе (из семейных воспоминаний), «Советская Украина», 1954, № 5, стор. 142—143). Окремі звороти пісні Шевченко використав в поезії «У перетику ходила». Подаємо найбільш поширений на Київщині варіант пісні за записом в червні 1963 р. від Липської (с. Фастовець, Фастівського р-ну).

Інші варіанти: Плосайкевич, № 136; Гулак-Артемівський, № 19; Александров, № 45; Колесса, 1902, № 17.

Зелененький барвіночку

А. Козачковський, переказуючи сімейні спогади про перебування поета в 40—50-х роках в Переяславі, зазначає: «Часто они пели вдвоем с М. С. Козачковской. В свое время она считалась красавицей и обладала очень хорошим голосом. Эти домашние концерты привлекали много слушателей. Одним из таких дуэтов, имевших большой успех, была старинная песня:

Зелененький барвіночку,
Стелися низенько,
А ти, милий, чорнобривий,
Присунься близенько...»

(«Советская Украина», 1954,
№ 5, стор. 143).

Як улюблена пісня Шевченка, вона виконувалась на першому концерті, присвяченому пам'яті поета (27.IV 1861 р.), але з невдадою пристосованими П. Мокрицьким словами та музикою М. Вітеларо. Ноти надруковані в 1891 р. у Юргенсона. Подаємо найбільш поширений варіант пісні (див. також обробку В. Завадського, видану у Бесселя).

Варіант: Біг дай, вип. III, № 16.

Ой надворі метелиця

В своїх творах Шевченко часто згадує метелицю. В збірниках 40—60-х років XIX ст. (наприклад, Коціпінського, 1861; «9 струн бандури», № 9) під цією назвою звичайно мали на увазі пісню жартівливого змісту «Ой надворі метелиця», що виконувалась часом і як танець, без тексту. Навіть пізніше, в кінці XIX ст., збірник «Малороссийский песенник» (М., 1892 р.), в якому була вміщена ця пісня, названий «Метелицею».

Про любов Шевченка до метелиці можна дізнатись із спогадів А. Козачковського, де описано випадок на балу у Волховської в с. Мосівці: «Через кілька годин припинились танці, і господиня, поважна, стара, за 60 років, захоплена майже загальним настроєм гостей, виконала з Шевченком народну українську «Метелицю» («Спогади про Шевченка», К., 1958, стор. 78). Подаємо за зб. Коціпінського, дес. 10, № 9.

Варіанти: Єдлічка, 1860, № 50; Рубець (216), № 118; П л о с а й к е в и ч, № 14.

Високо сонце сходить, низенько сідає

Окремі рядки пісні перегукуються з поемою «Чернець». Майже дослівно збігається другий куплет пісні:

Високо сонце сходить,
Низенько заходить,
Ой десь то пан Палій Семен
По Сибіру бродить.

Сліди впливу пісні можна помітити і в змалюванні Палія як старого ченця, що «журиться» у «каплиці» за Україною. Подаємо за зб. Карпенка, 1852, стор. 6—7.

Варіанти: Срезневский, Запорожская старина, ч. 2, 1834, стор. 68—70, 84; Максимович, 1834, стор. 113; Істор. пісні, 1961, стор. 333 (в примітці перше друкування тексту й мелодії пісні помилково пов'язане з імям М. Лисенка).

Гей, був в Січі старий козак

Пісню згадує Шевченко в «Перебенді»:

Отакий-то Перебендя,
Старий та химерний:
Заспіває про Чалого —
На горлицю зверне.

В поемі «Невольник»:

Згадували Запоріжжя,
Козацькою славу,
І співали удвох собі
Про Чалого Саву.

Про Чалого Шевченко згадує в повісті «Прогулка...», помилково відносячи цю пісню до дум (ПЗТ, т. IV, стор. 238). В драмі «Назар Стодоля» в уста Назара Шевченко вкладає такі рядки: «...Я буду грати на бандурі і розказувати тобі про славні діла козацькі, про Саву Чалого, про Свірговського, про всіх, про всіх жвавих козаків наших». В багатьох народних піснях і легендах образ Сави Чалого, що перейшов на службу до польських панів, малюється невловимим, «характерником», мотив зради Сави Чалого не наголошується. Таким «жвавим» він і уявлявся Шевченку.

Подаємо найбільш поширений варіант пісні за зб. Лисенка, вип. II, № 3. Основні варіанти зведені в кн. Істор. пісні, 1961. Див. також: Тобілевич, № 133; Колесса, 1913, стор. 8.

Ой з-за гори, з-за Лиману

Пісню згадує Шевченко в «Гайдамаках»:

А тим часом стародавню
Січ розруйнували:
Хто на Кубань, хто за Дунай —
Тільки і остались,
Що пороги серед степу.

Також в «Перебенді»:

Тяжко-важко заспіває,
Як Січ руйнували.

З приводу використання пісні в «Перебенді» І. Франко писав: «Співана «тяжко-важко», себто з почуттям цілого значення того факту для свободного розвитку України, вказує нам в Перебенді патріота, що зберігає пам'ять народної бувальщини, її духа і традиції і старається ті святощі передати грядущим поколінням (І. Франко, Вибрані статті про народну творчість, К., 1955, стор. 154).

Згадує Шевченко цю пісню і в «Невольнику»:

І розказують і плачуть,
Як Січ руйнували,

Як москалі сребло, злато
І свічі забрали

(пор. з IV куплетом поданого нами варіанту). Останній куплет пісні «Про руйнування Січі» Шевченко використав в «Тарасовій ночі»:

Встає хмара з-за лиману,
А другая з поля,
Зажурилась Україна,
Така її доля.

Подаємо поширений варіант пісні за зб. Лисенка, вип. II, стор. 10—11. Лисенко записав цю пісню в с. Клішенці, Золотоніського повіту, від свого дядька Олександра Захаровича, який «багато знав запорозьких дум і пісень, співав виразно, з почуттям і робив сильне враження» (Старидцький, К. ст., 1903, кн. XII). Цю пісню Старидцький називає за початковим рядком останнього куплета.

Варіанти: Максимович, 1834, стор. 127; Драгоманов, 1883, стор. 7; Рубець (216), № 77.

Ой тисяча сімсот

Пісня про вихід запорожців з Січі на Кубань була відома Шевченку. В листі до Я. Кухаренка від 5.VI 1857 р. (ПЗТ, т. VI, стор. 139) поет використав рядки з пісні. Він пише: «...Чи будеш ти се літо на коші, чи може знову підеш вражого черкеса та прескурвого сина по кручах ганяти?» Згадані слова — останній куплет пісні. Відгук подій, що згадуються в пісні про вихід запорожців з Січі на Кубань, знаходимо в «Невольнику» Шевченка:

Тепер, кажуть, в Слободзеї
Останки збирає
Головатий та на Кубань
Хлопців підмовляє...

Подаємо за зб. М. Лисенка, вип. VI, № 4. До пісні додана примітка: «Київськ. губ., з околиці Борщагівки».

Варіанти: Максимович, 1834, стор. 133; Ходаковський, I, стор. 254; Грінченко, стор. 602—603; Новицький, 1908, стор. 94—95.

Ой сів пугач на могилі

В поемі «Тарасова ніч» Шевченко використав такі рядки з пісні:

Ой колись ми панували,
А тепер не будем,
Того щастя, тої слави
Повік не забудем.

Подаємо за зб. Укр. нар. пісні, 1954, кн. I, стор. 57 (записано в 1954 р. в с. Гланишев, Переяслав-Хмельницького р-ну, Київської обл. Розшифрувала З. Василенко).

Варіанти: Максимович, 1827, стор. 19—20; 1834, стор. 129; Закревський, стор. 41; Рубець (100), стор. 34—35; Бігдай, вип. V, стор. 410 (див. також пісню «Ой сидить пугач в степу на могилі», яку поет любив співати).

Да жила собі та удівонька

В повісті «Наймичка» Шевченко використав такі рядки з пісні:

Ой жила вдова
Та на край села.
Вигодувала сина,
Сина Івана.
Вигодувавши, до школи дала,
А з школи взявши,
Коня купила

(ПЗТ, т. III, стор. 87).

Окремі рядки використовує Шевченко і в поезії «Ой крикнули сірі гуси» (1849):

Вигодувала малого,
До школи дала,
А із школи його взявши,
Коня купила.

Споріднений з ними початок пісні із зб. Максимовича, 1834 р.

Ой мала вдова сина сокола,
Вигодувала, в військо оддала

також із зб. З. Радченка, № 147; Головацького, I, № 8, стор. 186.

Можна спостерігати певний зв'язок цих рядків з думою про Івана Удовиченка (Коновченка).

Дещо нагадує використані Шевченком рядки запис М. Лисенка від К. Красковської із II вип. «Збірника укр. пісень», № 20. За цим виданням і подаємо пісню.

Варіант: Лисенко, Збірка для школи, стор. 31.

Та летить орел понад морем

В повісті «Близнецы» Шевченко наводить перший куплет пісні:

Летить орел через море:
Ой дай, море, пити!
Тяжко, важко сиротині
На чужині жити

(ПЗТ, т. IV, стор. 67).

Подаємо подільський варіант пісні за зб. Укр. нар. пісня, 1936, стор. 72.

Варіанти: Метлинський, стор. 65; Коціпінський, дес. 5, № 1; Концевич, вип. V, № 24.

Веселая беседочка

В повісті «Близнецы» є такі рядки: «А так [как] он любил страстно музыку, особенно свои заунывные напевы, то с большим успехом брал у Никифора Федоровича уроки на гусях и после десятка уроков пел уже, сам себе аккомпанируя:

Стала хмара наступати,
Став дощик іти»

(ПЗТ, т. IV, стор. 59).

Згадані слова — уривок з пісні про голоту і дуку. Однак рядок, наведений Шевченком, не лучиться з загальновідомою мелодією «Ой наступала та чорна хмара».

Звернемо увагу на другий рядок пісні «став дощик іти», саме «іти», а не «накрапать». А дієслово «іти» не римується із загальновідомим продовженням у наступних двох рядках:

Ой там збиралась бідна голога
До корчми гулять.

До дієслова «іти» найбільш співзвучна рима «звести», «нести» або інше якесь слово. Відзначимо також, що Шевченко наголошує на «заунывных песнях», а загальновідома мелодія пісні «Ой наступала та чорна хмара» аж ніяк до таких не належить.

Отже Шевченко, вкладаючи в уста свого персонажа пісню «Стала хмара наступати», мав на увазі не загальновідому «Ой наступала та чорна хмара», а якийсь її варіант. Найближче підходить за своєю формою (8+5) до згаданої Шевченком пісні варіант, записаний М. Лисенком від П. Лебеда (с. Дахнівка, під Черкасами на Полтавщині). Подаємо його за рукописом Гайдая, стор. 288, 289. Підтвердженням нашої догадки може бути ще одне місце з повісті «Близнецы»: «Я, как собиратель народных песен, много записал у него (Никифора Федоровича.— О. П.) вариантов и самих песен, нигде мною прежде не слыханных» (ПЗТ, т. IV, стор. 24).

Варіанти: Метлинський, стор. 449; Безшлях, III, № 16; Рудченко, стор. 106; Бігдай, вип. VII, № 270; Лисенко, вип. IV, № 6 А.

У неділю уночі

Мотив пісні про віддачу в рекрутський набір вдовиного сина на догоду інтересам багатіїв Шевченко використав у поемі «Сова». Мелодію і текст подаємо за зб. Лисенка, вип. VII, № 41.

Інші варіанти: Максимович, 1834, стор. 157—158; Чубинський, V, стор. 977—978.

Ой не шуми, луже, дубровою дуже

Своє враження від пісні Шевченко висловлює в поезії «Ну щоб, здавалося, слова?», в якій наводить один її куплет:

Давно, давно колись
 Я чув, як, стоя під вербою,
 Тихенько дівчина співала,
 І жаль мені, малому, стало
 Того сірому-сироту,
 Що він утомився,
 На тин похилився,
 Люди кажуть і говорять:
 — Мабуть, він упився.—
 І я заплакав, жаль малому
 Було сіроми-сироти.

В рук. зб. П. Куліша знаходимо повний текст пісні з такою поміткою: «Шевченко, Київ. По списку Костомарова из Ровно» (рук. ф. ІЛ, ф. 99, № 203, стор. 24). Цей текст збігається з публікацією в зб. Максимовича, 1834, стор. 166, за яким і подаємо його. Мелодія в запису П. Демуцького з Київщини (рук. ф. ІМФЕ, ф. 6—К., Дем., од. зб. 1, № 170).

Варіанти: Маркевич—Галаган, № 39; Мордовцев, № 105; Бігдай, вип. I, № 37.

Гей, воли ж мої та й половії

В повісті «Наймичка» Шевченко використав такі рядки з пісні:

Ой воли мої та половії,
 Та чому ви не орете?

(ПЗТ, т. III, стор. 92).

Подаємо один з найбільш поширених варіантів мелодії за зб. Карпенка, 1864, № 3.

Інші варіанти: Георгієвський, стор. 379; Демуцький, 1905, № 36; Плосайкевич, № 92; Квітка, 1922, № 219; Конощенко, III, № 51 (мелодія інтонаційно близька до поданого); Ревуцький, вип. III, № 88; Танєєв, стор. 94 (мелодія інтонаційно близька до поданого нами варіанту). Повніші варіанти тексту у Максимовича, 1834, стор. 169; Ходаковського, стор. 185; Кондратьєва, стор. 134.

Ой у полі верба

Пісню згадує Шевченко в повісті «Капитанша», як чути ще в дитинстві. Подаємо за вид. Укр. нар. пісні, 1954, кн. I, стор. 326, 327.

Варіанти: Бігдай, вип. VI, 1897, № 216; Плосайкевич, № 103.

Ой гаю мій, гаю

Пісню згадує Шевченко в поезії «О думи мої! О славо злая!»:

За пісню-думу?.. Ой гаю, гаю,
 Й не такі, як я, дармо співають.

Подаємо за зб. Лисенка, вип. I, № 21. В примітці до пісні вказано: «Немирів, Подольск. губ.».

Варіанти: Лисенко, вип. I, № 22, 23; М. Лисенко, Повна збірка творів, т. IV, Народні пісні для хору, вип. XII, муз. ред. Л. Ревуцького, ст. й прим. Д. Ревуцького, ДВУ, 1932; Бігдай, вип. VI, № 212.

Вийди, Грицю, на вулицю

В повісті «Наймичка» Шевченко використав такий чотиривірш з пісні:

Вийди, Грицю, на вулицю
І ти, коваленьку,
Постоїмо під вербою,
Вкупочці тихенько

(ПЗТ, т. III, стор. 78).

Близький варіант подаємо за зб. Демуцького, 1954, стор. 80.

Варіант: Бігдай, вип. V, № 191.

Котилися вози з гори

Пісню згадує Шевченко в повісті «Музикант». Її виконує обдарований віолончеліст кріпак Тарас:

«Орфей мой, отдохнув немного и настроив лиру, повел медленно смычком по струнах, и полилася полная сердечной сладкой грусти моя родная мелодия (на слова):

Котилися вози з гори,
А в долині стали.

Проигравши тему, он варировал ее на тысячу ладов, и так варировал, что я ничего подобного в жизнь мою не слышал, да, кажется, и не услышу никогда» (ПЗТ, т. III, стор. 204—205).

Подаємо за зб. Маркевича—Галагана, № 22 (передрук у Єдлички, 1861, № 35).

Варіанти: Максимович, 1827, стор. 61; Карпенко, 1864, № 2; Вовчок—Мертке, № 10 (близька до запису Маркевича); Танцюра, № 276.

Хусточка ж моя

Мотиви пісні Шевченко використав в поемі «У неділю не гуляла» («Хустина»). Пісня виконувалась в Шевченкових концертах (наприклад, 25.III 1911 р. в Москві). Подаємо за зб. Гулака-Артемовського, № 29.

Варіанти: Єдличка, 1860, № 46; Карпенко, 1864, № 46; Безшлях, I, № 2; Чубинський, V, № 158 А, стор. 1036; № 599, стор. 305.

Ой оре Семен, оре

Образи пісні Шевченко використав в контамінованій імпрізації «Ой не шуми, луже» та в поезії «Ой я свого чоловіка в дорогу послала» (детально про це пише Д. Ревуцький в зб. «Пам'яті Шевченка», К., 1939, стор. 480—482).

Подаємо найбільш поширений варіант з Київщини, записаний в червні 1963 р. від Л. І. Липської (с. Фастовець, Білоцерківського р-ну, Київської обл.).

Варіанти: Максимович, 1827, стор. 135; Мордовцев, стор. 221; Лисенко, вип. III, № 11; Чубинський, V, стор. 656; Кольберг, II, № 19, 43, 44; Бігдай, вип. VI, № 204; Танцюра, рук. ф. ІМФЕ, од. зб. 58, № 395; Конощенко, III, № 46, 47; Демудький, № 263, 290, 315.

Ой не ходи, Грицю

Пісню згадує Шевченко в «Перебенді»:

З дівчатами на вигоні
Гриця та веснянку;

в «Катерині»:

Не журиться Катерина,
Вмиється сльозою,
Візьме відра, опівночі
Піде за водою,
Щоб вороги не бачили;
Прийде до криниці,
Стане собі під калину,
Заспіває Гриця;

в «Гайдамаках»:

У моїй хатині сине море грає,
Могила сумує, тополя шумить,
Тихесенько Гриця дівчина співає.
Я не одинокий, є з ким вік дожить;

в поезії «До Основ'яненка»:

Нехай ще раз послухаю,
Як те море грає,—
Як дівчина під вербою
Гриця заспіває;

в «Мар'яні-черниці»:

Чи не пристріт? Сяде шити —
Не те вишиває;
Замість Гриця, задумавшись,
Петруся співає;

в повісті «Близнець» (ПЗТ, т. IV, стор. 21).

Згадки пісні про Гриця у Шевченка служать для відтворення настроїв тихого суму, журби. Вони є неодмінним компонентом при розкритті внутрішнього світу простої селянської дівчини. Як улюблену пісню Шевченка, її виконували, коли труну з прахом поета везли через місто Орел («Біографія Т. Г. Шевченка за спогадами сучасників», 1958, стор. 340). Подаємо за зб. Єдлічки, 1860, № 44.

Варіанти: Залеський—Ліпінський, № 116, (Чого ти, Грицю, там сумно ходиш); Чубинський, V, № 820, стор. 429; Коціпінський, дес. 3, № 8; Закревський, № 158; Вовчок—Мертке, № 6; Безшлях, I, № 14; Александров, № 35; Бігдай, вип. II, № 14; Арсень, № 72; Кондратьєв, № 97.

Ой сербине, сербиночку

Пісню Шевченко згадує в «Перебенді»:

А у шинку з парубками —
Сербина, Шинкарку.

Балада про отруєння дівчиною свого брата з намови «сербина» набула широкого поширення. Більшість варіантів пісні починається словами «Ой сербине, сербиночку, сватай мене, дівчиночку». Подаємо варіант, записаний М. Лисенком від С. Тобілевич, яка перейняла всі пісні свого репертуару від матері, Анелі Сераковської. Дядько Анелі приятелював з Шевченком (М. Гайдай, Невид. зап. Лисенка, стор. 8, 256, 257).

Варіанти: Балліна, стор. 61; Лисенко, вип. VII, № 27; Квітка, 1922, № 232, 298, 339, 392, 575, 599.

У полі корчомка (Про шинкарку)

Пісню згадує Шевченко в «Перебенді»:

А у шинку з парубками —
Сербина, Шинкарку.

«Пісня про «шинкарку» (Хаюню, Резю),— пише І. Франко,— котру козаки (донці, чорноморці, чужоземці) підмовили мандрувати з собою і котру опісля зрадили і вбили (вкинули в Дунай, а в других варіантах «прив'язали до сосни косами» і опісля «запалили сосну з верху аж до низу»), належить також до найпопулярніших пісень народних...

Співаючи такі пісні парубкам, що гуляють у корчмі, Перебендя (по наміру Шевченка) хоче, очевидно, страшними картинами доводити до задуми розгулявші голови, тверезити розум і зупиняти похоті та намітності, котрі іменню в корчмі, під впливом напитуку і шумної компанії найчастіше бурхають і виступають із берегів». (І. Франко, Вибрані статті про народну творчість, К., 1955, стор. 152, 153).

Коментуючи пісню «Про шинкарку», І. Франко наводить її варіанти з Головацького, II, 87; Кольберга, № 22, 23; К. ст., 1883, I; Чубинського, V, стор. 1082.

Подаємо один з найпоширеніших варіантів пісні за зб. Хведоревича, № 82. К. Квітка в роботі «Українські пісні про дівчину, що мандрувала з зводителем» (К., 1926) показує територіальну розповсюдженість цієї мелодії на Поділлі (Плосайкевич, № 35), Холмщині (Українські нар. мелодії, II, 1922, № 429), Житомирі (Степович, № 4), Волині (Д. Ревуцький, Золоті ключі, ч. III, № 68; Квітка, 1917, № 131), Кубані (Бігдай, № 209). В цій же роботі згруповані й інші варіанти з запису М. Лисенка (текст не лучиться з мелодією, вип. VI, № 36); Пальчикова, № 49, Людкевича, № 476; Демудького, 1905, № 113—115; та інш. Див. також: Гайдай, 1929, стор. 5; Милославський, № 13.

Оженила мати неволею сина

Про пісню згадує Шевченко в «Перебенді»:

З жонатими на бенкеті,
(Де свекруха злая) —
Про тополю, лиху долю...

Мотив пісні про невістку, що після прокляття злої свекрухи стала тополею, ліг в основу поеми «Тополя». Подаємо за зб. Єдлічки, I, № 22.

Варіанти: Максимович, 1834, стор. 137; Метлинський, стор. 286, 287; Мордовцев, стор. 257; Бігдай, вип. II, № 40; вип. VII, № 246; Кольберг, II, № 45, 46; Лисенко, вип. VI, № 14; Радченко, № 22; Конощенко, III, № 81.

Ой у гаю калина шуміла

Пісню згадує Шевченко в «Перебенді»:

З жонатими на бенкеті,
(Де свекруха злая) —
Про тополю, лиху долю,
А потім — у гаю.

I. Франко в статті «Народна пісня в «Перебенді» Шевченка» висловив припущення, що Шевченко мав на увазі дуже поширену пісню «в котрій розказано, як мати намовляє свого сина бити жінку («озьми, сину, дротянії віжки, зв'яжи милій рученьки і ніжки; озьми, сину, нагайку-дротянку, спиши милу, як чорну китайку»), а син, послухавшись матері, вбиває жінку на смерть і сам після за се гине... се, безперечно, одна з найкращих перлин між нашими піснями народними, і являється вона зовсім пригожою для тої мети, для якої каже її уживати поет своєму Перебенді,— потрясати серця людської страшними картинами, будити в них страх і співчуття, а тим самим підносити, ублагороднювати їх» (I. Франко, Вибрані статті про народну творчість, К., 1955, стор. 153).

Коментуючи пісню, I. Франко називає варіанти цієї пісні, вміщені у Чубинського (стор. 727—734), зокрема «Ой у лузі [гаю?] калина шуміла».

Образи природи, пов'язані із змалюванням зеленого гаю, най-улюбленіші в поетичній спадщині поета (див. «Вітер з гаєм розмовляє», «Вітер в гаї нагинає», «Вітер в гаї не гуляє», «Коло гаю в чистім полі», «У гаю, гаю вітру немає»).

Текст подаємо за зб. Чубинського, V, стор. 731. Мелодію — за зб. Квітки, 1922, № 412. Це найбільш поширений тип розспіву пісні.

Варіанти: Балліна, № 20 («Ой на горі василечки сходять»); Лисенко, дес. 3, № 7 («Ой на горі василечки сходять»); Лисенко, вип. VII, № 4; Яворницький, 1906, № 330; Шепотьєв, № 34; Бесараба, № 347, 397; Гнедич, № 562, 567, 581; Тобілевич, № 197.

У Марусі хата на помості

Образний зміст, сюжетну композицію пісні Шевченко використав у поемі «У тієї Катерини хата на помості». Пісня «Про тройзілля» поширена по всій території України (Галичина, Буковина, Поділля, Волинь). Відомо близько 60 її варіантів. Франко в своїй роботі «Студії над українськими народними піснями», комбінуючи декілька варіантів, намагався створити найбільш повний варіант пісні.

Щодо використання образів пісні поетом Франко зазначив, що «...Шевченко перемінив основний мотив — добування тройзілля — на іншу задачу в щиро козацькім дусі: Катерина загадує козакам увільнити її брата з татарської неволі. Два козаки накладають головою в тім небезпечнім ділі, третій увільняє полоняника, та їдучи з ним із Криму на Україну, якимось дивом не запитує його, чи він справді брат Катерини. Але коли стали в хаті Катерини, і вона сама призналася, що се не її брат, а милий, обурений Ярошенко зрубав їй голову. Як бачимо, мотивування сього вбійства умотивоване не краще від народної пісні, хоча само перенесення мотива з тройзілля на визволення козака з неволі робить честь живому поетичному почуттю Шевченка» (І. Франко, Студії над українськими народними піснями, ЗНТШ, т. 83, стор. 25).

Найбільш поширений в центральній Україні варіант мелодії і тексту пісні подаємо за зб. «Пісні», Видавниче товариство «Час», 1926, стор. 59.

Інші варіанти мелодій: Коціпінський, дес. 3, № 10; Квітка, 1917, № 98; Квітка, 1922, № 550; Тобілевич, № 79. Кращі текстові варіанти: Чубинський, V, № 754, стор. 386; Грінченко, III, № 480, стор. 234.

Ой у полі могила

Пісню використав Шевченко в поемі «Наймичка». «Поет,— писав І. Франко,— вкладає в уста молодиці... пісню про вдову, що, породивши двох синів, пустила їх на Дунай, а опісля, коли вони між чужими людьми виростили, за одного вийшла заміж, а за другого віддала дочку. Шевченко не каже молодиці співати всієї пісні, котрої кінець входить у цикл темних легенд про Едіпа та про

кровосумішку. Але початок пісні, де змальовано безсердечну безжурність вдови, що викидає своїх дітей, поклав тут Шевченко, мабуть, для контрасту з поступком молодиці, що має бути темою поеми» (І. Франко, Твори в двадцяти томах, том XVII, К., 1955, стор. 105). Подаємо близький до використаного Шевченком варіант, записаний у вересні 1963 р. З. Василенко від М. І. Олійник (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

Інші варіанти: Чубинський, V, № 486 В, стор. 923; Милославський, № 14.

Чи чули ви, люди, такої новини

Мотив балади про любов вельможної пані до кріпака-хлопа послужив основою для поеми «Петрусь». Непретензійний сюжет пісні у Шевченка розширений введенням мотиву виховання Петруся в школі, отруєння пана, а, головне, поглиблений розкриттям внутрішньої психології вчинків. Крім Максимовичевого тексту,— як зауважує Ф. Колесса в роботі «Студії над поетичною творчістю Шевченка» (стор. 88),— поет міг знати цю пісню ще з Кирилівки, а пізніше з рукописних збірок Куліша й Костомарова—остання з Волині (Н. Костомаров, Народные песни, собранные в западной части Вольнской губ. в 1844 г.). Подаємо волинський варіант пісні (з Луцька) за записом Квітки (1917, стор. 100—101).

Основні варіанти: Мордовцев, стор. 201; Головацький, I, стор. 62—64; Кольберг, II, № 56, 57; Чубинський, V, стор. 1017, 1068—1072; Лисенко, вип. V, № 38.

А...а, люлі

В повісті «Наймичка» Шевченко використав такі рядки з цієї пісні:

Е...е, люлі,
Чужим дітям дулі,
А нашому калачі,
Щоб спало вдень і вночі

(ПЗТ, т. III, стор. 84).

№ Текст і мелодію пісні подаємо за зб. Гулака-Артемовського,

Варіант: Кондратьєв, стор. 200.

Ой дівчина горлиця

Пісню згадує Шевченко в «Перебенді». Подаємо за зб. Коціпінського, дес. 9, № 9. Як зазначає упорядник, останні два куплети пісні співав С. Гулак-Артемовський, близький друг Шевченка.

Варіант: Єдлічка, 1861, № 21.

Якби таки або так, або сяк

Слова пісні використані в поемі «Гайдамаки». Подаємо за зб. Александрова, № 53.

Варіант: рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—5, п. 375, № 32.

Од села до села

Слова цієї пісні використані Шевченком в поемі «Гайдамаки». Записана в липні 1936 р. Т. Онопою від М. Олійник. З фондів М. Грінченка, ф. 36-3, п. 369, № 133.

Ой так чини, як я чиню

Перший куплет пісні Шевченко використав в поемі «Гайдамаки». Повніший варіант тексту подаємо за записом в червні 1962 р. від П. Ф. Гаркуші (с. Фидрівка, Глобинського р-ну, Полтавської обл.). Мелодія інтонаційним складом близька до «Гречаників». Пісня виконувалась в п'єсі М. Кропивницького «Невольник».

Варіант: Грінченко, № 1492.

На городі постернак, постернак

Жартівлива приспівка, використана Шевченком в поемі «Гайдамаки». Записав А. Василевський в 1877—1878 рр. (с. Волошевець, Летичівського повіту на Поділлі). З паперів М. Лисенка, рук. ф. ІМФЕ, ф. 24—5, од. зб. 56, № 29.

Як була я молодою преподобницею

Пісня використана Шевченком в поемі «Гайдамаки». Перший куплет пісні — мандрівний мотив, поширений в багатьох районах України. Замість двох останніх куплетів співаються часто й інші слова. Подаємо найбільш поширений варіант мелодії пісні з Поділля за записом Танцюри (рук. ф. ІМФЕ, ф. 31—2, од. зб. 31, арк. 19, мелодія № 13).

Варіанти: А. Головчинський, ф. 29—3, од. зб. 229, арк. 134 (Ровенщина, 1901); Верховинець, № 145.

Якби мені лиха та лиха

Жартівлива приспівка, використана Шевченком в поемі «Сліпий». Виконувалась в п'єсі М. Кропивницького «Невольник» («Драма в 5 діях для співу в супроводі малої оркестри», Львів, 1929, стор. 5). Мелодія інтонаційним складом близька до пісні «А до мене Яків приходив» (Демущький, 1905, стор. 7).

Ой чи так, чи не так

Слова пісні використані Шевченком в поемі «Сліпий». Виконувалась в п'єсі М. Кропивницького «Невольник».

Ой мій чоловік на Волощину втік

Уривок цієї пісні Шевченко використав у повісті «Близнець»:

Ой мій чоловік
На Волощину втік,

А я щіп продала
Та музики найняла

(ПЗТ, т. IV, стор. 44).

Мабуть, цю ж пісню мав на увазі Шевченко, коли наводив уривок:

Ой заграйте мені,
Музиканти мої,
А я вам того дам,
Що ви зроду не бачили, і-гу!

В поданому нами варіанті із зб. Квітки (1917, № 186) двох останніх рядків нема. В цій же роботі зведені інші варіанти: Верховинець, № 144; Роздольський — Людкевич, № 1236 (інша мелодія), Чубинський, V, № 266, стор. 669, № 171, стор. 1159, Rokossowska, № 244, стор. 239.

Од Києва до Лубен

В поезії «Чернець» Шевченко використав такі рядки з пісні:

Дам лиха закаблукам,
Дам лиха закаблам,
Останеться й передам!
А вже ж тії закаблуки,
Набралися лиха й муки!
Дам лиха закаблукам,
Останеться й передам!

Подаємо за зб. Гулака-Артемовського, № 28.

Варіанти: Карпенко, 1852, стор. 10;

Укр. нар. пісні, 1954, кн. II, стор. 147.

Ой ходила дівчина бережком

В листі до Ф. М. Лазаревського 1852 року Шевченко наводить уривок з пісні:

Заграй мені, дуднику, на дуду —
Нехай свого лишенька забуду

(ПЗТ, т. VI, стор. 70).

В повісті «Близнєць» Шевченко використав чотири рядки з пісні:

За три шаги півника продала,
За копійку дудника найняла,
Заграй мені, дуднику, на дуду,
Нехай свого лишенька забуду

(ПЗТ, т. IV, стор. 43).

Останні два рядки Шевченко використав і в своїй поезії «Утопала стежечку» (1848 р.). На запитання Куліша, чи сам поет ском-

понував пісню, Шевченко відповідав: «Оце тільки не моє, а то вся пісня моя» (ПЗТ, т. VI, стор. 165). Подаємо за зб. Рубця, № 9, стор. 12—13.

Варіанти: Лисенко, вип. II, № 24; Квітка, 1922, № 365.

Ходить гарбуз по городу

Початковий рядок пісні Шевченко використав в повісті «Музыканти». Пісню виконує обдарований віолончеліст-кріпак Тарас: «За сонатой Бетховена были сыграны с одинаковым мастерством и чувством две сонаты Моцарта и после некоторые места из знаменитого «Реквиема» и в заключение совершенно неожиданно:

Ходить гарбуз по городу»

(ПЗТ, т. III, стор. 216).

Подаємо за збіркою Лисенка для школи, стор. 64.

Лисенко в гавоті на тему пісні «Ходить гарбуз по городу» використав її інтонації.

Варіанти: Ходаковський, ч. I, стор. 274; Георгієвський, стор. 378. Єдлічка в своєму зб. 1861 р. зауважив в примітці, що на цю ж мелодію співаються слова «Ой я дівчина Полтавка».

Одна гора високая

В повісті «Близнецы» Шевченко використав два рядки з цієї пісні:

Одна гора високая,
А другая близька

(ПЗТ, т. IV, стор. 25).

Виконавці співали її на два голоси. Якщо взяти до уваги, що події, описувані в повісті «Близнецы», відбуваються недалеко від Переяслава, то варіант пісні, очевидно, Шевченко мав перш за все з Київщини. Подаємо мелодію пісні із зб. П. Демуцького, 1905, № 133. Запис від Андрія Забудського, с. Охматів.

Варіанти: Маркевич—Галаган, № 6; Коціпінський, дес. 1, № 2; Єдлічка, 1860, № 32; Александров, № 18. Всі варіанти інтонаційно близькі між собою.

Журилася попада

Пісню Шевченко використав у повісті «Близнецы»: «Сверх ожидания пение было тихое и прекрасное. После этого гимна были петы еще разные канти духовного содержания. Дошло, наконец, и до песен мирского, житейского содержания. Уже начали было хором:

Зажурилась попада
Своею бідою»

(ПЗТ, т. IV, стор. 99).

Про історію створення пісні знаходимо такі рядки: «Время составления «Попади» должно быть отнесено к концу XVIII и началу XIX ст., ко времени возвращения униатов к православию; униатские священники, переходя в православие, должны были вместе с тем изменить и свою внешность, что, как видим из песни, не всегда нравилось их женам» (Земск. сборн. Черниг. губ., 1909, апрель).

Пісня була дуже поширена свого часу. Зустрічаємо її в репертуарі кобзарів та лірників (С. Власко, М. Дудка).

Варіанти: Залеський—Ліпінський, стор. 462; Гатцук, стор. 120—123; Коціпінський, дес. 4, № 10; Бігдай, вип. III, № 10; вип. VI, № 276; Александров, № 64.

Жито, мати, жито, мати

Початкові два рядки пісні Шевченко використав у повісті «Близнець» (ПЗТ, т. IV, стор. 99).

подаємо за зб. Єрошенка, № 29.

Варіанти: Чубинський, V, № 441 Б, стор. 220; Безшлях, I, № 12; Арсень, № 69.

Дід рудий, баба руда

В повісті «Близнець» Шевченко вкладає в уста підплого архирейського півчого уривок з пісні:

У неділю рано-вранці
Ішли наші новобранці,
А шинкарка на їх морг,
Іду, братики, на торг.

подаємо за зб. Карпенка, 1864, № 84.

Інша публікація: Кондратьєв, стор. 172.

Загрібай, мати, жар, жар

Весільна приспівка, використана Шевченком в поемі «Гайдамаки». Два перші рядки пісні вкладає поет в уста Оксани в момент очікування нею весілля. подаємо чернігівський варіант тексту й мелодії («Матеріали до української етнології», том XIX—XX, Львів, 1919, стор. 113). Повніший варіант тексту див. в записі Ходаковського, рук. ф. ІА, ф. 89, № 203, стор. 233. До пісні додана примітка: «Невесту везут в дом молодого».

Всякому городу нрав і права

І. Айзеншток в роботі «Як працював Шевченко» (1940, стор. 103), висвітлюючи негативне ставлення поета до псевдонародних творів, залучає до таких і «Всякому городу нрав і права» Сквороди, але спирається при цьому лише на одне висловлення Со-

кири в повісті Шевченка «Близнецы» (ПЗТ, т. IV, стор. 24), в якому всі пісні Сковороди названі «винегретними».

Слід зауважити, що у висловленні Сокири пісня «Всякому городу нрав и права» не названа. В іншому місці повісті (стор. 18) Шевченко тепло описує виконання пісні самим Сковородою і його учнем Сокирою у супроводі гуслей «к великому восторгу гостей». Отже з твердженням, ніби Шевченко негативно оцінював цю пісню, погодитись не можна.

Подаємо за записом М. Лисенка з «Наталки Полтавки» («Перша українська оперета у 3-х діях». Музику впорядкував М. Лисенко, стор. 19).

ШЕВЧЕНКОВІ ЗАПИСИ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Ой у лузі та і при березі

Варіант цієї пісні був записаний 28 червня 1859 р. у Корсуні Варфоломієм Шевченком і виправлений та доповнений поетом. Альбом не зберігся, але уривок із запису та його коротка характеристика були надруковані свого часу П. І. Зайцевим. «Песня любопытна в том отношении,— пише П. І. Зайцев,— что ее редакция свидетельствует о живших в Кирилловке воспоминаниях о гетманщине и о бывшей козатчине. После повествования о желании гетмана «турка звоювати», такие строки:

Ой розвився край дороги
Явор зелененький,
Помандрував з Керелівки
Козак молоденький»

(Журн. «Русский библиофил»,
1914, кн. 1, стор. 11).

У варіанті, поданому нами із зб. М. Лисенка, вип. I, № 11, що є найповнішим варіантом цієї пісні, всі слова, про які згадує Зайцев, наявні в пісні. Не рахуючи згадки про Кирилівку, назва якої могла бути вплетена в зміст пісні і самим Варфоломієм, це найближчий варіант пісні до вказаного Зайцевим. На цій підставі і подаємо його. Такий же повний варіант пісні зустрічаємо в зб. О. Гулака-Артемівського, № 47; Ревуцького, Золоті ключі, вип. II, № 31; Тобілевич, № 180.

Інші варіанти див. у зб. Лукашевича, стор. 68 (Ой ви, галочки, чорноперочки); Укр. нар. пісня, 1936, стор. 42 (Ой ви, галки — чорнокрилки); Концевича, вип. VII, № 15 (Ой ви, галочки та чубарочки); Георгієвського, стор. 252 (Ой галочки, сизоперочки).

Мотив перших двох куплетів пісні Шевченко використав у поемі «Сова».

Щодо згадки с. Кирилівки в пісні, записаній Шевченком, слід зазначити, що місцеві співаки, виконавці народних пісень, часто пристосовують окремі куплети пісень до тієї місцевості, в якій живуть. Ось декілька прикладів:

В кінці греблі шумлять верби,
Що я насадила;

Нема того в Охматові,
Що я полюбила

(Демуцький, 1905, № 42);

Гей, в Таганрозі (2) все случилася біда:
Гей, там убили (2) молодого козака

(Там же, № 54);

Ой гай, мамцю, ой гай, мамцю,
Ой гай зелененький,
Помандрував із Плискова
Хлопець молоденький

(Тобілевич, № 192)

Ой з-за лісу, із-за темного (Про Нечая)

Уривок з цієї пісні:

Гей, підтискай, малий хлопче, тісенько попруги,
Будем же ми, малий хлопче, в великій потузі.
Ой поїхав козак Нечай з гори та в долину,
За ним, за ним пан Потоцький з коня за чуприну —

записано в альбомі Шевченка 1839—1843 рр. Запис зроблено П. Кулішем, що підтверджується порівнянням почерку в альбомі з автографами П. Куліша.

Поданий нами варіант пісні за зб. Лисенка, вип. IV, стор. 8—9 має рядки, що збігаються з наведеними вище:

Ой підтягай, малий хлопче, попруги ізтуга,
Буде на ляхів, на тих панів, велика потуга.
Ой кинувся та козак Нечай з містечка втікати,
А за ним же пан Потоцький та й став здоганяти.
Наздогнав же та Нечая в полі на долині
Та й ухопив козака Нечая ззаду за чуприну.

Це один з найпоширеніших способів розспіву пісні (В. Доманицький називає 80 варіантів пісні про Нечая. «Песни о Нечаяе», Новые варианты и литература песни, К. ст., 1905, I, стор. 66). Такою, мабуть, і чув цю пісню Шевченко в червні 1843 р.

На спорідненість поданого варіанту з Шевченковим записом вказує чотирнадцятискладова форма вірша, згадка про Потоцького та спільний лексичний склад.

Основні варіанти пісні зведені в кн. Істор. пісні, 1961, стор. 199—231.

Хвалилася Україна, що в нас добре жити

В альбомі Шевченка 1839—1843 рр. є запис цієї пісні рукою П. Куліша, що підтверджується порівнянням почерку в альбомі з автографами Куліша. В паперах М. Білозерського знаходимо запис цієї пісні, під яким зазначено: «Запис. П. А. Кулиш в Меж-

горьє на Днєпрє, 1843, июня 13» (рук. ф. ІМФЕ, ф. 3—3, п. 172, стор. 15).

Пісня про Бондаренка — одного з ватажків гайдамацького повстання 1768 р.—зацікавила автора «Гайдамаків» достовірністю історичних фактів.

В ній йдеться про бій загону Бондаренка з надвірною міліцією графа Хоткевича біля села Грузького, де народився і виріс Бондаренко, та полонення його під містом Макаровим. Події, описані в пісні, мали місце в історії гайдамацького руху. Загін Бондаренка після одчайдушного опору був розбитий в околицях Макарова, сам Бондаренко був четвертований в м. Чорнобилі (К. ст., 1882, III, стор. 530; К. ст., 1882, XI, стор. 593—595).

В VI т. ПЗТ надруковано лише другу половину пісні (від слів «В Макарові, славнім місті, пророчистє свято»).

Повний текст подаємо за записом в альбомі Шевченка, мелодію — за зб. Квітки, 1922, № 229. Перші три куплети (далі тексту нема) запису К. Квітки дуже близькі до запису в альбомі Шевченка. Тотожна і чотирнадцятискладова коломицька форма вірша. Запис Квітки зроблено в с. Пенязевичі, Радомишльського повіту, сусідньому з Макарівським районом — батьківщиною Бондаренка.

Про спільність говорить і згадка про Левченка (очевидно, одного із сподвижників Бондаренка), а також про м. Бихов, с. Грузьке (зараз Макарівський р-н на Київщині). Левченка і м. Бихов згадує поет у вірші «Швачка».

«А Кормінські козаки Грузької палити» — очевидно, надвірна міліція графа Хоткевича, начальник якої Щербина був родом з м. Корнина.

Пор. з рядком «Та до себе пан Потоцький козаків збирає» з пісні «Ой хвалився Бондаренко, що в нас добре жити», де під козаками маються на увазі козаки-рейтарі, що були на службі у Потоцького.

Надвірна міліція Хоткевича носила форму польських гусарів, цим пояснюється згадка «гусарина».

Семене Палію, а що ж бо ти робиш

Пісня записана Шевченком в альбомі 1846—1850 рр. під час розкопок могили Переїят на Київщині (ПЗТ, т. VI, стор. 265—266, 522). Мелодію до Шевченкового запису подаємо за рук. зб. Тобілевич, стор. 152. Запис пісні близький за змістом і формою до Шевченкового, його зроблено також на Київщині. Інші варіанти записів Моргуліса, Неймана, І. Єрофєєва наведені в кн. Істор. пісні, 1961, стор. 331—332.

Ставлення народу до свого національного героя фастівського полковника Палія, що став жертвою підступної зради Мазепи, цікавило Шевченка протягом усього життя. Образ ватажка козацько-селянських мас знаходить відбиток в поемі Шевченка «Чернець», вірші «Швачка». Невипадково і серед фольклорних записів поета знаходимо три варіанти пісні про Палія.

Крім пісні «Семене Палію! А що ж бо ти робиш» відомі ще два записи: «Солодким медом та солодким вином», що була записана

в альбомі Шевченка 1839—1843 рр. біля Межигірського монастиря, і «Під городом під Солидоном» (Солидон — очевидно, перекручена назва якогось міста), що була записана в альбомі 1846—1850 рр. від Мартина Липського в с. Фастовець.

До обох цих записів близько підходить запис, вміщений у зб. Максимовича (1834) з таким початком:

Ой не знав, не знав проклятий Мазепа,
як Палія зазвати,
Ой став же, став проклятий Мазепа
на бенкет запрошати.

Запис пісні «Солодким медом» зроблено, очевидно, не з самого початку, можливо, що й співак не пам'ятав його, або не був відомий записувачеві. За змістом пісня відноситься до тих варіантів, в яких є мотив виходу Палія з тюрми і битва з шведами. Часте в них традиційне порівняння з хмелем. Близькі до Шевченкового запису варіанти, опубліковані в кн. Істор. пісні, 1961; Л, М, П, Р, У. Під літерою «Н» друкується і ця пісня (з матеріалів М. Максимовича) за зб. Драгоманова, 1885, стор. 26.

Основні мотиви пісні «Під городом Солидоном» — запрошення Палія на полювання, частування, сп'яніння, ув'язнення в темницю (засилання в Сибір), наговори Мазепа в Москві, прокляття Мазепа, славословіє Палію — зближують її з варіантами Е, Є, Ж, З, И, І, І, Й, К. Цікавим в даному варіанті, як спостеріг М. Нагорний («Наук. записки філологічного факультету Київського університету», № 1, К., 1939, стор. 144), є те, що прибічники Мазепа називаються «ордою», «яничарами», як уособлення розбійницького, хижого, грабіжницького.

Варіантів (з мелодіями), близьких до записаних у Шевченкових альбомах, нами не знайдено.

Ой ще не світ, ой ще не світ

В альбомі 1846—1850 рр. є запис цієї пісні рукою невідомого. Його вміщено між записами пісень «Ой пише наш імператор до князя Котляренка» та «Ой боже наш, боже, боже наш єдиний». Ні місця, ні часу запису не зазначено. Як і сусідні пісні, записано, мабуть, під час розкопок могили Переп'ят.

Близький за змістом і формою до Шевченкового є запис в с. Дударі, Канівського повіту, Київської губ., вміщений М. Лисенком в зб. укр. пісень, вип. I, № 7. За цим виданням і подаємо мелодію і значно повніший текст.

Ой боже наш, боже, боже наш єдиний

Історична пісня про переселення запорозьких козаків на Кубань, записана невідомою рукою в альбомі Шевченка 1846—1850 рр. (ПЗТ, т. VI, стор. 268—269, 523). Створення її приписується військовому судді полковнику Головатому 16 червня 1792 р. в Петербурзі (П. Короленко, Черноморские козаки (с 1775 по

1842), К., 1877, стор. 10—11), про якого Шевченко згадує в кількох своїх творах та листуванні.

В зб. Бігдая, вип. II, № 2 до пісні додана примітка: «Головатий, їздячи у столицю клопотатись про вольності козачі, заїздив по дорозі до Квітчиного батька на Основі (письменника Квітки-Основ'яненка) і співав цю пісню. Записав з голосу професора Потебні Микола Лисенко». В зб. Бігдая вміщено ще 2 варіанти цієї пісні № 4, 5 в хоровому укладі М. Лисенка, які були передруковані Д. Ревуцьким в XIII вип. IV т. «Повної збірки творів Лисенка». В цьому виданні дано розгорнутий коментар до пісень «Про руйнування Січі», «Про вихід на Кубань».

Пісня, створення якої приписується Головатому, просякнута «вірнопопданським» тоном, однак в процесі усного побутування народ відкинув ті строфи, що не відповідали його світогляду. Саме такий скорочений варіант пісні і записано в альбомі Шевченка. Мелодії цієї пісні (Бігдай, вип. II; Демуцький, 1905, № 100; Квітка, 1922, № 318) дуже близькі між собою. Отже, пісня співалась на певний один мотив. Подаємо близький до Шевченкового запису варіант за зб. Концевича, вип. III, № 1.

Пор. запис Куліша 16.VII 1844 р. в с. Пекарі (рук. ф. ІМФЕ, ф. 3—3, п. 172, стор. 12); «Песни запорожские» 1840-х років (рук. ф. ДПБ, I, 5057, № 2).

Ой горе ж мені та на чужині

Пісня записана в альбомі Шевченка 1846—1850 рр. під час розкопок могили Переп'ят (ПЗТ, т. VI, стор. 265, 329). Мелодію пісні подаємо за найближчим варіантом в запису Демуцького (К., 1905, № 226). Варіанти в записах Максимовича, О. М. Лисенка, Новицького, Танцюри зведені в кн. Істор. пісні, 1961, стор. 289—293.

Див. також: «Песни запорожские» 1840-х років. З паперів Науменка, рук. ф. ДПБ АН УРСР, I, 5057, № 9.

Ой Кармелюче, по світу ходиш

В альбомі 1846—1850 рр. є запис цієї пісні рукою П. Чуйкевича з поправками Т. Г. Шевченка (ПЗТ, т. VI, стор. 270, 524). Мабуть, П. Чуйкевич цю пісню передав і Чубинському, бо вона слово в слово повторена у VI т. «Трудов етнограф.-статист. експедиції» під № 799, стор. 412.

З відомих варіантів цієї пісні запис в альбомі Шевченка найбільш повний. Він являє собою пристосування мотивів пісень про кохання, чарування, зраду до ватажка селянських повстань Кармелюка, ім'я якого на Поділлі було дуже популярним. На це вказує порівняння Шевченкового запису з варіантами пісні, співаними в інших місцевостях, де постать Кармелюка була менш популярна і пісню співали як ліричну про кохання козака і дівчини.

В альбомі Шевченка:

Ой ти, дівчино, ти чорнявая,
Ой десь ти мене причарувала,

Ой десь ти мені принаду дала!
Бодай ти знав так з сіней до хати,
Як я знаю, чим чаровати;
Єсть в мене чари — оченьки карі,
Єсть в мене трута — в городі рута.

В запису В. Щепотьєва:

Чи ти мені, дівчинонька мила,
Чи ти мені що поробила,
Чи ти мені отрутоньки дала,
Чи ти мене чим причарувала?
Якби ти знав од сіней до хати,
Як я знаю, чим чарувати!
А у мене чари готові:
Біле личко та чорні брови

(«Народные песни, записанные в Полтавской губернии», Полтава, 1915, № 9).

Пор. у Плосайкевича, № 34; у Куліша, № 203, стор. 385; у Метлинського, стор. 6.

Мелодію подаємо з варіанту, близького до запису Шевченка з неопублікованих матеріалів М. Лисенка від С. Тобілевич (М. Гайдай, Невид. зап. Лисенка, стор. 279). Мелодія від С. Тобілевич найбільш поширена, її зустрічаємо в зб. Концевича, вип. VII, 1913. Інший варіант пісні співався на мелодію «За Сибіром сонце сходить» (Квітка, 1922, № 230). Наш запис 1962 р. зроблено в Кам'янці-Подільському.

Повернувся я з Сибіру

Текст пісні записаний 20.V 1858 р. І. М. Лазаревським до щоденника Шевченка. Під піснею Шевченкова приписка: «Сочинение этой весьма немудрой песни приписывают самому Кармелюку. Клеветают на славного льщаря. Это рукоделие мизерного Падурь» (ПЗТ, т. V, стор. 183, 184).

Негативне враження від пісні у Шевченка склалося внаслідок відсутності в ній мотивів класової ненависті до панів, революційного пафосу, якими, за уявленням поета, повинен бути наділений образ «славного льщаря» Кармелюка. З даного варіанту пісні Кармелюк постає не справжнім борцем за скривджений народ, а надто вже самозаглибленим, самотнім в своїй тузі «ліричним героєм». Образ Кармелюка, що забирає гроші в багатих і наділяє ними бідних, використав Шевченко в повісті «Варнак».

Щодо авторства пісні Падуря Шевченко помилився. Падуря не є автором цієї пісні. Так само виявились безпідставними спроби деяких радянських літературознавців приписати авторство пісні Яну Камарницькому. Це переконливо доводить В. І. Олійник в ст. «Про авторство деяких українських пісень» (журн. «Народна творчість та етнографія», 1959, № 2, стор. 115—127).

Найбільш поширений розспів тексту пісні подаємо за записом Лисенка, дес. 10, № 1.

Варіанти пісні зведені в кн.: «Народ про Кармелюка», К., 1961 та Істор. пісні, 1961.

Була Польща, була Польща

Ця історична пісня про тягар панщини була записана Шевченком в с. Гирівці в 1859 р. не повністю. Поет обрав два куплети, в яких відбито зневагу, насмішки над попом (ПЗТ, т. VI, стор. 286).

Повніший варіант пісні, в якому наявний один куплет, записаний Шевченком, подаємо за зб. Квітки, 1917, № 89. Більш поширену мелодію, ніж знала Леся Українка, подаємо за зб. Демуцького, 1905, № 28.

Інші варіанти пісні зведені у згаданому збірнику К. Квітки. Див. також запис В. Білозерського в зб. Куліша, № 203, стор. 384.

Ой з-під гори та із-під кручі

Як вказує Д. Ревуцький у своїй роботі «Шевченко і народна пісня», ця пісня за свідченням А. О. Степовича була передана Шевченком для публікації в збірнику Маркевича—Галагана «Южно-русские песни» (К., 1857). За цим виданням і подаємо її.

Чотири рядки пісні:

Ой з-під гори та із-під кручі
Ішли мажі риплючи,
А за ними йде та чорнявая
Та плаче-рида йдучи

використані Шевченком в поезії «Меж скалами, неначе злодій» (ПЗТ, т. II, 1953, стор. 104).

Варіанти: Рубець (216), № 160; Лисенко, вип. III, № 31; вип. II, № 10; Квітка, 1922, № 429.

Харків — річка невеличка

Третій і четвертий куплети пісні записані Шевченком на Сквирщині в альбомі, який не зберігся, але запис Шевченка був надрукований в зб. «Чумацкие народные песни И. Я. Рудченка» (К., 1874) із зазначенням, що це запис Шевченка (ПЗТ, т. VI, стор. 277, 278, 527).

Повний текст пісні подаємо за зб. Кондратьєва, № 140, мелодію — за зб. Александрова, № 86.

Варіанти: Н. Сучиленко, Украинский кобзарь, 1898, № 84.

Да все луги, все береги

В альбомі Шевченка 1839—1843 рр. є запис цієї пісні рукою П. Куліша. Під записом помітка «1843, юнія 13, вночі на плиту, на Днепре, против Межигорского монастыря». Пісня є контамінацією з кількох пісень.

Перший куплет збігається за формою (17 скл.) і змістом з поширеною на Київщині піснею «Між горами а в долині ніде води та й напитися, все чужі люди, роду нема, ні до кого прихилитися».

Серед пісень, зібраних М. Костомаровим в 1844 р. на Волині (Мордовцев, стор. 339), зустрічаємо варіант, в якому наявні мотиви із символічними порівняннями (схиляння до дуба-батенька, берези-матінки, крушини-дружини), застосованими в згаданій пісні «Між горами а в долині», і одночасно з цим — мотив порівняння доли закоханих з цвітінням садів, з якого в альбомі Шевченка зафіксовано лише один рядок «Чи всі тії сади цвітуть». Костомарівський варіант, очевидно, — одна з проміжних ланок в історії побутування цієї пісні, важлива для нас тим, що допомагає відтворити живе звучання Шевченкового запису.

Подаємо мелодію за записом Демуцького, 1905, № 174.

Друга половина пісні — від слів «Чом ти мене, моя мати, рано не будила» — поширена в народнопісенній творчості, мандрівний мотив, який застосовується в чумацьких, рекрутських піснях.

Пор.: Вовчок — Мертке, № 9; Чубинський, V, № 148, стор. 1029; Рудченко, стор. 214, 215; Яворницький, 1906, № 139; Дудикало, рук. ф. ДПБ, I, 3818, № 101. Співалась і на іншу мелодію (див. Вовчок — Мертке, № 9; Малашкін, стор. 13).

Пляве щука з Кременчука

Текст пісні записаний в альбомі Шевченка 1846—1850 рр. з поміткою «Каменець-Подольский. 3 октября 1846 г. П. Чуйкевич» (ПЗТ, т. VI, стор. 269, 523). Мелодію подаємо із збірника М. Лисенка (вип. V, № 21), запис від Загорської з Чернігівщини. Інших варіантів мелодії до цього тексту серед друкованих збірок не знайдено.

Текст, що вміщений у Чубинського (т. V, № 35, стор. 13), є лише уривком пісні. Взятий з рукописних матеріалів Куліша.

Припущення, що Шевченко саме такою чув цю мелодію, може основуватись також на тому, що і Загорська, яка співала цю пісню Лисенку, і Чуйкевич, який записав пісню в альбомі Шевченка, — були земляки — родом з Чернігівщини (див. Міяковський, Люди сорокових років, зб. «За сто літ», ДВУ, 1928, стор. 95).

Гляя, гяля, селезеню

Пісня записана Шевченком в альбомі 1846—1850 рр. Місце запису — Почаїв (ПЗТ, т. VI, стор. 524). Запис зроблено поспішно і, мабуть, не з співу, а з проказування, бо форма вірша, складочислення окремих рядків не збігаються навіть при повторенні одного і того ж речення. Пор.:

«Ой на тому селезеню» (8 скл.),

«Ой на тому селезню» (7 скл.),

«Ой на тім селезню» (6 скл.).

Подаємо варіант, записаний нами в 1963 р. в м. Почаєві, Кременецького району, Тернопільської області від Пацуркевича Ф. О.

Зміст і характер пісні трохи нагадує хорівод, проте людей, які б пам'ятали, як виконувався він, знайти не вдалось. Запис цього варіанту дозволив внести певні корективи у форму Шевченкового запису пісні. Не зрозуміле слово «зради» в публікації VI т. ПЗТ місцеві жителі пояснювали так: «з ради», тобто після наради, совіту.

Ой у саду, у саду

Пісня записана Шевченком в альбомі 1846—1850 рр. в м. Почаєві і з поправками — в альбомі Ф. М. Лазаревського під № 66 (ПЗТ, т. VI, стор. 272—273, 330, 524). Створення цієї пісні спочатку приписувалось Шевченку. Публікацію її, як свідчить Г. П. Даденко (К. ст., 1893, X, стор. 260), наведено в «Оренбургских губернских ведомостях» за 1888 р.

«З-за цього вірша,— пише Я. Забіла,— чимало в літературі змагалися, чи Шевченків він, чи ні, і в галицьких виданнях його уміщено в «Кобзарі» (Я. П. Забіла, Автографи і нові твори Т. Г. Шевченка, знайдені в архіві департаменту поліції, журн. «Україна», К., 1907, № 3).

Пісня виконувалась в 30-х роках ХХ ст. в м. Почаєві місцевим хором. Подаємо записаний нами варіант пісні від Г. Дубеняка, який пам'ятав і текст (крім другого куплета) і мелодію. Дубеняк пояснював, що треба співати не «гуляла кокошка», як опубліковано в VI т. ПЗТ, а «гуляли кокошки», бо кокошка не може бути одночасно і «білявою і чорнявою». Окремі місця мелодії в дуже незначній мірі нагадують хор М. Гайворонського, надрукований в II зошиті «Музики до Кобзаря», зібрав Є. Турула, Київ — Лейпціг, Українська накладня.

Зійшла зоря ізвечора

Запис пісні зроблено в м. Кам'янці-Подільському рукою П. Чуйкевича в альбомі 1846—1850 рр. (ПЗТ, т. VI, стор. 269, 270, 523).

Це контамінація двох пісень: «Зійшла зоря ізвечора» і «Гиля, гиля, сірі гуси». Повторні записи цієї пісні в м. Кам'янці-Подільському і навколишніх селах показали, що її співають і в контамінованому вигляді і як дві самостійні. Завдяки селянському походженню пісні і нахилу до імпровізаційності, важко визначити з певністю варіант мелодії, з якою знав пісню Шевченко. Подаємо варіант, записаний нами в 1962 р. від Т. А. Сис (м. Кам'янець-Подільський).

Варіанти: Чубинський, V, № 536, стор. 274; № 693, стор. 354; Ф. Колесса, 1902, ч. II, № 19; Танцюра, стор. 11, Укр. нар. пісні, 1954, кн. I, стор. 195; Укр. нар. багатоголосся, 1963, стор. 256.

Пісню «Зійшла зоря ізвечора, не назорілася» Шевченко також любив співати. В своїх спогадах про поета В. Г. Шевченко зазначає: «Найулюбленішою піснею Тараса була «Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя»... Скінчивши сю пісню, він зараз починав

другу: «Зійшла зоря ізвечора, не назорілася, прийшов милий із походу, я й не надивилася». Пишучи отсі споминки через 16 літ, я наче тепер чую, як Тарас увечері при місяці, у мене в садочку співає, як у голосі його виливається чувство, як його пісня говорить!..» (В. Г. Шевченко, Спомини про Тараса Григоровича Шевченка, «Правда», 1876, № 2, стор. 65).

Пісню Шевченко вкладає в уста молодій дівчини з повісті «Близнець» (ПЗТ, т. IV, стор. 69).

Шумить, гуде дібровонька

Один з варіантів пісні записаний Шевченком в альбомі 1846—1850 рр. (ПЗТ, т. VI, стор. 281, 529). Текст від 9 рядка («Ой на горі по тім боці») дещо відрізняється від звичної композиційної побудови цієї пісні. Можливо, що другу половину її Шевченко записав по пам'яті, в творчій трансформації.

Пісню Шевченко використав у повісті «Близнець», де її виконує Саватій на скрипці як варіації Ліпінського: «...он пошел в комнату Никифора Федоровича, вынул из ящика скрипку, попробовал струны и, выйдя в большую светлицу, заиграл — сначала мелодию, а потом вариации Липинского на известную червонорусскую песню:

Чи я така уродилась,
Чи без долі охрестилась»

(ПЗТ, т. IV, стор. 66).

З варіаціями Ліпінського Шевченко міг познайомитись у М. Маркевича, який був добрим музикантом. В листі до Струговщикова Маркевич писав: «...Выучил концерт Липинского и, может быть, сыграю у тебя» («М. Глинка в воспоминаниях современников», М., 1955, стор. 155).

Пісня «Шумить, гуде дібровонька» набула великого територіального поширення.

Варіанти: Залеський—Ліпінський, № 109; Єдлічка, 1860, № 47 (в цьому варіанті співались також три куплети з Шевченкового «Тяжко, важко в світі жити»); Арсень, передрукуючи пісню в своєму співаннику (стор. 71, 72), опустив шевченківські слова; Закарвський, № 14 (до пісні примітка — «Галицкая, но известна и в Киеве»); Коціпінський, дес. 1, № 5; Чубинський, V, № 461, стор. 229; № 704, стор. 359; № 80, стор. 34; № 86, стор. 487; Рубець (216), № 176 (інша мелодія); буковинський варіант зустрічаємо в «Писаннях Федьковича», т. I, мелодії, VIII.

Хорові обробки пісні робили: О. Рубець («Сб. хоровых пьес, 6. р., чеський варіант»), В. Матюк («Боян», збірник малор. квартетів на муж. хор), Концевич, вип. I, № 1; вип. VII, № 24; Лисенко, дес. 3.

Найближчий до Шевченкового запису варіант з Полтавщини подаємо за зб. Ревуцького, Золоті ключі, вип. II, № 63. В примітці до пісні зазначено: «с. Іржавець, Прил. округи на Полтавщині (од О. Д. Ревуцької)».

Ой ковалю, ой ковалю та й і коваленьку

В альбомі 1846—1850 рр. є запис уривка цієї пісні (ПЗТ, т. VI, стор. 279). Перші сім рядків запису Шевченка дуже близько нагадують варіант, поданий нами за зб. Гулака-Артемовського, № 41. Наступні чотири рядки споріднені з варіантом із зб. Поліщука—Остаповича, 1913, ч. II, № 20.

У Шевченка:

У неділеньку рано та раненьку
Збиралася громадонька,
І старая й молодая,
І великая і малая.

В зб. Поліщука—Остаповича:

В неділеньку пораненьку
Пан збирає громадоньку.
І старого і малого
Й челядинка молодого.

Подаємо найповніший варіант за виданням О. Гулака-Артемовського, № 41. Пор. із записом в зб. Яворницького, 1906, № 271.

Більш ранній запис пісні, опублікований в зб. О. Балліної, № 32,—також неповний: починається від слів: «З-за гори вітер повіває». До того ж в ньому недало записана мелодія. Такий же неповний запис зустрічаємо в зб. Рубця, № 20.

Пізніші записи К. Квітки, М. Остаповича, М. Гайдая, М. Калістратенка, Г. Верьовки (обробка П. Козицького), В. Харкова, Д. Ревуцького, А. Конощенка зведені в роботі К. Квітки «Українські пісні про дітозгубницю», К., 1927. Є також записи варіантів пісні Демуцьким (1954, стор. 68), З. Василенко (Укр. нар. багатоголосся, розділ «Пісні про жіночу долю»).

Пісня привернула увагу Шевченка своїм загостреним соціальним звучанням. Основний мотив її—жорстокість та несправедливість суду над зганьбленою, знеславленою дівчиною. Шевченко й записав пісню не повністю, а вибрав середину і кінець, де сконденсована основна її ідея. Ні в одному з варіантів, перерахованих нами вище, пісня не набирає такого соціального відтінку, як в запису Шевченка:

Та криницю виливала—
Сповитого сина доставала.
Несли сина перед пани,
Повели матір у кайданах,
Що хотіли, те й робили,
В труну з сином положили,
Живу з сином поховали.

Кінець пісні Шевченко використав у поемі «Титарівна».

Головонька моя бідна

В серпні 1859 р. в Києві Т. Г. Шевченко записав лише уривок. Через неповноту запису дослідники (В. Доманицький, Д. Ревуцький) відносили цю пісню до жартівливих, однак аналіз повніших варіантів тексту дозволяє віднести її до пісень про гірку жіночу долю.

Подаємо за записом І. М. Філяньського в 1875 р. в с. Піски, Лубенського повіту, Полтавської губ. (з паперів М. Лисенка, рук. ф. ІМФЕ, ф. 24—5, од. зб. 55, стор. 39). Пор. із записом М. Гоголя (Георгієвський, стор. 317, 318), Танцюри (ф. 31—2, од. зб. 58, № 365), Конощенка, І, № 59.

Ой випала, вихлила

Перший куплет записаний Шевченком в альбомі 1846—1850 рр. під час перебування в Почаєві (ПЗТ, т. VI, стор. 524). На Волині і Поділлі цю пісню співають, звичайно, як приспівку до чарки, на весіллях, гулянках. Подаємо волинський варіант пісні, записаний нами в 1963 р. в м. Почаєві від Є. К. Кочмарик.

Інші варіанти: Арсень, стор. 86, 87; Гайдай, Невид. зап. Лисенка, стор. 266—267; Укр. нар. пісня, 1954, кн. II, стор. 150.

Пор. з подільським варіантом, записаним нами в 1962 р. від О. С. Стельмащук (с. Вербка, Кам'янець-Подільського р-ну, Хмельницької обл., рук. ф. ІМФЕ).

Чи не це ж та кумася

Перший і четвертий рядок записані Шевченком в альбомі 1846—1850 рр. (ПЗТ, т. VI, стор. 525). Даний запис — жартівлива приспівка, що виконується на Волині на весіллях або «де трапиться якась забава». Поданий нами варіант записано в м. Кременці, Тернопільської обл., від Турика С. А.

Очевидно, десь на Кременеччині, повертаючись після поїздки по Волині, і записав цю пісню Шевченко. Свій запис поет використав в поемі «Марина» («Неначе цвишок в серце вбитий»).

Упилась я на меду

Пісня була записана Шевченком в альбомі 1846—1850 рр. (ПЗТ, т. VI, стор. 278, 527), а також в альбомі Лазаревських, стор. 225. Найближчий варіант подаємо за збірником П. Демуцького, 1905, № 209. Це одна з більш розповсюджених мелодій до пісні. Подібний варіант («Сини ж мої, соколи») записаний нами в 1962 р. на Поділлі. Див. рук. ф. ІМФЕ АН УРСР.

Ой ру-дуду, ру-дуду, ру-дуду

Перша строфа пісні записана Шевченком в «захалявному зошиті» за 1850 р. (ПЗТ, т. VI, стор. 282, 529). Подаємо повніший

запис за збірником Маркевича — Галагана, № 19, в якому міститься багато улюблених пісень Шевченка. Тотожний запис (на терцію вище) є у зб. Рубця, вип. 3, № 13 а, а також в зб. Рубця (216), № 129.

Варіанти: Коціпінський, № 4; Єдлічка, 1861, № 48.

Ой дядьку мій, дядьку

Шевченко записав перші два рядки пісні в Черкасах після арешту в липні 1859 р. Альбом до нас не дійшов, але запис Шевченка свого часу був опублікований П. Зайцевим (див. ПЗТ, т. VI, стор. 283, 517, 518, 529, 530). «Несмотря на угнетенное состояние духа,— пише П. Зайцев,— он и рисовал там, и записал следующее забавное четверостишие из какой-то народной песни:

Чи бачиш ти, дядьку,
Що дядина робить,
Усіх курей порізала,
Тільки півень ходить»

(П. Зайцев, Новое о Шевченке, журн. «Русский библиофил», Пб., 1914, кн. 1, стор. 17).

Повніший варіант тексту і мелодію подаємо в запису від кобзаря Є. Х. Мовчана з с. Велика Писарівка на Сумщині (рук. ф. ІМФЕ).

В повісті «Наймичка» є такий рядок: «Потому, что ты у нас не наймычка, а хозяйка». Протиставлення наймички господині, можливо, навіяне більш раннім (до 1859 р.) знайомством з цією віснею, в якій в другому куплеті повторені ці ж слова: «Вона в мене не наймичка, вона господиня».

Ой п'яна я, п'яна

Перший куплет пісні записано Шевченком в альбомі 1859 р., який до нас не дійшов, але запис був опублікований Зайцевим (журн. «Русский библиофил», 1914, № 1, стор. 17—18). «Все в том же альбоме,— пише Зайцев,— находим мы запись народной песни, сделанную в Зеленьке, Каневского уезда, по дороге между Мошнами и Киевом. Быть может, следующая записочка поэта, которая находится в бумагах С. В. Лазаревского, указывает нам на лиц, со слов одного из которых и была песня записана: Данило Сучок, Зеленька, Ярошивицкий». Повніший запис тексту і мелодії пісні подаємо за зб. Д. Ревуцького «Золоті ключі», вип. I, № 55. В примітці зазначено: «З-під Златополя, на Київщині од М. В. Шеманського».

Інші варіанти: Малашкін, № 39; Демуцький, № 10; Квітка, 1917, № 170; Залеський—Ліпінський, № 208; Головацький, № 10, стор. 475; Яворницький, № 348; Чубинський, V, стор. 628; № 244, стор. 1096; № 253, близькі за змістом та мелодичним складом.

ПІСНІ НА СЛОВА Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Рече та стогне Дніпр широкий

Слова пісні — уривок з балади «Причинна». Музику створив десь у 70—80-х роках ХІХ ст. Д. Крижанівський. Окремим виданням пісня друкувалась у 1886, 1895, 1898 рр. Її часто зустрічаєм в популярних пісенниках В. Александрова, М. Єрошенка, М. Колесника, Т. Безшляха та ін. Багатоголосний розспів мелодії Д. Крижанівського записано в 1956 р. (с. Кліщинці, Градизького р-ну, Полтавської обл.).

Така її доля

Слова пісні — уривок з балади «Причинна». Записав Б. П. Долін від учасників художньої самодіяльності Копил і Куришло (м. Здолбунів, Ровенської обл.).

Ух, ух, солом'яний дух, дух

Слова пісні — уривок з балади «Причинна». Мелодія — народний варіант хору П. Козицького (див. П. Козицький, «10 шкільних хорів», К., 1922). Записав М. П. Сокирко від Т. М. Однодворець (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

Защebetав жайворонк

Слова пісні — уривок з балади «Причинна». Записано у квітні 1961 р. від М. Вошиної, К. Гойник та Т. Данилейко (с. Войков, Переяслав-Хмельницького р-ну, Київської обл.). Розшифрував В. Матвієнко. Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—5, п. 308. Див. також: «Людвіг Куба про Україну». Збірник упорядкував Михайло Мольнар, К., 1963, стор. 121—122.

Вітре буйний, вітре буйний

Записано в 1936 р. у м. Києві від любителя-кобзаря Чевурдіна. Надруковано в кн. «Пам'яті Шевченка». К., 1939, стор. 544.

Сонце гріє, вітер віє

Слова пісні — уривок з поезії «На вічну пам'ять Котляревському». Записано в червні 1959 р. від І. П. Акімова, Б. П. Решетняка і М. О. Школи (м. Хорол, Полтавської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 702.

Тече вода в синє море

Записано в червні 1959 р. від Я. О. Шевченка та Ж. Т. Козового (м. Городище, на Черкащині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 705.

Тяжко, важко в світі жити

Записано у жовтні 1958 р. від В. Т. Шевченка (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 649.

Всі садочки зеленіють

В четвертому і п'ятому куплетах — слова з поезії «Тяжко, важко в світі жити». Записали в червні 1958 р. З. Василенко та В. Хоменко від П. С. Ніколаєвої (с. Паркани, Тираспільського р-ну, Молдавської РСР).

Чи я ж тобі не вродливий

Слова пісні — уривок з поезії «Тяжко, важко в світі жити». Надруковано в зб. Карпенка, 1864, № 8.

Думи мої, думи мої

В народній виконавській практиці значна частина Шевченкових строф випускається (від слів «Бо вас лихо на світ на сміх породило...» до «Карай того, боже»). Автор мелодії К. Борисюк. Надруковано в зб. «Українські народні пісні на слова Т. Г. Шевченка». Репертуар для хорів і вокальних ансамблів, Черкаси, 1961.

Перебендя старий, сліпий

Народний варіант пісні Я. Степового (див. Я. Степовий, стор. 18). Записано у жовтні 1958 р. від А. С. Хамко (с. Моринці, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 651.

Кохайтесь, чорнобриві

Слова пісні — уривок з поеми «Катерина». Записали в липні 1936 р. Т. Ф. Онопа, Т. В. Шеффер та З. М. Палеолог від С. Шевченка і П. Жорнового (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.). З фондів М. О. Грінченка, ф. 36—3, п. 367. № 73.

Сидить батько кінець стола

Слова пісні — уривок з поеми «Катерина». Записано в м. Києві від П. І. Дишленка з с. Орлівки, Гайсинського р-ну, Вінницької обл.

Єсть на світі доля

Мелодія пісні — народний варіант солоспіву Я. Степового. Записано в червні 1959 р. від Г. Г. Чеславської (с. Мокіївка, Лохвицького р-ну, Полтавської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 698.

По діброві вітер вие

Записано в квітні 1962 р. від Т. А. Сис — наукової співробітниці Кам'янець-Подільського історичного музею. Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—5, пл. 349.

Защечебче соловейко

Слова пісні — уривок з балади «Тополя». Мелодію склав учитель з м. Дніпропетровська В. С. Сидоренко.

Минув і рік, минув другий

Слова пісні — уривок з поеми «Тополя». Записано в червні 1959 р. від Г. Г. Чеславської (с. Мокіївка, Лохвицького р-ну, Полтавської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 698.

Ой одбила щука-риба

Куплети від третього до шостого включно — слова з поеми «Тополя». Записав у жовтні 1938 р. М. Гайдай від О. О. Калиниченко (с. Мар'янське, Миргородського р-ну, Полтавської обл.). Надруковано в зб. «Шевченко в народній творчості», стор. 178.

Плавай, плавай, лебедоньку

Записано у вересні 1960 р. від Ю. П. Симоненко і Н. К. Малукової (м. Прилуки, на Чернігівщині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 748.

Нащо мені чорні брови

Поширена в народі пісня. Муз. Д. Бонковського. Аранжувалась В. Зарембою. Надрукована в зб. Укр. нар. пісні, 1954, кн. II, стор. 348.

Б'ють пороги

Слова пісні — уривок з поезії «До Основ'яненка». Записав П. Майборода від М. Я. Кухаренка та А. І. Кухаренка (хутір Пелехівщина, Полтавської обл.).

Наша дума, наша пісня

Слова пісні — уривок з поезії «До Основ'яненка». Музика — уривок з кантати М. Лисенка «Б'ють пороги». Друкується за кн. «Луна». Збірник пісень для сім'ї і школи. Упорядкував К. Стеценко, К., 1907, стор. 25.

Було колись на Україні

Слова пісні — уривок з поезії «Іван Підкова». Мелодія — з народної пісні «Віє вітер, віє буйний». Із словами Шевченка пісня набула поширення на Чернігівщині.

Чорна хмара з-за Ляману

Слова пісні — уривок з поезії «Іван Підкова». Записано в серпні 1959 р. від групи учасників сільського хору (с. Шипинці, Кіцманського р-ну, Чернівецької обл.). Розшифрував Л. Яценко.

На розпутті кобзар сидить

Слова пісні — уривок з поезії «Тарасова ніч». Записав А. Шмигоський від кобзаря П. Тищенка (с. Дениси, Переяслав-Хмельницького р-ну, Київської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—3Б3, од. зб. 2, стор. 104, Пор.: Я. Степовий, № 20.

Встає хмара з-за Ляману

Слова пісні — уривок з поеми «Тарасова ніч». Записано в червні 1962 р. від С. С. Бець-Харченка (м. Миргород). Пісню перейняв від кобзаря М. Кравченка.

В чистім полі, понад річкою

Слова пісні — уривок з поеми «Тарасова ніч». Записано в 1947 р. від кобзаря Є. Х. Мовчана.

Бандуристе, орле сизий

Записав М. Сокирко в с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.

Все йде, все минає

Слова пісні — уривок з поеми «Гайдамаки». Записав М. Сокирко від М. Зимнього (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

У гаю, гаю

Мелодію склав М. Колесник (м. Здолбунів, Ровенської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—3, п. 285, стор. 28.

Ой літа орел

Слова пісні — уривок з поеми «Гайдамаки», муз. К. Стеценка. Дуже поширена в народі.

Гомоніла Україна

П'ять перших куплетів — уривок з поеми «Гайдамаки». Записав М. П. Полотай від лірника А. Р. Гребеня (с. Блистова, Менського р-ну, Чернігівської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—3, п. 25.

Сумно, сумно серед неба

Слова пісні — уривок з поеми «Гайдамаки». Записано в травні 1959 р. від П. Д. Лень та М. С. Леня (м. Баришівка на Київщині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 691.

Варіант: А. Шмиговський, рук. ф. ІМФЕ, од. зб. 2, стор. 99.

Задзвонили в усі дзвони

Слова пісні — уривок з поеми «Гайдамаки». Записано від групи учасників сільського хору в жовтні 1958 р. (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 648.

Варіанти мелодії з іншими словами: Укр. нар. пісня, 1936, стор. 13; Демущький, 1954, стор. 44.

Вітер з гаєм розмовляє

Записано в травні 1959 р. від П. Д. Лень та Н. О. Онищенко (м. Баришівка на Київщині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 692.

Вітер в гаї нагнає

Слова пісні — уривок з поеми «Мар'яна-черниця». Мелодія — народний варіант хору М. Лисенка (див. М. Лисенко, Зібрання творів у двадцяти томах, т. II, стор. 36, 37). Записано в жовтні 1958 р. від Т. П. Відоменко (с. Моринці, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

Летить галка через балку

Слова пісні — уривок з першої редакції поеми «Мар'яна-черниця». Запис О. І. Стеблянка. З фондів М. Грінченка, ф. 36—3, п. 367, № 127.

Вітер в гаї не гуляє

Слова пісні — уривок з поеми «Утоплена». Мелодія — народний варіант солоспіву Я. Степового (див. Я. Степовий, стор. 11). Записано в жовтні 1958 р. від Л. В. Відоменка (с. Моринці, Вільшанського р-ну, Черкаської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 651.

Наш отаман Гамалія

Слова пісні — уривок з поеми «Гамалія». Записано в травні 1955 р. від групи жінок і чоловіків (с. Великі Сорочинці, Миргородського р-ну, Полтавської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 356.

Світе тихий, краю милий

Записано в червні 1959 р. від Г. В. Приходька (с. Сулимівка, Баришівського р-ну, Київської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 694.

Породила мати сина

Слова пісні — уривок з поеми «Сова». Мелодія близька до пісні «Ой матінко-зірко» (див. Укр. нар. пісні, кн. I, 1954, стор. 175). Записав О. І. Стебляно. З фондів М. Грінченка.

Прощай, світе, прощай, землі

Слова пісні — уривок з поеми «Сон».
Народний варіант хору Я. Степового (див. Я. Степовий). Записав М. Сокирко (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

Дивлюся, аж світає

Слова пісні — уривок з поеми «Сон». Мелодію склав М. Колесник (м. Здолбунів, на Ровенщині). Рук. ф. ІМФЕ.

За думою дума

Слова пісні — уривок з поезії «Гоголю». Мелодію склав кобзар В. Перепелюк. Записано від автора. Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 159.

Не женися на багатій

Записано в квітні 1960 р. від кобзаря В. Перепелюка. Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 706.

Учітеся, брати мої

Слова пісні — уривок з поезії «І мертвим, і живим...» Надруковано в кн.: П. Демущький, «Чотири масові пісні на слова Т. Шевченка», Муз. т-во ім. Леонтовича, К., 1926.

Минають дні, минають ночі

Записано в червні 1959 р. від В. Й. Бойка (м. Хорол, на Полтавщині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 702.

Як умру, то поховайте

а) В народній виконавській практиці використовуються звичайно перші два і останні два куплети Шевченкового тексту. Музику створено десь перед 1870 р. у Полтаві Г. П. Гладким. Подаємо за редакцією Л. М. Ревуцького.

б) Варіант обробки мелодії Г. Гладкого для чоловічого хору. Друкується за вид. «Заповіт» Т. Г. Шевченка. Про чоловічий хор, видання т-ва Боян у Полтаві, 1917.

За що мене, як росла я

Слова пісні — уривок з поезії «Лілея». Виконувалась в мелодекламації. Записав у 1939 р. М. Г. Цвик (с. Линовиця, Прилуцького р-ну, Чернігівської обл.).

Ой одна я, одна

Записано в с. Вовчик на Харківщині. Надруковано в зб.: Укр. нар. пісня, 1936, стор. 549.

За байраком байрак

Записано у лютому 1960 р. від М. В. Гузя в Києві.

Чого ти ходиш на могилу

Слова солоспіву — уривок з балади «Калина». Музика Вл. За-ремби. Друкується за зб. «Музика до Кобзаря», соля на сопран й альт, Вид-во «Україна», № 26.

Ой три шляхи широкії

Записано в червні 1962 р. від Я. Дон, О. Кострицької та Т. Жалдак (с. Суботів, Чигиринського р-ну, Черкаської обл.).

Садок вишневий коло хати

Записав в м. Лебедині О. Стеблянко. З фондів М. Грінченка, ф. 36—3, п. 367, № 125.

Понад полем іде

Записав М. Сокирко від Г. П. Голуба (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

Думи мої, думи мої, ви мої єдині

Записано в червні 1959 р. від М. О. Школи (м. Хорол на Полтавщині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 702.

Зоре моя вечірняя

Слова пісні — уривок з поеми «Княжна». Музика Г. П. Гайдого. Записав у жовтні 1938 р. М. Гайдай від Л. К. Породович (м. Лубни, Полтавськ. обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 8—3, п. 249, № 31.

Сонце заходить, гори чорніють

Поширена в народі пісня. Мелодія з хору Д. Роздольського (див. зб.: «Кобзар». Композиції до слів Т. Шевченка в укладі на мішаний хор, зредагував С. Людкевич, Львів, 1911).

Нема гірше, як в неволі

Записано в 1951 р. від кобзаря В. Перепелюка. Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 156.

У Києві на Подолі

Слова пісні — уривок з поезії «Чернець». Друкується за вид.: П. Демущький, Чотири масові пісні на слова Т. Шевченка, муз. т-во ім. Леонтовича, К., 1926, № 2.

І ти, моя єдиная

Слова пісні — уривок з поезії «Немає гірше, як в неволі». Записав М. Сокирко від М. М. Бондаренка (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

Якби мені черевики

Надруковано в зб. Укр. нар. пісня, 1936, стор. 544.

І багата я

Деякі інтонаційні звороти пісні близькі до романса В. Заремби на ці ж слова. Записано в червні 1959 р. від Н. О. Онищенка (м. Барішівка, на Київщині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 692.

Породила мене мати

Мелодію склав І. П. Клочко (с. Охіньки, Прилуцького р-ну, Чернігівської обл.). З фондів М. Грінченка, ф. 36—3, п. 368, № 92.

Ой вигострю товариша

Записав у жовтні 1938 р. М. Гайдай від Б. Д. Чигиринця (м. Лубни, на Полтавщині). Цю пісню Чигиринець чув у Полтаві десь в 1905—1907 рр. Рук. ф. ІМФЕ, ф. 8—3, п. 240, № 30.

Ой сяду я під хатою

Муз. А. Бігдай. Пісня була популярною в кінці XIX ст. на Кубані. Друкується за вид. «Ой сяду я під хатою», Єкатеринодар. Цензурний дозвіл 20 серпня 1891 р.

Закувала зозуленька

Мелодія М. Колесника. Обробка для хору М. Каганова (м. Здолбунів, Ровенської обл.). Надруковано в Ровенській обл. газеті «Червоний прапор» 26.XI 1960 р.

Гей, не п'ються пива, меди

Записано синхронним методом від кобзаря Є. Х. Мовчана. Варіант: Ступницький, стор. 38 (від кобзаря Г. С. Кожушка).

Із-за гаю сонце сходить

Пісню чув М. Кладковий від свого діда Омелька Кладкового і батька Миколи Кладкового (с. Красний Колядин, Ічнянського р-ну, Чернігівської обл.). З фондів М. Грінченка, ф. 36—39, п. 368, № 111.

На улиці невесело

Музика В. Заремби. Друкується за збірником «Музика до Кобзаря», соля на сопран й альт, вид-во «Україна», № 13.

Ой пішла я, ой пішла я

Записано в серпні 1960 р. від групи жінок і чоловіків похилого віку (с. Оленівка, Бахмацького р-ну, Чернігівської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 745.

Ой люлі, люлі, моя дитино

Пісня виконувалась в п'есі «Повернувся я з Сибіру». Записано в червні 1962 р. від Гофман Л. Г. (с. Фидрівка, Глобинського р-ну, Полтавської обл.).

Ой чого ти почорніло

Записав у березні 1939 р. М. Гайдай від робітника листопроткатного цеху комбінату «Запоріжсталь» В. С. Гончарова. З фондів М. Грінченка, ф. 36—3, п. 368, № 118.

Туман, туман долиною

Записано в травні 1959 р. від Д. П. Грекула (с. Шипинці, Кіцманського р-ну, Чернівецької обл.).

У перетяку ходила

Музика К. Шевця. Надруковано в зб.: «Вінок Кобзареві», Житомир, 1961, стор. 68, 69.

Утоптала стежечку

Поширена в народі пісня. Музика Я. Степового (скорочений варіант мелодії).

Навгороді коло броду

Записав у липні 1938 р. П. Майборода від Ж. Русол та О. Болон (с. Каніж, Новомиргородського р-ну, Одеської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 8—3, п. 242.

Ой піду я в гай зелений

Слова пісні — уривок з поезії «Ой умер старий батько». Мелодію створив М. В. Дяченко (м. Полтава).

Не вернувся із походу

Записано в червні 1962 р. від Л. Г. Гофман (с. Фидрівка, Глобинського р-ну, Полтавської обл.).

Заступила чорная хмара

Записано в червні 1962 р. від кобзаря Є. Х. Мовчана (с. Велика Писарівка, Охтирського р-ну, Сумської обл.).

Якби мені крила, крила

Слова пісні — уривок з поеми «Сотник». Записано в червні 1962 р. від Г. П. Мінської (с. Суботів, Чигиринського р-ну, Черкаської обл.).

Як маю я журитися

Записав у травні 1959 р. М. Гринишин від П. Бойчука (с. Космач, Косівського р-ну, Івано-Франківської обл.). З матеріалів ІМФЕ АН УРСР.

Нащо мені женитися

Записано в серпні 1960 р. від кобзаря Ф. І. Співака (с. Чернецьке, Роменського р-ну, Сумської обл.). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 747.

Ой крикнули сірі гуси

Надруковано в зб. Г. М. Концевича, вип. 7, № 10.

Зацвіла в долині

Поширена в народі пісня. Мелодія — уривок з дуету М. Лисенка. Див. М. Лисенко, Дуети, Ред., ст. й прим. Д. Ревуцького, вип. I, Книгоспілка, стор. 3.

Якби ви знали, паничі

Записано в червні 1962 р. від кобзаря Є. Х. Мовчана (с. Велика Писарівка, Охтирського р-ну, Сумської обл.).

На панщині жито жала

Записав у жовтні 1938 р. М. Гайдай від О. Д. Бондаренка (с. Остапівка, Лубенського р-ну, Полтавської обл.). Надруковано в кн. «Пам'яті Шевченка», К., 1939, стор. 539.

Ой по горі роман цвіте

Мелодію склав І. Острроверхий. Надруковано в зб.: «Вінок Кобзареві», Житомир, 1961, стор. 76.

Ой маю, маю я оченята

Народний варіант солоспіву М. Лисенка (див. «Зібрання творів у двадцяти томах», т. III, К., 1952, стор. 190). Записано в серпні 1960 р. від Ю. П. Симоненка (м. Прилуки, на Чернігівщині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 748.

Ой діброво, темний гаю

Друкується за зб.: Я. Степовий, П'ять шкільних хорів, № 4.

Над Дніпровою сагою

Мелодія пісні — народний варіант солоспіву Я. Степового (див. Я. Степовий, стор. 5). Записано в червні 1959 р. від І. П. Понурка (м. Городище, на Черкащині). Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—10, пл. 705.

Орися ти, моя ниво

Слова пісні — уривок з поезії «Не нарікаю я на бога». Записав М. Сокирко від Т. М. Олійника (с. Шевченкове, Звенигородського р-ну, Черкаської обл.).

Тече вода з-під явора

Надруковано в зб.: Колесса, Шкільний співаник у двох частих, Львів, 1925.

Через гору піду

Пісня Стехи з драми «Назар Стодоля». Музика В. Заремби. Часто виконувалась в самодіяльних виставах, звідки й набула певного поширення.

Тра-ла-ла, тра-ла-ла, на базарі була

Пісня Стехи з драми «Назар Стодоля». Муз. В. Заремби. Друкується за зб. «Музика до Кобзаря», соля на сопран й альт, вид-во «Україна», № 22.

Зоря з місяцем над долиною

Слова пісні — з драми «Назар Стодоля». Мелодія П. Ніщинського. Друкується за вид.: П. Ніщинський, Вечорниці, музика до драми «Назар Стодоля» Т. Шевченка, клавір, «Мистецтво», К., 1954.

Ревуть, стогнуть гори-хвилі

Пісня виконувалась в п'єсі М. Кропивницького «Невольник» за Шевченком. Записав у червні 1944 р. П. Батюк від учасників хорового гуртка Будинку культури м. Зіньків на Полтавщині. Рук. ф. ІМФЕ, ф. 14—ЗБЗ, од. зб. 126, № 8.

Варіанти: Безшлях, IV, № 9; Тобілевич, № 32; Укр. нар. пісні, 1954, кн. II, стор. 383.

Закувала та сива зозуля

Слова й музика П. Ніщинського. Пісню створено за мотивами Т. Шевченка. Друкується за вид.: П. Ніщинський, Вечорниці, музика до драми «Назар Стодоля» Т. Шевченка, клавір, «Мистецтво», К., 1954.

АЛФАВІТНИЙ ПОКАЖЧИК

	Тексти	Прим.
А...а, люлі	103	357
Бандуристе, орле сизий	217	379
Була Польща, була Польща	145	369
Була собі Маруся	51	341
Було колись на Україні	207	379
Бють пороги	204	378
Вийди, Грицю, на вулицю	83	352
Високо сонце сходить, низенько сідає	65	346
Вітер в гаї нагинає	229	380
Вітер в гаї не гуляє	232	380
Вітер з гаєм розмовляє	227	380
Вітре буйний, вітре буйний	178	376
Віють вітри, віють буйні	49	341
Веселая беседочка	76	350
Все йде, все минає	218	379
Всі садочки зеленіють	186	377
Встає хмара з-за Лиману	213	379
Всякому городу нрав і права	126	361
В чистім полі, понад річкою	214	379
Гей, гей! Ой хто лиха не знає	37	336
Гей, був в Січі старий козак	66	347
Гей, воли ж мої та й половії	79	351
Гей, не п'ються пива, меди	276	384
Гей, хвалився та козак Швачка	22	331
Гиля, гиля, селезеню	152	370
Головонька моя бідна	161	374
Гомоніла Україна	222	380
Да все луги, все береги	149	369
Да жила собі та удівонька	73	349
Да туман ярм	53	342
Де ти, доню, барилася	60	345
Дивлюся, аж світає	238	381
Дід рудий, баба руда	124	361
Думи мої, думи мої	189	377
Думи мої, думи мої, ви мої єдині	258	382
Єсть на світі доля	194	378
Жито, мати, жито, мати	123	360
Журилася попадя	121	360
За байраком байрак	250	382
Загрібай, мати, жар, жар	125	361
Задзвонили в усі дзвони	225	380
За думою дума	239	381
Закувала возуленька	274	384
Закувала та сива зозуля	317	387

Заступила чорная хмара	294	385
Зацвіла в долині	300	386
Защебетав жайворонок	177	376
Защебече соловейко	197	378
За що мене, як росла я	248	382
Зелененький барвіночку	62	345
Зійшла зоря ізвечора	156	371
Зоре моя вечірня	259	383
Зоря з місяцем над долиною	313	387
Із-за гаю сонце сходить	278	384
І багата я	268	383
І ти, моя єдина	266	383
Котилися вози з гори	85	352
Кохайтесь, чорнобриві	192	377
Летить галка через балку	230	380
Минають дні, минають ночі	243	381
Минув і рік, минув другий	198	378
Навгороді коло броду	290	385
На городі постернак, постернак	109	358
Над Дніпровою сагою	307	386
На панщині жито жала	302	386
На розпутті кобзар сидить	212	379
На улиці невесело	280	384
Наша дума, наша пісня	206	379
Наш отаман Гамалія	233	381
Нащо мені женитися	298	385
Нащо мені чорні брови	202	378
Не вернувся із походу	292	385
Не женися на багатій	241	381
Нема гірше, як в неволі	262	383
Од Києва до Лубен	115	359
Одна гора високая	119	360
Од села до села	107	358
Оженила мати неволею сина	96	355
Ой боже наш, боже, боже наш сдинний	138	366
Ой вигострю товариша	271	383
Ой вийду я на шпилечок	54	342
Ой випала, вихилила	163	374
Ой гаю мій, гаю	82	351
Ой гля, сірі гуси	56	342
Ой горе, горе	42	339
Ой горе ж мені та на чужині	139	367
Ой горе тій чайці	33	335
Ой діброво, темний гаю	305	386
Ой дівчина горлиця	105	357
Ой дядьку мій, дядьку	167	375
Ой зацвіла червона калина	57	344
Ой з-за гори, з-за Лиману	68	347
Ой з-за лісу, із-за темного (Про Нечая)	131	364
Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірня	40	338
Ой із-під гори та із-під кручі	146	369

Ой ішов козак з Дону	36	336
Ой Кармелюче, по світу ходиш	140	367
Ой ковалю, ой ковалю та й і коваленьку	159	373
Ой крикнули сірі гуси	299	385
Ой літа орел	220	380
Ой люлі, люлі, моя дитино	284	384
Ой маю, маю я оченята	304	386
Ой мій чоловік на Волощину втік	113	358
Ой Морозе та Морозенку	19	330
Ой надворі метелиця	64	346
Ой на горі та жінці жнуть	20	330
Ой наступала та чорна хмара	26	332
Ой не ходи, Грицю	90	353
Ой не шуми, луже	44	340
Ой не шуми, луже, дубровою дуже	78	350
Ой одбила щука-риба	199	378
Ой одна я, одна	249	382
Ой оре Семен, оре	88	353
Ой піду я в гай зелений	291	385
Ой піду я до млина	61	345
Ой пійду я, пійду не берегом, лугом	46	340
Ой пішла я, ой пішла я	282	384
Ой по горі роман цвіте	303	386
Ой п'яна я, п'яна	168	375
Ой ру-дуду, ру-дуду, ру-дуду	166	374
Ой сербине, сербиночку	92	354
Ой сидить пугач в степу на могилі	38	337
Ой сів пугач на могилі	72	348
Ой сяду я під хатою	272	384
Ой так чини, як я чиню	108	358
Ой тисяча сімсот	70	348
Ой три шляхи широкі	254	382
Ой у гаю калина шуміла	98	355
Ой у лузі та і при березі	129	363
Ой у полі верба	80	351
Ой у полі могила	27	333
Ой у полі могила	100	356
Ой у саду, у саду	154	371
Ой ходила дівчина бережком	116	359
Ой чи так, чи не так	112	358
Ой чого ти почорніло	285	384
Ой ще не світ, ой ще не світ	136	366
Орися ти, моя ниво	309	386
Перебендя старий, сліпий	191	377
Плавай, плавай, лебедоньку	201	378
Пливе щука з Кременчука	151	370
Повернувся я з Сибіру	143	368
По діброві вітер вие	196	378
Понад морем Дунаєм	24	331
Понад полем іде	257	382
Породила мене мати	269	383
Породила мати сина	236	381

Прощай, світе, прощай, земле	237	381
Рече та стогне Дніпр широкий	171	376
Ревуть, стогнуть гори-хвилі	315	387
Садок вишневий коло хати	256	382
Світе тихий, краю милий	235	381
Семене Палію, а що ж бо ти робиш	135	365
Сидить батько кінець стола	193	378
Сонце гріє, вітер віє	180	377
Сонце заходить, гори чорніють	260	383
Стоїть явір над водою	34	335
Стоїть явір над водою	35	335
Сумно, сумно серед неба	224	380
Та забіліли сніги	29	333
Така її доля	173	376
Та летить орел понад морем	74	349
Та нема в світі гірш нікому	31	334
Тече вода в синє море	182	377
Тече вода з-під явора	310	386
Тече річка невеличка	47	340
Тра-ла-ла, тра-ла-ла, на базарі була	312	387
Туман, туман долиною	286	384
Тяжко, важко в світі жити	184	377
У гаю, гаю	219	379
У Києві на Подолі	264	383
У Києві на ринку	58	344
У Марусі хата на помості	99	356
У неділю уночі	77	350
У перетику ходила	287	385
Упилась я на меду	165	374
У полі корчомка (Про шинкарку)	943	354
Утоптала стежечку	289	385
Ух, ух, солом'яний дух, дух	175	376
Учітеся, брати мої	242	381
Харків — річка невеличка	147	369
Хвалилася Україна, що в нас добре жити	133	364
Ходить гарбуз по городу	117	360
Хусточка ж моя	86	352
Через гору піду	311	387
Чи не це ж та кумася	164	374
Чи чули ви, люди, такої новини	101	357
Чи я ж тобі не вродливий	188	377
Чого ти ходиш на могилу	252	382
Чорна хмара з-за Лиману	208	379
Шумить, гуде дібровонька	158	372
Якби ви знали, паничі	301	386
Якби мені крила, крила	296	385
Якби мені лиха та лиха	111	358
Якби мені черевики	267	383
Якби таки або так, або сяк	106	357
Як була я молодою преподобницею	110	358
Як маю я журитися	297	385
Як умру, то поховайте (Заповіт)	245	382

ЗМІСТ

	Тексти	Прим.
Від упорядника	3	
УЛЮБЛЕНІ ПІСНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА		
Ой Морозе та Морозенку	19	330
Ой на горі та жінці жнуть	20	330
Гей, хвалився та козак Швачка	22	331
Понад морем Дунаєм	24	331
Ой наступала та чорна хмара	26	332
Ой у полі могила	27	333
Та забілили сніги	29	333
Та нема в світі гірш нікому	31	334
Ой горе тій чайці	33	335
Стоїть явір над водою	34	335
Стоїть явір над водою	35	335
Ой ішов козак з Дону	36	336
Гей, гей! Ой хто лиха не знає	37	336
Ой сидить пугач в степу на могилі	38	337
Ой і зійди, зійди, ти, зіронько та вечірняя	40	338
Ой горе, горе	42	339
Ой не шуми, луже	44	340
Ой піду я, піду не берегом, лугом	46	340
Тече річка невеличка	47	340
Віють вітри, віють буйні	49	341
Була собі Маруся	51	341
Да туман яром	53	342
Ой вийду я на шпилечок	54	342
Ой гиля, сірі гуси	56	342
Ой зацвіла червона калина	57	344
У Києві на ринку	58	344
Де ти, доню, барилася	60	345
Ой піду я до млина	61	345
Зелененький барвіночку	62	345
Ой надворі метелиця	64	346
Високо сонце сходить, низенько сідає	65	346
Гей, був в Січі старий козак	66	347
Ой з-за гори, з-за Лиману	68	347
Ой тисяча сімсот	70	348
Ой сів пугач на могилі	72	348
Да жила собі та удівонька	73	349
Та летить орел понад морем	74	349
Веселая беседочка	76	350
У неділю уночі	77	350
Ой не шуми, луже, дубровою дуже	78	350

Гей, воли ж мої та й половії	79	351
Ой у полі верба	80	351
Ой гаю мій, гаю	82	351
Вийди, Грицю, на вулицю	83	352
Котилися вози з гори	85	352
Хусточка ж моя	86	352
Ой оре Семен, оре	88	353
Ой не ходи, Грицю	90	353
Ой сербине, сербиночку	92	354
У полі корчомка (При шинкарку)	94	354
Оженила мати неволею сина	96	355
Ой у гаю калина шуміла	98	355
У Марусі хата на помості	99	356
Ой у полі могила	100	356
Чи чули ви, люди, такої новини	101	357
А... а, люлі	103	357
Ой дівчина горлиця	105	357
Якби таки або так, або сяк	106	357
Од села до села	107	358
Ой так чини, як я чиню	108	358
На городі постернак, постернак	109	358
Як була я молодою преподобницею	110	358
Якби мені лиха та лиха	111	358
Ой чи так, чи не так	112	358
Ой мій чоловік на Волощину втік	113	358
Од Києва до Лубен	115	359
Ой ходила дівчина бережком	116	359
Ходить гарбуз по городу	117	360
Одна гора високая	119	360
Журилася попада	121	360
Жито, мати, жито, мати	123	361
Дід рудий, баба руда	124	361
Загрібай, мати, жар, жар	125	361
Всякому городу нрав і права	126	361

ШЕВЧЕНКОВІ ЗАПИСИ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ

Ой у лузі та і при березі	129	363
Ой з-за лісу, із-за темного (Про Нечая)	131	364
Хвалилася Україна, що в нас добре жити	133	364
Семене Палію, а що ж бо ти робиш	135	365
Ой ще не світ, ой ще не світ	136	366
Ой боже наш, боже, боже наш єдиний	138	366
Ой горе ж мені та на чужині	139	367
Ой Кармелюче, по світу ходиш	140	367
Повернувся я з Сибіру	143	368
Була Польща, була Польща	145	369
Ой із-під гори та із-під кручі	146	369
Харків — річка невеличка	147	369
Да все луги, все береги	149	369
Пливе щука з Кременчука	151	370

Гиля, гиля, селезеню	152	370
Ой у саду, у саду	154	371
Зійшла зоря ізвечора	156	371
Шумить, гуде дібровонька	158	372
Ой ковалю, ой ковалю та й і коваленьку	159	373
Головонька моя бідна	161	374
Ой випила, вихилила	163	374
Чи не це ж та кумася	164	374
Упилась я на меду	165	374
Ой ру-дуду, ру-дуду, ру-дуду	166	374
Ой дядьку мій, дядьку	167	375
Ой п'яна я, п'яна	168	375

ПІСНІ НА СЛОВА Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Реве та стогне Дніпр широкий	171	376
Така її доля	173	376
Ух, ух, солом'яний дух	175	376
Защебетав жайворонок	177	376
Вітре буйний, вітре буйний	178	376
Сонце гріє, вітер віє	180	377
Тече вода в синє море	182	377
Тяжко, важко в світі жити	184	377
Всі садочки зеленіють	186	377
Чи я ж тобі не вродливий	188	377
Думи мої, думи мої	189	377
Перебендя старий, сліпий	191	377
Кохайтесь, чорноброві	192	377
Сидить батько кінець стола	193	378
Єсть на світі доля	194	378
По діброві вітер вие	196	378
Защебече соловейко	197	378
Минув і рік, минув другий	198	378
Ой одбила щука-риба	199	378
Плавай, плавай, лебедоньку	201	378
Нащо мені чорні брови	202	378
Б'ють пороги	204	378
Наша дума, наша пісня	206	379
Було колись на Україні	207	379
Чорна хмара з-за Лиману	208	379
На розпутті кобзар сидить	212	379
Встає хмара з-за Лиману	213	379
В чистім полі, понад річкою	214	379
Бандуристе, орле сизий	217	379
Все йде, все минає	218	379
У гаю, гаю	219	379
Ой літа орел	220	380
Гомоніла Україна	222	380
Сумно, сумно серед неба	224	380
Задзвонили в усї дзвони	225	380
Вітер з гаєм розмовляє	227	380

Вітер в гаї нагинає	229	380
Летить галка через балку	230	380
Вітер в гаї не гуляє	232	380
Наш отаман Гамалія	233	381
Світе тихий, краю милий	235	381
Породила мати сина	236	381
Прощай, світе, прощай, земле	237	381
Дивлюся, аж світає	238	381
За думою дума	239	381
Не женися на багатій	241	381
Учітеся, брати мої	242	381
Минають дні, минають ночі	243	381
Як умру, то поховайте (Заповіт)	245	382
За що мене, як росла я	248	382
Ой одна я, одна	249	382
За байраком байрак	250	382
Чого ти ходиш на могилу	252	382
Ой три шляхи широкії	254	382
Садок вишневий коло хати	256	382
Понад полем іде	257	382
Думи мої, думи мої, ви мої єдині	258	382
Зоре моя вечірняя	259	383
Сонце заходить, гори чорніють	260	383
Нема гірше, як в неволі	262	383
У Києві на Подолі	264	383
І ти, моя єдина	266	383
Якби мені черевники	267	383
І багата я	268	383
Породила мене мати	269	383
Ой вигострю товариша	271	383
Ой сяду я під хатою	272	384
Закувала зозуленька	274	384
Гей, не п'ються пива, меди	276	384
Із-за гаю сонце сходить	278	384
На улиці невесело	280	384
Ой пішла я, ой пішла я	282	384
Ой люлі, люлі, моя дитино	284	384
Ой чого ти почорніло	285	384
Туман, туман долиною	286	384
У перетику ходила	287	385
Утоптала стежечку	289	385
Навгороді коло броду	290	385
Ой піду я в гай зелений	291	385
Не вернувся із походу	292	385
Заступила чорная хмара	294	385
Якби мені крила, крила	296	385
Як маю я журитися	297	385
Нащо мені женитися	298	385
Ой крикнули сірі гуси	299	385
Зацвіла в долині	300	386
Якби ви знали, паничі	301	386

На панщині жито жала	302	386
Ой по горі роман цвіте	303	386
Ой маю, маю я оченята	304	386
Ой, діброво, темний гаю	305	386
Над Дніпровою сагою	307	386
Орися ти, моя ниво	309	386
Тече вода з-під явора	310	386
Через гору піду	311	387
Тра-ла-ла, тра-ла-ла, на базарі була	312	387
Зоря з місяцем над долиною	313	387
Ревуть, стогнуть гори-хвилі	315	387
Закувала та сива зозуля	317	387

КОМЕНТАРІ ТА ПРИМІТКИ

Умовні скорочення назв використаних джерел	323
Алфавітний покажчик	388

Песни великого Кобзаря

(На українском язьке)

*Друкується за постановою вченої ради
Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії
Академії наук Української РСР.*

Редактор *Н. М. Омеляненко*

Художній редактор *В. П. Кузь*

Оформлення художника *О. Г. Комяхова*

Технічний редактор *О. О. Матвійчук*

Коректор *Н. Г. Позребняк*

БФ 04699. Зам. № 51. Вид. № 193. Тираж 10000. Формат паперу 82×108¹/₃₂.
Друк. фіз. аркушів 12,375+1 вкл. Умовн. друк. аркушів 20,345. Облікового-
видави. аркушів 16,67. Підписаю до друку 20/III 1964 р. Ціна 1 крб.

Київська книжкова друкарня № 5 Державного Комітету Ради Міністрів УРСР
по пресі. Київ, Репіна, 4.